

(مرحوم سنڌي شاعرن جي تصويرن جونڊ ڪلام ۽ مختصر احوال جو مجموعو)

ڏڙ ناياب

عرف

يادِ رفتگان

مخدوم طالب المولى

سنڌي ادبي بورڊ ڄام شورو

۱۴۱۴ھ / ۱۹۹۴ع

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره: ميراثي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488

مصنف جا حق ۽ واسطا محفوظ

پهريون ڇاپو: ۸۱۳۷۲ / ۱۹۵۳ع

ٻيو ڇاپو: ۸۱۴۱۴ / ۱۹۹۴ع

ڪمپيوٽر لي آؤٽ: نياز حسين گبول

تعداد: ٻه هزار

قيمت: ۱۵۰ روپيا

ملڻ جو هنڌ

سنڌي ادبي بورڊ جو بڪ اسٽال

تلڪ ڇاڙهي حيدرآباد

هي ڪتاب شمشيرالحيدري سيڪريٽري سنڌي ادبي بورڊ ڄامشورو، آزاد ڪميونيڪيشنز
ڪراچي وٽان ڇپائي پڌرو ڪيو.

تاريخ وفات موجب نمبروار ڏنل آهي ته جيئن ڪنهن کي به اعتراض جو موقعو نه ملي. ٻئي ڇاپي ۾ ڪتاب جو نالو به ڪجهه تبديل ٿيو آهي. ”يادرفتگان“ کي وڌائي ”ڏرناياب عرف يادرفتگان“ ڪيو ويو آهي ۽ ان جي شروعات به گوهر بي بها شاعرن جي سردار شاه عبداللطيف ڀٽائي رح سان ڪئي وئي آهي، جيڪو هڪ درويش منش هو.

شاه جي ڪلام جو ايترو ته مطالعو ڪيو اٿم جو چڻ ته شاه سان اٿيو ويو ۽ مليو جليو آهيان.

شاه جي تصوير ”برٽش ميوزم“ لنڊن واري ڏني وئي آهي، جيڪا مصنوعي آهي، پر سڀ کان اوڻائي آهي. شاه کان اڳ ٻيا به شاعر ٿي گذريا آهن پر انهن جو تصويرون موجود نه آهن، جنهن ڪري انهن کي شامل نه ڪيو ويو آهي. هن ڪتاب ۾ ڪل ۲۱۵ شاعرن جو احوال، فوتو ۽ ڪلام شامل آهي. پڙهندڙ بخوبي اندازو لڳائي سگهن ٿا ته اهو سمورو مواد هٿ ڪرڻ لاءِ مون کي ۽ منهنجي سائين کي ڪيترين مشڪلاتن سان منهن ڏيڻو پيو هوندو، پر الله تعاليٰ جي ڪرم سان هر مشڪلات ۽ صبر آزما گهڙين مان نڪري ٻار پياسين ۽ ان سڄي محنت جو ثمر هن ڪتاب جي صورت ۾ اوهان جي هٿن ۾ موجود آهي. جيڪي شاعر هن ڪتاب ۾ شامل نه ٿي سگهيا، ان لاءِ مون کي مجبور سمجهندا. ڇو ته باوجود ڪوشش جي انهن جون تصويرون ۽ احوال هٿ اچي نه سگهيا. البته ڪجهه تصويرون بهتر نه هجڻ ڪري ۽ ڪجهه شاعرن جو ڪلام غير پختي هجڻ ڪري هن مجموعي ۾ شامل نه ٿي سگهيو آهي، اميد ته انهن جا موڪليندڙ دل ۾ نه ڪندا.

هن ڪتاب جي هر ڪم ۽ سموري تياريءَ ۾ عزيزي مخدوم جميل الزمان ”جميل“ ايتري ته جاڙوڪڙ ۽ مدد ڪئي آهي، جو کيس اڌ مصنف چئجي ته غلط نه ٿيندو. انون سڀ کان پهرين سندس ٿورائتو آهيان. اهڙيءَ طرح ڪتاب لاءِ

تصويرن ۽ ٻئي مواد هٿ ڪرڻ لاءِ آئون ميرزا عباس علي بيگ حيدرآبادي، پياري
برادر پير علي بهادر شاھ، ميمبر سنڌ اسيمبلي، نظر محمد لغاري اسسٽنٽ ڪمشنر
هالا، عنايت بلوچ، اسٽيشن ڊائريڪٽر ريڊيو پاڪستان حيدرآباد، رئيس احمد
خان ڪٽياڻ، سچڻ فقير چچر، فقير محمد بخش راجڙ، اصغر هالي، انور هالائي،
محبوب سروري، عبدالله خان ابري هالائي، ميرزا فتح علي بيگ حيدرآبادي، منصور
ويراڳي، عبدالله خان وريها، ميمبر سنڌي ادبي بورڊ (سابق)، شاهنواز بابر سومرو،
ڊاڪٽر درمحمد پٺاڻ، ولي سروري، ڊاڪٽر نواز علي شوق، قاضي محمد اعظم،
پير محمد دائود ريلائي، سوز هالائي، اڊل سومرو سکر، جاويد بلوچ، شمس صابر
روھڙي ۽ پنهنجي ملازمن علي محمد ڏانٽي، رسول بخش ملاح "منظور" سروري ۽
رجب علي "جليس" وغيره جو پڻ ٿورائتو آهيان.

آخر ۾ سنڌي ادبي بورڊ جي انهن سمورن ملازمن جو نالي وٺڻ کان سواءِ
شڪريو ادا ڪريان ٿو، جن هن ڪتاب جي تياري ۽ ڇپائي جي مختلف مرحلن
۾ دل و جان سان ڪم ڪيو آهي.

اميد ٿو ڪريان ته منهنجي ۽ منهنجي سمورن مددگارن جي محنت جي نتيجي
۾ تيار ٿيل هيءُ ڪتاب سنڌي ادب جي تاريخ ۾ يادگار رهندو ۽ هن تان حوالا
قلمبند ڪري ڪئين نسل پنهنجي تاريخ کي زينت بخشيندا.

طالب المولن

چيئرمين

سنڌي ادبي بورڊ - ڄام شورو

درناياب عرف يادرفتگان بابت ٻه ٿي اکر

ٻه سال برابر ڪوشش وٺڻ بعد هن منزل تي پهچڻ ٿيو آهي جو ”يادرفتگان“ علمي ادبي دنيا ۾ پيش ڪري رهيو آهيان. ايترو چوڻوڻي پوي ٿو ته هي ڪتاب مڪمل ڪونه چئبو. ڇو ته اڃا به ڪيترائي شعراءَ رهجي ويا آهن جن جون تصويرون ۽ احوال هٿ ڪري نه سگهيو آهيان اميد آهي ته ڪوشش جاري رکندس ته جيئن جلد ئي ”يادرفتگان“ جو ٻيو جلد به ڇپائي شائقين جي نظرن تائين پهچايان ”يادرفتگان“ ۾ انهن ئي حضرات کي جاءِ ڏيڻ ۾ آئي آهي جن جا فوتو هٿ لڳي سگهيا آهن. ٻي جلد ۾ به ان طرح ئي ٿيندو. ڪتاب جي ترتيب ۾ اهو خيال ڪونه رکيو ويو آهي ته ڪير اول ۾ اچي ۽ ڪير بعد ۾ بلڪه تدريجي دور ڏيکاريل آهي ته جيئن زبان جو ڦيرڦار ۽ همعصر شاعر معلوم ٿي سگهن ۽ ٻي جلد جي ترتيب به ايئن ئي ٿيندي.

”يادرفتگان“ تي به ٿي اکر لکندي دل پرڃي آئي آهي، سبحان الله ورهن جا وره گذري ويا، اهي چرچا به نه رهيا، اهي محفلون ۽ مشاعرا به ٿي چڪا، ڪهڙا ڪهڙا معرڪا ٿيا، ڪهڙيون ڪهڙيون مجلسون ٿيون، ڇا ڇا شور ۽ شر هئا. هن کان بعد ۾ ڇا ڇا نه ٿيندو. شايد حروف ۽ ڪاغذ وفا ڪن، خبر نه آهي ته منهنجي دل ڪهڙي مٽي مان ٺهيل آهي جو ڪنهن جي جدائي جو نالو ٿو ڪن تي پوي ته ڏکيو ٿي وڃي، ڪنهن عزيز جو ذڪر ٿو ٿئي ته منجهائينس رڻ جا ڦڙا ٿا چڻ ڪرن، ٻي اختيار ”غالب“ مرحوم جو هي شعر زبان تي ٿو اچي:-

سب ڪهان، ڪجهه لال و گل نمايان هوگئين

خاک مين ڪيا صورتين هونگي ڪه پنهان هوگئين

اي طالب الموليٰ ڏک جون اکيون بند ڪر ۽ ادب جون اکيون کول،

سامهون نظر ڪڍ، بيهي نه ره بلڪه اڳتي وڌ.

طالب الموليٰ

۱- جنوري ۱۹۵۳ع

پيش لفظ

محبت جن جي من ۾ تن تشنگي تار
پي پيالو اڃ جو اڃ سين اڃ اثار
(شاه)

قبل طالب المولى سائين جو مطلوبى اسم شرح جي تعارف جو محتاج نه آهي. پاڻ سنڌ جي علمي خواه ادبي حلقن جا مرڪز آهن ۽ هر محفل ۾ سندن ناليرو ناءُ نشانبر آهي. سندن سڀني ۾ جا سنڌي ادب لاءِ بي پناه سڪ سانڍيل آهي تنهن جو پرو شاه صاحب جي مذڪور بيت جي مسائلت مان پوريءَ طرح پئجي سگهندو. هيءَ حقيقت آهي ته سنڌي ادب جي ڪنوار سندن نازڪ شاعرانه طبع تي پنهنجي جمال جي جهاجم جو ايترو ته اثر وڌو آهي جو شب روز پنهنجي زبان جي سڪ جي سائر جي سير ۾ سالر رهي سندس ترويج جي گرانقدر ڪم ۾ مصروف آهن چو ته:

”هڏ نه پگين هڪ سدا سائر سير ۾“ شل رب العزت کين عمر خطري عطا ڪري جيئن ادبي مجلسن جي چراغ بنديءَ جو سلسلو قائم رهندو اچي. آئين هن بي نظير اديب ۽ قادرالڪلام شاعر جي افڪار ۽ تصورات جو هي لائاني مرقعو يا ته ”ارڙنگ ماني“ آهي يا هڪ عالي دماغ مصور جي محير العقول

نقشن ۽ ظرفن جو اجمال ۽ احسن البصر. هن بي نظير ڪتاب ۾ انهن شعراءِ
ڪرام جو ذڪر خير آندو ويو آهي جن جون عڪسي تصويرون دستياب ٿي
سگهيون آهن انهن جو تعداد لڳ ڀڳ پنجاه ٿيندو.

هن ادبي گلدست ۾ آهي گل به گلڪاري لڳايو بيٺا آهن جن جي سڳند
ڪان سنڌ واسي اڳ به محفوظ هئا ۽ هن ۾ آهي ڦول به ڦلهاريا ويا آهن جن جي
روح افزا سرهاڻ ڪان اسان جا علم دوست محروم هئا ۽ جي موتي هن متي مهراڻ
۾ بنا جهرڪڻ ۽ جلا ڏيڻ جي قبل از وقت مرجھائجي ويا. بيشڪ اهڙي ادبي
تحقيق ۽ تفتيش لاءِ سڄو سنڌ ديس ”طالب الموليٰ“ سائين جو مرھون منت آهي.
اميد ڪامل آهي ته هي ”يادرفتگان“ ماضيءَ جي لطيف ۽ نحيف اوقات جو
بهترين يادگار ٿي رهندو ۽ هن جو هر هڪ صفحو اها لات لوندو نظر ايندو ته:
”يادگار زمانه آهيون اسين۔ ياد رکجو ڦسانه آهيون اسين“

تمت بالخير

از

محبوب علي محمد صالح چنا

پرنسيپال سروري اسلاميه ڪاليج هالا

منظوم خطاب

اوهان اي شهر خموشي جا سڀ مقير آهئو
نه ڪنهن جي ڪاڻ رکڻ ٿا نه ڪنهن جي ڪا پروا
نه ڪنهن جي شڪو و شڪايت ڪرڻو نه ڪنهن جي خلاف
نه ڪنهن جي ڪريو ٿا تعريف ۽ نه ڪنهنجي ڪلا
اوهان وٽ آهڻ نه مخدومي، پيري جا آداب
اوهان وٽ آهڻ نه نوابي يا رئيسي ڪا
سلام ڪير ورائي ته پڻ رهو خاموش
اوهان وٽ آهڻ نه هرگز لڳي يا ڪا به دعا
اوهان وٽ آهڻ شب و روز وارو ڪو چرچو
اوهان وٽ آهڻ هڪ جهڙا پيئي صبح و مسا
نه ڪنهن گروه سان وابسته اوهان جو هر لسحو
نه ڪنهن سان جنگ وجدل ۽ نه ڪنهن سان صلح و صفا
اوهان وٽ آهڻ مصلو نه ڪعبه و نه طواف
اوهان وٽ آهڻ نه ڪوئي مگر سلام و دعا
اوهان تي سردي و گرمي جو ڪو اثر ڪونهي
اوهان وٽ آهڻ نه بادِ نسيم و بادِ صبا
برو پلو ڪو چوي ٿا رهن هميشه خموش
رهاڪو ملڪِ عدم جا اي طالب الموليٰ

۵۔ ڊسمبر ۱۹۹۱ع هالا

۱۹۱۹ع - ۱۹۹۳ع

حضرت مخدوم طالب الموليٰ

فقير، مفكر، اهل دل، صاحب فضيلت، منصف مزاج، خاموش طبع، غريب پرور، بردبار، عالم، اديب ۽ شاعر عالي جناب حضرت مخدوم محمد زمان صاحب طالب الموليٰ، ۹۔ محرم الحرام ۱۳۳۸ھ جري بمطابق ۴۔ آڪٽوبر ۱۹۱۹ عيسوي تي تولد ٿيا. سندن سلسلہ عالي نسب حضرت غوث الحق مخدوم نوح عليہ رحمت ۽ شيخ المشائخ حضرت شيخ شهاب الدين سهروردي کان ٿيندو خليفہ اول، امير المومنين، سيدنا حضرت ابوبڪر صديق

رضي الله عنه سان ملي ٿو.

پاڻ، سندن والد صاحب حضرت قبله مخدوم غلام محمد ”مغموم“ عرف گل سائين جن جي وصال بعد ۱۸ - ڊسمبر ۱۹۴۴ع تي حضرت غوث الحق مخدوم سرور نوح فقير عليه رحمت جي سترهين سجاده نشين جي حيثيت سان مسند خلافت تي ويٺا. سندن سڄي حياتي ۽ خصوصاً سجادگي وارو دور (۱۹۴۴ع - ۱۹۹۳ع) خوفِ خدا، حبِ رسول صه، دين جي اشاعت، ٻولي، علم و ادب حقوق العباد ادا ڪندي گذري. جيتوڻيڪ اهي خوبين کين خانداني ورثي ۾ مليون هيون. مگر انهن کي سندن عروج تي پهچائڻ ۾ حضرت قبله مخدوم محمد زمان صاحب طالب الموليٰ جن جي ذاتي شرافت، ڪشاده دلي، بلند اخلاقي ۽ بي لوث طبيعت جو وڏو هٿ رهيو.

حضرت قبله مخدوم صاحب جن جي ديني سياسي، سماجي ۽ ادبي خدمتن ۽ ڪارنامن کي ٻن صفحن ۾ سهيڙڻ، ڪوڙي ۾ دريا بند ڪرڻ جي مترادف ٿيندو.

سندن تصنيفات ۾ ”بهارِ طالب“ کان وٺي ”آبِ حيات“ تائين ۽ ”ڪافي“ کان وٺي ”لغات سنڌي مخففات“ تائين سڀئي ڇپيل ڪتاب پنهنجو مٿ پاڻ آهن. سنڌ سونهاريءَ جي شعراءِ ڪرام تي مشتمل سندن هن ڪتاب ”يادِ رفتگان“ جو پهريو ڇاپو جنوري ۱۹۵۳ع ۾ تيار ڪري منظرِ عام تي آندائون، ان ڇاپي جي تاريخي ڳالهه اها هئي ته ان کي حضرت قبله مخدوم محمد زمان طالب الموليٰ صاحب جن سهيڙيو ۽ لکيو، شمس العلماء ڊاڪٽر عمر بن محمد دائود پوٽي صاحب ان جو ڪاغذ پسند ڪيو ۽ فقير الله بخش ”سرشار“ عقيقي صاحب ۽ پروفيسر محبوب علي چنا صاحب، ان جي پروف ريڊنگ ۽ ڇپائي پنهنجي نگراني هيٺ ڪئي، ”ڌرِ ناياب عرف يادِ

رفتگان" ان جو ٻيو ڇاپو آهي جنهن جي تياري جو ڪم حضرت قبله
مخدوم صاحب جن نومبر ۱۹۹۱ع ۾ شروع ڪيو ۽ ڊسمبر ۱۹۹۲ع ۾
مڪمل ڪيائون. ان جو مسودو سندن پلنگ تي ساڄي پاسي کان رکيل
هوندو هئو، جنهن تي، طبيعت جي ناسازي ۽ ٻين مصروفين جي باوجود وڏي
انهماڪ ۽ دلچسپيءَ سان نظرثاني ڪندا هئا.

پاڻ ۶- جنوري ۱۹۹۳ع تي اهو مسودو منهنجي حوالي ڪيائون، ۸-
جنوري ۱۹۹۳ع تي صبح جو ۱۰ بجي ڪراچي لاءِ روانا ٿي ويا. ۱۱- جنوري
۱۹۹۳ع تي پيهرن جو ۲ بجي ڌاري فون جي ذريعي سندن رحلت جو غير
متوقع، اندوه ناک ۽ هاءِ ڌاريندڙ اطلاع پهتو.

مولا ٿو ڄاڻي طالب جنهن سان ڪيمر محبت

ان کان پري به هوندي ڪا دل جدا نه آهي

تاريخ ڪيئن نه پنهنجي پاڻ کي ورجائي ٿي! جو اڄ چاليهن سالن بعد
ساڳيو ڪتاب ساڳئي مهيني يعني "جنوريءَ ۾ پترو ٿي رهيو آهي.

مخدوم جيمل الزمان

ڪافي

جاني هجي توکي جس

آتم ملي ڪي ڏينهن ٿا گهاريون

قرب ۾ ڪهڙي ڪس

رات ڏينهان ٿيون راهون نهارن

گامُ نهارن گس

مولا شال ملايڻي مونسان
ڪونه هلي ڳو وس
"ونحن" واري ويڙھ وصالِي
طالب تي ڪو ڪاڻو ترس

هين ڪي ڪيون آهن۔ يار جدايون
هڪ پئي ڪي ڄام پرت جو پياريون
وار سڄڻ ڪي وصل جو وايون
هجر ۾ هر هر هنجريون هارن
پيارا پرين آهن اڪريون اڃايون
مون تي ٿئي هي احسن احسان
نه ته پيچ پرت جا اچي توکي ٻايون
جاني جوڙ جمال جلالِي
آءُ ته وري ڪو نئون نينهن لايون۔

شعراءِ کرام

(۱۶۹۰ع - ۱۷۵۲ع)

حضرت پت ڌڻي رح

شاه عبداللطيف ولد سيد حبيب الله شاه جي ولادت انداراً ۱۶۹۰ع ٿي. سندس شخصيت ڪهن به تعارف جي محتاج ناهي. مون شاه جي پهرين بيت کان وٺي آخري بيت تائين مطالعو ڪيو آهي، ان مان ئي شاه جي مسجدگي، بزرگي، اخلاقي، تهذيبي، قندي، فرخندگي وغيره ۽ اهل الاهي جو پتو پوي ٿو. شاه جي رسالي ۾ ڪافي به بي ادبي جو لفظ ڪم نه آندو ويو آهي. شاه جو

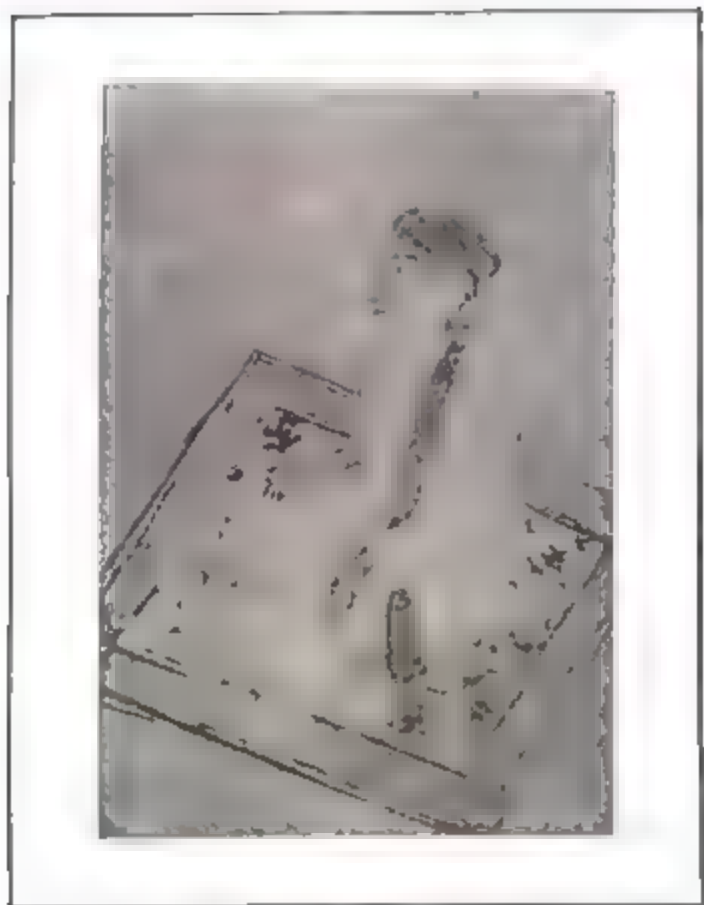
گهڻو ڪلام عورت جي زبان يعني ريختي ۾ چيل آهي ۽ عجيب ڳالهه آهي ته زبان عورت جي ۽ مفهومي مردانه ڪم آيل آهي. ڪيترائي بيت مردانه زبان ۾ به چيل آهن. جيڪڏهن هن مضمون کي طول ڏبو ته گهڻو ئي ويٺو، هتي ئي هن مضمون کي پورو ڪرڻ مناسب سمجهيم.

شاهه جي رسالي لاءِ فقير لائق ڏنو، سجاده نشين غلام شبير شاهه، پير غلام حيدر شاهه، پير شاهه ۽ نار لطيفي صاحبان کي گذارش ڪجي ٿي ته انهن سڀني جي اجازت کان سواءِ شاهه جي ڪلام تي ڪير به قلم نه کڻي جيتوڻيڪ سڀني صاحب اجازت نه ڏين، اهي سڀ ڌريون اخبارن ۽ رسالن جي معرفت عام، اعلان ڪن ته بهتر ٿيندو، ورنه ته رسالي جي آپريشن حقيقت کي لڪائي ڇڏيو آهي. معرفت ته ٻي ڳالهه ٿي.

شاهه جي هيءَ تصوير اگرچہ مصنوعي آهي، مگر چند ٻيون تصويرون به قلمي آهن. ان ڪري ڏجي ٿي. شاهه صاحب جو انتقال، ۱۴ - صفر ۱۱۶۵ھ بمطابق ۲ - جنوري ۱۷۵۲ع تي ٿيو.

ڪلام

سچڻ ساعت هيڪڙي، جي ٿيان اڪيان ڌار،
ته هڪڙي سڀ ڄمار، ڏنو سينس ته هڪڙين.

(۴۲ - ۱۷۴۳ - ۱۷۹۶ع)

صوفي مراد فقير

مراد فقير ولد محمد حيات زنگيحو ويلل ڪوٽلي صلع خيرپور ميرس، محمد حيات روحل فقير جي سوٽن مان هو. مراد فقير ۽ روحل فقير جي عمر ۾ تقريباً ڏهن سالن کن جو فرق هو. زباني روايت موجب مراد فقير ۱۷۴۲ع يا ۱۷۴۳ع ۾ ڄائو. ننڍي هوندي فقير صاحب جي تعليم چڱي طرح ٿي. پاڻ هندي، فارسي، سرائڪي ۽ سنڌي زبانن جو ڄاتو هو. سندس جوانيءَ جو عرصو

ڪيئن گذريو ۽ ڪهڙي شغل ۾ گذريو. ان بابت ڪابه معلومات نٿي ملي. فقط ايتري ملي ٿي ته فقير صاحب ننڍي هوندي ئي روحل فقير جي صحبت ۾ وڃي پهتو، ان وقت جنهن مراد فقير پدما پٽ ساڻس گڏ وڃي رهيو. ڪلهوڙن جي زوال جي دور ۾ پاڻ ٽالپرن جو طرفدار هو. جنهن ٽالپرن واراڳون ورتيون ته مراد فقير کين هيئن دعا ڪئي.

تاريون ٽالپرن جون، پرور پوکايون،
دائم تنين دعا جو، اسين پاڻي ٿا پايون
سي سدائين سايون، جن جي مدد "مراد" چئي.
مراد فقير ۱۷۹۶ع ۾ انتقال ڪيو، کيس ڪوٺليءَ ۾ دفن ڪيو ويو.
سنڌي شاعريءَ ۾ پاڻ شاه لطيف رح ۽ شاه عنايت رضويءَ جي نقش قدم جو تابع نظر اچي ٿو.

ڪلام

بيت

تون آهين تئن پرين سان، جشن پاڻي ۾ ماڪ،
قورائو فراق، تو تي ڪونهي "مراد" چئي.

ڪافي

وارو ڙي وارو پار، هوت اچي پس حال مون،
آءُ پيادي ڪين پڄان، موٽج سڀڻ ستار
آئي ويل وصال جي، وٺي نه سهان وار،
صبح سنڌي آسري، هوتان ورسيون لک هزار،
مون کي اڄ "مراد" چوي، ڏي دوست پنهنون ديدار.

ڪنڊڙي وارن جو ڪلام

(۱۷۳۴ع - ۱۸۰۴ع)

صوفي روحل فقير

روحل فقير ولد شاهو خان بلوچس جي زنگيحا قبيلي مان هو. اندازاً ۱۷۳۴ع ۾ تولد ٿيو. سندس وڏا تعلقي عمر ڪوٽ ۾ مومل جي ڪاڪ لڳ ”پدما جي پٽ“ ۾ ويند هئا. سندس والد شاهو خان، ميان نور محمد وٽ ملازم هو. هن روحل فقير کي سنڌي، عربي ۽ فارسي جي تعليم ڏياري. ان بعد روحل فقير به ميان نور محمد وٽ ملازم ٿيو پر جلد ئي ملازمت کان بيزاري ڏيکاري.

فقيري ويس ڊڪي جهوڪ شريف ۾ پنهنجي مرشد (شاھ عنايت شهيد رح جي فرزند ۽ سجاده نشين) عزت الله شاه جي خدمت ۾ وڃي رهيو، ڪجهه وقت بعد جهوڪ شريف ڇڏي سنڌ ۾ گهمندو رهيو ۽ آخرڪار موجوده ڪنڊڙي واري مڪان ۾ ديرو جمائي ويهي رهيو، جتي ۱۲۱۹ھ مطابق ۱۸۰۴ع ۾ وفات ڪيائين.

سنڌي، سرائڪي، هندي، مارواڙي ۽ پارسي ۾ ڪلام چيائين. روخل فقير نه فقط شاعري ۾ نالو ڪڍيو، پر سندس درويشيءَ جو ذڪر پڻ پري پري تائين پهتو.

ڪلام

پوءِ پروڙيم پنڌ وو، جيڃان جو ڳيڙن جا،
 نڪي ڊاهي هليا، نڪي جوڙيائون هنڌ،
 نڪي وڄايائون مرليون، نڪي چوريائون چنگ،
 نڪي ڌوٽائون ڌوتيا، نڪي ڌوٽائون لنگ،
 ناڳا نڪتا ننگ مان، تن نانگن ڪهڙو ننگ،
 لڳو لاهوتين جو، ”روخل“ توکي رنگ.

-
- ۱- ڪافيون حصو-۱ از ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ، صفحو نمبر-۴۱
 - ۲- ڪنڊي وارن جو ڪلام از لطف الله بدوي مطبوع سنڌي ادبي بورڊ ۱۹۶۴
 - ۳- ڪلاسيڪي شاعري ص-۲۱

(۱۷۵۱ع - ۱۸۳۲ع)

نواب ولي محمد خان ”ولي“

نواب ولي محمد خان ولد نواب غلام خان لغاري تعليم پوري ڪرڻ بعد مير فتح علي خان جي عملي سان شامل ٿيو ۽ هن بختاور امير جي اقبال سان گڏ سندس بخت پڻ اوج کي پهتو. سندس صحت تمام سٺي هئي، ان ڪري باوجود پيري جي پاڻ جسماني توڙي ذهني طور جوان هو. ۱۲۴۳ھ / ۱۸۲۷ع ۾ سندس عمر اٺهتر ورهيه هئي، مگر ڊاڪٽر جيمس برنس کيس ستر ورهين جو سمجهيو. وڏي

عمر جي باوجود نواب ولي محمد خان صاحب، 'وزير اعظم' جي حيثيت ۾ حيدرآباد ۾ صلاح مشوري جا فرائض به انجام ڏيندو رهيو ته لاڙڪاڻي ۽ دادو پرڳڻي جي انتظام کي به سنڀاليندو رهيو.

نواب ولي محمد خان صاحب پارسي زبان جو قادرالڪلام شاعر هو. سندس تحصيل "ولي" هو. سندس چيل شعر جي ذخيري مان هڪ ديوان، به ساقی ناما ۽ هڪ 'هیر نامون' موجود آهن. جن جي مطالعي مان معلوم ٿئي ٿو ته کيس پارسي زبان ۽ ان جي اصطلاحن تي عبور حاصل هو. اهل زبان وانگر شعر چيو اٿس. سندس ڪلام عروض جي غلطي کان آجو آهي.

ڪلام

تارِ ستار نيست که بازش کنی درست
 این تارِ دوستی ست که بسیار ناز کست
 ساقی شکن ایام بلورین که سنگ سخت
 گل رافکن به گل که یار نارکست

ڪلام فقير نواب ولي محمد خان لغاري ص- ٦٧

(۱۷۴۸ع - ۱۸۳۴ع)

نواب علي محمد خان ”علي“

نواب علي محمد خان، نواب غلام محمد خان جو وڏو فرزند هو ۽ نواب ولي محمد خان وزير اعظم جو وڏو ڀاءُ هو. پنهنجي اصل ڳوٺ اڀور لڳ جهول ضلع سانگهڙ ۾ پيدا ٿيو. پاڻ لغاري خاندان ۾ پهريون عالم ٿيو. هن پارسي توڙي عربي ۾ تحصيل ڪئي. فنِ مڪتات ۾ پڻ چڱي مهارت حاصل ڪئي. هڪ ڪلام محيد لکي مير مراد علي خان کي تحفي ۾ ڏنو، جو مير صاحب کي

ڏاڍو پسند آيو ۽ مير صاحب وري ٻيو ڪلام مجيد نواب صاحب کي تحفي ۾ ڏنو. عمر سان گڏ انتظامي صلاحيتون به رکندو هو، جنهن ڪري مير صاحب طرفان ٺٽي جو نواب مقرر ٿيو. سندس خدمتن جي عيوض هن خاندان جي موجوده ڳوٺ ”تاجپور“ واري جاگير مير غلام علي خان ۽ مير مراد علي خان طرفان کيس ملي.

نواب صاحب ٽنڊو ڄام مان ٿيندو، اولياءَ شيخ سيد الياس عرف جيئي شاه جي درگاه تي آيو، ۽ دعا گهري اچي تاجپور ۾ هميشه لاءِ مقيم ٿيو. تاجي بيگي جو ”چؤدرو“ عدالتي ڪمرو ۽ ڪوھ سندس اوطاق جي حدن اندر شامل ٿيو ۽ اڄ تائين اها صورت حال موجود آهي. نواب علي محمد خان اناسي ورهين جي عمر ۾ سنه ۱۲۵۰ھ مطابق ۱۸۳۴ع ۾ وفات ڪئي.

نواب علي محمد خان عالم، ڪاتب، صاحب شريعت ۽ اهل دل هوندو هو. طريقت جي راه ۾ مٺي هالي ’سڪرنڊ لڳ‘ جو مريد هو. پاڻ پارسي ۾ شاعري ڪندو هو، سندس تخلص ’علي‘ هو.

ڪلام

غمر عشقت انيس جان من بود بڪ روز شب غمت مهمان من بود
چرا ڪردي جدا ازمن غمِ خویش که همدم بادلِ مستان من بود
شدم حيران بڪ فکرِ اين جدائي که آخر باکشش عصيان من بود
کريما گر نمودم جرمِ بسيار بشانت لائقي غمران من بود
دلبر فرما بڪ عشقي خود گرفتار اگر سهو دل نادان من بود
خوش آن وقتي که از شوق تو هر دم ز عشق ديدها گريان من بود
علي گردد به ديدارت سر فراز که پيشت دائما اوطان من بود

ڪلام فقير نواب ولي محمد خان لغاري ص-۱۷

(۱۸۰۴ع - ۱۸۴۰ع)

هزهائينس مير محمد نصير خان ”جعفري“

هزهائينس مير محمد نصير خان تالپر ولد مير مراد علي خان تالپر تاريخ ۱۷، محرم الحرام ۱۲۱۷ھ مطابق ۱۷- مئي ۱۸۰۴ع تي تولد ٿيو. ابتدائي تعليم لاءِ سندس والد صاحب آقا مير حسين شيرازي (مجتهد) ۽ آخوند محمد بچل متعلوي کي مقرر ڪيو. پاڻ ۳۸ سالن جي عمر ۾ تاريخ ۱۷- شوال ۱۲۵۵ھ مطابق ۲۴- ڊسمبر ۱۸۳۹ع بروز اڱارو سنڌ جي حڪومت جي گاديءَ تي ويٺو. تاريخ

۱۷- فبروري ۱۸۴۳ع بروز جمع مياڻي جي ميدان ۾ مير صاحب جن انگريزن کان شڪست کاڌي. چارلس نيپيئر سڀني مير صاحبان کي پهرين بيهڻي، پوءِ پوني ۽ پوءِ ساسور موڪليائين. جتي هڪ سال گذارڻ بعد مير محمد نصير خان سمورن مير صاحبن سان گڏ ايلنبرو سان فيصلي نبيرو لاءِ ڪلڪتي ڏانهن ويو. ليڪن اوچتوئي اتي تاريخ ۶- ربيع الثاني ۱۲۶۱ھ مطابق ۱۴- اپريل ۱۸۴۵ع تي وفات ڪيائين، وصيت مطابق لاش کي ڪربلا معليٰ (عراق) ڏانهن موڪلڻ بدران پهرين هڪ سال لاءِ بطور امانت، ڪلڪتي ۾ دفنايو ويو. سال کان پوءِ لاش کي اتان ڪڍي بيهڻي ۾ آندائون ته جيئن ڪراچيءَ واري رستي کان لاش ڪربلا ڏي موڪلي سگهجي. پر انگريزن لاش کي ڪربلا ڏي موڪلڻ بدران پوني ۾ دفنائي ڇڏيو. جتان گورنر جنرل، لارڊ ڊلهائوزي جي حڪم سان ۱۸۵۵ع ۾ مير صاحب جي لاش کي پوني مان ڪشي حيدرآباد ۾ آڻي رات و رات ميرن جي قن تي دفنايو ويو. مير محمد نصير خان جنهن ماحول ۾ اک ٻڻي سو شعر و سخن جو پرورش گاه هو. سندس شاعريءَ جو آغاز ۱۹ سالن جي عمر ۾ ٿيو ۽ پنهجو تحصيل ”جعفري“ ڪيائين. سندس تصنيفات حسب ڊبل آهي.

۱- ”قصه مرزا و صاحبان“ پارسي مثنوي ۲- ”مختار نام“ پارسي مثنوي

۳- ”ديوان جعفري“ پارسي ۴- ”ديوان جعفري“ پارسي ۽ اردو

ڪلام

پروسو ۽ جن عزيزن دوستن تي دائما، ويا چڙهي گوهر گڏي تن کي رهاڻي ياد ڪر.
آهي بيوطني ۽ درياري سان گڏ قيد و بلا، زندگي آهي زهر ڪا يا خدا امداد ڪر.
حڪم ر ڪيو آهي ستم، مون تي نصارن چرخ پير، توکي پڻ جيڪي وڻي تون پي مٿس بيداد ڪر.
روني آءُ صبح مسا دل سان گهراڻ تو هي دعا، لطف پهنجي سان الاهي ’جعفري‘ کي شاد ڪر

(۱۸۰۲ع - ۱۸۴۶ع)

هزهائينس مير صوبدار خان ”مير“

هزهائينس مير صوبدار خان ولد مير فتح خان نالپر. پنهنجي والد صاحب جي وفات کان ٻه ڪلاڪ اڳ آڏي رات جو حيدرآباد جي قلعي ۾ تولد ٿيو. سندس ولادت جي تاريخ محرم الحرام نائين ۽ ڏهين جي وچ واري رات ۱۲۱۷ھ مطابق ۱۲ - اپريل ۱۸۰۲ع هئي. سندس تعليم و تربيت پنهنجي چاچن جي هٿ هيٺ ٿي. ليڪن اڳتي هلي سندن دماغ ۾ حڪومت ڪرڻ جا خيال جاڳيا.

جنهن ڪري لشڪر گڏ ڪري پنهنجن ڇاچن امير ڪرم علي خان ۽ مراد علي خان) سان جنگ جوڻيائين. لشڪر وارن جڏهن مير مراد علي خان جي اچڻ جو ٻڌو ته ان هزارن جي لشڪر مان مشڪل سان هڪ هزار کن وڃي بچيا، پيا پڇي ويا. مير صوبدار خان اها حالت ڏسي وڃي ڇاچي کي پيش پيو. مگر آخري دم تائين سندس دل پنهنجن ڇاچن ڏانهن صاف نه رهي. مير نصير خان جن جي عهد ۾ پاڻ پهتجي حڪومت جا بنياد خود ڪمزور ڪيائين. ايتري قدر جو مياڻيءَ واري ميدان ۾ به مير نصير خان جو ساٿ نه ڏنائين، نتيجي ۾ مير نصير خان لڙائي هارائي واپس ٿيو.

مير صاحب جو انتقال ۱۴- رجب ۱۲۶۲ھ بمطابق ۹- جولاءِ ۱۸۴۶ع ۾

ٿيو.

ڪلام

ساقی می رنگین دُی تا یار تان صدقی ٿیان،
مکڙيون ٽڙي سڀ گل ٿيون گلزار تان صدقی ٿیان.

۱- تذڪره مشاهير سند جلد ۱ ص-۱۹۴.

۲- ميرزا عباس علي بيگ

(۱۸۲۲ع - ۱۸۵۷ع)

هزهائينس مير شهداد خان 'حيدري'

هزهائينس مير شهداد خان ولد هزهائينس مير نور محمد خان ٿاڀر، مير
ڪرم علي جي عهد ۾ ۱۹ - ڊسمبر ۱۸۲۲ع تي تولد ٿيو. دستور موجب الحاج
محمد حسن بيدل شيرازي سندس استاد مقرر ڪيو ويو. جهن کان علم صرف،
نحو، معاني ۽ عروض وغيره جي تعليم ورتائين. مير شهداد خان مياڻي واري جنگ
(۱۸۴۳ع) ۾ سڀ سالار هو. چارلس نيشر، سنڌ فتح ڪرڻ کان پوءِ گورنر جنرل

لارڊ ايلنبرو کي لکي، ٻين ميرن کان جدا صورت ۾ نظر بند ڪرايو، ڇو جو مٿس هي الزام مڙهيل هئا: ته هن لڙائي کان چنڊ ڏينهن اڳ برٽش ڪلپ کي باهه ڏني هئي ۽ ڪئپٽن اينس کي قتل ڪيو هو. جنهن جي نتيجي ۾ مٿس ڪيس هلايو ويو. جيڪو ساندھ اٺ سال هلي چڪو هو ته هندستان جو نئون گورنر جنرل لارڊ دلهاؤزي ٿي آيو، جنهن کيس ٻي قصور ثابت ڪري ٻري ڪيو. ان بعد کيس ٻين ميرن سان گڏ ڪلڪتي ۾ رهايو ويو. جيتوڻيڪ کين سنڌ ڏانهن (وطن) واپس ورتل جي پڻ اجازت ملي ليڪن پاڻ ڪنگهه ۽ دمر جي موذي مرض ۾ مبتلا ٿيو. ڪيترن ئي ڊاڪٽرن سندس علاج ڪيو، پر فائدو نه ٿيو. ٻار ٻار پنهنجي ڪلام ۾ ڪيترن ئي هنڌن تي پنهنجي شفايائي لاءِ دعائون گهريون اٿس. آخر تاريخ ۸ - محرم الحرام ۱۲۷۴ھ مطابق ۲۸ - آگسٽ ۱۸۵۷ع تي ڪلڪتي ۾ وفات ڪيائين. سندس لاش حيدرآباد آڻي سندس والد صاحب جي پهلو ۾ دفنايو ويو. مير صاحب تالپر خاندان ۾ پنهنجي نوعيت جو هڪ اعليٰ پارسي گو شاعر ۽ صاحبِ ديوان هو. پاڻ سنڌيءَ ۾ به سٺي شاعري ڪئي اٿس.

ڪلام

حسن و جمال جو ٿيو سندس رشڪ ماه جو،
سو حسن سو جمال ناهي مهر و ماه ۾.
زلفِ سياه جو عڪس اکين ۾ سمايو جڏهن،
عالمِ سياه ٿي ويو، منهنجي نگاه ۾.
پهلون مان رام عشق ۾ دل ويو ڪسي ڪوئي،
لڻجي ويس مان وادئي الفت جي راه ۾.
ايندو هو شيخ تنهنجي اڳڻ هڪڙي ڏينهن ضرور،
اي حيدري جي آهي اثر تنهنجي آه ۾.

(۱۷۹۲ع - ۱۸۷۰ع)

نواب احمد خان لغاري

نواب احمد خان. نواب ولي محمد خان لغاري وزير اعظم جو وڏو فرزند هو. پاڻ پنهنجي والد صاحب جي زير نظر عربي ۽ پارسي جي تعليم حاصل ڪيائين. امارت ۽ وزارت جي معاملن ۽ مسئلن ۾ تربيت ڏيڻ خاطر نواب علي محمد خان کيس حيدرآباد ۾ پنهنجي ٻڌايل تنبو ولي محمد ۾ رهايو. نواب احمد خان جي عوام ۽ راجن سان دلي محبت هوندي هئي ۽ ڀلائي ۽ بهبودي

حاضر پنهنجو پاڻ پتوڙي سندن حمايت حاصل ڪيائين. همت ۽ مرادن کي سان گڏ
 سدس طبيعت ننڍي هوندي کان ئي فقيري ڏانهن مائل هئي. نٽي جي درويش
 'شاه بلاول' جو مريد ٿيو جو پوءِ لڏي پين پر آيو ۽ پين وارو صاحب 'سڏجي' ٿو.
 مير صاحب جي اسرار تي شاه بلاول سنڌ ڇڏي مسقط ڏانهن روانو ٿيو. ۽
 ويندي وقت نواب احمد خان کي چيائين ته مريد اسان جو آهين، پر صحبت وڃي
 صوفي فضل الله قلندر جن سان ميرانپور 'جهوڪ' ۾ ڪر. نواب احمد خان پوءِ
 صوفي شاه قلندر جو مريد ٿيو. نواب صاحب علم دوست مطالعي جو شوقين هو.
 کيس پنهنجو ڪتب خانو هو، جو سنڌ ڇڏڻ وقت پڻ سنڀالي ساڻ کنيائين.
 نواب صاحب ۲۱ - فيبروري ۱۸۷۰ع تي وفات ڪئي.

ڪلام

تل: مومل وڏا پاڳ وڏا

جي تون اچين ميندرا،

هي سر صدقو آهي اوهاڻ تان،

چمان پيرين خاڪ.

سوڍا توکي سوال آهو ٿي،

گهمون ڪنڌين ڪاڪ،

راتو رات رت ڦڙا،

چاڻي ٿو رب پاڪ.

عرض مٿي 'احمد' جو،

چانگي وارج واڳ.

ڪلام فقير نواب ولي محمد خان لغاري ص- ۱۴۴

(وفات ۱۸۷۶ع)

مير سهراب خان (ثاني) ”مسكين“

مير سهراب خان ’ثاني‘ ولد مير محمد حسن خان ٽالپر، نهايت نيڪو نيت، سادو مزاج ۽ فقير منش انسان ٿي گذريو آهي. پاڻ پنهنجن بزرگن جي جلاوطني بعد منگهن واريءَ ۾ اچي رهيو. جتي سموري عمر فقيرن جي صحبت ۽ ڪتابن جي مطالعي ۾ صرف ڪيائين. سندن ڪلام ۾ حرر ۽ ياس جو عنصر تمام گهڻو آهي. پاڻ صاحب ديوان به آهي. سندن ”ديوان مسكين“ سنڌالاجي

واري ڪتب خاني ۾ موجود آهي، جيڪو پارسي غزليات تي مشتمل آهي، پاڻ
تاريخ ۱۴- ذوالحج ۱۲۹۲ھ اربع ڏينهن مطابق ۱۱- جنوري ۱۸۷۶ع تي مڪهن
وريءَ ۾ وفات ڪيائين.

ڪلام

اتفاقاً آمد دريوستان بهر لقا
هر گل و اشجار بد مشغول در مادر عزا
لالڪ را گفتم چراخوني قبا استادئي
گفت از اندوه آلي حضرت خيرالورا
گفتم اين داغ سيد در سينه ات از بهر چيست
گفت كشته از واقع شاه شهيد كربلا
ياسمين زرد روستاد در صحن چمن
زرد شد بهر سموم شاه حسين المجتبي
كل شيئا دان تو "مسكين" مادر آرائي 'حسين'
مادر آرائي بكن فرزند شاه لافتا

(۱۸۲۴ع - ۱۸۷۸ع)

مير حسين علي خان ”حسين“

مير حسين علي خان ولد مير نور محمد خان اول تاريخ ۲۶ - آگسٽ ۱۸۲۴ع بروز خميس، مير ڪرم علي خان جي عهد ۾ قلعي ۾ تولد ٿيو. مير صاحب جي تعليم تربيت شاهائي انداز ۾ ٿي. ڪئپٽن ايسٽوڪ پنهنجي ڪتاب ۾ مير صاحب جي سونهن جي واکاڻ ڪئي آهي. ۱۸۴۳ع ۾ چارلس نيپئر سندس وڏي پيءُ مير شهداد خان ۽ چاچي مير نصير خان سان گڏ کيس به ڪلڪتي روانو

ڪيو. ۱۸۵۹ع ۾ مير صاحب ان وقت جي گورنر جنرل لارڊ ڊلهائوزي جي حڪم سان ڪڪڙي مان پنهنجي وطن حيدرآباد سنڌ آيو. جتي تاريخ ۲۶- ربيع الاول ۱۲۹۸ھ مطابق ۳۰- مارچ ۱۸۷۸ع بروز آچر ۷ بجه شام تي وفات ڪيائين. کيس سندس آبائي قبرستان يعني ميرن جي قبرن واري ٽڪريءَ تي سپرد خاڪ ڪيو ويو. وفات وقت هڪ فرزند، مير نور محمد خان چڏيائين، جيڪو حيدرآباد جو آخري هزهائينس هو. مير صاحب عالم، فاضل ۽ شاعر به هو، سندس تخلص 'حسين' هو. سندس تصنيفات هن ريت آهن. "ماقب علوي"، "ديوان حسين"، "شاهد الامامت" ۽ "لب لباب".

ڪلام

اڃ وري موسمِ بهار آيو،
جو چمن ۾ هو گلزار آيو.
تون اچي جنهن ويٺين پهلو ۾،
دل بيتاب ڪي قرار آيو.
ڏسي ان منهنجي طائرِ دل ڪي،
کلي چيائين سندر شڪار آيو.
ان ڪي محفل ۾ ڪنهن چيو اي "حسين"،
ڏس سندن هو جان نثار آيو.

(۱) تذڪره مشاهير سنڌ ص- ۱۸۰ تي سندس ڄمڻ جو سن ۱۹۲۹ع ۽ وصال جي تاريخ ۲۶- ربيع الاول ۱۲۹۵ھ مطابق ۱- اپريل ۱۸۷۸ع ڄاڻايل آهي.

(۱۸۲۳ء ۱۸۸۲ءع)

نواب الهداد خان ”صوفي“

نواب الهداد خان، نواب ولي محمد خان جو ٽيون نمبر فرزند هو. جو نواب صاحب کي پيريءَ ۾ ۷- جون ۱۸۲۳ع تي ڄائو. دستور موجب سندس تعليم واسطي پارسيءَ ۾ اعليٰ تعليم جو انتظام ٿيو. نون سالن کن جو هو ته سندس والد وفات ڪئي. پاڻ ڏهن سالن کن جو هو ته مير نصير محمد خان سندس نالي نوازش نامون مقرر ڪيو. سنه ۱۲۵۹ھ مطابق ۱۸۴۳ع ۾ انگريزن سنڌ تي قبضو

ڪيو، ان ڪري في الحال هي خاندان پڻ زير عتاب رهيو. ٻه سال کن نواب
الهداد خان پڻ ڪسمپرسجي جي حالت ۾ هو ۽ بالآخر ذي القعد ۱۲۶۰ھ ۾ نواب
بهاول خان دائود پوٽي وٽ امداد لاءِ ويو. نواب الهداد خان 'ڪوٽ لاشاري'
تعلقي سيوهڻ ۾ دائمي سڪونت اختيار ڪئي ۽ سندس اولاد پڻ هميشه لاءِ اتي
ٿي رهيو. "سندس انتقال ۳۰- نومبر ۱۸۸۲ع تي ٿيو.

ڪلام

جنهن جو خيال دل تي تنهن جي ٿو ڳاله ڳاڻيان
هر وقت هر گهڙي ۾ سو فڪر ٿو پڇاڻيان
"موتو اقبل ان تموتوا" آهي تنهن سندو اشارو
غازي ٿي هن غزا ڪڙن ڪيئن پير پٽ تي پاڻيان
دنيا جي دوستيءَ ۾ عقيبي جي اعتراض
مشڪل ته باهه پاڻي رمل ڪري رلاڻيان
جنهن نفس ڪيو پریشان، تنهنجون ته هي مرادون
ڪپڙا چڱا هنڊاڻيان چوڪو ته ڪاڇ ڪاڻيان
'صوفي' اميد رکجي آهي، دوست ڏنو دلاسو
"لاتقنطرو" تي تڪيو رحمت رفيق پڻاڻيان.

ڪلام فقير نواب ولي محمد خان لغاري ص ۱۱۸

(۱۸۵۲ع - ۱۸۸۷ع)

پير ميان غلام نبي ”پنيل“

پير ميان غلام نبي عرف ميان پنيلتو ولد مخدوم محمد زمان ۱۲ - سجاده نشين درگاه حضرت غوث الحق مخدوم نوح ۲۵ - آگسٽ ۱۸۵۲ع ۾ تولد ٿيو. هي بزرگ مخدوم امين محمد صاحب (۱۳۱ - سجاده نشين حضرت مخدوم نوح رحه) جو ننڍو ڀاءُ هو. سنڌي، فارسي، اردو ۽ عربيءَ مان چڱو واقف هئو. مرحوم نهايت اخلاق مند، سليم الطبع ۽ وقت جو خوش ڪلام شاعر هو. سندس

ڪلام جو اڌ حصو گم ٿيل آهي ۽ باقي موجود آهي سندس ڪلام توحيدِي تجليات جو آئينو آهي ۽ منجهس جا بجا ماحول جو نقشو اهڙي خوبِيءَ سان ته چٽيل آهي جو ڪلام پڙهڻ يا ٻڌڻ شرط اهو نقشو اکين اڳيان اچي ويندو سندس انتقال ۱۷- آگسٽ ۱۸۸۷ع ۾ ٿيو.

ڪلام

- ٿر: ڪٿي اڄ عجيبن ڪا تر تون تياري واري وصل جي پرين واڳ واري
- ۱- جنهن جان ناري قدم تي ڪٿي سون تڏهن عشق جي اوٺ پرتون پئي سون
ثبوتِي سري جي نفِي کان تياري
- ۲- ايت ڪي اندر جون دريون ۽ دريچا سڀئي سوجه سارا تون ڳولي ڳريچا
اچل هن اکن تي ڪا ”ونحن“ جي واري
- ۳- ”جمع بينها“ ۾ گهڙي ايڪ گهاري پرت جي پڪي ڪي اصل ڏي اڏاري
ڏسو ڏيه پنهنجي کان گهرجي نه گهاري
- ۴- اسين عديت جي نه ڌاري ڏريا سون ۽ وحدانيت جي وطن ڏي ورياسون
صحيح ”فسجدو“ ڪيم سٺي ڳاله ساري
- ۵- ”پنيل“ پار پنهنجو صفا جي سڃاڻي ته ار خود اکين کان اهو آب آهي
جتان جان ڪي ٿي تجلِي جي تاري.

(۱۸۴۲ع - ۱۸۹۰ع)

پير سيد حزب الله شاه ”مسكين“

پير حزب الله شاه صاحب تاريخ ۱۸ - شوال ۱۲۵۸ھ مطابق ۲۲ - نومبر ۱۸۴۲ع تي تولد ٿيو. پاڻ، سندن والد صاحب پير علي گوهر شاه جي رحلت ۱۸۴۷ع ۾ ٿيڻ بعد گادي نشين ٿيو. پاڻ زنده دل ۽ سحي مرد ٿي گذريو آهي. سندس لنگر عام و خاص لاءِ هميشه کليل هوندو هو. اڪثر ڳوٺن ۾ وڃي غريبن جي سار سنڀال لهندو هو. بلڪ انهن کي ان ۽ ڪپڙا ڏيندو هو. پاڻ سڄي

شناس، ادبنوار ۽ قادرالڪلام شاعر هو. سندس تخلص 'مسڪين' هو. سندس جماعت کيس 'تخت ڌڻي' جي نالي سان ياد ڪندي آهي. پاڻ تاريخ ۴ - محرم ۱۳۰۸ھ مطابق ۲۰ - آگسٽ ۱۸۹۰ع تي رحلت ڪيائين.

ڪلام

مافقير امينم مارا بازرو زيورچ، ڪار
 همچو ابراهيم باسر مائه اذرچ ڪار
 چون مرا از محشر و هنگامه اوباک نيست
 حرز جان تصوير جانان دارم و ديگرچ ڪار
 عڪس روئي يار مارا جلوهاي ديگر است
 ازم و خورشيد نتوان يافت با اختر چ ڪار
 و از كتاب حسن ما حرف محبت خوانده ام
 باشندن قصه دارا و اسڪندرچ ڪار
 شكر الله ڪار وفاق دلبر رعنائى ما
 جان بهجانان رفت "مسڪين" راجز اين ديگر چ ڪار

(۱۸۹۴ع -)

مير علي مراد خان ”مجروح“

واليء خيرپور ميرس

مير علي مراد خان ٽالپر ولد مير سهراب خان ٽالپر، ۱۸۴۳ع ۾ انگريزن جي سنڌ فتح ڪرڻ وقت خيرپور رياست جي ڏيهي رياست جو پهريون حاڪم ٿيو. پاڻ غريبنوار، علم دوست ۽ شاعر هو. سنڌي ڪلام ’مجروح‘ ۽ پارسي، اردو ڪلام ۾ ’علي‘ تخلص ڪتب آندائين. سندس درٻار ۾ جيد عالم، فاضل ۽

شاعر موجود هوندا هئا، جن جي انهن جي شايد شان قدر افزائي ڪندو رهندو هو. ۱۸۴۳ع ۾ مير نصير خان جي ڪلڪتي وڃڻ بعد، سمورا ايراني ۽ هندوستاني شاعر گهڻي ڀاڱي حيدرآباد دکن ۽ آس پاس هليا ويا. فقط سنڌي شاعر جهڙوڪ ميرزا محمد باقر 'آصف' شيرازي، محمد قاسم هالائي، سيد غلام مرتضي شاه 'مرتضائي' لٽوي. مرزا احمد علي قلاتي وغيره وڃي خيرپور پيڙا ٿيا ۽ مير علي مراد خان جي دربار جي زينت بڻيا. مير صاحب سن ۱۳۱۱ھ مطابق ۱۸۹۴ع ڌاري خيرپور ۾ انتقال ڪيو.

ڪلام

دوست مڻا دلدار آءُ تو اڳڻ منهنجي يار پيارا
 بره بچايو سر تي باري چاتم سر تي خلق جي خواري
 سونهن پريا سردار
 دمدم ساريان ڪين وساريان راهان رند مان روز نهاريان
 محب مڻا منار
 دامن لڳڙس تنهنجي دلبر پاند گچي پائي آيس تو در
 ساجن له ڪا سنيار
 جال جدايون ڪر نه تون جاني "مجروح" آڪي ڪر مهرباني
 آءُ اچي ڏي آڌار

(۱۸۴۷ع - ۱۹۰۱ع)

مولوي الله بخش ”ابوجهو“

مولوي الله بخش تخلص ”ابوجهو“ ذات قريشي سن ۱۸۴۷ع ۾ تولد ٿيو. سندس اصل وطن پنجاب ۾ پوءِ هميشه لاءِ ڪراچي سنڌ. مولوي صاحب ”سنڌ مدرسو“ ڪراچي ۾ ميرزا عبدالحسين جي استعيفا بعد پڙشن ٽيچر ٿي رهيو. مولوي صاحب خانبهادر حسن علي آفندي جو هر عصر ۾ هم صحبت هو. ان زماني ۾ مولوي صاحب هفتيوار ’معاون‘ به جاري ڪئي. مرحوم قومي شاعر هو.

(۱۸۴۲ - ۱۹۰۲ع)

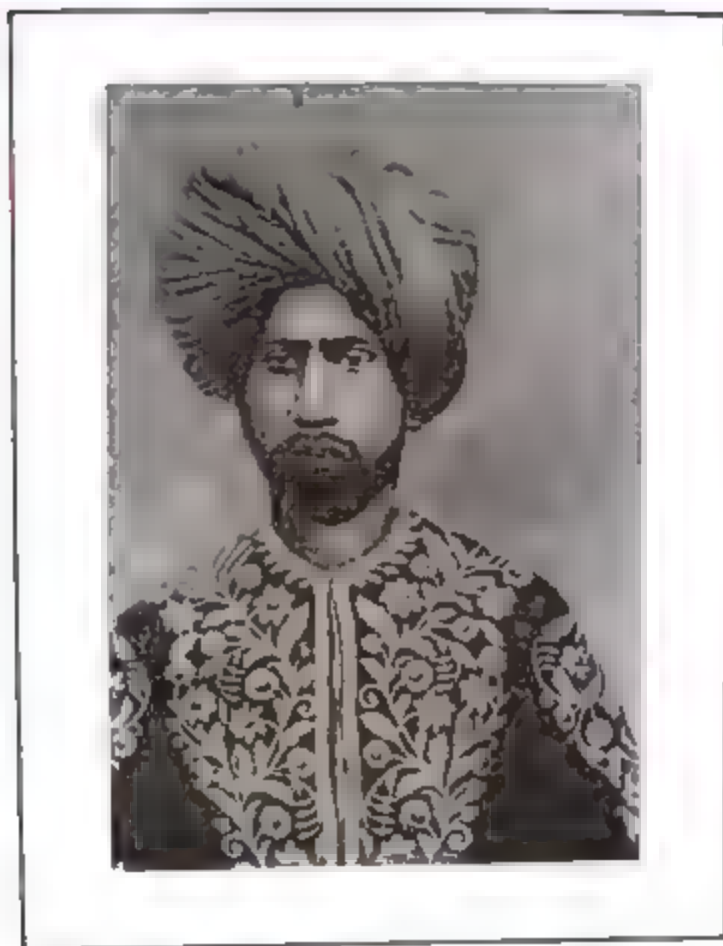
آخوند لطف الله ”لطف“

آخوند لطف الله ولد آخوند محمد اسحاق ۱۸۴۲ع ۾ حيدرآباد ۾ تولد ٿيو. ابتدائي تعليم جا مرحلا طئي ڪري عربي ۽ فارسي تعليم حاصل ڪيائين. هندي ۽ سنسڪرت ٻولين تي به چڱي دسترس حاصل هيس. ابتدا ۾ لوڪل بورڊ طرفان ماستر مقرر ٿيو. منصورپور ۽ تاجپور کان علاوه ٻين ڪيترن هنڌن تي پنهنجي نوڪري بلڪل سٺي نموني ادا ڪيائين. آخر ۾ سنڌي ولي محمد

اسڪول ۾ (جيڪو هاڻي قاضي عبدالقيوم اسڪول سڏجي ٿو). ملازمت دوران طبابت جي ڪم سان به دلچسپي هوندي هيس. آخوند صاحب چڱو نثر نويس، نظم گو ۽ ذوق سليم جو مالڪ هو. سندس قابليت سندس ڪتاب 'جان عالم ۽ انجمن آرا' عرف 'گل حندان' مان ظاهر آهي. ۱۸۹۸ع ۾ ملازمت کان فارغ ٿيو ۽ باقي حياتيءَ جو وقت طبابت جي ڌنڌي ۾ گذاريائين، پاڻ طبابت جي ڪم ۾ ماهر هو ۽ شعر و شاعري به جاري رکيو ايندو هو. ڊسمبر ۱۹۰۲ع ۾ وفات ڪيائين.

ڪلام

لطف ڪر يا رب مون تي، مصطفيٰ جي واسطي.
 صاف رک سڀو سندس، صديق و صفا جي واسطي.
 تنهنجي بخشش ۽ عطا جو بحر بهي پايان آه،
 ڪر عمر مون کي ڪنهن، پنهنجي عطا جي واسطي.
 مون ڪيا عصيان بيحد، چوڻ چارو نام ڪو،
 محو سي ڪر پنهنجي ذات ڪريا جي واسطي.
 نفس جي خاطر لڳي مون عهد سڀ تنهنجا پڳا،
 آسريونڌ آهيان تنهنجي وفا جي واسطي.
 'لطف' تنهنجي در مٿي آهي سدا اميدوار،
 آه سو سائل سڌي لطف و سجا جي واسطي.

(۱۸۳۷ع - ۱۹۰۵ع)

ميرزا قاسم علي بيگ ”قاسم“

ميرزا قاسم علي ولد ميرزا علي بيگ ۱۸۳۷ع ۾ تولد ٿو. مرزا پارسي ۽ عربي تعليم پهرين پنهنجي والد صاحب ۽ بعد ۾ آخوند محمد شفيع جي مدرسي مان حاصل ڪئي. پاڻ موصوف نهايت متقي ۽ صومر صلوٰۃ جو پابند هو. علم طب کان واقف هو. ميرزا صاحب سٺو شاعر به هو ۽ هزارين مير حسن علي خان ٽالپر جو خاص مصاحب هو ۽ عزا جي مجلسن ۾ مرثيه خواني پڻ ڪندڙ

هو. بقول ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ ”مرثيه خواني ۾ سندس ڪو به مقابل نه هو.“
ميرزا صاحب پارسي، اردو ۽ سنڌي زبانن ۾ شعر چيو آهي جيڪو سمورين صنف
سخن تي حاوي آهي.

ميرزا قاسم علي صاحب ۴- ذوالحج ۱۳۲۲ھ مطابق ۹- فيبروري ۱۹۰۵ع بروز
خميس وفات ڪئي.

ڪلام

✓ خمرِ فلڪ سان ڀريو مون شراب شيشي ۾،
يقين ٿيو بند ڪيم آفتاب شيشي ۾،
مون دل ۾ ياد ڪري يار جي پسيني ڪي،
اصل ۾ آهي ڀريو چڻ گلاب شيشي ۾،
ٿي شرمسار سنڌو چشم مست کان ساقي،
شراب منهن تي رکي پيو نقاب شيشي ۾،
شراب خانڊ ۾ منهنجي رهڻ لڳو ساقي،
ڏسي شراب هتي لاجواب شيشي ۾،
خيال اشڪ سندنو دل ۾ ڀريو ’قاسم‘ جي،
طلسم درد پيايو سحاب شيشي ۾.

(۱۸۲۵ع - ۱۹۰۷ع)

هزهائينيس مير محمد حسن علي خان "حسن"

هزهائينيس مير محمد حسن علي خان ٽالپر، آخري تاجدار سنڌ، مير محمد نصير خان ٽالپر جو وڏو فرزند هو. پاڻ مير ڪرم خان جي عهد ۾ ۲۶ - ذي القعد ۱۲۴۰ھ مطابق ۱۲ - جولاءِ ۱۸۲۵ع تي اڱاري ڏينهن حيدرآباد جي قلعي ۾ تولد ٿيو. دستور موجب پاڻ به آقا مير حسن شيرازي ۽ آخوند محمد بچل کان تعليم حاصل ڪري ۱۳ - ۱۴ سالن جي عمر ۾ قرآن مجيد حفظ ڪيائين.

سندس سجع هي آهي. "آسوده برسرير امارت بخوش دلي" [دل جي خوشي سان حڪم هلائڻ واري تحت تي آسودو آهي]. "فخر الملوڪ صلي الله عليه وسلم حسن علي" [بادشاهن جو فخر، الله جي ساٿي وارو حسن علي].

۱۸۴۳ع واري مياڻي جي لڙائي کان پوءِ چارلس نيپئر- مير حسن علي خان کي به سندس والد مير نصير خان سان گڏ ڪلڪتي موڪليو. ان وقت سندس عمر ۲۰ سال هئي. چاليهن سالن جي عمر ۾ (۱۸۶۱ع) ڪلڪتي مان واپس پنهنجي وطن حيدرآباد ۾ لطيف آباد نمبر-۴ ۾ مقيم ٿيا، يعني تندي مير نور محمد خان. جتي اڃا تائين سندس ٺهرايل ٻنگلو قائم آهي. پنجاسي سالن جي عمر ۾ ۱۵- ذوالحج ۱۳۲۴ھ مطابق ۳۰- جنوري ۱۹۰۷ع ۾ وفات ڪيائين. وصيت موجب سندس لاش ڪربلا معلي عراق ۾ دفن ڪيو ويو.

ڪلام

آءٌ مملڪت نظام ۾ سلطان سخن جو، شائو هجين تان ڏس اچي ميدان سخن جو.
هڪ بيت نه ڏيان جي ڏي سڄو ملڪ محڪم، آءٌ ملڪ فصاحت ۾ سليمان سخن جو.
عبي جي طرح شعر مون سنڌي ڪيو اڃا، هن عمل ۾ آئون عيشي دوران سخن جو.
دائود جو لحن آهي ٿيو هن شعر ۾ الخاق، تورات هي انجيل هي قرآن سخن جو.
سبحان عطا مون تي ڪئي دولت ايمان، مون گوئي بلاغت تي آءٌ سبحان سخن جو.
سنڌي ۾ ٿيو دفتر سخن و شعر هو بهتر، ان هنڌ مون رسايو جو هو پاڻان سخن جو.
حسنان هو جيئن ختم رسالت جو شان خوان، تن پاڻه دين تنهنجو آءٌ حسان سخن جو.
نظر اٽڪتون فزون آهي ٿي امڪان کان ٻاهر، جيڪي مون چيو آهي سو امڪان سخن جو.
چا ٿيندو جيڪو شعر جو خاقان سنڌي، قابو مون ڪيو هٿ پهنجي ميران سخن جو.
چا گهرجي حسن جيڪي تو گهرجي سو گهرجي رب، بحشي ٿو صبو حشر رسولان سخن جو.

(۱۸۱۴ع - ۱۹۱۰ع)

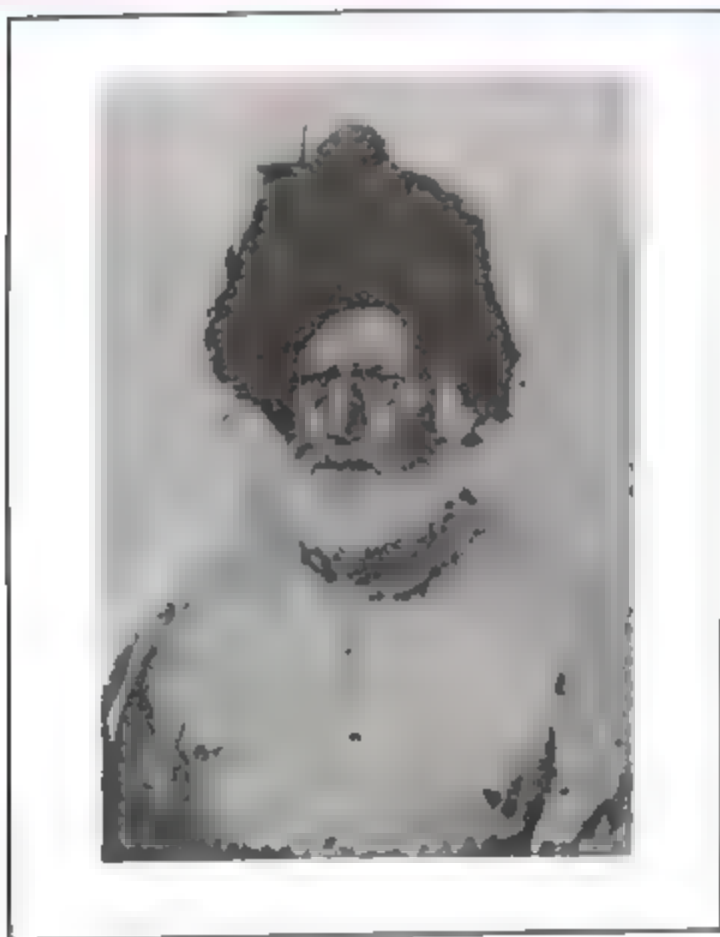
سيّد قطب علي شاه ”قطب“

سيّد قطب علي شاه ولد فتح الدين شاه جي ولادت ۸ - سيپٽمبر ۱۸۱۴ع ۾ ٿي. سندس سلسلہ نسب حضرت امام زين العابدين عليه السلام جن سان ملي ٿو. سندس بزرگ اچ شريف کان ٿيندا سنڌ ۾ آيا. مرحوم قطب علي شاه جو والد دروات جبل ۾ الاهي عبادت ۾ مشغول هو ته کيس خواب ۾ معلوم ٿيو ته ڪو ماڻهو کيس پنين ۾ ٺوٺيون هڻي رهيو آهي ۽ چوي پيو ته ”شادي نه

ڪندين ته پئي ڦاڙي ٻاهر نڪرندس“ آخر پاڻ شادي ڪيائين، روح جو هن زمين تي لهڻ لاءِ منتظر هو تنهنجي اچڻ ۾ دير ٿي ڪانه ٿي يعني پوري ڏهين مهيني جمع جي رات شاھ صاحب تولد ٿيو. مرحوم قطب علي شاھ جو تخلص قطب هو. پاڻ صاحب دل ۽ اهل الله مرد ٿي گذريو آهي. سندس انتقال ۲۲۔ ڊسمبر ۱۹۱۰ع ۾ ٿيو.

ڪلام

جبل جهاڳيندو رت، مان ٻاروچي کي ٻاجھ پوي.
 آڏا ڏونگر لڪيون، سائين ڏيندو شت.
 وندر جي ۾ وڻن ۾، پاڻ رکندو پت.
 چرخو پجي ڪر لڪريون، ڪاند ٺٻا ڪت.
 ”قطب“ پير پنهنجو جو، نهي نهارج نت.

(۱۸۵۲ع - ۱۹۱۱ع)

حاجي پويل خان ”پويل“

حاجي پويل خان مگسي بلوچ ۱۸۵۲ع ۾ ڄائو. سندس اصل وطن پاڳٺاري هو، بعد ۾ هالا نوان ۾ اچي رهيو. مرحوم حاجي پويل خان اول پوليس کاتي ۾ جمعدار هو پوءِ مرحوم مخدوم امين محمد امين (۱۳) - سخاده نشين حضرت غوث الحق مخدوم نوح رحا جي صحبت ۾ نوڪري ترڪ ڪري پهچاري تائين سنڌن خاص خدمت گار ٿي رهيو ۽ وفات به اتي ئي ڪيائين، جو خدمتگارن جي

قبرستان ۾ ئي دهن ڪيو ويو. مرحوم مرثيه گو شاعر هو. گهڻو ڪلام گم آهي باقي هڪ ۽ مرثيه ۽ ۽ ٻه ٽي بيت موجود آهن. سندس انتقال ۱۹۱۱ع ۾ ٿيو.

ڪلام

اَوّل نام الله جو، جو قادر رب قهار خاوند پنهنجي خلق ۾ سيد ڪيو سردار
سڀ تي نبي صه سرور ٿيو، مڙني جو مهندار ڪريو هني هني حسين ع لاءِ جو اڙين جو آڌار
پريل تنهن "پينار" آهي روز الست کان.

*

✓ چاليهين ڏينهن آيا حرم قتلگاه ۾
تڏهن آسمان زمين هئي ماتهه نگاه ۾
ڪمبي ڪئي شڪل غرق لباس سياه ۾
ماتر ۾ ماه سج ٿي سريو بارگاه ۾
آل رسول صه آه ڪون منهن تي نقاب هو،
پطرس ۽ جبريل جگر دل ڪباب هو.

(۱۸۶۸ع-۱۹۱۴ع)

سيد صاحب ڏنو شاه

سيد صاحب ڏنو شاه ولد محمد شاه ڳوٺ بلڙي، تعلقه گوني، ضلع حيدرآباد ۾ ۱۸۶۸ع ۾ تولد ٿيو ۽ ۳- جون ۱۹۱۴ع ۾ انتقال ڪيائين. صاحب ڏنو شاه، شاه عبدالڪريم جي ذهين پيڙهي مان هو. سندس پيشو محمد صلاح شاه لاولد وفات ڪري ويو. جنهن بعد پاڻ سجاده نشين ٿيو. سنڌي، فارسي ۽ اردو جو چڱو ماهر هو. نيڪ صورت، نيڪ سيرت بزرگ ۽ وقت جي شاعرن ۾

سڀي جي حيثيت رکندڙ شاعر هو. شاعري ۾ سندس استاد مرحوم هزهائينس مير
عبدالاحسین خان "سانگي" هو. پاڻ هڪ ڏينهن حيدرآباد ۾ گهوڙا گاڏي ۾ سوار
ٿي ۽ پاڻ ئي گاڏي هلائيندو هليو ته اوچتو اوچتو، گاڏي هلائيندي، سندس روح
هن فاني جهان مان بقا جي عالم ڏي پرواز ڪيو.

ڪلام

غرق ٿيا سڀن در غب غب لاشڪ آهيون لامذهب

۱- "موتو قبل" جو پيو پيالو، مست وتان ٿو آئون متوالو.
عشق سڀڪاري رمز عجب،

۲- اندر مسجد، مندر، حجرا، پاڻي منهن جي ڏسين سڀ مجرا،
راه انهيءَ سان ملندڙ رب.

۳- نا از آدم ناز حواء، مور نه ڌاريون ڪي ماسوي،
نئينهن اسان جو آهي نسب.

۴- ڪڏهن ته مومن، هند وچايون، هر مظهر ۾ پاڻ لڪايون،
سالڪ سمجهن تنهنجو سبب.

۵- "صاحب ڏنا" ڪثرت مان ڪاهي، وحدت پڙ ۾ واڳ ورائي،
مرد هڪڙائين ٿا مرڪب.

(۱۸۳۶ع - ۱۹۱۴ع)

فقير نواب ولي محمد خان لغاري

فقير نواب ولي محمد لغاري ثاني شهر حيدرآباد ۾ سندس ڏاڏي وزير اعظم نواب ولي محمد لغاري اول جي پٽايل ڳوٺ ننڍي ولي محمد ۾ سال ۱۸۳۶ع ۾ تولد ٿيو هو نواب احمد خان جو وڏو پٽ هو. ان هڪري نواب جي موروثي لقب سان پنهنجي والد جو جاءِ نشين ٿيو، مگر سندس طبيعت ننڍي هوندي کان ئي تهاني پسند هئي. هن جي صحبت مان گهڻن کي فيص پهتو. محمد فقير کٽياڻ، فتح علي کٽياڻ (محمد فقير جو سؤٽ) قاضي حسام الدين کٽياڻن وارو، احمد فقير لاکو پيڙين (لڳ ڀڳ ۲۰

نواب شاھ) جو ديوان خانچند وارو ۽ پيا سندس صحبتي ۽ طالب هئا. فقير نواب ولي محمد نهايت ئي نرم طبيعت ۽ منجيده مياءَ جو مالڪ هو. ٻاهر مجلس ۾ ايندو هو ته مٿي ڪٿ تي اوڪڙو ٿي هٿ ٻڌي وهندو هو ۽ اڪيون ڌاري ڇڏيندو هو. ڪلاڪن جا ڪلاڪ بنا چرڻ پرڻ جي ائين ئي ويٺو هوندو هو. ۲۷ جولاءِ ۱۹۱۴ع تي وفات ڪيائين. وفات وقت سڀ فقير گڏ ٿيل هئا. جو سندس حياتي جو جام لبرير ٿي آيو ۽ سندس روح فاني جسم مان دارالقا ڏانهن پرواز ڪيو. سندس عمر ان وقت اسي ورهيه هئي، طالبن ۽ فقيرن، فقير نواب ولي محمد جو جنازو يڪتارن سارن ۽ آلاپن جي گونج ۾ سينگاري ڪيو ۽ کيس شهر تاجپور ۾ رستي لڳ سدس خانقاه جي حد اندر دفنايو ويو، جتي سندس مقبرو موجود آهي.

ڪلام

(مخدوم امين محمد صاحب جي تتبع تي)

جوڙي قلب بيت ربي انسان ۾ سمايو،

ڏسي ذات کي صفت ۾ ملڪن ٿي سر نمايو.

/ آدم جو پوش پائي آيو پاڻ کي لڪائي،

مچ عشق جو مچائي خود عشق پنهنجي آيو.

اصلي هو سر حقاني لاريب لامڪاني،

منجه رمز لن تراني وري طور ڪنهن جلالي،

ڏٺي حسن جو ڏيکارو وري پاڻ ٿيو نيارو،

سوري جو ڪئين اشارو سر عاشقن سنڀاليو.

'ولي محمد' سنڀارج ذاتي نه دم وسارج،

پنهنجي پاڻ ۾ نهارج صورت سان پيچ پايو.

[ڪلام فقير نواب محمد خان لغاري ص- ۱۲۳]

(۱۸۹۰ع- ۱۹۱۵ع)

ميرزا حسين علي بيگ

ميرزا حسين علي ولد علام حيدر بيگ، سال ۱۸۹۰ع ۾ ٺٽو آغا حيدرآباد ۾ ڄائو. ابتدائي تعليم پرائمري اسڪول ڦليلي، ثانوي تعليم ”نولاءِ هيرانند ائڪيڊمي“ ۾ حاصل ڪيائين. مگر ترٽ حيدرآباد ۾ ويا پوڻ سبب تعليم ترڪ ڪري پنهنجي والد کان زري دوزي جو ڪم سکي ان کي پنهنجو ذريعو معاش بنائائين. ميرزا حسين علي بيگ پنهنجي بزرگن جي نقش قدم تي هلندي شعر

چوڻ لڳو، پنهنجي والد، وڏي سوٽ مرزا قربان علي بيگ، سيد غلام محمد شاه
 ”گدا“ ۽ مولانا ابوالحسن لکنوي کان پنهنجي ڪلام ۾ اصلاح وٺندو هو.
 سندس ڪلام ۾ اردو ۽ سنڌي غزل به ملن ٿا ته مرثيه، سلام، نوحه ۽ ڪافيون
 وغيره به آهن، سندس تخلص ’حسين علي‘ هو. پاڻ ۱۹۱۵ع ۾ انتقال ڪيائين.

ڪلام

ڪو به تدبير ۾ قصور نه هو،
 وصل قسمت ۾ پر حضور نه هو.
 چشم اهل جهان ۾ نور نه هو،
 ورنه هن جو ڪٿي ظهور نه هو.
 فهم ناقص کان مون غلط سمجهيو،
 تنهنجي چهرې جيئن ان ۾ نور نه هو.
 آءُ نه ويس پاڻ ٿي اچي ها پرين،
 ناز هو يار جو غرور نه هو.
 حال دل سمجهي ويو ’حسيح علي‘،
 ايترو يار بهي شعور نه هو.

(۱۸۶۲ع-۱۹۱۶ع)

ميرزا مراد علي بيگ بڄل

مرزا مراد علي ولد مرزا فتح علي بيگ، ۱۸۶۲ع ۾ حيدرآباد ۾ تولد ٿيو. ابتدائي تعليم سنڌي ۽ پارسي آخوند علي محمد جي مدرسي مان حاصل ڪيائين. پاڻ ننڍي هوندي کان ذهين هو. ۱۸ سال جي عمر ۾ سنڌي، عربي پارسي ۽ اردو زبانن تي عبور حاصل ڪري شاعري جي ميدان ۾ پير رکيائين. شاعريءَ ۾ سندس استاد پهريون کانئس وڏو ڀاءُ مرزا قاسم علي بيگ هو. پر ان جي وفات

کان پوءِ سيد مصري شاه نصريور واري کي پهتو استاد کيائين. ازانسواءِ پاڻ خوشنويس، حاذق حڪيم ۽ موسيقي سان شغف رکندو هو. سندس ذهانت کان متاثر ٿي هزهائينس مير نور محمد خان ٽالپر کيس پهتو وزيراعظم مقرر ڪيو. اٽڪل ڇهه ڪتاب نشر خواه نظر ۾ لکيائين. جيڪي قلمي صورت ۾ موجود آهن. پاڻ ۱۲- ذوالقعد ۱۳۳۴ھ مطابق ۱۱- سيپٽمبر ۱۹۱۶ع ۾ وفات ڪيائين. پهرين مير نصير خان جي حجري ڀرسان بطور امانت دفن ٿيو ٻن سالن کان پوءِ مير نور محمد خان ٽالپر سندس لاش کي ڪريلا مغل ڪٿائي ويو. جتي مير حسن علي خان ٽالپر جي ڀرسان پيو حجرو حريد ڪري مرزا صاحب کي دفن ڪرايائين. پارسي ۽ اردو ڪلام ۾ ميرزا تخلص ۽ سڌي ڪلام ۾ بدیل اختيار ڪيائين.

ڪلام

سر اسانجي آئي سنبري بره بادي روز شب
 نينهن جو نالو شان ڪيو پرت پياري روز شب
 کڻ مسيحا هي دوائون فائدو ٿيندو نه ڪو
 عشق جي آڙام آهي باهه باري روز شب
 دلريا دلدار جي وارو چوڙيدي ئي شرط
 ٿي وئي والليل وانگي ڪار ڪاري روز شب
 سيم تن نارڪ بدن جو جسم جادو جلوه گر
 سو ڏسي جلوه بدیل ٿي بيقراري روز شب

(۱۹۱۸ع)

قاضي محمد بخش "عاجز"

قاضي محمد بخش عاجز ولد قاضي بواخير جي ولادت روهڙيءَ ۾ ٿي. ابتدائي تعليم مدرسي ۾ ورتائين. ان کان علاوه پنج درجا انگريزي سنڌ مدرسي ڪراچي ۾ حاصل ڪيائين. رينوي ڊپارٽمينٽ ۾ ملازم ٿيو. پاڻ سنڌي ۽ پارسيءَ ۾ شعر گوئي ڪئي اٿس. سندس هڪ بيان "گندميته عشاق" جي نالي سان موجود آهي. کيس علم تعويذات ۾ مهارت حاصل هئي. سندس انتقال ۲۳ جنوري ۱۹۱۸ع ڪراچيءَ ۾ ٿيو.

ڪلام

دوستو هي درد غم ڪنهن کي چوان،
دل سندو رنج والو ڪنهن کي چوان،
يار ٿيو اغيار سان مائل وڃي،
هاڻ يارو هي ستم ڪنهن کي چوان،
دلبرا روڙ ازل کان تو سندو،
سوز سيني ۾ اٿم ڪنهن کي چوان،
وصل ڪاتب لاءِ منهنجي لوح ۾،
سوز ڪيو آهي رقم ڪنهن کي چوان،
'هاجر' آهي يار جو جور و جفاء،
هر گهڙي ۽ دسدم ڪنهن کي چوان.

(۱۸۴۵ء - ۱۹۱۸ء)

مولانا عبدالغفور ”مفتون“ همايونی

مولوي صاحب، صلمي جيڪ آباد ۾ واقع ڳوٺ همايون جي پيچوه خاندان منجهان هو. پاڻ اهل الله شخص. صاحب دل، ظاهر ۽ باطن جو باعمل عالم هو. پنهنجي پيري ۽ مريدي جو سلسلو به قائم رکندو آيو. مولوي صاحب پنهنجي مدرسي ۾ پاڻ ئي پڙهائيندو هو. ڪجهه وقت بعد پاڻ پڙهائڻ جو سلسلو ڇڏي ڏنائين. البت ڪنهن خاص طالب علم کي پڙهائيندو به هو. آخر گوش

نشين ٿي ويهي رهيو. مولوي صاحب وقت جي شاعرن ۾ نامور شاعر به هو. سندس ڪلام ۾ سوز ۽ درد نمايان آهي. مولوي صاحب جي ڪمالات ۽ فضائل جو ثبوت سندس تصنيف 'فتويٰ همايوني' به آهي. سند جا علماء اهو ڪتاب اڄ به سند ۾ پيش ڪندا آهن. مولوي صاحب جو حسب ديل 'عرل' مشهور ۽ عام مقبول آهي. ان جي تتبع تي ڪيترن ئي شاعرن ڪوشش ڪئي مگر مولوي صاحب جهڙي ڳالهه پيدا ڪري نه سگهيا. مولوي صاحب جو تخلص "مفتون" هئو ڳوٺ جي نسبت جي ڪري کيس "همايوني" سڏيو وڃي ٿو. سندس انتقال ۲۱ جون ۱۹۱۸ع ۾ ٿيو.

ڪلام

تنهنجي زلف جي بند ڪمند وڌا،	زندگي هزارين مان نه رڳو،
تنهنجي شاهي دستر خوان مٿي	مهمان هزارين مان نه رڳو،
تنهنجي جلوه جمال جي عشو گري،	ڪيا ملڪ مطيع وسيع وري،
چا جن، ملانڪ حور و پري،	غلطان هزارين مان نه رڳو،
ڪئين ابرو تيغ شهيد ڪيا،	ڪيئن ناز مزيد مريد ڪيا،
ري ناڻهي ديد خريد ڪيا،	سلطان هزارين مان نه رڳو،
اي ماءِ لقا محبوب مٿا،	تنهنجي نارو ادا تان جان فدا،
ٿيا دامن گير امير گدا،	حيران هزارين مان نه رڳو،
ڪيئن گهايل تنهنجي گهور سدا،	مخمور غفور سرور سندا،
تنهنجي نور حضور ظهور سندا	نگران هزارين مان نه رڳو،

(۱۸۵۷ع - ۱۹۱۹ع)

شمس الدين "بلبل"

شمس الدين "بلبل" جي ولادت سن ۱۸۵۷ع ۾ پاڳڙي (بلوچستان) ۾ ٿي. سندس والد بهادر خان شيو هو. بلبل صاحب بعد ۾ آبائي ڳوٺ مان لڏي هميشه لاءِ اچي ميهڙ ضلعي دادو ۾ سڪونت اختيار ڪئي. سنڌ جي هن مائه ناز اديب، ظريف، مصنف ۽ عالي دماغ اخبار نويس جي تعليم اسڪولي سنڌي ۽ فارسي کان مٿي نه هئي، مگر مطالعي بعد پنهنجي

معلومات. پر ڪافي اضافو ڪري ويو. سندس نالو شاعريءَ جي تاريخ ۾ سونهري حروف سان لکڻ جو قابل آهي. پاڻ نه رڳو شاعر هو پر نثر نويسيءَ ۾ به ماهر هو. ڪيترن رسالن ۽ اخبارن جو ايڊيٽر به ٿي رهيو. اخبار ”معاون سنڌ“ ۽ ”آفتاب سنڌ“ جي ادبيت ۽ ظرافت مرحوم جي طبيعت ۽ ذهانت جو مڪمل مرقع آهن. سندس انتقال ۱۳ - سيپٽمبر ۱۹۱۹ع ۾ ٿيو.

ڪلام

’تون‘ کي اهڙو وڃاءُ ’تو‘ نه رهي،
 ’تو کان تنهنجي‘ ’تون‘ ٿي جي ٻو نه رهي،
 مان ۽ ’تون‘ جو ضمير ضايع ڪر،
 هن دوشي جي به گفتگو نه رهي.
 جستجو ڇڻ حجاب هستي ڄاڻ،
 شرط هي آڃو جستجو نه رهي،
 عشق جو هي خيال آهي بس،
 جو سوا هو خيال هو نه رهي،
 هو پر اهڙو خيال پيدا ڪر،
 وصل و هجرت جي هاو هو نه رهي.
 چارسو جي سرائي فاني ۾،
 پڇ تون اهڙو جو چار سو نه رهي.
 رنگ وٺو گل جو آه ”بلبل“ وهم،
 ڇا چڱو ٿئي جو رنگ وٺو نه رهي.

(۱۸۵۳ع - ۱۹۲۰ع)

مير علي نواز شاه 'علوي'

مير علي نواز شاه علوي ولد فخرالدين شاه ۱۸۵۳ع ۾ ڄائو. پاڻ مڪرم ضلعي جي شڪارپور جي شاهن مان آهي. سندس وڏا ڪلهوڙن جي زماني ۾ افغانستان کان سنڌ ۾ اچي وطني ٿيا. سندس نسب جو سلسلو امام محمد بن حنيف سان ملي ٿو. پاڻ نماڻو، صابر، نهڻو ۽ عريب پرور هو. سنڌي، اردو، فارسي ۽ عربي ۾ اعليٰ مهارت هيس. پاڻ ڪيترائي سال شڪارپور ميونسپالٽيءَ جو

چيئرمين ۽ مئجسٽريٽ به ٿي رهيو. حڪومت جي علم ۾ به چڱو ماهر هو. انهيءَ فن ۾ ڪيترائي ڪتاب به تصنيف ڪيل اٿس وقت جي شاعرن ۾ نهايت عمدو شاعر هو. ۱۲ فيبروري ۱۹۲۰ع ۾ انتقال ڪيائين.

ڪلام ("مفتون" جي تتبع تي)

تنهنجي حسن سڄڻ حيران ڪيا، اسان هر ارس مان نه رڳو.
 تنهنجي شان برابر شاهه ڪو، تنهنجي سوه سڌو مٿ ماڻه ڪو،
 تنهنجي خيال کان حالي ماڻه ڪو، حوڊن هر ارس مان نه رڳو.
 ٻڌا جاني هن ڪلام تنهنجي، ڪن مهينن مٿ مان سلام تنهنجا،
 ليا حلقه بگوش غلام تنهنجي، سندن هر ارس مان نه رڳو.
 تنهنجا مادم ميڪائيل جهڙا، ڪيئن عاشق اسر فيل جهڙا،
 تنهنجي در تي حرائيل جهڙا، درين هر ارس مان نه رڳو.
 ناهي "عنوي" هڪ مفتون تنهنجو، آهي عالم سڀ منون تنهنجو،
 ٿيو جاني جڳ مرهون تنهنجو، قربان هزارين مان نه رڳو.

۱- مخدوم طالب الموليٰ

۲- ڪليات "علوي" مرتب ڊاڪٽر نواز علي شوق

(۱۸۸۹ع - ۱۹۲۰ع)

سيّد شمس الدين شاه ”شمن“

سيّد شمس الدين شاه ”شمن“ ولد سيد فقير قطب علي شاه شاهپور
جهانيان ضلع حيدرآباد، جي ولادت سن ۱۹۸۹ع ۾ ٿي. سندس والد صاحب جو
مٿس ڏاڍو راضيو هوندو هو. جيئن زبان مبارڪ مان ٻوليندو هو، تيئن ٿيندو هو.
سندس وصال سن ۱۹۲۰ع ۾ ايڪيتاليه ورهين جي ڄمار ۾ ٿيو. سندس وصال
جو ڏينهن ۲۶ - ذوالحج تي ملهائو ويندو آهي. سندس ڪلام گهڻو ئي ڇپيل آهي.

منهنجي تحقيق موجب سندس وصال جي تاريخ ۱۰ - سيپٽمبر ۱۹۲۰ع آهي. ۲

ڪلام

اٿي اور الله سان تون ڪڍ نه ڪنهن جي ڪاڻ،
هوت تنهنجي هنج ۾ تون صحيح پاڻ سڃاڻ.
وڃين چو ٿي وندر ۾ هوت ڳولڻ ڪاڻ،
ڏس 'شمن' ولوڙي پاڻ، اٿي هوت اندر ۾.

*

هڏا سڀ هلي چڪي ٿي چور،
پلڻ پاتا پرين سرچنديئي سور،
سگهو ڏينهن 'شمن' چوي ڏٺو ڪونه ضرور،
اهي سنيها ٿيا سور، پرين پسايو پنهنجو.

۱- جهانپان خاندان، سنڌالاجي.

۲- مخدوم طالب الموليٰ

(۱۸۶۲ع - ۱۹۲۰ع)

ميرزا دوست محمد بيگ ”دوست“

ميرزا دوست بيگ ولد ميرزا علي بخش بيگ، ۱۲ - مئي ۱۸۶۲ع تي ڄائو. مرزا صاحب جي ابتدائي تعليم آخوند شفيع محمد جي مدرسي ۾ ٿي. ۱۸۸۱ع ۾ روينيو کاتي ۾ تهيدار جي عهدي تي فائز ٿيو. پنهنجي حس کارڪردگي سبب ترقي ڪندو، نوڪريءَ وارا آخري ٽي سال مختيار ڪار مقرر ٿيو ۽ ۱۹۱۲ع ۾ رٽائرڊ ڪيائين. نوڪري دوران ڪيترن ئي انگريزي عملدارن کي پارسي ۽

سنڌي تعليم ڏنائين. رٿائڻ ٿيڻ کان پوءِ مير حاجي نور محمد خان ٽالپر وٽ آخري دم تائين مصاحب ٿي رهيو. پاڻ نهايت خوش اخلاق، پارسا، نماز ۽ قرآن جو پابند ۽ تهجد گذار هو. شاعريءَ ۾ سندس پهريون استاد ميرزا علي بيگ هو، بعد ۾ مولانا ابوالحسن لکنوي جو شاگرد ٿيو. جنهن کان عربي، پارسي ۽ اردو جي تعليم حاصل ڪرڻ بعد علم صرف و نحو، عروض ۽ فقه حاصل ڪيائين. پاڻ مرثيه گوئي سان گڏ غزل گوئي به ڪندو هو. پاڻ سانگي ۽ قليچ دور جو پڪو پختو شاعر هو. پاڻ ۱۰ - محرم ۱۳۳۹ھ مطابق ۲۴ - سيپٽمبر ۱۹۲۰ع تي وفات ڪيائين. سندس تصنيف 'ديوان دوست' نالي آهي، جيڪو سنڌي، اردو ۽ پارسي ڪلام تي مشتمل آهي. جنهن ۾ مثنويون، غزليات، مناجات، نعتون، نظم، سلام ۽ مرثيه شامل آهن.

ڪلام

هجر ۾ محبوب جي جند جان ڳاريو ڳاريان
 آرزوي وصل ۾ ڳوڙها آءُ هاريو هاريان
 منهنجي قسمت ۾ لکيو جو مالڪ تقدير آهي
 ڪير پيو پاري سوا منهنجي آءُ پاريو پاريان
 جي اچي منهنجي اڱڻ ۾ پيڙا پائي پرين
 نقش پائي يار تان سر ساه واريون واريان
 هيڪڙائي هٿ ڪري آءُ بس بيائي ڪي ڏيان
 آءُ هيگاني يار ڌاران پيو نه ڌاريو ڌاريان
 رات مرڪي مون کي چو منهنجي، منهنجا دوست
 آءُ ته تو جهڙا سوين عشاق ماريو ماريان.

(۱۸۵۳ع - ۱۹۲۰ع)

محمد واصل درس 'واصل'

محمد واصل جي ولادت ۱۸۵۳ع ۾ ٿي. سندس والد ميان رحمت الله عرف رحمون درس، 'ساکن نشو' نهايت خدا پرست بزرگ هو. سندس خاندان ۾ ٻيا به ڪيترائي نامور درويش ٿيا آهن. مرحوم 'واصل' پاڻ به درويش صورت ۽ فقير سيرت انسان، سليم الطبع، مرد خدا ۽ باتوڪل بزرگ هو. سندس تصنيف 'گلزارِ واصل' (منظوم) سندس قابليت جو زنده ثبوت آهي. ان جي مطالعي مان

معلوم ٿيندو ته واصل مرحوم زماني شناس ۽ وسيع معلومات جو مالڪ هو. پاڻ
جهڙو هو عالم تهڙو ئي هو عابد، عربي ۽ فارسي جو به ماهر هو. ۱۹۲۰ع ۾ انتقال
ڪيائين.

’گذار واصل‘ ۾ بظاهر سسٽي پنهنجو قصو آهي پر حقيقت ۾ روحاني
راز جو خزانو آهي.

ڪلام

مجازي حقيقي جنين کي نصيب، مجازان حقيقي ملي تن حبيب،
مجازان حقيقت اندر جي ويا، ذکر تن مندا پڻ گهڻا ئي ٿيا.
حزن سين حسن ٿا حس ۾ پس، هزارين هتان ٿا هتي ئي رسن،
ڏلي ڪن ڪڍي سونهن دلدار جي، مري ڪن ڪڍي وير ديدار جي.

ڪنن کي ڪڍي پڻ ڪنن ڪٽ وصال،
ڪنن کي وصالان وري ٿو جنجال.

(۱۸۳۴ع - ۱۹۲۱ع)

میرزا غلام حیدر بیگ ”قنبر“

میرزا غلام حیدر ولد میرزا فتح علي بیگ، سال ۱۸۳۴ع ڌاري خيرپور ۾ تولد ٿيو. ان وقت جي هلندڙ رواج موجب ديني ۽ درسي تعليم حاصل ڪرڻ بعد پنهنجي والد صاحب جي خواهش تي خيرپور جي مير صاحبن وٽ ملازمت اختيار ڪيائين. جڏهن ميرن جي حڪومت پوري ٿي، سندس والد پنهنجي اولاد ۽ عزيزن سميت لڏي اچي حيدرآباد ٿڌو آغا ۾ رهيو، تڏهن مرزا غلام حیدر

هر هائيس مير حسن علي خان وٽ ملازمت ڪئي. مير حسن علي خان جي وٽ بعد هزهائيس مير حاجي نور محمد خان وٽ. آخري عمر تائين مصاحب خاص ٿي رهيو. مرثيه خواني ۽ شاعري پنهنجي والد جي زير سايه شروع ڪيائين. شعر ۾ پنهنجي والد کان اصلاح وٺندو هو. ايام محرم يا مجلسن ۾ پنهنجي والد صاحب يا وڏي پيءُ سان مرثيه خواني، نعت خواني ڪندو هو. سلس ڪلام جيڪو منتشر ڪاغذان مان مليو آهي. ان مان معلوم ٿئي ٿو ته شعر جي هر صنف تي طبع آزمائي ڪئي اٿس. پاڻ هزهائيس مير حاجي نور محمد خان جي توسط سان ڪربلا معليٰ جي زيارت کان مشرف ٿيو. مرزا صاحب هـ جنوري ۱۹۲۱ع تي وفات ڪئي.

ڪلام

منهنجي طرف کان هن کي جهن دم سلام پهتا.
 بيهي چيڻ پري کان منهنجا سلام پهتا.
 ساقي ته اڃ سڀن کي ماريو ته آسري ۾،
 مشڪل مان پنهنجي گهر ۾ سڀ تشه ڪار پهتا.
 ڪوچي ۾ اڃ ته هن جي مجسم هو عاشقن جو،
 منهنجا نصيب جاڳيا جو زير ٻار پهتا.
 محفل ۾ اڃ به هن جي محروم ٿي رهيس آئون،
 پر ٻين جي لاءِ هٿو هٿ هٿ ڄامر جان پهتا؟
 منڪر نڪير پهتا 'قنبر' جو ٻيهر پرڪش،
 فوراً مدد لاءِ منهنجي پارهين امار پهتا.

(۱۸۵۱ع - ۱۹۲۴ع)

هزهائينيس مير عبدالحسين خان "سانگي"

هزهائينيس مير عبدالحسين خان "سانگي" ولد مير عباس علي خان ڪو انگريز سرڪار کان 'هزهائينيس' جو خانداني خطاب مليل هو. پاڻ مير نصير خان ٽالپر جو پوٽو ۽ مرحوم هزهائينيس مير حسن علي خان جو سڳو ڀائيٽو هو. پاڻ ۱۸۵۱ع ۾ ڪلڪتي ۾ تولد ٿيو. مير صاحب فقيرانه خيالات جو هو؛ آخر تاعين انهيءَ رمز ۾ رهيو، سنڌونديءَ جي ڀرسان گدو بندر (حيدرآباد) ۾

کان (میل ٻين جي فاصلي تي ڪٽپ ۾ رهندو هو. پاڻ بهترين شاعر هو. فارسيءَ کي سنڌيءَ سان اهڙو تہ سهڻو ڪري ملايائين جو سندس هي ڪم نهايت تحسين لائق ٿي پيو. نهايت خلق وارو ۽ نرم مزاج شخصيت هو. ۱۲- جون ۱۹۲۴ع ۾ وفات ڪيائين.

ڪلام

عجائب آسمان کي ٿيو آهي دورو دورنگيءَ جو،
 اسان کي تيشن رقيين جو رهي ٿو دغدغو دل ۾،
 زنجوت گرڻيه مسڪين هتي ٿو دم پلنگي جو،
 زميندارن کي جنن خدشو ٿيبدارن جي تنگي جو،
 اي "سانگي" سچ جوان سو ڏم مورڙو سڀ ڌارن کي،
 ملنگن کي مليو آهي مزو جيڪو ملنگي جو.

*

جنهن ٿي ڏٺو مون کي تنهن چيو ٿي چيو چيو،
 پنهنجي پرين ڏي مون ۾ ڏٺو ٿي وري وريو،
 سچ سخت آهي سنگ کان انسان سنگدل،
 جنهن ري نه دم سريو ٿي سو "سانگي" سريو سريو.

(۱۸۹۶ع - ۱۹۲۵ع)

نواب گدا علي خان لغاري

نواب گدا علي خان ولد نواب علي محمد خان لغاري، باهت نوحوان هو؛ ان سان گڏ فقيري ۽ تصوف ڏي پڻ مائل هو. پاڻ سنڌي شعر چيا اٿس. ۲۹ ورهين جي عمر ۾ پنهنجي والد جي حياتي ۾ وفات ڪري ويو. سدس ڀاءُ عرض محمد خان، نواب شاه تعلقي ۾ 'شيهن - نار' مٿن تي پنج سئو ايڪڙ زمين ڪڻي. اها زمين اصل ۾ نواب سردار خان بن فقير نواب ولي محمد خان ڪڻي

هتي، پر نواب گدا علي خان ان زمين کي شعر ۾ ننديو هو. پوءِ وري اها تڪ
 وريائين ۽ دعا طور چيائين ته:
 'شينهن - نار' مون شير خدا، بهرو ڏيارج يا علي.

ڪلام

محبوب جي شبيم جو مٽ ماعتاب ناهي،
 جلوي جمال جو مٽ هي آفتاب ناهي.
 رخسار رمز واڌو نرمل نجيب جي،
 ڪاتب لکي ڇا سگهندو، تنهجو حساب ناهي.
 ابرن جي سونهن ڏسي ٿيا هڪدم حريف حيران،
 ڏسن جي محمدي رخ تن تي عتاب ناهي.
 سڪ ختم انبيا جي رک اي "گدا علي" تون
 مسند نشين جنهن جو نه ٻو تراب آهي.

قافيون جلد ۱ ص-۳۱۰

(۱۸۹۰ع-۱۹۲۸ع)

زمان شاه ”ساقی“

زمان شاه ”ساقی“، نگر لئي جو رهاڪو هو. پنهنجي وقت ۾ نهايت چڱو شاعر هو ۽ همعصر شعراءَ ۾ نمايان حيثيت رکندڙ هو. نهايت شريف الطبع ۽ با تهذيب هو. پاڻ لئي جي رصوي خاندان جو آخري چراغ هو. پنهنجي عمر جون اٽيه بهارون ڏسي ۽ محفلون روشن ڪري ۱۶ مئي ۱۹۲۸ع تي هميشه لاءِ گل ٿي ويو. سندس هڪيترو غير موزون ڪلام به آهي. افسوس جو مرحوم ساقی جو

گهڻو ڪلام گم ٿيل آهي.

ڪلام

✓
نازينن وٽ هميشه ٿا رهن هي چار چيز،
ناز، نخرو، شور، شوخي ٿا رکن هي چار چيز.
پيچبازي، بي نيازي، بي قياسي ۽ فريب،
ماهروين کي مدامي ٿا وڻن هي چار چيز.
جان نشاري، بيقارائي، آه واري، بيڪسي،
محب لڻ مشتاق سرتي ٿا سڻن هي چار چيز.
صبر ۽ دل جي صفائي، ناز برداري، نياز،
عشق جي مڪتب ۽ عاشق ٿا پڙهن هي چار چيز.
گهٽ لکڻ، گهٽ گفتگو ۽ گهٽ سڻڻ کائن ۽ گهٽ،
نيڪ بختن وٽ سدائين ٿا سمجهن هي چار چيز.
تير نڪتل، عمر گذريل، انگ لکيل ڳالهه ڪيل،
يار هٿ موٽي نه هرگز ٿا اچن هي چار چيز.
شڪر حق جو ۽ تواضع، بيڪ صحبت ۽ ادب،
'ساقيا' هر جاءِ عزت ٿا وڻن هي چار چيز.

(۱۸۴۳ع - ۱۹۲۹ع)

راء بهادر سیت وشنداس

سیت وشنداس ولد سیت نهالچند پارواڻي ڪوٽڙي تعلقي ضلعو دادو جي ڳوٺ مانجهو (مانجهند) ۾ ۱۸۴۳ع ۾ ڄائو. کيس سیت وشنداس مانجهوءَ وارو ڪري سڏيندا هئا. سندس پيءُ نهالچند به هڪ درويش ۽ شاعر هو، جنهن جا ڪيترائي مرید هئا. ننڍپڻ ۾ سیت وشنداس جون ڪچهريون سندس باغ "بلاس" ۾ ڪيترن مهنت ۽ پنڌن سان ٿينديون هيون. طبيعت ۾ ويراڳ هوس ان ڪري

پنجاب صوبي جي ضلع قصور ڳوٺ جليا نوالا ۾ سنگر گلابداس جي چرنن ۾ وڃي ويٺو. مرشد جي روحاني رنگ به سيٺ وشنداس تي گهرو اثر ڪيو. وشنداس کي مرشد وٽان موڪل ملي ته اچي ڳوٺ پهتو. هو هڪ سچو انسان ۽ ديانتدار هو، ان ڪري مخدوم امين محمد ثالث جن وٽان کيس عام مختيار ٿي ڪاروبار هلائڻ جي آڇ ٿي، جيڪا هن قبول ڪئي. سندس ديانت جون ڳالهيون ضرب المثال آهن. پکن ڌڻي جي وصال بعد نوڪري ڇڏي وڃي ڪاروبار ڪيائين ۽ سنڌ جو ناميارو سيٺ ٿي ويو. هن جا ڪارخانا ۽ مشينون باڊه، ڪنڊو، ڪراچي ۽ حيدرآباد ۾ برڪ هئا. سماجي خدمتن ۾ ناميارو هو. سنگيت جو ڪوڏيو هو. هندو خان ۽ ان جي پٽ سنڌو خان سان به راءِ ۾ سنگت ڪيائين. سيٺ وشنداس ساهت جو به مشتاق ٿي گذريو آهي ۽ ڪيترائي ديسي ڪتاب شايع ڪرائي مسلمان خواه هندن ۾ مفت تقسيم ڪندو هو. ۷- جنوري ۱۹۲۹ع تي پنجاسي ورهين جي عمر ۾ پر لوڪ پڌاريائين.

ڪلام

انڻي پهر عجيب جي، ارواح سان من لڳو،
سنگ ساجن شاه، پَوَ سڀ ڀولو پڳو.

*

نامن هندو، نامن ترڪا، نامن پنڊت قاضي ري،
نامن سيد، شيخ مسلا، نامن پيا غازي ري،
سچ بات مي اوران اوري، بيڪ بني سڀ بازي ري،
'وشنداس' جب آپ پڇاڀيا، سرور رنگ ۾ راضي ري.

(ڪليات امين، سنڌي ادبي بورڊ)

(۱۸۵۳ع - ۱۹۲۹ع)

مرزا قليچ بيگ ”قليچ“

شمس العلماء مرزا قليچ بيگ ۷ - آڪٽوبر ۱۸۵۳ع ۾ تولد ٿيو. کيس انگريز سرڪار کان ٻه خطاب مليا. هڪ ’خانجهادر‘ ۽ ٻيو ’شمس العلماء‘. سندس والد مرزا مريدون بيگ ايران کان آيو ۽ ٽنڊو ٺوڙهو (حيدرآباد) ۾ سڪونت اختيار ڪيائين. اهو دور ٽالپرن جي حڪومت جو هو. مرزا صاحب سنڌي، فارسي، اردو، عربي ۽ انگريزي جي اعليٰ تعليم حاصل ڪئي. ڪافي وقت

مرڪاري نوڪري به بهترين نموني سان هلائي. پاڻ شاعري جي هر پهلو تي طبع آزمائي ڪيائين. حليم الطبع، صلح پسند، هردلعزیز ۽ خوش اخلاق هو. نظر ۽ نثر جي اٽڪل تي سؤ کن ڪتابن جو مصنف ۽ مترجم وغيره ٿي گذريو آهي جن ۾ ڪي ڇپيل ۽ ڪي اڻ ڇپيل آهن. مرحوم شمس العلماء پنهنجي وفات جي قطع تاريخ پاڻ رباعي جي صورت ۾ لکي آهي، (جنهن ۾ غلطيون آهن جي درست ٿيڻ کپن). (طالب الموليٰ) سندس انتقال ۳- جولائي ۱۹۲۹ع ۾ ٿيو.

ڪلام

(مخدوم امين محمد صاحب جي تتبع تي)

دردن جو دل ۾ دلبر، دونهون اچي دکايو،
مُحبت جو مَچ مَچائي، جيرو جگر جلايو.

هٿ سان ڦٽيو خيبن، توڙئون تڙيو طبيبن،
ڦريئون ڪهي قريبن، ساڙڻ جو ڪيو به سميو.

جن سان رڪي محبت، تن تي وجهي مصيبت،
رحمت جي لاءِ زحمت، سودو ڪري سوايو.

سوريءَ تي ڪر چڙهائي، ٻڪريءَ جان ڪي ڳلائي،
ڪي ڪرڻ سان حيرائي، ڪن ڪي وجهي ڪهايو.

لڏت اچي ٿي جن ڪي، سورن ڪي ٿا سڪن سي،
ڪارڻ ڪسڻ جي پڙ تي، گردن اچن جهڪايو.

جي عشق توکي آهي، وَج تون "قليج" ڪاهي،
سر ڏي هٿس سان لاهي، پورهيو ٿيني سڃايو.

(۱۸۹۴ع- ۱۹۳۰ع)

ڊاڪٽر ميرزا مدد علي بيگ ”مدد“

ڊاڪٽر ميرزا مدد علي ’مدد‘ ولد ميرزا نور محمد بيگ، ۱۸۹۴ع ۾ تولد ٿيو. پاڻ انگريزي، سنڌي ۽ پارسي تعليم جا مرحل طئه ڪري سال ۱۹۱۸ع ۾ بمبئيءَ مان ڊاڪٽري جو امتحان پاس ڪري، علامہ آءِ۔ آءِ۔ قاضي صاحب جي اصرار تي خيرپور رياست ۾ سرڪاري ملازم ٿيو. جڏهن علامہ صاحب جن خيرپور رياست کي ڇڏيو تڏهن پاڻ بہ تلھار ۾ خانگي اسپتال کوليائين. پاڻ

پهنجي دور جي انهن شاعرن جي صف ۾ شامل هو، جن سنڌي ادب کي نظم توڙي نثر ذريعي وسعت ڏني. پاڻ پارسي، سنڌي ۽ اردو جو ممتاز شاعر هو. سنڌ جا اديب ۽ شاعر جهڙوڪ: مولانا دين محمد ”وفائي“، نجف علي ”تارڪ“ محمد بخش واصف، سيد عطا حسين شاه موسوي، عبدالحسين شاه موسوي، قاضي علي اجمل ”علي“، شهمير خان بلوچ ۽ عطا محمد ”عطا“ کان پهنجي ڪلام جي اصلاح وٺندا هئا. ميرزا صاحب سنڌي زبان ۾ ڪجهه ناول پڻ لکيا آهن، جي هي آهن: ’چين جو شهزادو‘ (ٻه جلد) ’عقل چرخ‘ (ٻه جلد) ’انارڪي‘، ’سيف الملوڪ‘ ’قصيد گل بڪاولي‘ ۽ ’عيار پادري‘ وغيره. ۱۹۲۱ع ۾ روهڙي مان رسالو ’صراط مستقيم‘ جاري ڪيائين. ميرزا صاحب ۱۸- مئي ۱۹۳۰ع تي انتقال ڪيو.

ڪلام

نور افشان سهائي رات آهي،
راحتِ جان سهائي رات آهي.

ڏس چمن ڪيئن ڪلي ۽ بهڪي ٿو،
گل خندان سهائي رات آهي.

چادرِ نور آهي ضو افشان،
يا چوان مان سهائي رات آهي.

باغ توڙي بحر جو سير وٺي،
رونقِ افزان سهائي رات آهي.

سونهن هر شئي سنڌي دوبا لائي،
حسن افزان سهائي رات آهي.

عاشقن لاءِ سچ چوان ٿو ’مدد‘
عڪسِ خوبان سهائي رات آهي.

(۱۹۰۲ع- ۱۹۳۱ع)

پير سيد حزب الله شاه عرف جيئل شاه راشدي

پير حزب الله شاه ولد پير حسين علي شاه راشدي، سال ۱۹۰۲ع ۾ پير جو ڳوٺ ضلع خيرپور ۾ تولد ٿيو. سندس ولادت جي تاريخ ڪانه ٿي ملي. سندس والد صاحب پير حسين علي شاه سندس بالجنئيءَ ۾ وفات ڪري ويو. ان ڪري سندس پالنا، تعليم ۽ تربيت سندس ڏاڏي پير شاه مردان شاه اول پير صاحب پاڳاري ڪئي. پاڻ سنڌي، پارسي، اردو ۽ ديني تعليم مدرسي راشديءَ ۾ حاصل

ڪئي. پاڻ نهايت فهم و فراست ۽ فضيلت جو صاحب هو. سخاوت سندن شيور هئي. اخلاق ۽ اخلاص سندس فطرت ۾ داخل هو. ننڍپڻ کان ئي پاڻ شاعريءَ ڏي لاڙو رکيائين. جنهن ڪري شاعرن ۽ عالمن سان صحبتون رکيائين. سندس ڏاڏي شاه مردان شاه اول، ۱۹۲۱ع ۾ وفات ڪئي. ان کان پوءِ پاڻ ۳۰- جون ۱۹۳۱ع تي پير ڳوٺ ۾ حرن جي هٿان شهيد ٿيو. سندس مزار پير ڳوٺ شهر ۾ درگاه شريف جي اتر پاسي آهي.

ڪلام

راڻي يار سنڌي آوت مونڪي، ٻي ڳالهه نه ڪا ڏينهان رات مونڪي.
تنهنجي ميمر دهن مشتاق ڪيو، تنهنجي لال لب اوشاڪ ڪيو.
ڏاڍو قابو سميءَ جي ساڪ ڪيو، ٻي ڪانه وڻي ٿي لات مونڪي.
تنهنجي گهورن جو آهيان گهايل مان، تنهنجي جامر وصل جو اڃايل مان.
آهيان ورهين کان ته سڪايل مان، ويڻي ويڻي ٿي پريات مونڪي.
جئن باغ بنا عندليب آهي، تنن محب مريض غريب آهي.
تنهنجو ڪين حڪيمر طبيب آهي، لڳي هجر سنڌي سڪرات مونڪي.

(۱۸۳۷ع - ۱۹۳۲ع)

آخوند عبدالقادر ”بیدل“

”آخوند عبدالقادر“ ”بیدل“ ولد محمد پناه پتو پنهنجي وقت جو وڏو شاعر ۽ گذريو آهي. پاڻ شڪارپور جي مشهور عالم خليفه عبدالله کان عربي ۽ فارسي جي تعليم حاصل ڪيائين شمس الدين ”بلبل“ جي ديوان تي سندس لکيل نطه تاريخن مان معلوم ٿئي ٿي ته پاڻ پنهنجو خانگي مدرسو هلائيندو هو. بیدل صاحب خليفه قاسم جي دور کان وٺي قادري صاحب جي دؤر تائين زنده رهيو.

سندس هر دور ۾ شاعرن سان سٺا ناتا رهيا. ڪڏهن ڪڏهن بزم مشاعره ۾ شريڪ ٿيندو هو. ۱۹۲۱ع ۾ پهرين ادبي ڪانفرنس لاڙڪاڻي ۾ به شريڪ ٿيو هو. سندس وصال ۷- فيبروري ۱۹۳۲ع ۾ ٿيو.^۱

مرحوم جي شبيهه مان معلوم ٿئي ٿو ته هي شخص مروت جو صاحب، بلند اخلاق، با تهذيب، با تحمل ۽ با علم شخص ضرور هو. سبحان الله جنهن وڙ جو هي مرد آهي ۽ جنهن وڙهي ۾ ٿي گذريو انهي وڙهي کي جن ڏٺو هوندو انهن کي خبر هوندي. ان زماني ۾ ثواب رياده، روحانيت عام، چڱائي جام، نيڪ نيتي گهڻي هئي.^۲

ڪلام

مڙگان تنهنجون سنان ۾ ۽ تير جو نمونو،
اهو تنهنجون ڪمان ۾ شمشير جو نمونو.

آ خاڪي پا بظار هو سرمه جواهر،
ڏس غور سان هي آهي اڪسير جو نمونو.

منجه حسن جي بلاشڪ ثاني تون ماء ڪنعان،
بيشڪ رهيو برابر تهوير جو نمونو،

"بیدل" ڪو حال موڪل محبوب يار ڏي اڃ،
هن ناله وفتان جي تاثير جو نمونو.

۱- سڌي عرل جي اوسر يا گو پيو صفحو ۶۹

۲- مخدوم طالب الموليٰ

(۱۸۸۷ع - ۱۹۳۲ع)

ميرزا قربان علي بيگ 'قربان'

ميرزا قربان علي ولد ميرزا قاسم علي بيگ وينل ٿنڊو آغا حيدر، پاڻ آخوند علي محمد جي مدرسي مان عربي ۽ پارسي تعليم حاصل ڪري ديني تعليم لاءِ مولانا ابوالحسن لکنوي جو شاگرد ٿيو. پاڻ پهرين روئينو ڊپارٽمينٽ ۾ ملازمت اختيار ڪيائين. پر پوءِ هزهائينس مير نور محمد خان جي چوڻ تي اتان مستعفي ٿي، سندس مصاحب ٿيو. آخرڪار مير منشي ٿي مختيارڪار جي عهدي تي فائز

ٿيو. پاڻ پنهنجي وقت جو بهترين شاعر، عالم ۽ خوش خطاط هو. پاڻ پنهنجي
 ڏاڏي ميرزا فتح علي بيگ وٽان گهڻو ڪجهه پرايائين. پنهنجي شاعريءَ جو
 مجموعو، ”بياضِ قربان“، جي نالي سان تحرير ڪيائين، جنهن ۾ حمد، نعت،
 فضائل، مناجات، منقبت، سلام، غزليات، قطعات، رباعيات، مثنوي، مرثيه ۽
 غزليات موجود آهن. پاڻ نشر ۾ به گهڻو ڪجهه لکيو آهي. سندس ديوان،
 ”بياضِ قربان“ تي تقرير ميرزا قليچ بيگ لکي هئي. ان کان سواءِ ڊاڪٽر قاضي
 علي احمد سندس خصلتن ۽ فن جي گهڻي تعريف ڪئي آهي. پاڻ ۱۲ - محرم
 ۱۳۵۱ھ مطابق ۱۹ - مئي ۱۹۳۲ع تي وفات ڪري ويو.

ڪلام

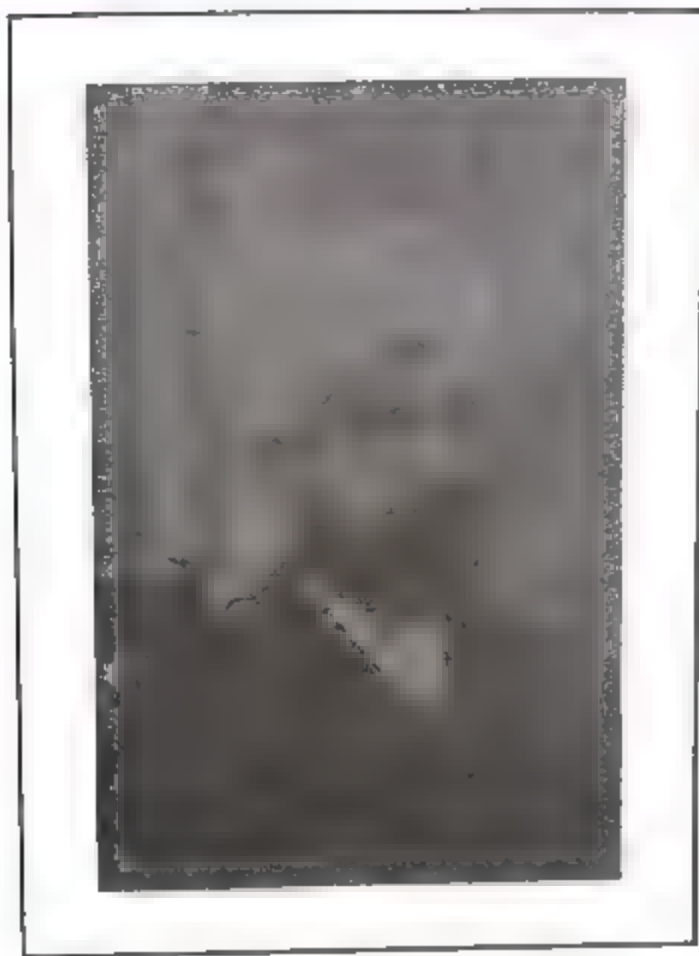
ڏلم پنهنجي گُلو ڪي خندان نه آهي،
 نظر ۾ گلستان، گلستان نه آهي.

✓ محبت سندنون طئي ڪريان منزلون پيو،
 نظر ۾ سندر ڪفر و ايمان نه آهي.

عجب حالِ پوشاڪ آهي جنون ۾،
 گريبان جي آهي ته دامن نه آهي.

ٿيو انس و اخلاق مفقود يڪدم،
 هي انسان حقيقت ۾ انسان نه آهي.

⁄ ٿيس دردِ دل لاءِ ’قربان‘ پيدا،
 نه ٿيو دردِ جنهن کي سو انسان نه آهي.

(۱۸۸۶ع-۱۹۳۲ع)

ميان غلام سرور 'فقير' قادري

ميان غلام سرور ولد ميان نور محمد قادري شهر لاڙڪاڻي ۾ ۱۰ - جنوري ۱۸۸۶ع تي تولد ٿيو. فقير صاحب پارسِي شاعريءَ جي ابتدائي تعليم پنهنجي چاچي ميان غلام محمد 'گدا' کان حاصل ڪئي. جنهن جي وفات بعد سندس پڦاٽ ميان علي محمد قادريءَ سندس رهنمائي ڪئي. پاڻ پهريائين 'حنيف' ۽ پوءِ 'فقير' تخلص اختيار ڪيائين. پاڻ تعليم کاتي ۾ ملازم ٿي رهيو. کيس ننڍي

هوندي کان ٿي شاعريءَ جو شوق هو. سن ۱۹۰۴ع ۾ محمد هاشم ”مخلص“ هڪ رسالو ’تحفہ احباب‘ جي نالي سان ڪڍيو. ان جي ٽئين پرچي ۾ هڪ طرحي مشاعرو ”ٿي ڏسي مدت کان تنهنجو عارضِ پُر نور شمع“ ۾ سندس غزل سي ٿو. جنهن جو هڪ شعر هي آهي:

عاشقِ دلگير کي در کان ڪيو دلدار دور،

پتنگ کان پاسي رهڻ آهي ڪٿي دستور شمع.

ان وقت سندس عمر ارڙهن سال هئي. ’فقير‘ صاحب ۲۸- نومبر ۱۹۳۲ع تي

رحلت ڪئي.

ڪلام

دليبر وفا نپائي ٿو اقرار جي طرح،

اقرارِ وصل ٿو ڪري انڪار جي طرح.

ديدار تنهنجي لاءِ اي پرده نشين صنم،

وينس گهڻيءَ ۾ سائين ديدار جي طرح.

داغ فراق تنهنجي کان اي رشڪِ گلستان،

سينو ٿيو صنم آهي گلزار جي طرح.

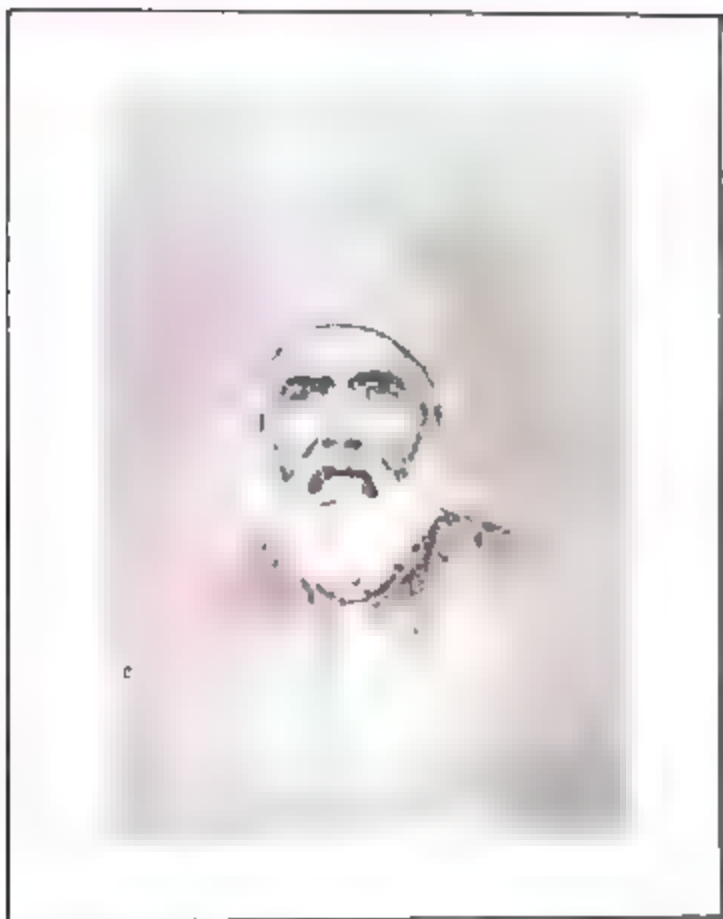
جلدي بغل مان تون ته وٺين منهنجو هوش پڻ،

تنهنجي پٺيءَ ويو تنهنجي رفتار جي طرح.

ڪاڏي وڃي ’فقير‘ ڇڏي توکي اي سڄڻ،

قدمن تنهنجن سان گڏ آهي پيزار جي طرح.

سنڌي غزل جي اوسر ۱۱ ص- ۲۹۰

(۱۸۶۷ع - ۱۹۳۲ع)

روشن علي شاھ ”روشن“

روشن علي شاھ ’روشن‘ ولد قطب علي شاھ حيدرآباد جي ٽنڊي جهانپاد جو رهندڙ هو. هڪ دفعي پاڻ ٽنڊي غلام حسير ۾ قلندر جي دونهين تي ميلي ۾ ويو. ان وقت سندس ٻه هٿي جواني ۽ ٻيو سهڻي صورت، سو هڪ عورت ڪا مٿس عاشق ٿي پئي ۽ چويس پئي ته ’مون کي ڏاڍو ٿو وڻي‘ پڇيائينس ته مون ۾ ڪهڙي شيءِ ٿي وڻي؟ هن چيو ته ’تنهن جا وار‘ پاڻ هڪدم وار لهرائي ڪيڏ

ڏنائين ۽ سڌو ڳوٺ اچي درويشائو لباس پهري فقير ٿي ويهي رهيو. سنڌي، اردو ۽ فارسي جي چڱي ڄاڻ هيس. پاڻ نهايت نرم مزاج، فقير سيرت، فقير صورت ۽ بااخلاق هو.

ڪلام

يا الاهي پنهنجي شان ڪبريا جي واسطي،
۽ به عدلت دادو احسان و عطا جي واسطي.

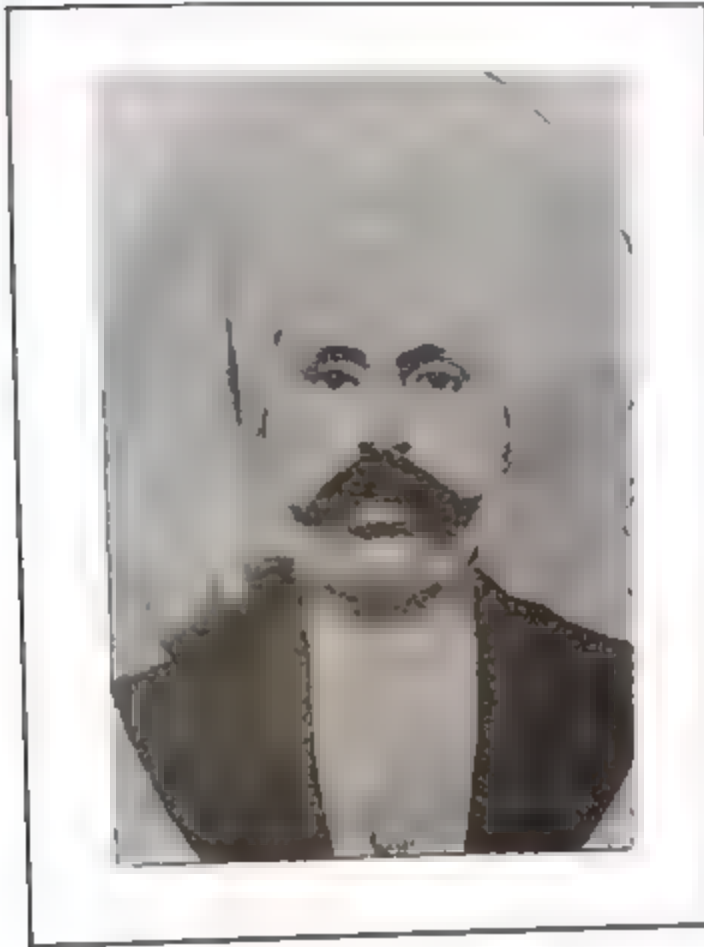
يا خدا سرڪار عالم صه يعني ختم المرسلين،
آن شه آڌار دنيا مصطفيٰ جي واسطي،

يا خدا احقر کي رک باڪڙم درامن و امان،
ٿو گهري 'روشن' دعا هي اقربا جي واسطي.

*

نماڻي جي نجهري آري ڄام اچيڃ،
ٿوريائيءَ کي ڌرن ۾ مورئون ڪيئن مٽيڃ.

روشن کي هن راه ۾ ويل نه وساريڃ،
اچي ڍول ڍڪيڃ، پلڙ ساڻ پنام جي.

(۱۸۸۳ع - ۱۹۳۳ع)

پير ميان غلام حسين ”شيدا“

پير ميان غلام حسين ”شيدا“ ولد پير ميان غلام نبي عرف ميان پٺيلڙو صاحب صديقي قريشي، ۲۶- فيبروري ۱۸۸۳ع ۾ تولد ٿيو ۽ ۷- جنوري ۱۹۳۳ع ۾ انتقال ڪيائين. مرحوم ميان غلام حسين نهايت خوبصورت جوان ۽ عالي همت هئو. پاڻ بالاخلاق ۽ باتهذيب، شخصيت هئڻ سان گڏ بهترين مقرر ۽ شاعر پڻ هئو. سنڌي، اردو ۽ فارسي تي چڱي طرح دسترس رکندڙ هئو. سندس ڪلام

سواءِ هڪ ڪافي جي باقي سڀ گم آهي.

ڪلام

ٿل^۱: سگهو ٿيڃ ساڻي ٽڪي ساڻ ٿر ۾،
لکيو انگ ايئن هو ازل کان امر ۾.

پننگ تي پنهل سان سنجهو ڌڻي ستيس،
ڪنوائن جا ڪڙڪا ٻڌي ڪين اٿيس،
ٿيم سار سرتيون نه آيو نظر ۾.

ڪري ظلم زوري وٺي ڏير ويڙا،
گهڻي گهٽ مٿي جو رمي راه ويڙا،
لڳي هاڻ لٽڪي ڏکي سان ڏونگر ۾.

هلي هوت لڙ جان جي ڪي جلايان،
جبل جو جهاڳي پنهل پير پايان،
ملي مان مون ڪي سڄڻ سو سفر ۾.

ويان ڪيڇ ڪاهي ڪري درد دانهون،
وٺي ور لهي جو پنهنون ويا پراهون،
وڃي ور لهي جو پنهنون ويا پراهون،
وڃي ور ڪي ووڙي ٿي ”شيدا“ شهر ۾.

*

(۱) مطلع ۾ ذڪر صرف مارئي جو آهي.

(۱۸۷۱ع-۱۹۳۳ع)

پير علي بخش شاه "علی" پٽائي

پير علي بخش شاه عرف علي سائين 'علي' ولد پير لطف علي شاه پٽ شاه جو رهاڪو هو. سندس نسب جو سلسلو حضرت امام موسيٰ ڪاظم عليه السلام سان ملي ٿو. سندس مسند بشيبي ۱۳۱۷ع هجري مطابق ۱۸۹۹ع/ ۱۹۰۰ع ۾ ٿي. ابتدائي تعليم بعد فارسيءَ ۾ به چڱي مهارت حاصل ڪيائين. پاڻ نهايت بااخلاق ۽ باهديث فخر صورت هو سڀني هوندي کان ئي فقيري ڏي لاڙو

رڪندڙ هو. رات ۽ ڏينهن جو خاص حصو عبادت الاهي لاءِ وقف ڪيل هوس.
 هر جمع جي رات راڳيندڙن فقيرن ساڻ پاڻ به راڳ ڪندو هو جيئن تصوير ۾ به
 ٿيڻو ڪلهي تي رکيل اٿس. سندس وصال ۱۴، محرم ۱۳۵۲ھ ۱۸ مئي
 ۱۹۳۳ع ۾ ٿيو.

ڪلام

ڏني ڏير ويا اٿم ڏاج ڏونگر،
 آيو سرتي سرتيون سخت سفر،

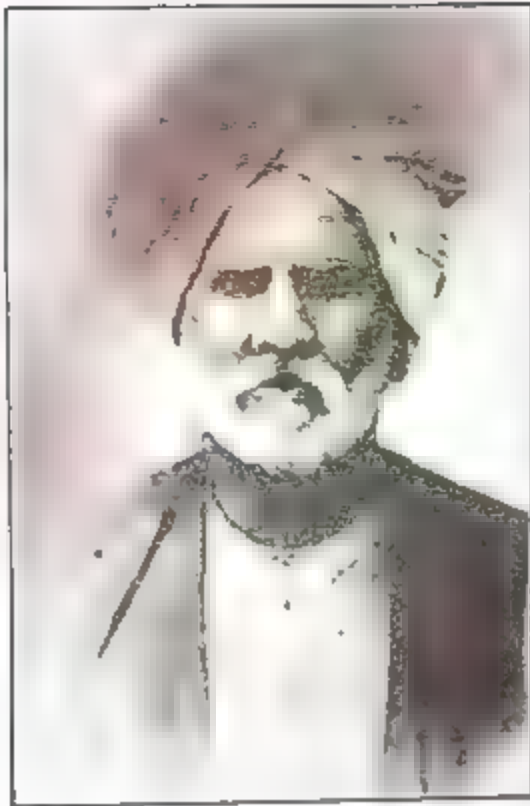
مون کي محبت جو ٿو مڃ مڃي؛ ڪري مير ميان من محب اچي.
 هيءَ برجِي بدن کان ماڻ بچي. ٿيم ريس سارو ريب رمر.

ٿيا سيڻ سسئي جا ڪين سڳا، ستي سيج چڏي ته بلوچ پڳا.
 ڪيئن واهڻ دل تي رات وڳا، پانيان سارو شهر پنيور جو تر.

ويدي اديون شل ورساڻ وران، من مولِي ڪري ملي محب مران.
 انهيءَ ڳسڻي ۾ پئي روز ڳران، نديون نير وهايا جال مون جر.

اچي ڪيچس ڪهڙو قهر ڪيو، پرو په ته انهن جو ڪو نه پيو.
 ڏني سور ويا چني سنگت سهو، 'علڻ' ڪاڻ پنهل جي مڃ پٿر.

۱- جب گذاريم جن مير صفحو ۴۱، مگر صد سال جيتري موجب ۱۴ محرم ۱۳۵۲ھ ۱۸ مئي
 ۱۹۳۳ع به بلڪه ۱۰ مئي ۱۹۳۳ (اربع) ٿئي ٿي. ڏسو صد سال جيتري صفحو ۱۰۰.

(۱۸۴۶ع-۱۹۳۳ع)

میرزا غلام رسول بیگ 'مقبل'

میرزا غلام رسول 'مقبل' ولد میرزا فتح علي بیگ وینل خیرپور میرس بعد
 ۾ ٽنڊو آغا حیدرآباد، پاڻ پنهنجي والد جو چوٿون نمبر فرزند هو. پاڻ خیرپور ۾
 تولد ٿيو ۽ پنهنجي والد جي زیر سایہ دینی ۽ درسی تعلیم حاصل ڪئي. تربتی
 پنهنجي والد سان گڏ خیرپور مان لڏي ٽنڊو آغا حیدرآباد آيو، جتي پنهنجي والد
 جي ڪوشش سان میر حسن علي خان جي ملازمت اختیار ڪيائين. میر صاحب

کيس پاڻ وٽ ڪاتب ڪري رکيو. مير حسن علي خان جي وفات بعد مير نور محمد خان وٽ به ساڳي ملازمت ڪندو رهيو، ميرزا صاحب پنهنجي بزرگن جي روايت کي قائم رکندي مرثيه خواني ۽ شاعري شروع ڪئي. سندس ڪلام مان 'مقبولات مقبل' نالي سان سلامن جو مجموعو سندس فرزند ميرزا غلام عباس 'وفا' بيگ شايع ڪرايو هو. باقي ڪلام قلمي صورت ۾ سندس پونين وٽ آهي. ميرزا مقبل جو گهڻو شعر مير حسن علي خان جي تئبه تي چيل آهي. پاڻ شعر ۾ اصلاح پنهنجي والد صاحب کان وٺندو هو. پاڻ ۱۹۳۳ع ۾ انتقال ڪيائين.

ڪلام

نيس تنهنجو شيدا مون کي سنهن خدا جو،
نه ثاني تو جهڙي ٿيو لقا جو.

ورڻ ويل واري وري واڳ وار،
نه انڪار ڪر حق ادا ڪر وفا جو.

✓ اچين جي اڳڻ منهنجي هڪ پيرو جاني،
بيان تو سين دل جي ڪريان مدعا جو.

✓ ڪري قرب جي پاڻ وٽ ئي سڏائين،
چوان خوش ئي نڪتو اثر ڪجهه دعا هو.

'غلام الرسول' از ازل آهين مقبل
شد لطف ٿيو خاتم الانبيا جو.

(۱۸۶۰ع - ۱۹۳۴ع)

محمد هاشم ”مخلص“

محمد هاشم مخلص ولد حافظ احمد، تعلقي لمبدي محمد خان جي ڳوٺ ٺڪر جو ويٺل هو. دينيات جي ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ سان گڏ فارسي ۾ به تحصيل ڪيائين. ان بعد عربي پڙهڻ شروع ڪيائين، مگر وقت جي ضروريات کي سرانجام ڏيڻ لاءِ لاچار تعليم ترڪ ڪرڻي پيس. سدس دماغ قدرتا نظم ۽ شعر ڏي مائل هو. انهيءَ فطري مناسبت کيس اخباري دنيا جو سير ڪرايو. اخبار خير

خواه سنڌ، 'الحق' رسالو 'بهار الحائق' ماهنام 'ڪڇڪول' 'اخبار الامين' ۽
'مسلمان' ۾ ڇڳي طرح حصو ورتائين شاعريءَ جي ميدان ۾ به توسن طبق کي
واه جا جولان ڏيارين. ۲- فيبروري ۱۹۳۴ع ۾ وفات ڪيائين.

ڪلام

پئي جام ۾ جي عڪس تنهجي جلوه گري جو،
دم بند نرجالت کان ٿئي شيشي ۾ پري جو.

ڇا ذڪر ڪريان يار سندءِ عشوه گري جو،
جي حور سندو ناز ته غمزو ٿيو پري جو.

هر ڪنهن کي ڪرين ٿو ننگ ناز سان تمخير،
شهو ٿيو جهان ۾ تنهجي جادو نظري جو.

اي جوش جنون ڏي منهنجي وحشت کي ترقي،
ٿئي شغل نه موقوف ڪڏهن جام دري جو.

هڪ نازِ نظر کان به جنهن کي ٻار ٿيو "مخلص"
ڇا ذڪر ٿئي ان شوخ جي نازڪ عمري جو.

(۱۸۶۵ع - ۱۹۳۵ع)

منار فقير راجو

منار فقير ولد قبول محمد راجو ڳوٺ کاڻي راجو، تعلقه ڪپرو، ضلع سانگهڙ جو ويٺل هو. مرحوم جي طبيعت ننڍي هوندي کان ئي فقيري ڏي مائل هئي. سندس آبا واجداد حضرت غوث الحق مخدوم نوح عليه رحمت جا مريد هئا ۽ پاڻ، حضرت غوث الحق رح جي ۱۳ - سجاده نشين، مخدوم محمد امين صاحب 'امين' جن جي هٿ تي بيعت ڪيائين. هڪ سچي طالب ۽ سچي فقير جو رتبو

حاصل ڪيائين. مرشد جي وفات بعد بيحد اداس ٿي پيو ۽ سندس ڏهاڙا بي چينيءَ ۾ گذرڻ لڳا. هڪ رات پنهنجي مرشد کي خواب ۾ ڏٺائين ته پاڻ کيس هڪ ڪاغذ ڏنائون ۽ چيائون ته توهان کي پڙهايون ٿا ۽ پڙهو. پوءِ پاڻ لکيل اڪرن تي اڱر رکندا پڙهندا هليا ۽ فقير صاحب به اهي لفظ چونڊو هليو. صبح جو فقير صاحب کي شناس ٿي ويئي ۽ ڪوشش سان سنڌي ۽ اردو جو چڱو ڄاڻو ٿي ويو ۽ پنهنجي وقت ۾ شاعر به چڱو ٿيو. منار فقير جو وصال ۱۶- جنوري ۱۹۳۵ع ۾ ٿيو. هيئن ڪافي فقير صاحب کي خواب ۾ پڙهائي ويئي.

ڪلام

لاهي ويهه مر لڏ، لاهه مر لڏ،
هل ته پهچين هوت کي،

- ۱- ڪمر نه اينديئي ڪيچ ري، ڪاهي اڏاوت اڏ.
- ۲- پنيا هن پنيور جا نيئي رسائيندئي ڪڏ.
- ۳- بانيش عشق پروچ جو، بيٺو ڪريئي سڏ.
- ۴- مٿان منجهين "منار" تون، ڏينهن وڃئي ٿا ڏڏ.

(۱۸۸۵ع - ۱۹۳۵ع)

پير ميان غلام سرور 'سرور'

صديقي قريشي

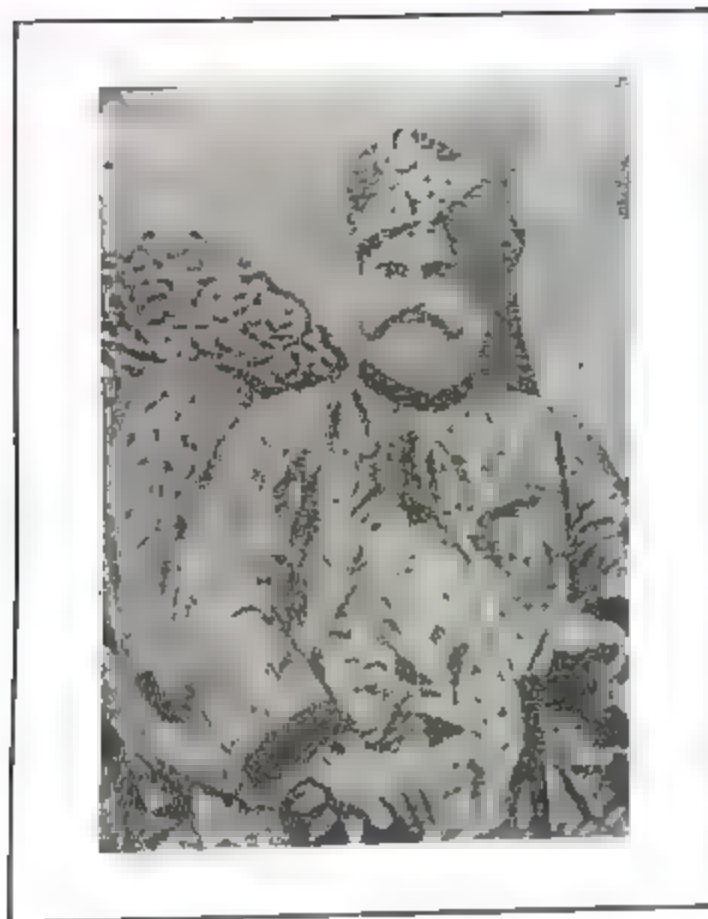
پير ميان غلام سرور "سرور" ولد پير ميان غلام نبي عرف ميان پڻيڌو صاحب صديقي قريشي، ۱۸ - مارچ ۱۸۸۵ع ۾ تولد ٿيو ۽ ۲ - نومبر ۱۹۳۵ع ۾ وصال ڪيائين. ميان غلام سرور محبوب صورت، محبوب سيرت ۽ محبوب طبيعت هئو. سندس ڪلام جملي گر آهي. فقط هڪ ڪافي جي مقطع هٿ

آهي. جيئن ته پاڻ مرحوم مولائي طبيعت جو هئو ته ڪلام به گڏ ڪونه ڪيائين
۽ ماڻهن جي ئي سينن ۾ رهجي ويو.

مرحوم پنهنجو نالو ۽ تخلص ڪهڙي نه سهڻي نموني ۾ نڀايو آهي:

ڪلام

غلام آهي در جو هي تنهنجو گدائي،
ساوا ڪر تون سرور هي ڪنڀور ڪوماڻا.

(۱۸۸۴ع - ۱۹۳۵ع)

هزهائينيس هيو علي نواز خان ”ناز“

هرهائينيس مير علي نواز خان تالپر ولد مير امام بخش خان تالپر ۹۔ آگسٽ ۱۸۸۴ع ۾ ڄائو. ضلعي خيرپور ميرس جي ڳوٺ ڪوٽ ڏيجي جو رهندڙ هو. ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ بعد مير صاحب لاهور جي جينس ڪاليج ۾ داخلا ورتي. اتان فارغ ٿي مزيد تعليم لاءِ لنڊن روانو ٿيو. تعليم جون سموريون منزلون طئي ڪرڻ بعد، وري عهدي واري زماني ۾ ڪيترائي سال دهلي ۽ ان جي مضافات

۾ پڻ مقيم رهيو. انهيءَ دوران کيس اردو ۾ شعر چوڻ جو شوق پيدا ٿيو. تاريخ
 ۸ فيبروري ۱۹۳۱ع تي سندس والد صاحب رحلت ڪئي.
 مير صاحب، منڪسر مزاج، سادہ طبيعت ۽ فقير منش حاڪم هو. ۲۵-
 ۱۹۳۵ ۾ انتقال ڪيائين. وصيت مطابق سندس جسدِ خاڪي ڪربلا معليٰ
 (عراق) ۾ دفنايو ويو.
 مرحوم هزهائينيس عاشق مزاج، زند دل سخي ۽ ادب نواز شاعر به هو. کيس
 مجازي عشق جي سخت ميخ لڳي جنهن فقير به بنائي ڇڏيس.

ڪلام

✓ دلبر سڏي ٿو جلدي جلدي تون ناز آ،
 هڻو آ يار تو وٽ، وهڻو آ تنهنجي جاءِ.

هڪدم آ يار مشڪل، توکئون سوا پرين،
 نظرن ۾ منهنجي ڪونهي ڪو، ٻيو توکئون سوا.

مان هان غلام دل جو، دل يار جي آ هٿ،
 ناحق ڪري گمان، رهن ٿا مون تي خفا.

مضبوط دل کي ڪر تون، محبت قدم وڌاءِ،
 هن رام عشق ۾ آهن، نقصان ۽ نفا.

انگشت پائي هٿ ۾، عمل يار پئي ڪيو،
 پنهنجي مريض کي هي، وٺي اچ ڪيون دعا.

(۱۸۶۱ع-۱۹۳۶ع)

پير سيد علي اصغر شاه راشدي

پير سيد اصغر شاه علي ولد پير حزب الله شاه، ۲۲- ربيع الاول ۱۲۷۸ھ مطابق ۲۸- سيپٽمبر ۱۸۶۱ تي تولد ٿيو. سندس والد صاحب ان زماني جي مشهور و معروف عالم حاجي محمد عيسيٰ ساندائي 'محدث' کي پنهنجي فرزند کي تعليم ڏيڻ لاءِ تعلقي نوشهري فيروز مان گهرائي ورتو. جيڪو صاحب نهايت ادب ۽ احترام سان کيس تعليم ڏيندو رهيو. تعليم حاصل ڪرڻ بعد پير صاحب

نهایت اعني پائيہ جو عالم ۽ شاعر ٿيو. پاڻ مصوري ۽ خطاطي جو پڻ ماهر هو. پير صاحب سومر ڏينهن ۲۴ - ذوالقعد ۱۳۵۴ھ مطابق ۱۸ - فيبروري ۱۹۳۶ع تي انتقال ڪيو. سندس ”ديوان علي“ پارسي ۽ ٻيو ”ديوان علي“ سڌي سان گڏ هڪ جلد پارسي منظوم ڪتاب ”سلسلہ قادريہ“ موجود آهي.

ڪلام

عرض ڪر ٻانهون ٻڌي احوال منهنجو سربر،
 گرچ عاشق جو وسارڻ آهي معشوقن جي پر.
 هني ڪري هانجون ڪئي وٺين دوست هينرو سربر،
 مهرباني ڪر منا برقمو ڪئي ڪر ڪا نظر.
 مل اچي مون سان پرين اي ناز پرور نامور،
 ڪر تياري ترت طالب ڏي، ٻڌي محڪم ڪمر.
 ٻاه اولانبا ڪندي، ڪاغذ سڙي ويندو مگر،
 آءُ تون پيرا پري دلبر نه دم ڪو دير ڪر.
 ڪيترا ڪويا ڪئل! مان ڪله ڏنا دلبر جي در،
 ورنه فرقن تو سندي ما سان ڪندي زوري ضرر.

(۱۸۱۳ع - ۱۹۳۷ع)

قاضي عبدالغفور ”خاڪسار“

قاضي عبدالغفور، قاضي عبدالله جو فرزند ۽ هالا جي پورگر قاضي خاندان جو فرد هو. نهايت بااخلاق، باتهذيب انسان ۽ رنگين مزاج شاعر هو. سندس نسب جو سلسلو ٺٽي جي هندو ڪٽري قوم سان ملي ٿو. حضرت غوث الحق مخدوم نوح عليه الرحمت جن ٺٽي ۾ سفر سان ويل هئا جن سان گڏ هي خاندان به هالن ۾ آيو. مرحوم جو ڏاڏو صاحب ۽ والد صاحب پڻ هالا شهر جا قاضي ٿي رهيا.

پاڻ شاعر هوندي به هڪ مصنف جي حيثيت رکي ٿو جو سندس ڪيترائي
ڪتاب لکيل آهن.

ڪلام

ڏکڻ مون کي وڌو ماري سڪس کي دل سپاري ٿي،

اڦري در در ديواني ٿي وئي هر هر ڪندي راري.
ڪري فرياد رات و ڏيهن اکين مان نير هاري ٿي،

مڪي منهن کي مٽي هر دم وسائي سر مٽي واري.
ڪٿي غم ۾ نماڻا نيڻ نت وائون نهاري ٿي،

وطن کان هاڻ وڇڙيس آئون جدائيءَ جانين کان پڻ.
وري ملنداسين ڪيئن موٽي اها ڳهڻي به ڳاري ٿي،

چنڊيو سين هاڻ اميري کي قبولي سين فقيري اچ،
عجائب رنگ هي دنيا ڏکوين کي ڏيکاري ٿي.

(۱۸۸۱ع-۱۹۳۸ع)

خان بهادر حاجي امام بخش خان ”صابر“

حاجي امام بخش خان جتوئي ۲۵- جولائي ۱۸۸۱ع ۾ تولد ٿيو. سندس پيو نالو شاهنواز خان جتوئي هو پاڻ ڳوٺ نوان جتوئي تعلقو مورو ضلع نوشهرو فيروز جو رهندڙ هو. مرحوم درويش صفت انسان ۽ بااخلاق هو. ۱۲ سال ايم- ايل- سي بيئي. هڪ سال لوڪلبورڊ جو پريزيڊنٽ ۽ ۴ سال اسڪول بورڊ جو چيئرمئن ٿي رهيو ۽ ڪيترو وقت آنرري مئجسٽريٽ به ٿي رهيو. پنهنجي وقت ۾

درد رکندڙ چڱو شاعر ۽ فقير هو. سندس تخلص "صابر" هو. پاڻ ۷ نومبر ۱۹۳۸ع
۾ انتقال ڪيائين.

ڪلام

منهنجو يار مون سان وفادار آهي، سدائين غمن ۾ سو غمخوار آهي.
خزاني جو پرور پچائي درئون در، صبح شام هر گهر سخادر آهي.
ڏسي ڪيئن ٻرايون ڪري پيو پلايون، ميني ڪل مڊايون عطاوار آهي.
سڏي ڏي سوالي ڇڏي ڪونه خالي، ڪري مال مالي دنياوار آهي.
خطا پوش خالق آهي ڪل جو مالڪ، ذرو ناهي ڪو شڪ بقاوار آهي.

نه ڪر خوف، "صابر"، سندن روز محشر،
تنهنجو دوست دلبر شفاوار آهي.

(۱۸۸۴ع - ۱۹۳۸ع)

پیر میان احمد علی صدیقی قریشی

پیر میان احمد علی عرف میان غلام رسول ولد پیر میان غلام نبی عرف میان پنیلندو صدیقی قریشی ۲۷ - مارچ ۱۸۸۴ع تي تولد ٿيو ۽ ۲۹ - ڊسمبر ۱۹۳۸ع ۾ انتقال ڪيائين. مرحوم سنڌي، اردو، فارسي ۽ عربي ۾ چڱي واقفيت رکندڙ هو ۽ پاڻ نهايت بلند اخلاق ۽ مديريت شخصيت جو مالڪ ۽ سٺو شاعر هو. سندس وصيت موجب سندس جسد خاڪي ڪربلا معليٰ (عراق) پهچائي دفن ڪئي وئي. سندس ڪلام گهڻي قدر موجود آهي ۽ ڪجهه گهر ۾.

ڪلام

✓ ڪا گهڙي مون وٽ گذار، ڇڏ وڃڻ جون يار وايون،

دمر بدمر دل جان ۾ پرنيم آهي تنهنجي پڇار.
اصل کان آهيان اوهان جي هتي نه لڌيون منهنجي سار،
هيشن نه گهرجن هي جدايون.

جي اچين هر وقت مون وٽ تولا آهي انتظار،
ساعت توري ناسري جي بيقرار يار يار.
تيون بچايو ٻره باهيون،

جي سٺي تون حال منهنجو توسان ڪريان آشڪار،
ڳجه اندر جون ڳالهون هنڙي ۾ آهن لڪ هزار.
سي نه مون توکي مڻايون،

جس جي من اندر ۾ سي مڙهي انتظار.
ان سان گڏ ”احمد علي“ آدر سندءِ اميدوار،
آءُ تولا اڪريون اڃايون.

(۱۸۹۴ع - ۱۹۳۹ع)

فقير هدايت علي ”نجفي“

فقير هدايت علي ولد ميان تراب علي فقي تونيو، ۲۹ جولائي ۱۸۹۴ع ۾ ڄائو. سندس تخلص پهرين نجفي بعد ۾ تارڪ ٿيو. ڳوٺ لعلورانڪ ضلع لاڙڪاڻو هئس پاڻ هڪ فقير منش انسان، درويش صورت ۽ مجرد پنهنجي وقت جو بهترين شاعر، نثر نويس، وڏو مصنف ۽ نهايت چڱو مترجم ۽ سنڌي، اردو، فارسي، عربي ۽ پشتو جو ماهر هو. انهن سڀني زبانن ۾ طبع آزمائي ڪيائين.

(۱۸۶۵ع - ۱۹۳۹ع)

بیدل فقیر

بیدل فقیر ولد عبدالواسع شکارپور ضلع ۾ سلطان ڪوٽ اسٽيشن کان ۷ ڪلوميٽر تہ پلي جي نزديڪ ۱۸۶۵ع ۾ تولد ٿيو. ننڍي هوندي کان ئي مستانه لوڪ هو، سندس ديوانيت جو اندازو ان مان لڳائي سگهجي ٿو تہ ماڻهو سندس والد کي چوندا هئا تہ سڪي پني ڄاڻو پر نه جي برابر. ماڻهو کيس ڏانوڻ فقير (ڪاٻڙو) چوندا هئا. فقير سائين جو مذهب ظاهري اسلام ۽ طريقو قادري هو.

پر سندس دل جو اظهار هن شعر مان ٿئي ٿو:

عشق وارن جا پنڌ پراوان، اوري دين ايمان،
نامثن سُنِي نا مثن شيعا، نا مثن مسلمان،
عشق اسان دا ڪعبه قبله، عشق دا عالي مقام.

فقير صاحب جي شادي ۲۶-۲۷ سالن جي عمر ۾ سندس مرشد جي
حڪم تي ٿي، جنهن مان کيس ٽي پٽ ۽ ٻه نياڻيون پيدا ٿيون. سندس انتقال
۲۷- شعبان ۱۳۵۸ هجري مطابق ۱۲- آڪٽوبر ۱۹۳۹ع تي ٿيو.

ڪلام

خاڪي بدن ڀلي يار آيا،
دل ڪا درسن مثن ديدار پايا.

تنهنجي سڪ ۾ پا سدا ٿي هيءَ سڪي،
پروانا پر ڏي رويون روز لڪي.
من ڪي محب اچن ويئي واٽ پڇي،
تنهنجي ملڻ ڪاڻ مان اداسي آهيان.

بيل چوي يار سگهو مل سائين،
راتيان ڏينهان منهنجيون اڪڙيون.
هي جي ڪرتي آه در تيدانهن دانهن،
تنهنجي درد فراق دونهان ٿي دکايان.

رازو نياز ص-۵۳

(۱۸۹۱ع - ۱۹۴۰ع)

میرزا نادر بیگ "نادر"

میرزا نادر بیگ ولد شمس العلماء میرزا قليچ بیگ سال ۱۸۹۱ع ۾ تولد ٿيو. سال ۱۹۱۲ع ۾ بار ائٽ لا ڪيائين. ڪجهه وقت لاڙڪاڻي ۾ بئريسٽري ڪرڻ بعد ٻن ٽن هنڌن تي ريزيڊنٽ مئجسٽريٽ به ٿي رهيو. پوءِ اها نوڪري ڇڏي ڪراچي ۾ رهائش اختيار ڪيائين ۽ اتي ئي بئريسٽري ڪرڻ لڳو، جيڪا وفات تائين جاري رکيائين. پاڻ "ٿياسافيڪل سوسائٽي" جو ميمبر هو. ڊرائنگ،

نقاشي، ميوزڪ، اڪٽر سان گڏ واڌڪو ڪم ۽ راڳ چڱو ڄاڻندو هو. سنڌي شاعري کان سواءِ انگريزي ۾ به شعر چيا اٿس. پاڻ شاعريءَ ۾ غزل، نظم، ڪافي، قطع، سوز، سلام، مرثيه، نوحا وغيره جهڙين صنفن تي طبع آزمائي ڪئي اٿس. سندس ڪافي ڪتاب ڇپيل آهن ۽ ٻيا ڪيترا اڻ ڇپيل موجود آهن. سنڌالاجي طرفان سندس هڪ ڪتاب ”نادر بيگ جا افسانا“ ڇپجي رهيو آهي. پاڻ ۳- مارچ ۱۹۴۰ع تي انتقال ڪيائين.

ڪلام

ڏيکار شڪل پنهنجي منهن تي نقاب ڪهڙو،
اڄ وصل ۾ هي دلبر آهي حجاب ڪهڙو.
قاصد هٿان وٺي خط پرزا ڪري اڏايشين،
ظالم مڪو هي مونڏي خط جو جواب ڪهڙو.

✓ مون پي ڳڻي ڇڏايا سڀ داغ دل جا ساري،
چيائون ته تو ۾ مون ۾ آهي حساب ڪهڙو.

حسن ازل کان تنهنجي آهن هزار گهائل،
خورشيد آهي ڪهڙو ۽ ماهتاب ڪهڙو.

✓ انگور جي پنن سان ’نادر‘ جو لاش ڍڪجوه،
ميخوار جي جنازي تي ڪيمخاب ڪهڙو.

(۱۸۵۶ع - ۱۹۴۰ع)

حاجي ميان علي محمد قادري

حاجي علي محمد "قادري" ولد ميان بهاء الدين، سجاده نشين درگاه قادريه لاڙڪاڻو سنڌ جي ولادت ۱۸۵۶ع ۾ ٿي. سندس والد ان درگاه جو سجاده نشين هو. سندس پيري مريديءَ جو سلسلو اڃا به هلندڙ آهي. مرحوم قادري سنڌي، فارسي ۽ اردو ۾ چڱي دسترس رکندو هو. وقت جي پخته شاعرن ۾ سندس مقام شاهون هئو. پاڻ سنڌ جي مشهور شاعر ميان غلام محمد "گدا" جو شاگرد هو.

سندس ڪلام پڪو پختو ۽ وڻندڙ آهي. بزم شعرايءَ لاءِ ڪاٺو سندس محنت جو
نتيجو آهي. مرحوم علي محمد قادري اوصاف فقيرانه سان سينگاريل هئو. سندس
انتقال ۱۰ نومبر ۱۹۴۰ع ۾ ٿيو.

ڪلام

ڇا عجب دنيا جو اڄ ڪله ڪارخانو ٿي ويو،
چشم بينالا ۽ عبرت جو زمانو ٿي ويو.
جنهن گلستان ۾ هو گل جو، ببلن جو چهچتو،
هائِ زاغن جو انهيءَ ۾ آشيانو ٿي ويو.
طالب دنيا جي لئه فردوس آهي هي جهان،
اصل معنيٰ واسطي ڄڻ قيدخانو ٿي ويو.
جنت الفردوس جي خواهش نه آهي "قادري"،
ڪوي جانان ۾ مندر اڄ آستانو ٿي ويو.

(۱۸۴۶ع - ۱۹۴۰ع)

سيّد رکيل شاه ”رکيل“

سيّد رکيل شاه ”رکيل“ ڳوٺ فتح پور، علائقو گنڊاواھ رياست قلات (بلوچستان) ۾ ۱۵ مارچ ۱۸۴۶ع تي ڄائو. سندس حسب نسب جو سلسلو حضرت امام حسين عليه السلام سان ملي ٿو. آباء اجداد کان وٺي صوفين جي سرتاج حضرت شاه عنايت الله شاه ”شهيد“ جهوڪ واري جا مريد آهن. ننڍي هوندي کان ئي فقيرن ۽ درويشن جو صحبتي هو، آخرڪار پاڻ به وڃي فقيري جي

درجي تي رسيو. سڌس وفات ۱۵ مئي ۱۹۴۰ع ۾ پنهنجي ڳوٺ فتح پور
(گنداواھ) رياست قلات بلوچستان ۾ ٿي.

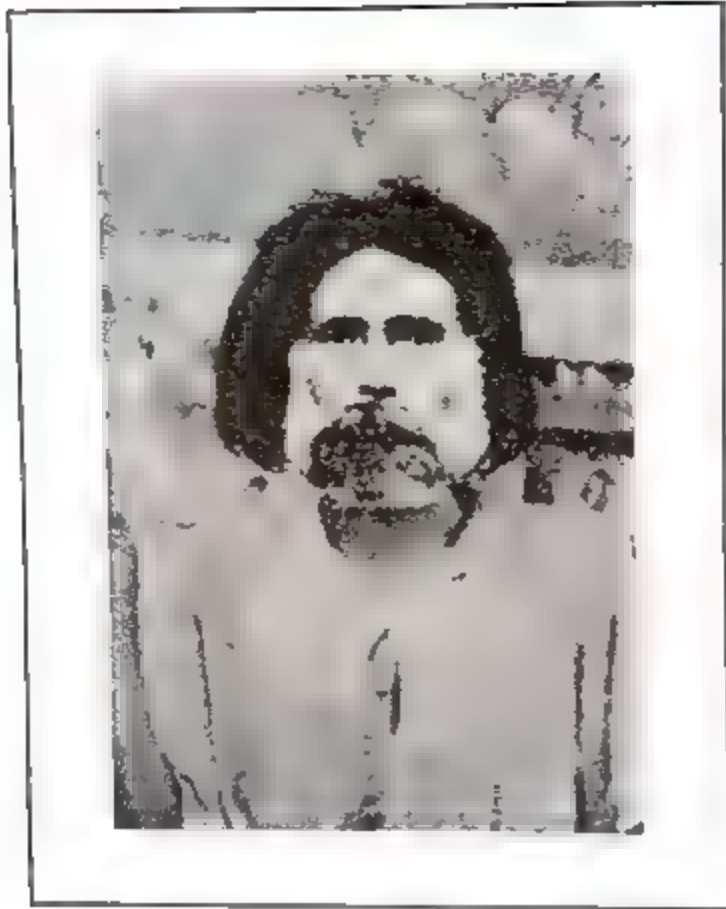
ڪلام

آهونين صنم تيڏي ڏورئون ڏنگن، هر بار زخم سيني وچ سَوَ تير لنگهن.
ابهين درد ميڏي دي، دوا ڪون ڪري. ڳجهي مرض تڳا هڏ ماھ ڳري،
مئين دلدار ويڪان دل داصغف تري، ايون ڪيوين ڪران جڏهن آپ منگن.
ڏاڙا مارگنيون دل ڪون زوري ليئي. سو فرياد ڪران ميڏي جان چئي،
ڪونشان مينڪون دم دم يار جتي، زلمن قيد ڪيتا ورهين نال ونگن.
✓ ”رڪيل“ راز ماهي دي ڪل ڪون لهي،

اڪبر حج هويا جتان يار رهي.

اوکا ٻره دا جوئي سوئي سهي،

اوهي حال حيات لاهوت لنگهن.

(۱۸۷۶ع - ۱۹۴۱ع)

محمد فقير ڪٽياڻ عرف فقير صاحب

محمد خان ولد حيدر خان ڪٽياڻ عرف محمد فقير ڪٽياڻ جي ولادت ۱۸۷۶ع ۾ ٿي. پاڻ اڳوڻو سليمان خان ڪٽياڻ تعلقه هالا جو باشندو هو. ڪٽياڻ افغانستان کان سنڌ ۾ آيا. تالپورن کين فوج ۾ کنيو. سندن بهادريءَ ۽ ڪاميابي تي کين جاگيرون به مليون. ۱۹۱۴ع ۾ جرمن واري لڙائي ۾ انگريزن کي جيڪا مدد پير پاڳاره ڏني ۽ هڪ دستو ماڻهن جو ڀرتي ۾ ڏنو. اهو دستو محمد خان

جي سرڪردگي هيٺ ويو ۽ ڪامياب واپس وريو محمد خان ڪجهه وقت خانگي نوڪري به ڪيئي. پر نيٺ دنيا کي ترڪ ڪري فقير بنجي ويو. فقير صاحب فقيري ۾ جيڪو رنگ ڍنگ اختيار ڪيو ان جو مجدد پاڻ ئي هو. نچندي، ڳائيندي وڄائيندي سٺ جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ توحيد جي موج مچائي ڇڏيائين. فقير صاحب شاعري ۾ به هڪ نئين طرز اختيار ڪئي نه اڳ هئي نه پوءِ ئي آهي. فقير صاحب سنڌي، سرائڪي، اردو، هندي، فارسي ۽ عربي ۾ چڱو ماهر هو. سخي قبول محمد سندس ڪلام ٻڌي پيشاني چمڪندو هوس. چوندو هو ته ”ان ڪوناري کي چمان ٿو جنهن مان هي سخن پڇي نڪتا آهن“ فقير صاحب سدائين سر برهنه رهيو. جيئن تصوير ۾ ظاهر آهي ۽ چوي ٿو:

عاشق اصل اويهي وحدت وصال ويهي،

مشهور ٿيو مهيسي ”محمد“ مٿي اگهاڙو.

مون (طالب الموليٰ) کي قبله والد صاحب جن ان طرف دعوتن تي موڪليو هو جڏهن سديمان ڪٽياڻ جي ڀرسان دعوت تي پهتس ته فقير صاحب اچي ڪجهه وقت لاءِ پاڻ وٽ وٺي آيو هو. جڏهن فقيري اختيار ڪيائين ته محمد فقير ڪٽياڻ مشهور ٿيو. ان کان پوءِ ”فقير صاحب“ ڪنهن جي به زبان مان نالو نڪرندو آهي ته سمجهبو آهي ته محمد فقير بابت ڳالهه ٿي پئي. فقير باضمير باتوقير هو. ادب، شاعري، تهذيب، اخلاق ۽ تهذيب جو مالڪ پڻ، گفتگو رعبدار ۽ باوقار هوندي هيس. مرشدنا قبله والد صاحب جن مون کي به وٽس موڪليندا هئا ۽ فرمائيندا هئا ته ”ماٺ ۾ ويڃو ۽ ماٺ ۾ موٽبو فقير صاحب سوال پڇي ته جواب ڏيو“ ۽ ائين ئي ڪيو هو. فقير صاحب جو انتقال ۴ - فيبروري ۱۹۴۱ع ۾ ٿيو.

ڪلام

رج رجڻ ڪي ويڙهه وحدت م ورڻ وائي وار وڪ وڌائي ويهه م وچ تي ورق ويسر جا وسار
وج وطن تي واڳ واري وان ويراڳي وٺي وهت ويساهه کان سوا ٻي وههه جي آهي ونگار
وهه وظيفا ورد داري وقت سڀ واجب وڃاءِ وير وارث ويجهڙي ڪي وندر جي وٽي م وهار
"ونحن" واري ويڙهه ره جي وصل جو وڙي وٺان وحده واحد وجودي "وجهه الاهي" ٿي ويچار
واڻي وصال ٿي وڪايو وير سوئي واهرو
ست "محمد" موج مهري وٽي م ويچار وار وار

(۱۸۸۰ع - ۱۹۴۲ع)

استاد سيندو خان ”صيد“

استاد سيندو خان ولد هندون خان اصل امرتسر جو رهاڪو هو. سندس ولادت اندازاً ۱۸۸۰ع ۾ ٿي. ننڍي هوندي پنهنجي والد سميت سنڌ ۾ آيو ۽ ڳوٺ مانجهوءَ ۾ سيٺ وڻنداس وٽ اچي رهيو، جيئن پيا ڳائڻا به ڪيترائي سيٺ صاحب وٽ رهندا هئا، جيڪو وڏو فياض پڻ هو ۽ پاڻ به نه رڳو راڳ سجهندو هو مگر ڳائيندو به هو. ۱۹۴۷ع ۾ ورهاڱي کان پوءِ هندن جي لڏي هندوستان وڃڻ

بعد مانجهو تباھ ۽ برباد ٿيل آهي. استاد سيندو خان، سيٺ وشنداس جي گذرڻ بعد وڃي شڪارپور ۾ رهيو جو اتان جا هندو به راڳ شناس هئا. اتان به هندن جي لڏي وڃڻ کان پوءِ به اتي ئي رهيو. استاد جي گهر ڀرسان هڪ مسجد شريف هئي، اتان سخت بي سُر و ملو بانگ ڏيندو هو، ان ڪري پاڻ لڏي وڃي ٻئي ڀاڙي ۾ سڪونت پذير ٿيو. منهنجي (طالب الموليٰ) پهرين شادي ۲۲ - جون ۱۹۳۷ع ۾ ٿي. استاد کي فقير صاحب (محمد فقير کيڻاڻ) جي مشوري سان سڏيو ويو. مرشدنا قبله والد صاحب جن وٽ پهرين محفل ۾ خير محمد فقير جي هيءَ ڪافي ڳائين:

”عشق مون سان جيڪي ڪيون ڳالهيون ڪرڻ نه جهڙيون“

جوڳ ۾ وڻ وڄائي جهومائي ڇڏيائين، ان بعد هميشه لاءِ هالن ۾ ئي رهي پيو. اٺون جڏهن به فقير صاحب وٽ ويندو هوس ته استاد سيندو خان به اچي وهندو هو. هڪ ڀيرو ويس ته فقير صاحب، امام علي فقير کي حڪم ڏنو ته ڪلام ڳائي. امام علي فقير هارمونيم کڻي آيو ۽ ٻي ڪاري تي ”آ“ ڪري ڪلام ڳائي پورو ڪيو ته استاد کي فقير صاحب چيو ته ستار وڄائجي. استاد، ستار جي ”آ“ واري سر تي آڱر هڻي ته آواز ٿيو. امام علي فقير کان استاد پڇيو ته هي ڪهڙو سر آهي امام علي فقير ته جواب ڪونه ڏنو ۽ مون گهڙي ڪن بعد چيو ته گذار آهي. ته استاد مون کي ڪٿي پاڪر پاتو. ان ڏينهن کان وٺي ستار سڀڪاريندو هو. ڪافي سڪيس، ستار ننڍڙي جنهن کي سندري چوندا هئا (جيڪا هن وقت ادا اعجاز حسين جي وڏي فرزند احمد علي وٽ آهي) ان تي سڪيس.

استاد سيندو خان، صاحب اخلاق، صاحب تهذيب، صاحب تميز ۽ سنجيدگيءَ جو مالڪ هو. ڪل ڀوڳ به ڪندو هو مگر دائري اندر. پاڻ فارسي، اردو ۽ سنڌي جو بهترين شاعر به هئو. خوش خطي به لاجواب هيس سندس خوشي خطيءَ جا نمونا پيش ڪجن ٿا. استاد سيندو خان جو انتقال ۸ - فيبروري ۱۹۴۲ع ۾ ٿيو.

ہو کر

کیا عشق سُٹھے دوا حال کھان۔
ہے بیشک برو بحال کھان

واہ عشق عجب ہے قساوردا : سر توڑ سے طعس نہ دردا۔
واجب ہے برو ہمدردا : کچھ دال آتے رس دال کھان

سر طالب چاٹے کتنے اچھا : نہیں ڈو جھے دل وچ زرا اچھا
پے عسائی سمجھن طنز اچھا : نہیں تاب اگر خط خال کھان

جتنے برو سگورا وندا ہے : اُتھ غیر خدا سہ لندا ہے
نایار پسان کچھ بچدا ہے : کربا ور کھد مشال کھان

جتنے باہ برو دی ہلدی ہے : اُتھ فرمت ناکھ پلدی ہے
ہر دم وچ تانگھ پھل دی ہے : ایہ رشتہ سخت محال کھان

ایہ کھید بنی سچ فساکی ہے : ناشینہ تے ناساکی ہے۔
باقی دی جو کھنڈ باقی ہے : اوہ حبسہ حسن جمال کھان

واہ رز حقیقی سُجھٹی ہے : ہر گھات عجب دل موٹھی ہے
پر مید خن گل کھٹی ہے : عبت بزرگ خیال کھان

خادم دروازہ نورانی
خیر سید غلام گنی - سید انور

(۱۸۸۰ع - ۱۹۴۲ع)

سيّد فتح الدين شاه ”مسكين“

مرحوم سيّد فتح الدين شاه عرف هادي بخش شاه ولد روشن علي شاه
ڳوٺ ٽنڊو جهانپان حيدرآباد سنڌ ۾ ۱۸۸۰ع ۾ ڄائو. سندس والد سيد روشن
علي شاه درويش صفت هو. مرحوم فتح الدين شاه نهايت سهڻي صورت جو
صاحب ۽ صبر و تحمل وارو مرد مولا جو هو. پاڻ شاعر ابن شاعر هو. سندس
تخلص ”مسكين“ هو. سنڌي، اردو ۽ فارسي جي چڱي ڄاڻ هيس. سندس وفات

۱۸۔ فبروري ۱۹۴۲ع ۾ لنڊي جهانين حيدرآباد ۾ ٿي ۽ کيس اتي ئي دفنايو ويو.

ڪلام

چڙهيا نيٺ ناڳا نظاري نظري،
وٺن واس وحدت سنان جي سفر تي.
اڪن جي اشاري وڌا مير ماري،
مٿا دم جيارِي حلا جي هنر تي.
ديدن جون دوناليون جهلي جوش واريون،
پرين پاڻ پاليون اڙڻ جي اثر تي.
ديدان جي ت دم دم ڪرن خان خادم،
زمين ياد هر دم فنا جي فڪر تي.
”مسڪين“ موج مستي هڻي هار مستي،
بنائي تي بستي بقا جي بندر تي.

(۱۸۸۷ع - ۱۹۴۲ع)

يگت تيتون رام

يگت تيتون رام ولد يگت چيلارام ۶ - جولاءِ ۱۸۸۷ع بروز چنچر هالا تعلقي جي ڳوٺ ڪنڊو ۾ تولد ٿيو. ننڍپڻ کان صوفين، سنتن ۽ ساڌن سان گڏ گذاريائين ۽ سڄي سنڌ جو سير ڪيائين. بعد ۾ ڪنڊو کان لڏي ٽنڊي آدم جي ڏکڻ ۽ واريءَ جي ڊيس تي اچي ويٺو، اها جاءِ ”امراپور اسٽان“ جي نالي سان مشهور ٿي. پاڻ سنڌي ۽ هندي ۾ بيت، ڪافيون، پڄن ۽ شلوڪ لکندو هو ۽

پنهنجي عقيدت مندن کي ڳاڻي ٻڌائيندو هو. پاڻ ۲۰- جون ۱۹۴۲ع بروز چنچر تي حيدرآباد ۾ سوامي مادوداس وٽ هن جهان مان لاڏاڻو ڪيائين. سندس سرير ”امراپور اسٽان“ ۾ سندس قائم ڪيل ”پرير پرڪاش منڊل“ ۾ آڻي ساڙيو ويو. ۽ سندس رک تي سڌاڻي ٺاهي وئي. ورهاڱي کان پوءِ سندس رک سڌاڻي مان ڪڍي هندستان ڪڍي ويا، جتي جڀپور ۾ سڌاڻي ٺاهي ان ۾ رکيائون تندي آدم ۾ ٿيندڙ ”پڳت ٿيئون رام“ جو ميلو هاڻي جڀپور ۾ لڳندو آهي.

ڪلام

✓ پل تخت ملي بادشاهي مون،
يا در در ملي گدائي مون.

پل ملي نه هڪڙي پاڻي مون،
ته به نانءُ نه تنهنجو وسري.

پل رهاڻ ڪڍي مان جهنگلن ۾،
يا من موهيندڙ محلن ۾.
پل بند رهاڻ جي جيلن ۾،
ته به نانءُ نه تنهنجو وسري.

ڪهي ’ٿيئون‘ سڻ سائين،
هي منهنجو عرض اڳهائين.
مون کان انت سمي تائين،
شل نانءُ نه تنهنجو وسري.

(۱۸۸۴ع - ۱۹۴۲ع)

لعل چند ”مجروح“

لعل چند مجروح ۱۸۸۴ع ڌاري ڳوٺ قمبر ضلع لاڙڪاڻي ۾ تولد ٿيو. پرائمري تعليم حاصل ڪرڻ بعد شهادت ڪوٽ لڳ ڪارڙن جي ڳوٺ ۾ ماستر ٿي رهيو. اُتي قاضي حڪيم خدا بخش وٽ عربي، فارسي، ۽ اردو پڙهيو ۽ حڪمت ۾ چڱو ماهر ٿيو پوءِ سوڪري ترڪ ڪري ڳوٺ اچي دواخانو کولي حڪمت شروع ڪيائين. مجروح صاحب صاف دل، عاشق مزاج ۽ نيڪ خيال

شاعر هو. هميشه سادگي سان زندگي بسر ڪيائين ۽ دل ۾ مسلمانِي جذبات به
جاءِ گزين هيس. آخر تائين مجروح صاحب ”با مسلمان الله الله يا برهمن رام
رام“ رهيو. مجروح صاحب سخي قبول محمد درازي جو طالب هو. پاڻ ۱۹۴۲ع
۾ وفات ڪيائين.

ڪلام

نہ مون رورا رکيا آهن نڪي مون ڪوڻ نازون ٿيون،
نڪائي حڪم تنهنجي جي ادائي يارِ رسول الله ص.
اچي مجروح کي دلبر هٿون پنهنجي سخي سرور ص،
شرابِ عشق جي پيارو سوائي يارِ رسول الله ص.

*

✓ وقتِ قتل آ جوهر شمشير ۾ قاتل جو رخ،
چشمِ قاتل ۾ رهي ٿو خنده گهاٽل جو رخ.

*

هون آهي دور هڪدم ڄاڻ ٿو
دمبدم آهي هميشه روبرو

(۱۸۸۲ع - ۱۹۴۲ع)

حکیم فتم محمد سیوهاڻي

سندس ولادت ۱۸۸۲ع ۾ سيوهڻ ضلع دادو ۾ ٿي. پاڻ خديفي غلام محي الدين جو فرزند هو. سندس سلسلہ نسب عباسي آهي. حکيم فتح محمد صاحب، نهايت ڪامياب حکيم، جامع العلوم، عالم، مخلص، قومي ڪارڪن، جديعت العلماء جو پخته گو شاعر، بلندياڻي جو اديب، با تهذيب ۽ بااخلاق هو. مختلف موضوعن تي ڪيترن ڪتاب لکيا اٿس. حکيم صاحب

نہ رڳو سنڌي ۾ شعر چوندو هو بلڪه فارسي ۽ اردو ۾ بہ گهڻو ئي ڪلام اٿس.
شاعريءَ ۾ پهرين ”صغير“ پوءِ ”حڪيم“ تخلص اختيار ڪيائين۔ ۱۳۔ ڊسمبر
۱۹۴۲ع تي ڪراچيءَ ۾ انتقال ڪيائين.

ڪلام

✓✓ محبوب منهنجي دل جو حقيقي ڪتاب آهي
جو ٻي نظير حسن ۾ ۽ لاجواب آهي
هر صفحہ جنهن جو روشن هڪ آفتاب آهي
چوڏهين جي چند جهڙو پڻ منهن تي تاب آهي
محبوب جي اکين ۾ اڪيون جڏهن اڙاير
سمجهيم هي عشق منهنجو بيشڪ ثواب آهي
جن جن بہ بدنصيبن، منهن موڙيو انهي کان
تن جو ٿيو جهان ۾ خانو خراب آهي
هرگز ”حڪيم“ جي هي ٿيندو نہ ڌار دل مان
دل جي چمن جو گويا ٽريل گلاب آهي.

(۱۸۷۱ع-۱۹۴۳ع)

نواب حاجي غلام حيدر خان لغاري

نواب غلام حيدر خان ولد نواب ولي محمد فقير ذات لغاري ڳوٺ ٿنبو تاجپور تعلقه هالا نوان ضلع حيدرآباد سنڌ ۱۷- جولائي ۱۸۷۱ع ۾ ڄائو. سنڌي، سرائڪي، اردو ۽ فارسي جو چڱو ماهر، فقير صورت، با تهذيب ۽ بااخلاق مرد ۽ نهايت سنجيده مراج. شاعري جي فن ۾ به چڱيڙو درجو رکندڙ هو. ۲۴- فيبروري ۱۹۴۳ع ۾ وصال ٿيس.

ڪلام

(مخدوم امين محمد صاحب جي تتبع تي)

اسان ذات کي سڃاڻي صورت سان پيچ پايو،
ڏسي راز مخفي حق جو مچ عشق جو مڇايو.
ناسوت کان لنگهي وڃي ملڪوت کي رسياسون،
گهڙي بحر جي بي انت ۾ لنگڙي پيوت لايو.
لاهي ميارون لوڪ جون پورب جا پنڌ پڇياسون،
هو هو جي هل دماغ ۾ باجو بگل بجايو.
نابود واري نجهري آرام ويهي ڪياسون،
ٿيو عشق امام اسان جو جنهن حسن سان ملايو.
ڪعبو قلب صحيح ڪري طواف تنهن کي ڪياسون،
پانهون پڌي ادب سان سجدي ۾ سر نمايو.
حب الوطن جي آڻي جبروت حد ڏيڪاري،
حامي "غلام حيدر" ٿي سانگ ڪيو سجايو.

(۱۹۰۹ع - ۱۹۴۳ع)

پير سيد صبغت الله شاه ثاني

سيد صبغت الله شاه ثاني ۱۳ - صفر ۱۳۲۷ھ. بمطابق ۶ - مارچ ۱۹۰۹ع تي تولد ٿيو. پاڻ پنهنجي والد سيد شاه مردان شاه جي وفات (۱۳۳۹ھ / ۱۹۲۰ع) بعد گادي نشين ٿيو سندس ڪلام گهڻو دستياب نه ٿي سگهيو آهي.^۱

انگريزن پير صاحب تي غداري جو الزام هڻي کيس ۲۰ - مارچ ۱۹۴۳ع تي قاسمي ڏئي ڇڏي. ان وقت منهنجي (مخدوم طالب الولي) عمر ۲۴ سال ۽ ست مهينہ کن هئي.^۱

ڪلام

مون کي هڻي ڪو جادو، سهڻا يار دل لڻي وٺين.
ڪري چشمن سندو ڪا چالو، سر ساه ٻئي سڻي وٺين.
ڪري پهرڻون مٺيون تو ڳالهيون، وڌي يار دل کي دواليون.
هڻي نيش سنديون دوناليون، منهنجا دوست دل ڦڻي وٺين.
عشق تنهنجو آه قهري، مثل ٻرا بار بحري.
وٺي بلبل جيئڻ ٿو سحري، تيشن جهڻ منجه دل جهڻي وٺين.
'صفت الله' جي سڻ تون زاري، ڪرڪا سڄڻ ستاري.
هيڪر ڏيئي ڏيڪاري، منهن پوءِ ڇو مٽي وٺين.

۱- ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ، مھراڻ سوانح نمبر

۲- مخدوم طالب الموليٰ

(۱۸۷۰ع-۱۹۴۳ع)

پير سيد صالح شاه جيلاني ”صالح“

سيد صالح شاه جيلاني آفندي، صالح ڳوٺ رائيپور ضلع خيرپور ميرس ۾ سال ۱۸۷۰ع ۾ ڄائو. پاڻ سندس والد صاحب جي وفات بعد درگاه رائيپور شريف جو گادي نشين ٿيو. سندس پيري مريدي جو سلسلو اڄ تائين جاري آهي. مرحوم صالح شاه نهايت اعليٰ دماغ، عالي همت، با تهذيب ۽ بااخلاق بزرگ ۽ وقت جو نهايت سٺو باعلم شاعر به هو. سندس تخلص ”صالح“ هو ۽ ڪلام ۾ حقيقت سمائل اٿس. ۱۹۴۳ع ۾ وصال ڪيائين.

ڪلام

جنهن کي حملي حسن حيران ڪيو، تنهن دين ڪفر يڪسان ڏنو،
ڪري ترڪ زهد صنعاڻ سڀو. ڇڏي تسبيح اهل زناڻ ٿيو.

وه خبر ”يحب الجمال“ عجب، وه حسن پر تي حال عجب،
آهي قالو بلي جي چال عجب. پوءِ عروج نزول تڪرار ٿيو.

آهيون شاغل ڪثرت عيش ڪڏهن، دلريش گدا درويش ڪڏهن،
ڪٿ پير عقيدت ڪيش ڪڏهن. انهيءَ سير ۾ دل سرشار ٿي.

آهيون رند قلندر مست ڪٿي، ٿيون نيست منجهان ٿا هت ڪٿي،
آهي شاهي بندوبست ڪٿي. ڪٿ ڪرڻ گدائي ڪار ٿيو.

”من عرف“ وارو مفهوم لهي،

ڪيو ”صالح“ سر معلوم سهي.

وحدت ۾ ڪا المعدوم رهي،

لاتدرڪ الابصار ٿيو.

(۱۸۸۶ع - ۱۹۴۴ع)

مرشدنا قبلہ مخدوم غلام محمد ”مغموم“ صدیقی قریشي

فیض مآب فقیر پیر طریقت، صاحب معرفت حضرت مرحوم مخدوم غلام محمد ”مغموم“ ۱۶۔ سجادہ نشین حضرت صاحب العیض والفتوح غوث الحق مخدوم نوح علیہ رحمہ، ہالا شریف پر ۱۴ فروری ۱۸۸۶ع تي تولد ٿيا۔
مرشدنا قبلہ غلام محمد سائين جن کي سندن والد صاحب پهرين پيار مان

”گل“ چيو ۽ پوءِ سڀئي ”گل سائين“ چوندا اچن. پاڻ عمر جو ڪافي کان زياده
 حصو سڀرو سياحت ۽ فقيري رنگ ۾ بسر ڪيائون، پڇاڙيءَ جا ۱۵ سال کن
 هالا ۾ اچي ويهي رهيا ۽ منهنجي تربيت ڪيائون. هڪ ڀيري جلال وچان
 پڇيائون ته ”ڪنهن جو مريد آهين“ ۽ مون جواب ۾ چيو ته ”سائين جن جو يعني
 اوهان جو“، پاڻ فرمايائون ته پوءِ بيعت ڪئي آئون يا نه ”مون جواب ۾ چيو ته ياد نه
 آهي.“ پاڻ فرمايائون ته خليفو وٺي اچو. دير ٿي ته سڏي پڇيئون ته خليفو ڪٿي
 آهي؟ عرض ڪيم ته جڙيل شاه اجاڻيءَ ڏي ماڻهو موڪليو اٿم. پاڻ فرمايائون ته
 وقت هي آهي ڇاڇهين کي وٺي آءٌ، آئون ڇاڇا غلام حيدر جن کي وٺي آيس
 اهي خليفه ٿيا ۽ سروري دستور موجب پنهنجي هٿن ۾ منهنجا هٿ وٺي ٿي پيرا
 لا الله الا الله زوردار آواز ۾ پڙهايائون. مرشدنا قبله والد صاحب جن روزانو منجهند
 جو ٻي بجي کان چئين بجي تائين مون کي تربيت ڏيندا هئا. هڪ ڀيري فرمايائون
 ته اسان جو مذهب حنفي آهي. محمد فقير ڪٿيائ ۽ مهدي سائين سمجهن ٿا ته
 اسين مرشد پيا ڳوليون، تنهن ڪري ٻئي نوان رنگ ڍنگ مرشد ٿيڻ لاءِ ڪن پيا
 ۽ پاڻ ڏي اشارو ڪري چيائون ته ”اهي ته هن فقير جي آڏو نچن پيا“. مرشدنا قبله
 والد صاحب جن صاحب اخلاق، صاحب تهذيب، صاحب تميز، صاحب
 حردمدي، صاحب سنجيدگي ۽ صاحب خموشي وغيره ۽ ذڪر فڪر ڪندڙ هئا.
 هميشه ڪنڌ هيٺ ڪري وهندا هئا. ڪتابن جو گهڻو مطالعو ڪندڙ هئا، تنهن
 ۾ به ”ديوان حافظ“ جو زياده مطالعو ڪندا هئا. مون کي به هدايت ڪندا هئا ته
 ديوان حافظ جو مطالعو ڪندو رهان، اڄ تائين ان تي عمل آهي. هميشه خاڪي
 لباس ۾ ملبوس هوندا هئا.

هڪ ڀيري صبح جي حاضريءَ تي آيس ته هالا جو ديوان گهڻا مداس هيٺين
 ڪافي پيو پڙهي

”عشق الاهي رازنهين، اسان ڪون آڪڻ آندا.“

پاڻ چوندا رهيا ته وري پڙه، اهو پڙهائڻ جو سلسلو بند نه ٿي ٿيو ڇو ته غلط هو. اها ڪافي جان علي فقير جي هئي جنهن پوسٽ ڪارڊ تي لکي موڪلي هئي. ڪارڊ ديوان جي هٿ ۾ ئي هو، جنهن تان ڏسيو پي پڙهين. نيٺ مون وڃ ۾ عرض ڪيو ته منهنجو عرض ٻڌجي. پاڻ مون ڏي توجهه فرمايائون. مون عرض ڪيو ته ديوان کي ڪلام پڙهڻ ڏانهن نه ٿو اچي مگر آهي صحيح. پاڻ فرمايائون ته ٻڌاءِ. مون عرض ڪيو ته:

”عشق الاهي راز- ٽهين آسان ڪون آڪڻ آندا.“

شباباس جو انعام مليو. هڪ پيري ڪچهريءَ ۾ پکن ڏئي (مخدوم امين محمد ثالث سجاده نشين نمبر ۱۲) جن جي هڪ موزون ڪافيءَ جي مقطع تي بحث هلي رهيو هو. اها مصرع هيءَ آهي:

آءُ امين اسرار ڏس،

بازار ۾ بانگي جي رس.

هڪ پير پونتي ڪيمر ڪس،

هٿ جيت ۽ هٿ هار ٿئي.

هڪڙا چون ته هٿ جيت ۽ ٻيا چون ته هٿ جيت. ڪلاڪ سوا بعد وڃ ۾ ٻانهون ٻڌي عرض ڪيمر ته، مون کي به ٻڌجي، مون ڏي توجهه ٿيو، عرض ڪيمر ته اهو آهي:

”هٿ جيت ۽ هٿ هار ٿئي“

جيئن پٽ ڏٺيءَ فرمايو آهي ته:

”ڪنن جي هارائين ته هنڌ تنهنجو هيءُ“

تحسين و آفرين جو صلو مليو.

مرشدنا قبله والد صاحب جن حقيقي معنيٰ ۾ دشمن نواز ۽ مخالف نواز هوندا هئا. جوش جلال ۾ ڪجهه چئي وٺندا هئا ته اڪثر ان طرح ٿي به پوندو

هو. مرشدنا قبل والد صاحب جن ڪجهه ورد ۽ وظائف به ڏسيا ۽ سمجهايا جن تي اڄ تائين عمل آهي پاڻ مڃان اهلبيت مان هئا. هدايتن ۾ حافظ جو هي شعر به اڪثر ويشتري ٻڌائيندا ۽ عمل ڪرڻ لاءِ چوندا هئا:

آسايش دوگيتي تغيير اين دو حرف ست

بادوستان مروت بادشمتان مدارا

ترجمو: يعني ٻنهي جهانن جو آرام هنن ٻن جملن ۾ آهي

دوستن سان مروت ۽ دشمنن سان درگذر ڪرڻ

انهن شعر تي سندن پورو پورو عمل هو.

مرشدنا قبل والد صاحب جن جوانيءَ ۾ ان وقت جي لباس پائڻ جا به شوقين

هئا. پاڻ پير جهندي جي ڪوٽ تي مولانا عبيدالله سنڌي صاحب وٽ فارسي پڙهيا

۽ حيدرآباد ۾ مئٽرڪ پاس ڪيائون. شاھ جو هيٺ لکيل بيت لاکن موافق

اچي ٿو:

منهنجي مدلين جي۔ ڪل پريان پيئي،

ڪڏهن ڪوسا نه ٿيا۔ ڏوراپا ڏيئي،

ساجن سڀيئي۔ ڍڪيون ڍول ڍلايون.

پاڻ، پنهنجي والد بزرگوار جا سڻ پيسا فرمانبردار هئا. هميشه پنهنجي ڀائرن ۽

برادر توڻي ٻين ماڻهن جي زيادتن ۽ بيجا حجتن کي به بيحد خوش اسلوبيءَ سان

برداشت ڪيائون.

محمد فقير ڪٽياڻ ۽ مهدي سائين پنهنجي بالڪن تي نئون نالو رکندا هئا ۽

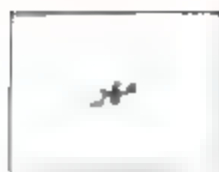
نالي جي پويان ’عليءَ‘ جو لفظ ضرور هوندو هو. جيئن امام علي، بحر علي، ۽

مظهر علي وغيره تيئن فقير صاحب مرشدنا والد صاحب جن کي به ’سرور علي‘

نالو ڏنو. مگر پاڻ سندس بالڪا ڪونه هئا تاهه نالو پسند ڪيائون ۽ سجع لکي

مهر لهرائون. ان کان اڳ سندن ٻي مهر هئي ٻنهي مهرن جون تصويرون پيش

ڪجن ٿيون.

ياد رفتگان جي پهرئين چاهي ۾ مرشدنا قبله والد صاحب جن جي ڪافي
جي جاءِ تي محمد فقير ڪٽياڻ جي ڪافي ڇپجي ويئي هئي، جيڪا هن ڇپي
۾ سندن ئي ڪافي ڏجي ٿي.

ڪلام

✓ ڪاهي تون رس ڪمڪ تي هر بار ياعليٰ،
پرتو اٿڻي هي پاڙي پينار ياعليٰ.
اي انما جا افسر خيرالبشر جا دلبر،
تنهنجو لقب ٿيو حيدر ڪرار ياعليٰ.
اي هل عطا جا صاحب شاه رُسل صه جا نائب،
طاعت ٿي تنهنجي واجب تقرر ياعليٰ.

(۱۱) اک مهر واري خط جي اهميت خاص هوندي هئي مگر هاڻي ڪارڊ ڪٿي، جيڪي
ڇپائي رکيا اٿم، ان کان سواءِ مهر به ٺهرائي اٿم.

آقا هي وقت آهي رس تون مدد تي ڪاهي،
دشمن کي ڪريو ڊاهي مسمار ياعليٰ.
عاجز ابوجه بيحد آهي غلام محمد،
ان کي عطا ۽ احمد درڪار ياعليٰ.

(۱۸۸۵ع - ۱۹۴۷ع)

ڪشچند ”بيوس“

سند جو مشهور عوامي شاعر ڪشچند ”بيوس“ ۲۹ - آگسٽ ۱۸۸۵ع تي ڄائو. ”بيوس“ پنهنجي سليس ۽ سلوٽي، عوامي ۽ فطرتي شاعريءَ جو مؤجد هو. اٺين چوڻ ۾ وڏاءُ ڪونه آهي، ته ”بيوس“ پهريون شخص آهي، جنهن گل ۽ بلبل واري ايراني ۽ اردو رنگ کي ڇڏي، ليٽ سنڌي زبان ۾ طبع آزمائي ڪئي، ۽ قومي فطري خيال پيش ڪيا. سندس زندگي هڪ آدرشي استاد جي حيثيت سان

شروع ٿي ۽ هڪ باڪمل قومي ۽ عوامي شاعر ٿي، هن دنيا کي ڇڏيائين. زندگي
 سڪل سادي گذاريندو هو، ۽ ڪوشش ڪري ولایتي چيزن کان پري رهندو هو،
 ۽ ديسي شيون واپرائيندو هو. حڪمت سندس اباڻي پيشو هو، پينشن تي وڃڻ
 کان پوءِ به حڪمت جو دڪان هلائيندو هو. مارچ ۱۹۳۹ع ۾ ”سنڌي ساهتيه
 سيلن“ سندس صدارت ۾ سڏائي وئي، جنهن ۾ سنڌي زبان ۽ سنڌي تهذيب
 ”سنڌ جي سليس شاعريءَ متعلق، پاڻ نهايت ڪارائتا خيال پيش ڪيائين، سندس
 ڪلام سنڌ جي اڪثر ادبي رسالن ۽ اخبارن ۾ شايع ٿيندو رهيو. سندس
 ”شيرين شعر“ ۽ ”هٿملت“ ڊرامو نصابي طور هاءِ اسڪولن ۾ منظور ٿيل ڪتاب
 هئا. سندس شاگرد ۽ صحبتن مان هوند راج ”دڪايل“ ۽ پروفيسر رام پنجاڻي
 مشهور شاعر ۽ اديب آهن. ”بيوس“ ۲۳ - سپٽمبر ۱۹۴۷ع تي لاڏاڻو ڪيو.

ڪلام

انساني اچ سان اڄ گل ٿريا گلزار ۾، بوند باراني وسي، پر مفر ٿئي هڪڪار ۾.
 اڄ مڙي، بادل ٻڙي آيا، ٻڙي نانگر به خوب، رعد رڙڪا، گوڙ گوڙڪا خوب ڪڙڪا ٿو ڪري.
 ٻن چڙي، ٺاري ٻڙي گهر ۾ گهڙي ٿڌڪار ۾، پڻ تنورا، ساز سُرندا، سارنگين جي تار ۾.
 ميهن جي مادل ڪن، سارا چم چاڊاڻ ٿيا، قوه ۾ گل ڦل ٿئي پيڙا کلي هر تار ۾.
 ٻي پيهو خوب پائي، ڍو مڇهاڻ ڏاڍو گهمي، بلبلون جهيا، چتون آهن لڳا للڪار ۾.
 روح کي راحت رسي، اڄ تارنگي جوڌس ڏسي، هير دل کي هر گهڙي خوش ٿي مڪري حڪار ۾.
 هيچ مان هارين جي دل ۾ آه ”بيوس“ آسرو، هج پري پيچس پچس جا، ويا پئي ۾ مار ۾.

۱- گرامي، وياسي سي وينجهار

۲- ڪلياتِ بيوس

(۱۸۸۱ع - ۱۹۴۸ع)

نواب جان محمد لغاري ”جانعلي“

جان محمد عرف جانعلي تخلص جانعلي ولد علام الله لغاري ويٺل خانپور لڳ تاجپور تعلقه هالا ضلع حيدرآباد ۱۸۸۱ع ۾ ڄائو. مرحوم کي فقيري خانداني ورثي ۾ ملي ۽ شاعري به اهڙيءَ طرح ملي، سندس شاعري پراڻي طرز جي آهي. پاڻ نفيس مزاج ۽ خوش خلق هئو. اگرچہ پنهنجو فوٽو ۽ ڪلام شايع ڪرڻ جي خلاف هو مگر اهڙي مرد کي ڪيئن رهائي ڇڏجي. مرحوم جي روح کان اجازت ورتي وڃي ٿي.

ڪلام

ڏاڍو عشق سڄڻ تنهنجو آهي،

- ۱- صورت تنهنجي سرس سوائي، سورج چنڊ جو چمڪو ڇاهي.
- ۲- حال اسان جو معلوم توکي، توڻا ٻيو ڪونه آهي.
- ۳- راض رانجهن اڳي چوئي ڏيکارئي، هاڻي ڇڏيئي شايد الاهي.
- ۴- موڙيئي منهنجو مانا چومان ڪئون، ڪا ته اسان ڏانهن آهي.
”جانعلي“ کي جي جيارا.
قرشون ڏسو اچي ڪاهي.

(۱۸۸۶ع-۱۹۴۸ع)

نواب خداداد خان ثاني

نواب خداداد خان لغاري ولد گل محمد خان لغاري ۱۹- اپريل ۱۸۸۶ع تي
تولد ٿيو. پيءُ کي هي اڪيو ئي پٽ هو. سنڌي ۽ فارسيءَ جي تعليم حاصل
ڪيائين. ان بعد ذاتي ذوق، تجربي ۽ تجسس سان پنهنجي معلومات کي وسيع
ڪيائين. کيس سنڌي زبان، ادب ۽ تمدن سان محبت هئي. ”بيان العارفين“ کي
سليس سنڌيءَ ۾ ڪري لکيائين ۽ وڏن جا ديوان پڻ نقل ڪرايائين. سنڌ جي

ماڻهن جي ذاتين ۽ ڳولن جا نالا پڻ مرتب ڪرڻ جي ڪوشش ڪيائين شعر و شاعري جو پڻ ڪافي ذوق هوس ۽ وقت بوقت غزل چيائين، جن کي ”ديوان“ جي سٽاءَ مسودي جي اصلاح ۽ نظرثاني جو کيس موقعو ڪونه مليو.

ڪلام

هيٺائي ۾ حال سانگيٽرا آئون هڏ نه وساريان.

من ۾ مارن کي آءُ نت ساريان،
ڳوڙها ڳلن تان هر دم هاريان،
دم دم جن جي مقال.

ملڻ مارن ري آهيان ماندي،
قيدن ۾ هت بيوس باندي،
ساريندي ٿيم سال.

’خداداد‘ سوالي سائل،
غم وهم ۾ دم دم مائل
روزئون روز زوال.

ڪلام فقير نواب ولي محمد خان لغاري صفحو ۱۴۰.

(۱۸۸۹ع - ۱۹۴۹ع)

حافظ عبداللہ ”بسمل“

مرحوم حافظ عبداللہ صاحب ڳوٺ ٽڪر تعلقہ گوبی ضلعي حيدرآباد جو وينل هو. سندس ولادت ۱۸۸۹ع ۾ ٿي. پاڻ بهترين شاعر، مسڪين طبيعت شخص، زماني جو ستايل صابر مرد، مائيتو ۽ نماڻو انسان هو. مرحوم جي فرزند ۽ دوستن ڏانهن ڪيترا ماڻهو موڪليا ويا ۽ خط لکيا ويا ته سندس سوانح، فوٽو ۽ ڪلام ڏين مگر صد افسوس جو ڪجهه به ڪونه ٿيو. فوٽو سو هڪ دوست

ڪٿي ڏٺو بهرحال ايترو ضرور آهي ته مرحوم بسمل کي شعراءِ سنڌ بخوبي سڃاڻن. انهن کان هيءَ حقيقت ڳجهي ڪانهي ته پاڻ ڪهڙي معيار جو شاعر هو. مرحوم ڪجهه وقت هالن ۾ طالب الموليٰ وٽ اچي رهيو هو. ان وقت جيڪو ڪلام لکي ڇڏي ويو، اهو ئي ملاحظي لاءِ پيش ڪجي ٿو. سندس انتقال ۲۰- آڪٽوبر ۱۹۴۹ع ۾ ٿيو.

ڪلام

پالوٽ ملڪ تي ٿي وئي فيض عام جي، ڏيکاري واٽ سڀ کي تو رب الانعام جي،
 اي فيضياب توکان ٿيا جن وٽس سب، ڪولي دري تو ملڪ تي درالسلام جي.
 مرشد سچو اوهان جو هو سردار ص درجهان، ڪنجهڪ جهلي تو حضرت خير الانام جي،
 ڇا خاڪ تنهنجي در سڌي ٿي ڪعبا اثر، زر تو بنائي طينت هر مستمار جي.
 بسمل غريب تنهنجي پيو در تي ٿي گدا،
 اوناڻ آه حضرت پنهنجي غلام جي.

*

بزم تنهنجي مان اٿيو آواز سهڻو دين جو ملڪ ساري لاءِ اٿايو بار تو تلقين جو
 توکان پروانو مليو هر فرد کي تنهن کي جو گهرن کي تو وٽان وعدو مليو تسكين جو

*

تنهنجي برڪت سان سڀني اصلي سعادت کي رسيا
 هئا جي موڙهل ملڪ ۾ سي سڀ هدايت کي رسيا

(۱۸۹۵ع - ۱۹۴۹ع)

فقير اله بخش ”بهشتي“

فقير اله بخش بهشتي صوفي بن فقير برادي مرحوم ويٺل هالا نوان صلح حيدرآباد، ۱۸۹۵ع ۾ ڄائو. پاڻ ننڍپڻ کان ئي فقيري ڏي مائل هئو. سندس شمار قبله والد صاحب جن جي خاص خدمتگارن ۾ ٿيندو هو. خانگهه ۽ حويلي جو پاڻي فقير صاحب پاڻ پريندو هو. جنهن ڪري کيس بهشتي سڏيندا هئا. شاعري ۾ به اهو تخلص طور ڪتب آندو اٿس. وٽس هميشه راڳ جون محفلون ٿينديون

رهنديون هيون جتي راڳ جا شوقين ۽ راڳيندڙ ڪافي تعداد ۾ اچي شريڪ
 محفل ٿيندا هئا. قبل حضرت مخدوم غلام محمد سائين عرف گل سائين جن
 فقير صاحب جن کي جيڪو مڪان عنايت فرمايو هو. ان جي تعمير ۾ ڄام
 صاحب جو وڏو هٿ هو. فقير صاحب ان مڪان جي لکي درواري تي پنهنجو
 شعر نسب ڪرايو هو جنهن مان اندازو ٿو ٿئي ته اهو سندس آخري اشعار مان
 آهي. سندس تجهيز ۽ تدفين حضرت مولوي مخدوم غلام حيدر صاحب جن
 جي هدايتن مطابق ٿي ۽ فقير صاحب کي انهيءَ ئي مڪان ۾ سپرد خاڪ
 ڪرايائون. ۽ آخري رسومات تائين موجود رهيا.

ڪلام

اک اکن اندر اڙائي دلريا کي ڪو ڏسي،
 ڀرت وارو پيچ پائي دلريا کي ڪو ڏسي.
 وات وحدت جي وسيلي نينهن جي نازڪ نظر،
 ۽ قدم قريبون ڪڍائي دلريا کي ڪو ڏسي.
 اي الله بخشا بهشتي ڄاڻو ٿي ڏسي ڄاڻ کي،
 درد جا دونهڙا دکائي دلريا کي ڪو ڏسي.

(۱۹۱۱ع - ۱۹۴۹ع)

پرميل ”پينار“

پرميل ولد چيتر ذات پيل تخلص ”پينار“ اصل ڳوٺ سلاواھ پوءِ هميشه لاءِ پيرائي تعلقه شهدادپور ضلع سانگهه. ۱۹۱۱ع ۾ ڄائو. پاڻ ٻه درجا سنڌي پڙهيو. ڪجهه اردو به ايندي هيس. اول سباح ۽ پوءِ ۱۹۳۲ع کان فقيري اختيار ڪيائين، ۽ شاعريءَ جي دنيا ۾ داخل ٿيو. مرحوم منار فقير جي معرفت مرحوم مخدوم غلام محمد صاحب ”مغموم“، سورھين سجاده نشين درگاه غوث الحق مخدوم

نوح هالان نوان جي صحبت ۾ شامل ٿيو. مرحوم پيسار تي ان صحبت جو بيحد
اثر پيو ۽ آخر وڃي مسلمانن جي حد کي پهتو. ۱۹۴۹ع ۾ وصال ڪيائين.

ڪلام

✓
حسن جي بازار ۾ سودو صفا سر جو ڪجي،
ڪلهن تان ڪوري ڪهي کڻي دست دلبر جي ڏجي.
ناه ناڻي جي خوشامند هت رضا جي آهي راند،
ڪرڻ پي ٿو ائين ڪهي اڳلو جيئن روحڙو رجي.
محب جي مجلس هجي تنهن ۾ هجي ويڻو ضرور،
تان سٺي سوغات سارو ماه نذرانو نجي.
اڳئون عجيبن جي هميشه حال هيڻي سان هلي،
نياز سان ناتو رکي پوپرت سان پڌرو ٿجي.
اي پريل ”پينار“ توکان جي پڇن پاڻهي پرين،
عشق جو احوال سارو مرچڻو چوري چجي.

(۱۹۰۰ع - ۱۹۵۰ع)

صوفي فقير روشن الدين ”روشن“

فقير روشن الدين ولد فقير حاجي محمد سومرو تعلقي عمرڪوٽ جي ڳوٺ صوفي جو ويٺل هو. مرحوم سنڌي، اردو، فارسي، ۽ انگريزي ۾ چڱو مائو رکندڙ هو. ابتدا ۾ سير ۽ شڪار جو شوق ۽ آخر ۾ فقير ٿي رهيو. فقيري ته سندس گهر جي چيز هئي. نيٺ ته چل ڪشي ۾ جسم به جلاني ڇڏيائين. هڪ ڪتاب به لکيائين جو (غير مطبوع آهي) پنهنجي نوع ۾ يڪتا آهي. مرحوم بلڪل نرم

طبیعت انسان، خوش اخلاق درویش ۽ پاتھڙیب فقیر شاعر هو. صادق فقیر سندس جدم ۾ آهي. پنهنجي پاءُ صوفي قلندر بخش جي قتل ڪرائڻ بعد باقاعدي فقيري اختيار ڪيائين.

ڪلام

ذاتي والا سر سنڀال

ناز نفي ڊاڪر اثباتي

- ۱- وحدت ڪنون ڪثرت هوتي ڪثرت وچون وحدت هوتي.
سارا بره ۽ جمال آڻ مسايا وچ صفا تي،
- ۲- غوطا مارين غرق جي ٿيون، مائڪ مائين اڻ لپ ايون.
تنين وچ جذب جمال سمجهي مارين جي جذبون جهاتي،
- ۳- وچ گهونگت دي گهوت گذارين، 'ونحن اقرب' چر تون پارين.
'قالو' والا قول تون پال. ڪنڌ ڪياوين قزين ڪاتي،
- ۴- هادي دا پريت پلا وڻ. سيني وچون سنگ سماوڻ،
هي رانجهن رل مل مال. 'روشن' لئون جا لئون لئون لاتي.

(۱۸۹۵ع - ۱۹۵۱)

غلام احمد ”نظامي“

غلام احمد ولد محمد صديق تخلص نظامي؛ اصل وطن لاڙڪاڻي جي ڀرسان بعد ۾ ڪراچي. پاڻ تاريخ ۱۵ - جولاءِ ۱۸۹۵ع تي ڄائو. غلام محمد نظامي جا وڏا اچي ڪراچي ۾ هميشه لاءِ رهيا هئا. سندس تعليم ۳ درجا اردو، ڪجهه سنڌي، ڪجهه فارسي هئي. قرآن شريف به پڙهيائين. مرحوم اول رزڪو

ڪم شروع ڪيو ڪجهه وقت گذرڻ کان پوءِ ڪراچيءَ جي جھونا مارڪيٽ ۾
 "قومي ڪتب خانو" کولجائين. ٿوري وقت کان پوءِ ڪراچي ۾ اچي قبر وٽ سيڏي
 جو دوڪان ڪڍيائين. ٿورو زمانو اهو ڏٺو ڪري وري نواباد (ڪراچي) ۾ اتي
 جي مل وڌائين. آخر ۾ بولٽن مارڪيٽ جي سامهون سنڌ اسلامي هٽل کولي اتي
 ئي رهندو هو. سندس انتقال ۲۲ - فيبروري ۱۹۵۱ع ۾ ٿيو.

ڪلام

نه ٿي مسرور اي بلبل بهاري چار رور آهي،
 چمن جو چهچتو ۽ گلنڌاري چار روز آهي.
 جتي آهي بهاري اڃ اتي آخر خزان ايندي،
 گلستان ۾ گلن جي لاله زاري چار ڏينهن آهي.
 هوا جي هڪڙي جهونڪي سان رسامي هي ڏيو ويندو،
 انڌيرو نيٺ ٿي ويندو ڏيار ۽ چار ڏينهن آهي.
 ڏسي پيري ۾ توکي سڀ ڪندا آخر پرين پاسو،
 اها حسن و جوانيءَ جي خماري چار ڏينهن آهي.
 سفيد چائنجي ويندي نه رهندو جوش ۽ جويس،
 اها وارن جي رنگت خاص ڪاري چار ڏينهن آهي.
 وڌائي ڇڏ، نه نفرت ساڻ ڏس نادان غريبن کي،
 اهو ناٿو ۽ تنهنجي شاهوڪاري چار ڏينهن آهي.
 نه دل لاهج "نظامي" درد دک سڀ دور ٿي ويندا،
 مصيبت، تنگدستي، بيقارائي، چار ڏينهن آهي.

(۱۸۹۷ع - ۱۹۵۱ع)

فقير حاجي پير بخش فاروقي

فقير حاجي پير بخش فاروقي ولد محمد بچل ڳوٺ فاروق آباد لڳ نندو شهر ضلع بدين جو ويٺل هو. سندس ولادت ۴ - فيبروري ۱۸۹۷ع تي ٿي. "فقير صاحب جي ولادت کان ٿورو اڳ سندس والد وفات ڪري چڪو هو. پاڻ پنهنجي والده جي سايي ۾ رهي وڏو ٿيو. سندس والده ڳوٺ ۾ هڪ مهڪتب ڪولايو، جنهن ۾ قرآن شريف جي تعليم حاصل ڪيائين. هڪ عورت سان

نيسهن جو ناتو هوس. هڪ ڏينهن بندوق کڻي شڪار تي نڪتو، ٻن ڳجهن کي بندوق هنيائين. اتفاق سان سندس محبوبه جيڪا پاڻي ڀرڻ آئي هئي هڪ گولي وڃي ان کي لڳي جيڪا مري ويئي. انهيءَ ڏک ۾ مجازي چاڙهي تان وڃي حقيقت کي پهتو. ٻه ڀيرا حج جي سعادت به حاصل ڪيائين. سندس ڪيترائي مريد آهن، جيڪي سندس سالياني عرس جي موقعي تي اچي گڏ ٿيندا آهن. پاڻ ۴ رمضان المبارڪ ۱۳۷۰ هجري مطابق ۹ جون ۱۹۵۱ع تي وفات ڪيائين.^۱

ڪلام

مان آزاد آهيان، گرفتار آهيان،
ڪڇان ڪين ٿو پنهنجي گرفتار آهيان.

جوان آهيان هٿين پيرين لولو،
وڻڻ لاءِ ڀاتر هي هار بولو،
پنڻ لاءِ هٿ ۾ ٺلهو ڪٽيم ٺولو،
مان مسڪين آهيان يا زردار آهيان.

ڏسان گرچ گهر ۾ به موجود مالڪ،
مگر جستجو ۾ اڏامان مالڪ،
جتي ڪٿ ڏسان ٿو سو موجود مالڪ،
پرين پاڻ آهيان پرين پاڻ آهيان.

✓ ”فاروقي“ فڪر لاهي وينو فنا جو،
فڪر ويو فڪر جو ٿيو غم غنا جو،
اڪر ياد پيو عمل ”لن تن“ جو،
رهيو ياد دل ۾ ٿيو يار آهيان.

^۱ مهران سوانح نمبر ۱۹۹۱ع

(۱۹۰۴ع - ۱۹۵۱ع)

فقير سيد انور علي شاه

فقير سيد انور علي شاه ڳوٺ جهانپور شريف تعلقو گهوٽڪي ضلع مکر جو هو، سن ۱۹۰۴ع ۾ ٿي. سندس سلسلہ نسب حضرت امام تقی علیہ السلام جن سان ملي ٿو. پاڻ قرآن پاڪ ۽ پرائمري تعليم حاصل ڪيائين ۽ سيد صاحب دني شاه جو دست بيعت ٿيو، جيڪو سيد قلندر علي شاه ڪڇ دٿيءَ جو طالب هو. شاه صاحب ٽيهن سالن جي ڄمار ۾ شادي ڪئي، جنهن مان

کيس به فرزند ٿيا. سيد حضور بخش شاه به سيد ظهور بخش شاه. سندس وصال مطابق ۵ جولاءِ ۱۹۵۱ع ۾ ٿيو. سندس شاعري جو قلمي رسالو موجود آهي. وصال وقت هيٺيان الفاظ چئي دارالبقا ڏانهن راهي ٿيو.

مون پنيورئون ۾س ڪئي طاق هڻي تازيون،
آءُ پنهل پاڙيون، وعده وره وصال جا.

ڪلام

ٿله: نيهي ناٿ ڪيا اثبات، عشق آفات ٿيو اظهار.
سر سلطان منجه ميدان، ٿي نشان آ نروار.

جوڳي جنگ پاڻي لنگ، سالم سنگ ۾ صادق.
منجه ويراڳ هادين هاڪ، مستي ماڳ تي مالڪ.
چشمان چال ٿيا برحال، خوبان خيال جا خالق.
سالڪ سامر غازين غامر، دیدان دامر جي دیدار.

ڪات ڪلال جنگ جلال، مست ملال ٿيا مخمور.
شوق شراب نينهن نواب، بره جي باب ۾ پرپور.
سولي سير پائن پير، دائر دير نا دستور.
هڪل حلاج ڏوڙا ڏاج، سر تي تاج آ تلوار.

بحر بيچون گوناگون، اونهان اونه منجه عاشق.
ٿي غازي ره راضي، ڪٽ بازي تون بيشڪ.
ٻڌ چوتو هن غوطو، مله ماڻ له مائڪ.
'انور' اوت گوندر گهوٽ، چنچل ٿيو چمڪار.

(۱۸۵۲ع - ۱۹۵۱ع)

خان صاحب غلام علي "جعفري"

خان صاحب غلام علي ولد محمد آچر ۱۸۵۲ع ۾ ڄائو. "جعفري" صاحب شڪارپور جو ويٺل هو. مرحوم انگريزيءَ ۾ مئٽرڪ پاس، فارسي ۽ اردو ۾ به چڱي مهارت رکندڙ هو. مرحوم ويه سال محنتيارڪاري ڏاڍي جتن سان هلائي. صفائي، سچائي، بي رائي ۽ خودداري کي هٿان ڪونه ڇڏيائين تقرير ۽ تحرير جو به چڱو ماهر هو. پاڻ نهايت خليف انسان هو. پنهنجي عشقيءَ ڪلام جو ديوان

پنهنجي هٿن سان دريا داخل ڪيائين ۽ چيائين ته جڏهن الله کان سواءِ ٻيو سڀ
ڪجهه فنا آهي ته ڀلي هي ديوان به هاڻي ئي فنا ٿي وڃي. هٿ آيل ڪلام مان ٻه
شعر ملاحظو لاءِ لکجن ٿا. ”جعفري“ صاحب جو انتقال ۱۸ آڪٽوبر ۱۹۵۱ع ۾
ٿيو.

ڪلام

✓ پري توکان ٿي پرزه هڪ ته پيارا ’جعفري‘ جي دل،
جدائي کان ٻيو جاني جگر پامال هو منهنجو.

✽

نه هرڪو شعر آ ديني نڪا ان ۾ نصيحت آ،
منس، گهوڙا، قريس، سڀ ڪو چوي حال قبر پنهنجو.

(۱۸۹۲ع - ۱۹۵۲ع)

محمد بخش "واصف"

محمد بخش "واصف" صاحب جي والد جو نالو محمد عثمان هو. سندس ڏاڏو وطن حيدرآباد هو. پاڻ ڳوٺ راضي جتوئي ۾ تولد ٿيو جيڪو سکر ۾ تعلقي ۾ واقع آهي سندس تعليم ست درجا انگريزي هئي ۽ فارسي، اردو، سنڌي عربي ۽ سنسڪرت جو ماهر هو. مرحوم بهترين شاعر ۽ وڏو مصنف هو. سندس ٻه ئي ڪتاب ڇپجي چڪا آهن. ۽ ٻيا اڃا ان ڇپيل آهن. ۲۴ نومبر ۱۹۵۲ع ۾ وفات ڪائين.

ڪلام

”واليل“ صفت گيسويءَ مشڪين جي سراسر،
”والشمس“ بيان رخ تابان محمد.
*

عشق بازي جو مڙو ايندو بلاشڪ اُن دم،
تير سيني تي هجي، خلق تي خنجر به هجي،
*

ڪاله دلبر جي گهٽيءَ ۾ ها، سي اڃ صحرا نورد،
هي ٿيو حاصل اسان کي، گردش افلاڪ کان.
*

جلوه فرما جو لبِ بامر تي جانان ٿيندو،
داغ پيشڪ دلِ شب تي مه تابان ٿيندو.
لاله کي باه ڏيان يار گلستان ۾ وڃي،
داغ دل جو دڪي آتش سوزان ٿيندو.
دوست اکڙين ۾ وهاري مان ڪريان بند اڪيون،
يار منظورِ نظر منهنجو جي مهمان ٿيندو.
لاھ دلبر نه ڪڏهن خالِ سیه تان ڀڙو،
ڪفر آلوده سندس دين ۾ ايمان ٿيندو.
چشمِ جادو جي جدائي ۾ جي رحلت ٿيندي،
سبز قبر چراگاه غزالان ٿيندو.
وصف دندان شڪر خنده جي ”واصف“ جي ڪرين،
بي شبه نظم ۾ مضمون درخشان ٿيندو.

(۱۸۸۳ع-۱۹۵۳ع)

سردار گل محمد خان ”زیب“

سردار گل محمد خان ولد سردار نواب قیصر خان والي جهل بلوچستان ۱۸۸۳ع ۾ ڄائو. مرحوم صومر و صلوات جو پابند، عامل درویش، با تهذيب ۽ بااخلاق، ٿورو ڳالهائيندڙ مرد، هڪ وڏو اديب ۽ بهترين شاعر هو. پنهنجي سرائڪي زبان ۾ سنڌي ٻوليءَ ۾ ڪيترائي ڪلام ڇپيل اٿس. فارسي جا به ديوان اٿس. مرحوم پنهنجي حڪومت ترڪ ڪري اچي سنڌ جي شهر

شهادتڪوٽ ۾ هميشه لاءِ سڪونت اختيار ڪيائين ۽ وفات به اتي ڪيائين
 سندس تاريخ وفات ۷- جنوري ۱۹۵۳ع آهي. گهڻي ڪوشش بعد به سندس سنڌي
 ڪلام دستياب نه ٿي سگهيو. مرحوم پنهجا به ديوان هڪ ”پنج گلدسته زيب“
 ۽ ”مخمسات زيب“ طالب الموالِي ڏانهن تحفي طور موڪليا هئا. انهن مان
 انتخاب پيش ڪجي ٿو.

ڪلام

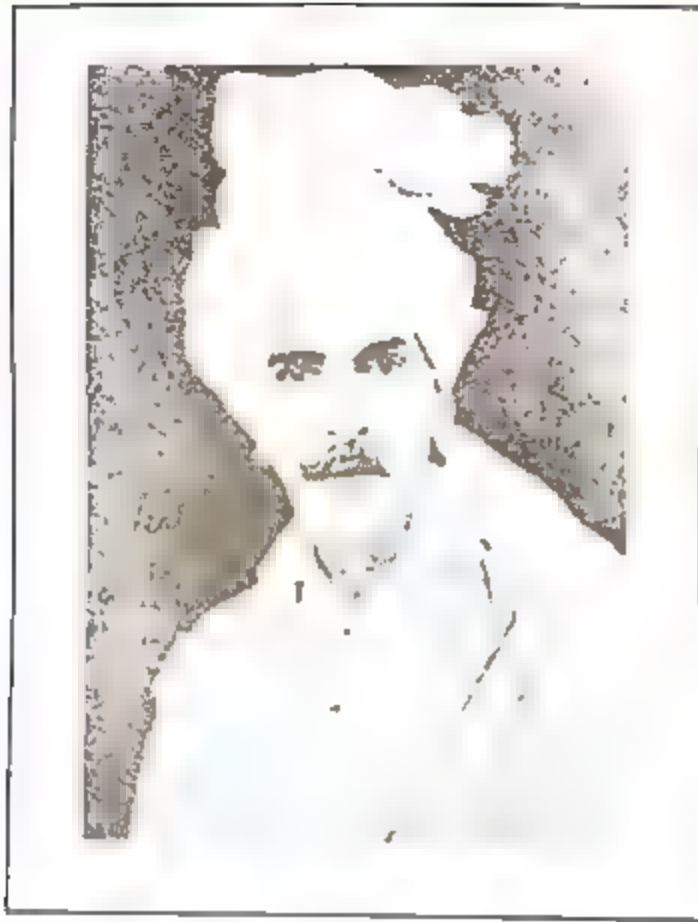
خطر در شهر خود باشد زسلطان و عسس مارا
 بفرېا ديم هر شب نيست کس فرياد رس مارا

سفر باشد مها راما وطن باشد قفس مارا
 ازان تنهائي وملك غريبي شد هوس مارا
 که روزي چند سنامير ما کس راه کس مارا

*

قلم گرفتار وکردم رقم فسانه عشق،
 که نيست هيچ دگر خوشتر از ترانه عشق.
 قرارگاه ندارم بغير کوچه يار،
 که بجائي مرغ دلم هست آشيانه عشق.

فريب ديرو حرم کي به سجدہ ساير سر،
 که ”زيب“ سجدہ گم مات آستانه عشق.

(۱۸۸۵ع - ۱۹۵۳ع)

جمع خان ”غريب“

جمع خان ”غريب“ ولد ستار ڏنو پيرزادو ۱۵ - جنوري ۱۸۸۵ع تي ڳوٺ مريد لاکير ضلع دادو ۾ تولد ٿيو. سنڌي فائينل جو امتحان پاس ڪري ماسٽر ٿيو. قاضي عبدالوهاب شڪارپوري کان طب جي سند به حاصل ڪيائين. ۱۹۴۰ع ۾ پينشن تي اچڻ کان پوءِ حڪمت ڪندو رهيو. کيس شاعري جو شوق ”بلبل“ جي صحبت ۾ ٿيو. جڏهن ”ٽريننگ ڪاليج“ حيدرآباد ۾ ريو ته اتي محمد

صديق "مسافر" ۽ "مخلص" کان به شعر ۾ اصلاح ورتائين، حاجي محمود "خادم" لاڙڪاڻي واري کي به پنهنجو استاد تسليم ڪندو هو. ۱۹۱۵ع ۾ "بزم مشاعره" لاڙڪاڻي جو آغاز ٿيو ته پاڻ به ان ۾ شامل ٿيو. انجمن آفتاب ادب دادو جي بانيين مان هو. "بزم طالب الموليٰ" جي بنياد وجهڻ ۾ به سندن تجويزون شامل هيون. "جميعت الشعراء سنڌ" جي سرگرم ڪارڪن مان هو. پاڻ اپريل ۱۹۴۱ع کان مئي ۱۹۴۵ع تائين "ادب سنڌ" لاڙڪاڻي جو ايڊيٽر ٿي رهيو. آگسٽ ۱۹۵۲ع کان سيتا روڊ مان "طالب الموليٰ" نالي رسالو ڪڍيائين. مارچ ۱۹۵۳ع ۾ بيمار ٿيو ۽ ۷ آگسٽ ۱۹۵۳ع ۾ وفات ڪيائين. پنهنجي وفات جو تاريخي مادو نوٽ بوڪ ۾ لکيو هئائين. بانقا خان عريب "۱۳۷۲ هجري".

ڪلام

يا الاهي تا قيامت مان هجان دلبر سان گڏ،
 سر سندر آغوش ۾ قاتل سندي خنجر سان گڏ.
 مال هن وٽ حسن جو مون وٽ غريبت عشق جي،
 چا ٺهي هي ٺاه ٿو زردار جو بي زر سان گڏ.
 دل هجي آغوش دلبر ساڻ ۽ يڪجا هجون،
 لب هجي لب ساڻ گڏ، سر چشم، چشم ۽ سر سان گڏ.
 ڪوئي قاتل ۾ مون ٺاهيو گهر کي پنهنجو قتل گاه.
 منهنجو ٿيو محبوب سان گهر، گهر سان گڏ در، در سان گڏ.
 تون غني ۽ پُر عطا برتر ۽ بهتر اي عجيب،
 ره "غريب" بي خطا ۽ بي نوا برتر سان گڏ.

سنڌي غزل جي اوسر صه ۲۸۵-۲۸۶

(۱۸۸۷ع - ۱۹۵۳ع)

مخدوم محمد صالح ڀٽي

مخدوم محمد صالح ڀٽي ۲۵ - سيپٽمبر ۱۸۸۷ع مطابق ۷ - محرم الحرام ۱۳۰۵ھ جري تي تولد ٿيو. سندس ابتدائي تعليم هالا پراڻ ۾ ٿي. ۱۹۰۲ع ۾ سنڌ مدرستہ الاسلام ۾ مزيد تعليم لاءِ داخلا ورتائين. ۱۹۰۹ع ۾ اتان مئٽرڪ جو امتحان پاس ڪيائين ۽ ۱۹۱۰ع ۾ اتي ئي استاد جي حيثيت سان مقرر ٿيو. سندس علمي ادبي خدمتون هڪ اڻ وسرندڙ يادگار آهن. پاڻ شاگردي واري زماني

ڪن نظر ڳوٺي ۽ مضمون نگاري ڪندو هو. ملازمت دوران "الاسلام رسالي جو ايڊيٽر ۽ ٿي رهيو. "اخلاقي جواهر"، "منهاج المومنين"، "عروس ڪربلا"، "سيدة النساء"، "صديق اڪبر"، "سقراط"، "بيبي رابع بصري" ۽ "منصور علاج وغيره سندس شهره آفاق تصنيفات آهن. " (۱) پاڻ ۲۷ ڊسمبر ۱۹۵۳ع مطابق ۱۹- ربيع الثاني ۱۳۷۳ هجري تي هالا پراڻ ۾ دارالبقا ڏانهن راهي ٿيو. سندس ڪلام جو وڏو ذخيره سندس اولاد وٽ موجود آهي.

ڪلام

مديني ڏي مون کي سڏائي محمد،
سدا ٿي رهان خاڪپائي محمد.

ڏسي واٽ وحدت جي احمد اسانکي،
ڪلام خدا آ صدائي محمد.

ٿيو اُن سان "ولسوف عطيك" وعدو،
رضائي خدا ٿي رضائي محمد.

بنايو هو جنهن موم سنگين دلين کي،
عجب دلربا ما ادائي محمد.

گواهي ٿي قرآن ۾ "پس" "طه"،
تو حق جي ثنا ٿي ثنائي محمد.

سندس شان اعليٰ مڃي ڪئن نه عالم،
ٿيو عرش پڻ زير پاڻي محمد.

ٿجي ڪيم هرگز تون دلگير 'صالح'،
جو ستار آهي خدائي محمد.

از تذڪره شعرائي هالا (۲) مهراڻ جا ماڻڪ

(۱۷۸۱ع - ۱۹۰۵ع)

ميرزا امام علي بيگ ”علي“

ميرزا امام علي بيگ علي ولد ميرزا قاسم علي بيگ ۱۸۸۱ع ۾ حيدرآباد ۾
تولد ٿيو. پاڻ قرآن مجيد جي تعليم پنهنجي والد کان حاصل ڪري، انجود،
علي محمد جي مدرسي مان درسي تعليم حاصل ڪيائين. مولانا ابوالحسن،
لکنوي کان ديني تعليم جو به درس وٺندو هو. شاعري سان گڏ خوشنويسي،
مصري ۽ زردوزي قدرت ڪين حصي ۾ عطا ڪئي هئي. هزارنيس مير، حاجي

نور محمد سان گڏ ۾ پيرا عراق ۽ ايران جون زيارتون ڪيائين. پير سيد علي اصغر شاه راشدي جڏهن به حيدرآباد ايندو هو ته وٽس رهندو هو ۽ کيس ”نقاش اول“ جي لقب سان سڏيندو هو. ڊاڪٽر علي احمد قاضي، ميرزا صاحب جي مصوري جي تمام گهڻي تعريف ڪئي آهي. سندس ڪلام مرثيه، سلام، غزليات، قصائد، مناجات ۽ نعت تي مشتمل آهي. پاڻ ۴ - سيپٽمبر ۱۹۵۵ع تي وفات ڪيائين.

ڪلام

خواب ۾ مون ڏٺو هڪ حسين نازين،
ماهرو، ماهرخ، ماهوش، مه جبين.

وار هن جا ڊگها ۽ سنهري تمام،
مشڪ بو، عود سا، صندلين، عنبرين.

هنجي چشمن جو جادو خدا جي پناه،
شرمگين، شرمگين، احمرين، نرگسين.

هن جو طرزِ ڪلام سراپا ڪشش،
دلستان، دلربا، دلفزا، دلنشين.

✓ وقتِ رخصت ’علي‘ هن جو وسري ٿيو،
✓ هر نظرِ اولين هر نظرِ آخرين.

(۱۸۸۷ع-۱۹۰۰ع)

پير ميان غلام محي الدين ”هيول“ صديقي قريشي

پير ميان غلام محي الدين ولد پير ميان پيلندو ۸- مئي ۱۸۸۷ع تي هالا ۾
تولد ٿيو ۽ ۲- آڪٽوبر ۱۹۰۰ع تي انتقال ڪيائين. سڌي هوندي کان ئي انفرادي
طبيعت جو مالڪ هو. نهايت خوش اخلاق، با تهذيب پراڻي رماسي جو سوڻو.
بالحلاق، خوش طبع ۽ ڪچهري جو ڪوڏيو هو. موتي ۽ مٽيا گچيءَ ۾ ڪم
ڪري پائيند هو. هٿس ۾ مڻيادار منڊيون هونديون هئس مون سا حد درجي جي

محبت ۽ پيار ڪندو هو. پنهنجو ڪلام جمع ڪونه ڪيائين. مون کي سدائين
 'پيرل شاسائين' چونندو هو. (اهو ڪوڏائي جو نالو پير ڏنو هو. اڄ تائين ڪيترائي
 معمر مرد خواه عورتون ان نالي سان ياد ڪندا آهن). سندس مڪمل ڪلام هٿ
 ڪونه ٿو اچي. البت هڪ ڪافي ۽ هڪ غزل دستياب آهن، ڪافي
 منهنجي (طالب الموليٰ) لاءِ لکيائين جنهنجي مونکي فقط مطلع ياد آهي، جيڪا
 هيءَ آهي:

آهي پيار مٿي پيرل مهدي امام جا،
 هٿڙو مٿس رکيائين سدا صبح و شام جو.

ڪلام

ڏينهن رات ڏک ڏکيءَ سان بيحد ڪئي بيقراري،
 احمد عجيب عربي لئه سنڌ سجن تون ساري.
 سردار هڪ به ساعت مشڪل نظر اچي ٿي،
 فرقيت ڪيو حال هيئون ۽ بره باهه ٻاري.
 غمناڪ جو نه غم ۾ غمخوار تو سوا پيو،
 يا مير مڪي مدني نوري نه پي ڪا ناري.
 ڪڙن و مڪان حا مالڪ چائنٽ چماءِ پنهنجي،
 اميدوار عاجز جي جلد ٿئي تياري.
 يا سيدا هيءَ سائل 'محمد امير' تو در،
 پنهنجي پرين پيارا ڪر جلد پوئواري.

(۱۸۷۵ع - ۱۹۰۰ع)

محمد حيات شاه ”حافظ“

محمد حيات شاه ”حافظ“ ولد سيد عالم شاه ڳوٺ ضلع جهنگ (پنجاب) بعد ۾ حيدرآباد سنڌ. شاه صاحب جي محنت پنهنجي ماسات سلطان بيگم سان هئي ۽ سندس مڱڻن ۾ ٿيل هو. مگر سلطان بيگم جي شادي ٻي هند ٿي ويئي. ان صدمي ۾ ٻي کي جهوري رکيو. سلطان بيگم جلد وفات ڪري ويئي ۽ محمد حيات شاه وطن جي وٽس کڻي الوداع چئي هندستان جي مختلف شهرن ۾ پنهنجي

دل کي سڪون ڏيارڻ خاطر ڦرندو رهيو. مارواڙ جي بانوٽرا ڳوٺ ۾ سخت بخار
سب اکين جو نور وڃائي ويٺو. ۱۹۱۰ع ۾ سنڌ آيو ۽ ڪوٽڙي ۾ مڀين جي
مسجد ۾ اچي رهيو. ۱۹۱۳ع ۾ سندس واقفيت محمد موسيٰ ”راز“ ۽ عبدالله
”حواب“ جي والد علي بخش سان ٿي جيڪو کيس حيدرآباد وٺي آيو. شاه
صاحب ”سنڌي مسلم سوسائٽي“ جي مشاعرن ۾ شريڪ ٿيندو هو. سندس لکيل
ڪتاب ”داستان غم“ ”وچڙين جو ميلو“ ۽ ”ديوان حافظ“ شايع ٿي چڪا آهن.
سندس انتقال ۲۶ - ڊسمبر ۱۹۵۵ع تي ٿيو.

ڪلام

✓ دلبر جو سندم گهر ۾ اچڻ ٿئي ته وڏو بخت.
يا منهنجو سندس در تي وڃڻ ٿئي ته وڏو بخت.
هٿ يار جي هٿ ۾ هجي سر موت جي ست ۾.
هي نينهن سندن ناز پسڻ ٿئي ته وڏو بخت.
پڪ آهي مٿي روح ته روحن کي ملن ٿا،
پر جيئري انهي جڳ ملڻ ٿئي ته وڏو بخت.
جيئري سو ستمگر نه ڪڏهن آيو پچڻ لاءِ،
ڪانڌي جي مرڻ بعد سچڻ ٿئي ته وڏو بخت.
’حافظ‘ هي ويا هند ۾ ست سال اثر ڄا،
ڪو دم جي مديني ۾ رهڻ ٿئي ته وڏو بخت.

۱۲۹۴ھ ويا سي وينجهار ص- ۴

سنڌي غزل جي اوسر ۱۱ ص- ۲۶۰

(۱۹۰۸ع-۱۹۵۷ع)

ميرزا همايون بيگ "فائق"

ميرزا همايون بيگ "فائق" ولد شمس العلماء ميرزا قليچ بيگ ٿنڊو نور هو حيدرآباد ۾ ۱- مئي ۱۹۰۸ع تي تولد ٿيو. پرائمري تعليم بعد مئٽرڪ ڪري سرڪاري ملازمت ڪيائين. پاڻ سنڌي کان علاوه فارسي ۽ انگريزي خوب ڄاڻندو هو. سندس شاعري جو استاد سندس والد ٿي هو. سندس شعر نهايت سادو، عام فهم، سنجيدو، مزاحيم، اخلاقي ۽ عشقي آهي. سندس تصنيف ڪيل ڪتابن ۾

”فرعون جي معشوقه“، ”پارهاڻي دل“، ”حيات قليچ“ ۽ ”شهادت نامو“ آهن. ريڊيو تان به سندس تقريرون ۽ شعر نشر ٿيندا هئا. کيس ڊرامن جو به شوقين هو. ڊرائينگ ۽ آرٽ جا امتحان ”بمبئي يونيورسٽي“ مان پاس ڪيائين. ”قليچ“ رسالي ۽ ”پنجتني“ جو مئنيجر ٿي رهيو. ”سنڌي ادبي بورڊ“ جي بئڪ اسٽال تي پڻ ڪجهه وقت مئنيجري جا فرائض سرانجام ڏنائين. پاڻ ۳۰ مئي ۱۹۵۷ع خميس جي ڏينهن وفات ڪيائين.

ڪلام

هي ڪهڙي تير مرگان جي حلش ٿي قلب مضطرب ۾،

جگر ۾، سيني ۾، پاسي ۾، دل ۾ ديده تر ۾.

✓ نه خوشبو ٿي ڪنهن سگهڙي مقابل تهجي زلفن ۾،

اگر ۾، زعفران ۾، مشڪ ۾، صندل ۾، عنبر ۾.

✓ هي ڪهڙي پاڪ داماني، لڪي تون لوڪ کان آئين،

گمان ۾، وهم ۾، اکين ۾ دل ۾ ۽ تصور ۾.

✓ تجلو ٿو ٿئي ظاهر سنده سهڻي جي صورت جو،

عطارد ۾، قمر ۾، شمس ۾، زهره ۾، احتر ۾.

✓ حذارا يا رسول الله ’فائق‘ جي مدد ڪج تون،

تپش ۾، تشنگي ۾، نزع ۾، مرقه ۾ محشر ۾.

(۱۹۰۷ع- ۱۹۵۷ع)

خلیفو محمد امین پلي

محمد امين درس ولد چئو ذات پلي سگه تعقي ڪپرو صلح سانگهڙ جو رهندڙ هو. شاعريءَ ۾ "امين" ۽ "درس" بطور تخلص استعمال ڪيو اٿس. سندس بزرگن مان صاحبِ ڪرامات ۽ باعمل بزرگ ٿي گذريا آهن. پاڻ حضرت بهاء الدين ذڪريا ملتاني جي سلسلي جو خليفو هو. معمولي تعليم هيس. پر اردو، سنڌي، هندي، عربي ۽ فارسي تي وڏي دسترس هيس. تاريخ سان گهري

دلچسپي هيس. پاڻ ۹- سيپٽمبر ۱۹۰۷ع تي تولد ٿيو ۽ نومبر ۱۹۵۷ع تي وفات
ڪيائين.

ڪلام

ٿلہ: نينهن نسورو نانگ ٺٽ آهي،
عشق الاهي آهي ڪير؟

برہ بلا آم بيحد باري،
ماري ملان ڪاتب قاري،
سينو ساڻس ساھي ڪير؟

اھو مسافر جنھن واٽ ايندو،
عقل، حياءُ ٺھوڙي نيندو،
رات انھيءَ کي راھي ڪير؟

بيشڪ برہ بچي بيماري،
مسجھ وڃائي سرت ۽ ساري،
آفت ان جي لاهي ڪير؟

’درس‘ جو دنيا دين وڃايو،
عشق اڻانگي جاءِ اڙايو،
رہ جون وايون راھي ڪير؟

(۱۸۹۱ع - ۱۹۵۹ع)

سردار بهادر محمد بخش ”کوجهي“

سردار بهادر محمد بخش ”کوجهي“ جا وڏا اصل ڀاڳ پاڙي بلوچستان جا ويسل هئا. جن مان سندن ڏاڏو شيخ قادر بخش، سنڌ ۾ منصف جي عهدي تي مقرر ٿيو. انهيءَ ڪري هميشه لاءِ اچي شڪارپور ۾ سڪونت اختيار ڪيائين. سردار بهادر جو والد شيخ الاهي بخش به سنڌ ۾ ڊپٽي ڪليڪٽر هو ۽ حضرت پير صالح شاه جيلاني درگاهه راڻي پور واري جو مريد هو. سردار بهادر محمد

(۱۸۹۱ع - ۱۹۵۹ع)

سردار بهادر محمد بخش "کوجہی"

(۱۹۱۷ع- ۱۹۵۹ع)

”اختر“ هالائي

خليفو محمد عمر ولد خليفو الحاج حافظ عبدالرحمان ميمڻ ۲۷. ڊسمبر ۱۹۱۷ع تي تولد ٿيو. سندس پهريون تحصيل ”محرم“ هو. جيڪو ۱۹۴۰ع کان بدلائي ”اختر هالائي“ اختيار ڪيائين. پاڻ خٽاين ۾ پڙهيو. اردو، فارسي ۽ عربي پنهنجي وڏي پيءُ مولوي مير محمد مآدح وٽ پڙهڻ لکڻ سکيو. سڀ کان پهريائين گريون ۽ سوسيون اٿندو ۽ اٿائيندر هو. بعد ۾ خانداني پيشو يوناني حڪمت

اختيار ڪيائين. هوميوپيٿڪ ۾ به عبور حاصل ڪيائين. سندس شاعريءَ جو استاد سندس مامو محمد يعقوب ”مهان“ هو. اختر هالاڻي بهائيت پخته ڪلام شاعر هو. سندس ڪلام ”فردوس“، ”نئين زندگي“ ۽ سماهي ”مهراڻ“ ۾ اڪثر شايع ٿيندو هو. ۱۹۵۱ع ۾ هفتيوار ”تعمير“ اخبار ڪڍيائين. ان تي بندش پوڻ بعد ۱۹۵۳ع ۾ هفتيوار ”ڪوثر“ جاري ڪيائين. ڪوثر جي مناسبت سان پنهنجي حڪمت خاني جو نالو ”چشمه ڪوثر“ رکيائين. پاڻ جيتوڻيڪ ڪيترائي اصلاحي، اخلاقي ۽ سياسي نظم به لکيائين. پر بيادي طور غزل گو. شاعر هو. سنڌ جي متعدد ادبي ڪانفرنسن ۾ شرڪت ڪيائين. [سندس شاعريءَ جو مجموعو قند سائين طالب الموليٰ جس جي نوارش سان سنڌي ادبي بورڊ ۾ ”تسليم محبت“ جي نالي سان ڇپجي رهيو آهي.] اختر هالاڻي ۲۷- آڪٽوبر ۱۹۵۹ع تي وصال ڪيو.

ڪلام

عزيزو رات ميخاني جي مهمانن سان ڏاڍي ٿي،
 صنم خنجر ڪڍي بيٺو ٿنا خوانن سان ڏاڍي ٿي.
 هو سهڻو بزم شعرا ۾ سراپا شعر ٿي آيو.
 خموشي ڇانئجي ويئي سخندانن سان ڏاڍي ٿي.
 قدوقامت ۾ محبوب ۽ خال و خط ۾ شهزادو،
 حسين حورن سان ڏاڍي ٿي يا غلمانن سان ڏاڍي ٿي.
 حسيناڻي جهان سڀ سرنگون ٿيا حسن جانان وٽ،
 پرستارن سان ڏاڍي ٿي صنم حانن سان ڏاڍي ٿي.
 سنڀالي پير رک ’اختر‘ گلستان جي احاطي ۾،
 گلن جي آرزو ۾ اڄ گريبانن سان ڏاڍي ٿي.

(۱۸۹۲ع - ۱۹۵۹ع)

نواز علي ”نياز“

نواز علي ”نياز“ ولد محمد آچر سومرو ۱۸۔ آڪٽوبر ۱۸۹۲ع تي ڄائو. شهر لاڙڪاڻو هئس. ۱۹۱۴ع ۾ ”مدرسہ هاءِ اسڪول“ ڪراچيءَ مان ميٽرڪ پاس ڪري روڻيو کاتي ۾ نوڪري ڪيائين. جتي ترقي ڪري مختيارڪار ٿيو. جتان ۱۸۔ آڪٽوبر ۱۹۴۷ع تي رٽائر ٿيو. جنهن بعد لاڙڪاڻي ۾ حڪمت جو شغل اختيار ڪيائين ۽ ”نيار ميڊيڪل هال“ نالي شفاخانو کوليائين.

سندس وڏو ڀاءُ غلام علي جعفري به سٺو شاعر هئو. نياز جو انتقال ۱۲- نومبر ۱۹۵۹ع تي ٿيو.

ڪلام

چشم خونِي تي قضا سان دل جو مائل ٿي وئي،
خون منهنجي ۾ پيئل خونِيءَ سان شامل ٿي وئي.

موت کان پوءِ ٻوٽي گل بلبل کي حاصل ٿي وئي،
خاڪو گلشن جي سندس مدفن ۾ داخل ٿي وئي.

✓ غم الم، رنج و محن، دک درد آيا بيوفاءِ
تون نه آئين ڇا ٿيو، مون وٽ ته محفل ٿي وئي.

✓ ثابتي گم ڪرڻ لڏ قاتل جو هٿ ڏوتا وڃي،
سرخ دريا سرخ ساري شڪل ساحل ٿي وئي.

اُن چيو محبت نه سائن ساڻ هلجي ۾ ’نياز‘،
تنهنجي اڄ دعويٰ غلامِيءَ جي ته باطل ٿي وئي.

۱- سنڌي غزل جي اوسر ص- ۳۰۹

۳- ويا سي وينجھار

(۱۸۹۸ع - ۱۹۵۹ع)

سید پیرل شاہ ”پیرل“

سید پیرل شاہ ۲۔ دسمبر ۱۸۹۸ع تي تولد ٿيو. سندس والد سید علي شاہ کيس تلقين ڪندو هو. تہ ڪنهن صوفي بزرگ جو طالب ٿيڻ ۽ ڪجهه اهڃاڻ بہ ڏنائينس. انهن اهڃاڻن تي پاڻ سڄي اچن شاہ سان سيوهڻ شريف ۾ ملاقات ڪري کيس عرص ڪيائين تہ: ”مون کي پنهنجو طالب ڪيو.“ جنهن تي سید اچن شاہ فرمايو تہ اوهان کي اوهان جي ڳوٺ اچي ذڪر ڏيو. هڪ سال گذرڻ بعد سید اچن شاہ ڳوٺ سھڪجيءَ ۾ اچي کيس ذڪر الاهي جي تلقين ڏني. سید پیرل شاہ جو لباس گيترو هوندو هو ۽ پاڻ هميشه هيٺ وهڻ پسند

ڪندو هو. راڳ ويراڳ ته روح جي غذا هوندي هيس. پاڻ سٺو شاعر به هو. سندس ڪلام قلمي رسالي جي صورت ۾ موجود آهي. سندس وصال ۱۰- دسمبر ۱۹۵۹ع تي پنهنجي ڳوٺ سهڪجي تعلقي ڳڙهي ياسين ضلعي شڪارپور ۾ ٿيو.

ڪلام

محبوبان دي محبت موهيس،
يار دي گهڙولي پريسان.

بسم الله سينها چاوان،
سڙدي اتي گهڙولي پلاوان.
”نصر من الله“ قدر اناوان،
”لا فتى“ فتح ڪريسان.

راه وچ ڪيٽس رهبري،
فاطمه خديجڙي
ڪوليس ڪوثر والي دري،
هڻ ڪنهن ڪون نه ڏريسان.

اهين چشمي دري هئي هاڪ،
سڻ رهي ساري لولاڪ.
سڀ سهيليان ٿيان چالاڪ،
ويڪ تنهان ڪون ٿريسان.

بيشڪ به دي بندر محڪم،
محبت واري مندر.
”پيرل شاه“ اهين چولي اندر،
ڌيان وچ ڌيان ڌريسان.

(۱۸۹۵ع - ۱۹۶۰ع)

“خادم” حاجي محمود

حاجي محمود ولد محمد بچل تيو، ڳوٺ بني تعلقه ميرو خان ضلعي لاڙڪاڻي ۾ ۴ جنوري ۱۸۹۵ع تي تولد ٿيو. ”سندس والد کي شوق هو ته پنهنجي فرزند کي تعليم ڏياري، کيس بني جي مدرسي ۾ قرآن پاڪ ۽ ٻي تعليم حاصل ڪرڻ لاءِ وھاريائين، جتي قرآن شريف ۽ پارسي جي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ سنڌي اسڪول مان تعليم حاصل ڪري انگريزي پڙهڻ لاءِ مدرسو ھاڻ

اسڪول لاڙڪاڻ ۾ داخل ٿيو، جتي ميان غلام سرور فقير سنڌي اسڪول جو هيڊماسٽر هو. ۱۹۱۱ع ۾ نواب حاجي امير علي لاهوري ۽ ميان علي محمد قادري جي رفاقت ۾ حج جي سعادت حاصل ڪيائين. حج تان واپس وڻڻ بعد انگريزي پڙهڻ چڏي ڏنائين. ان جو سبب پنهنجي ”سر گذشته خادم“ ۾ هن ريت تحرير ڪيو اٿس. ”مدرسي ۾ پڙهندي سڀني اچي ورتو ته حاجي سڳورو ٿي آيو آهين اهڙو پلارو ٿي وري انگريزي دوزخي ٻولي ٿو پڙهين. متاثر ٿي مون انگريزي ٻولي چڏي ڏني“ حاجي محمود خادم سڄي عمر علم و ادب ۽ شاعريءَ جي خدمت ڪئي، جميعت الشعراءِ سنڌ طرفان کيس محذوم الشعراءِ جو لقب مليو. سندس انتقال ۹ جنوري ۱۹۶۰ع تي ٿيو.

ڪلام

عدو چوڻدي وري گل ٿو وجهي دلير جي دامن ۾،
 لڳي ٿي چو نه يا رب باه اڄ صحن گلستان ۾.
 هو گل رخ آهي ۽ گلگون سندس آهي گل سان دل،
 مثالِ بوءِ گل، يا رب وڃان مان بزمِ جانان ۾.
 ڪري وينو جو تو سان همسري تڏهين زماني ۾،
 ٿيو اُشرو کان ڏس داغ ڪارو ماءِ تابان ۾.
 ✓ نه ڏي طمنا ڪڏهن پي بت پرستيءَ جا تون اي واعظ!
 عجب پڇا؟ ساه جي پئجي وڃي تصويرِ جانان ۾.
 مه ڪامل جي چوڌاري ستارا جيئن کڙيل آهن،
 رخ زيبا اچي اهڙو نظر ٿو وڃ چراغان ۾.
 ✓ اگرچہ لک مون سمجهايو، مڃو هرگز نه ڪجهه ”خادم“،
 ڏنائين تڙپي تڙپي جان آخر عشقِ خوبان ۾.

سنڌي غزل جي اوسر ص ۳۲۲

(۱۹۰۰ع - ۱۹۶۰ع)

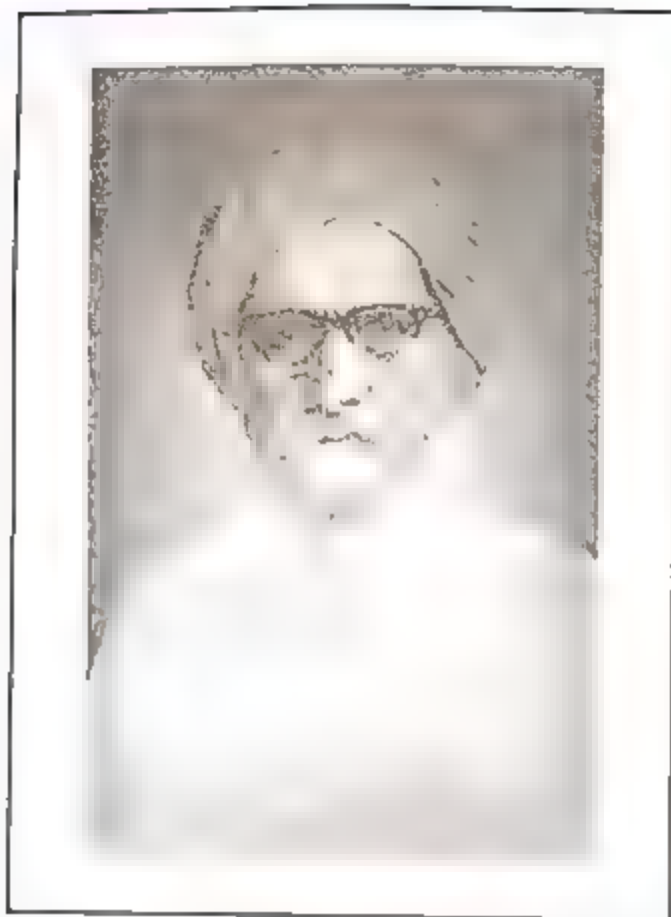
احمد خان ابڙو ”شيدا“

احمد خان ولد عبدالرؤف ابڙو ۲۷، آڪٽوبر ۱۹۰۰ع تي هالا نوان ۾ تولد ٿيو. ۱۹۱۶ع ۾ ورنِيڪيولر امتحان پاس ڪيائين ۽ ۱۹۱۸ع ۾ کيس پرائمري استاد طور تعلقي ٽنڊي محمد خان ۾ مقرر ڪيو ويو. ۱۹۲۴ع ۾ ٽريننگ ڪاليج حيدرآباد مان تربيت حاصل ڪيائين. ان وقت کيس علم و ادب سان دلچسپي پيدا ٿي. پهريائين مضمون ۽ افسانن لکڻين جيڪي اخبارن ۽ رسالن ۾ شايع ٿيا. بعد ۾

شعر و شاعريء سان شغل ٿيس ۽ ”شيدا“ تخلص اختيار ڪيائين. شاعريءَ ۾ سندس استاد حافظ جان محمد جان هلائي هو. پاڻ يگ ولفيئر ائسوسيئشن جو سيڪريٽري ۽ هالا مان (مخدوم طالب الموليٰ جي سرپرستي ۾) نڪرندڙ ماهوار رسالي ”فردوس“ جو مئنيجر به ٿي رهيو. بزم رفيق جو ميمبر ۽ سرگرم ڪارڪن به هو. سندس اردو مان ترجمو ٿيل هڪ ناول ”نعمان ۽ مريم“ قلمي صورت ۾ موجود آهي. ۱۹۵۸ع ۾ هالا پراڻ پرائمري اسڪول جي هيڊ ماستريءَ تان وقت کان اڳي رٽائر ڪيائين وفات تائين طويل بيماريءَ ۾ مبتلا هو. سندس وفات ۴ مارچ ۱۹۶۰ع تي ٿي.

ڪلام

- ڪسي دلبر ويو دلڙي نگاهن جي اشارن سان، ✓
ڪري بيحال مون کي ويو لکين وارن تي وارن سان.
- گذر جي ماهرو جو ٿئي سندم در تان ڪڏهن ان دم، ✓
وڃي چشمن سان لايان خاڪ جيڪر پهچي پيارن سان.
- ڌتاري دل ڪرڻ پاسو لڪيل ڪهڙن ڪتابن ۾، ✓
اهو دستور شايد آ سڪائڻ بيقرارن سان.
- بسر ٿيو روح ۾ راتيون ڏکن ۾ ڏينهن ٿا گذرن، ✓
گهڙي ڪاچين جي ناهي ملڻ آدلگارن سان.
- گذرگاه صنم تي مان وڇايان فرش اکڙين جو،
بڌي ٻانهون ڪيان فرياد ”شيدا“ آه وزارن سان.

(۱۸۴۲ع - ۱۹۶۰ع)

صوفي نصير محمد فقير جلالاڻي

سندس ولادت جي صحيح تاريخ معلوم ناهي البتہ سندس چوڻ موجب تہ صوفي صادق شاھ سنہ ۱۸۴۵ع ۾ وفات ڪيائين تہ آءٌ پنڌ ڪندڙ ٻار ھوس. روايت آهي، تہ ھڪڙي دفعي صوفي صادق شاھ تجل شريف ويندي واٽ تي جلالاڻيءَ ۾ اچي پھرو ڪيو ۽ ان وقت پاڻ فرمايائين تہ ”اسان کي ھتي گذري جي خوشبوءِ اچي ٿي، ھتي ھڪڙو ڪامل مرد خدا پيدا ٿيندو جيڪو ولي الله

هوندو. 'ڪجهه وقت کان پوءِ صوفي نصير محمد جي ولادت ٿي، پاڻ ننڍپڻ کان وٺي فقيري طبع جو مالڪ هئو ۽ بعد ۾ صوفي جهوڪ ڏئي حضرت عبدالستار شاه صاحب جن جو طالب ٿيو. ۲۷- جماد الثاني ۱۳۸۰ھ / ۱۷- ڊسمبر ۱۹۶۰ع تي دارالبقا ڏانهن راهي ٿيو.

ڪلام

ٿنه: پيتم جڏهن جامر وحدت جو، وجود جو ترڪ تڏهن ٿيرو.
 ✓ نشو ٿيو نينهن جو غالب، پڄي پورا ڪيڻين غالب،
 رهيو مطلوب نا طالب، نظر ۾ نام ڪو پيڙو.
 صحيح ڪير سِرهيءَ سارو، ماري اناالحق سندو نعرو،
 وڃائي وره جو وارو صدق تنهان جو ٿيڙو.
 وڙهي جڏهن لاسندي ڪاتي، تڏهن ٿيو عشق اثباتي،
 رهيو آڏڪرنا ذاتي، "نصيرا" نام نفيءَ ٿيڙو.

(۱۸۸۱ع - ۱۹۶۰ع)

محمد فقير گهوٽو

سندس ولادت ۱۲۹۸ھ بمطابق ۱۸۸۱ع ۾ ٿي. پاڻ ڳوٺ حسين پيلي تعلقي گهوٽڪي ضلعي سکر جو رهاڪو هو. تعليم پنهنجي ڳوٺ ۾ ورتائين. سندس مرشد شمس الدين انڊر سهروردي، حضرت پيران پير سرڪار جن جي روضي تي ويو، کيس ارشاد ٿيو ته ”محمد فقير گهوٽو، خير الدين شاه سکر واري وٽ

(۱) هي بزرگ حضرت غوث الحق مخدوم نوح عليه رحمت جس جو مريد هو.

وڃي. فقير صاحب پورا ۱۴ سال حضرت خيرالدين شاه جي درگاه جون حاضريون ڀريون ۽ فيضياب ٿيو. سندس طريقو اويسي هو. پاڻ سائي رنگ جي پوشاڪ پهريندو هو. سندس ڪلام سنڌي، سرائڪي ۽ فارسي زبانن تي مشتمل قلمي صورت ۾ موجود آهي. ۱۲۸۰ھ بمطابق ۱۹۶۰ع ۾ سکر شهر ۾ وصال فرمايڻ. سندس درگاه ڳوٺ حسين پيلي ۾ آهي.

ڪلام

ٿله: بشر بهانو ڀول ڀڄي الانس سري الله چوان

رڪي مشوق شتابي شاه آيو، ره بردو ٿي بادشاه آيو،
ساري ملڪ حس جو مان آيو، عين احمد عبدالله آيو.

لولاڪ لما جو تاج پاڻي، سهڻل سڀ ۾ صاف سڀيائي،
قائم قادر قدم ڪڍائي، جوش جذب جلاله چوان.

ڪمبو قدسي ڪير آهي، هن کان سواءِ ٻيو ڦير نه آهي،
ريءَ سجدو رڳو اندر آهي، ڏس جاچي ڪلام الله چوان.

✓ چٿيو نه ڪنهن جو چايو آ، صورت سڀ ۾ سايو آ،
هتي رائي پنهنجي آيو آ، محمد قل هو الله چوان.

(۱۸۸۷ع - ۱۹۶۰ع)

حافظ محمد اسلم مھيسر

حافظ محمد اسلم ولد حافظ خان محمد مھيسر وينل ڳوٺ رفيق مھيسر تعلقه خيرپور اندارا ۱۸۸۷ع ۾ تولد ٿيو. مدرسو دارالهدئي ٺيڙهي ۾ فارسي جي تعليم ورتائين. مولود، غزل، بيت ۽ ڪافيون چيائين. پاڻ وقت جو سٺو شاعر هو. ۱۹۶۰ع ۾ انتقال ڪيائين.

ڪلام

حسن حضرات بابرڪلت ظاهر ذاتي يزداني،
صاف صفاف آ درجات منجه محلات انساني.

ڪاريون ڪجليون تنهن ۾ تجليون ڀرن بجليون سداني سي،
نظارا نين آهو عين هجن دن رين لاثاني.

عجب رخسار واه انار ٿيا قنڌار کان ٿيا ڪرڙا،
ڏسي دندان لب لالان ٿئي مرجان قرباني.

اچي عشاق ٿيا مشتاق منجه ميثاق محبت ۾،
ٻڌي آواز ڪيائون نياز بي انداز سبحاني.

سدا صحبت مدعا محبت اها الفت آهي "اسلم"،
اول فاڌڪر بعد اڌڪر لفظ اظهار آ قرآني.

قافيون جلد ۳ صفحو ۱۴۴۸

(۱۹۱۱ع - ۱۹۶۱ع)

ميرزا علي بخش بيگ ”ڪوثر“

ميرزا علي بخش ولد ميرزا دوست محمد بيگ جو تخلص ”ڪوثر“ هئو. سندس ولادت ۲۷ - ڊسمبر ۱۹۱۱ع تي ٿي ننڍي هوندي کان تعليم جو شوق هوندو هئس ۱۹۲۰ع ۾ گورنمينٽ هاءِ اسڪول ۾ سيد عطا حسين شاه موسوي پيش تيچر مقرر ٿي آيو. مرزا ڪوثر شام جو شاه صاحب کان فارسيءَ جي تعليم وٺڻ ويندو هئو. کيس مرزا مدد علي بيگ ۽ مرزا قربان علي بيگ جي

صحت ۾ رهي شمر چوڻ جو شوق پيدا ٿيو ۽ ڊاڪٽر مرزا امداد علي بيگ جي چوڻ تي عربيات ڏي به متوجہ ٿيو، تعليم جا سمورا مرحلا طئه ڪري پهرين لائڪاڻي ۾ انڪم ٽيڪس ۾ ڪلارڪ مقرر ٿيو جتي نواز علي يار ۽ بيان علي محمد قادري وغيره سان مشاعرن ۾ شرڪت ڪندو هئو. ان بعد سول اسپتال ۾ ملارم ٿيو جتان ترقي ڪندي صحت کاتي ۾ انڊمنسٽريٽر آفيسر جي عهدي تي رسيو. پاڻ صومر وصالوة جو پابند هئو. ۸- آگسٽ ۱۹۶۱ع تي وفات ڪيائين.

ڪلام

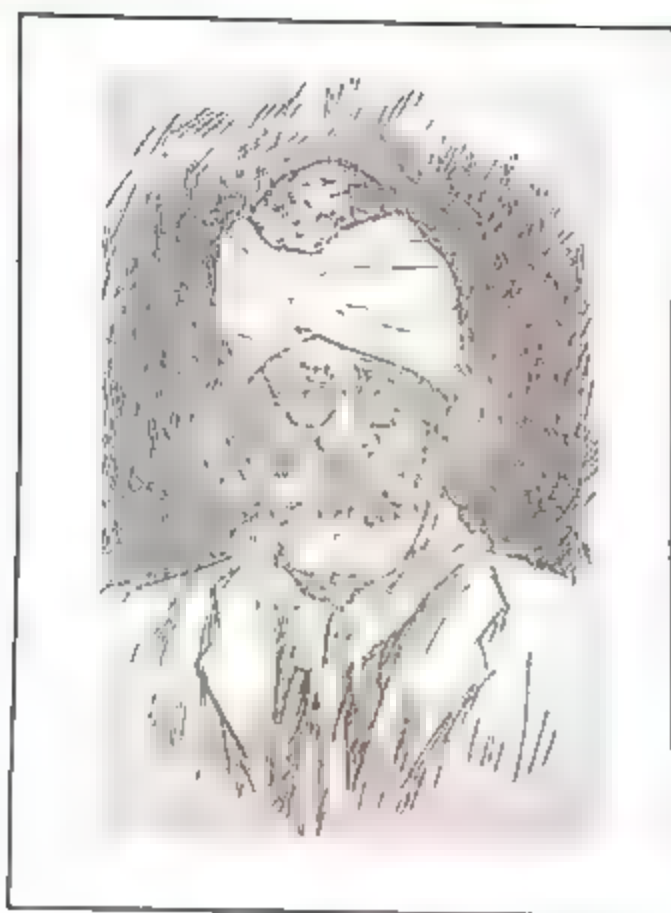
عهدِ طفلي وٺي شباب آيو،
دل جي دنيا ۾ انقلاب آيو.

وقت پيري شباب جون ڳالهيون،
چڻ نظر مون کي هڪڙو خواب آيو.

رات ۾ ۾ ۾ رخ روشن،
ڏسندي خود شع کي حجاب آيو.

بام تي ڏسڻ لاءِ رخ ۾ نور،
چرخ و گردون تي ماهتاب آيو.

/ ڏسندي ”ڪوثر“ کي ساقي ڪوثر،
جام ڪوثر کڻي جناب آيو.

(۱۸۷۹ع - ۱۹۶۱ع)

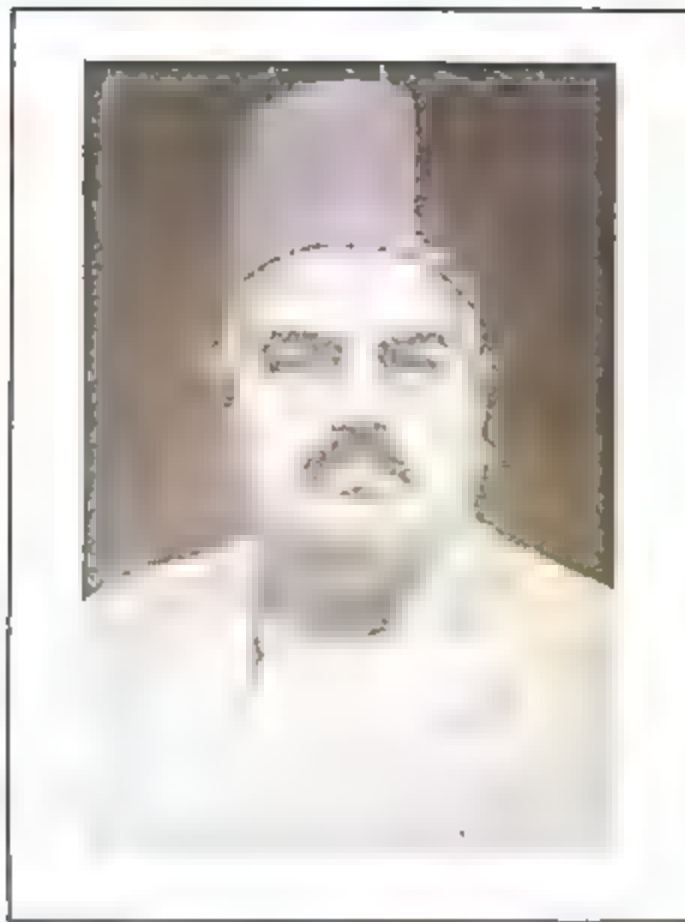
محمد صديق ”مسافر“

محمد صديق ولد گلاب خان قمبراڻي ۱، اپريل ۱۸۷۹ع تي تندي باگي شهر ۾ تولد ٿيو. قرآن شريف جي تعليم مقامي مدرسي مان حاصل ڪيائين. ابتدائي تعليم مقامي پرائمري اسڪول مان وٺي پنهنجي خدا داد قابليت جي بناء تي سال ۾ ٻه ٻه درجا پاس ڪندي ۱۸۹۶ع ۾ ورنئڪيولر امتحان پاس ڪري پرائمري استاد ٿيو. ملازمت دوران آخوند عبدالرحيم حيدرآبادي کان فارسيءَ جي تعليم

ورتائين. ۱۸۹۹ع ڌاري ٿرينگ ڪاليج ۾ تربيت حاصل ڪرڻ دوران سيد محمد
 فصل شاه مرحوم وٽ عربيءَ جي تعليم حاصل ڪيائين. انگريزي زبان جو به
 ڄاتو هئو ۽ انگريزي ادب جا ڪيترا مصنون سنڌيءَ ۾ ترجمو ڪيا اٿس.
 ۱۹۲۱ع ۾ ملازمت تان موڪل وٺي اچي مرحوم مير غلام محمد جو ٻانهن
 پيلي ٿي سنڌي باگي ۾ انگريزيءَ جو ننڍڙو اسڪول قائم ڪرايائين جيڪو هن
 وقت هاءِ اسڪول جي صورت ۾ موجود آهي. مسافر انهيءَ مدرسي ۾ بنامعاوضي
 جي درس و تدريس ڏيندو هئو. پاڻ تقريباً ۲۰۰ ڪتابن جو مصنف هئو. سندس
 سموري زندگي درس و تدريس ۾ گذري. ۲۴- سيپٽمبر ۱۹۶۱ع تي رحلت
 ڪيائين.

ڪلام

اها هستي ڦٽي ڪر آئي دل تي تون عدم پنهنجو،
 هوا بازی هوس ۾ ڪير ڪر برباد دم پنهنجو.
 اٿي در خاک سان هر دم ٿيئن آتش فشان چالءِ،
 قدم پاسي نظر کان ڪير ڪر تون ڪنهن به دم پنهنجو.
 پئي ڪر يا وه گوني يا وه گو ڏين گوش چو تنگي،
 عمل مراد ڪراما آه اعليٰ ۽ اتم پنهنجو.
 مسافر ماٺ موچاريءَ سدا اسلح اٿي سهتا،
 سداون لءِ تڪي تلوار ڪافي ٿو قلم پنهنجو.

(۱۹۰۴ع-۱۹۶۲ع)

غلام عباس "جوش"

سندس تخلص "جوش" ۽ والد جو نالو دوست محمد قادري هئو. پاڻ سن ۱۹۰۴ع ۾ تولد ٿيو. ڳوٺ لاڙڪاڻو هئس. نوجوانيءَ کان وٺي آخري دم تائين علم و ادب جي خدمت ڪيائين. شاعري کيس ورثي ۾ ملي هئي. برسرِ مشاعره لاڙڪاڻي جو انتظام جوش جي سپرد هو ۽ لاڙڪاڻي ۾ جيڪي ادبي ڪانفرنسون ٿينديون هيون انهن جي انتظام ۾ به وڏو حصو وٺندو هئو. ۱۹۴۶ع

۾ ڪوٺايل ستين ڪل سنڌ ادبي ڪانفرنس لاڙڪاڻي جي استقباليه ڪميٽيءَ جو هو چيرمين هو. سندس انتقال ۲۶ فيبروري ۱۹۶۲ع تي حرڪت قلب بند جي وجھڻ ڪري ٿيو.

ڪلام

صد شڪر رخ ٿيو آ، مون ڏانهن يار جو ڪجهه،
 مس مس ٿيو آ سامان، اکين جي نار جو ڪجهه.
 مصري کان وڌ مٺو جيئن، منهنجو مٺو جو آيو،
 ويو مرتبو وڌي جهٽ، مصري بازار جو ڪجهه.
 ميت ڏسي پو پاسو پل ڪيو مگر خدا را،
 پت رکجو منهنجي دلبر، هيڏ نهار جو ڪجهه.
 وعدو ڏئي ورين تون، ڪر ياد سو پيارا،
 رک شان مان پنهنجي، تون اعتبار جو ڪجهه.
 اي ”جوش“ بارِ عصيان کان ڏيل هي ڏکي ٿو،
 آئت فقط آ رحمتِ پرودگار جو ڪجهه.

سنڌي غزل جي اوسر صفحو ۳۶۱

۱۸۶۷ع - ۱۹۳۲ع

ميرزا "احسن" گوبلاني

ميرزا گل حسن بيگ ولد ميرزا دوست محمد بيگ ۱ - مارچ ۱۸۶۷ع تي ڄائو. قرآن مجيد جي تعليم ميرزا قربان علي بيگ کان حاصل ڪيائين. ۱۹۱۸ع ۾ حيدرآباد ميونسپالٽيءَ ۾ ملازم ٿيو ۽ ۱۹۵۳ع ۾ آفيسر اسپيڪٽر ٿي رٽائر ڪيائين. حياتيءَ جا باقي ڏينهن ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تي امڪيٽ رائٽر ٿي ڪم ڪيائين. ۱۹۱۴ع ۾ شاعريءَ جو آغاز ڪيائين، سندس تحصيل

احسن ڪربلاڻي هئو، شروع ۾ واصف مرحوم سان گڏ ڪورين جي پڙ
حيدرآباد ۾ مشاعرن ۾ شرڪت ڪندو هئو. ۱۹۲۸ع کان ۱۹۴۵ع تائين انجمن
اماميه جي سالياني اجلاس ۾ قومي نظم پڙهندو هئو، آخر ۾ جميعت الشعراءِ سنڌ ۽
بزمِ خييل جو سرگرم رڪن ٿي رهيو. پاڻ نهايت سٺو خوش خط هو ۽ کيس
سيروسياحت جو پڻ شوق هئو. ۶۸ سالن جي عمر ۾ ۲۸ - اپريل ۱۹۶۲ع تي وفات
ڪيائين.

ڪلام

گناهن کان حالت بتر ٿي وئي،
سندم پڻ حياتي زهر ٿي وئي.
جواني گناهن ۾ گذر ٿي وئي،
۽ غفلت ۾ پيري بسر ٿي وئي.
مدايون سڀئي معاف ٿين تنهنجون مولا،
جي تنهنجي ڪرم جي نظر ٿي وئي.
ٿي ويندي سندم مغفرت حشر ۾،
خدايا جي تنهنجي نظر ٿي وئي.
گناهن ۽ ڏوهن مندي بار کان،
اي ”احسن“ سندم خمر ڪمر ٿي وئي.

(۱۸۸۲ع - ۱۹۶۲ع)

الله ڏنو فقير

”فقير الله ڏنو پٽ جيئندو ماڇي ويندو ڳوٺ جعفر خان لغاري تنهن
سنجهورو ضلع سانگهڙ. سندس جنم ۱۸۸۰ع ۾ ٿيو کيس ننڍي هوندي کان ئي
ڳائڻ جو شوق ٿيو. ان وقت پير حسن بخش شاه ڊنڙي واري فقيري اختيار
ڪئي ۽ الله ڏنو فقير کي پنهنجي مريدن ۾ شامل ڪيائين. پير صاحب جي
وفات بعد منار فقير راجڙ جي صحبت ۾ شاگردي اختيار ڪيائين. ان وقت هو

پهنگو ڪلام چوڻ لڳو. فقير الم ڏنو فطرتاً خوش مزاج ۽ خوش طبع هئو. ڪافيون ته هڪ هزار کان مٿي ٺاهيون اٿس پر مختلف موقعن تي سندس في البدیه چيل بيت خوش طبعي ۾ شامل آهن.^۱ ”الله ڏني فقير جو انتقال ۲ ذوالحج ۱۳۸۱ھ^۲ مطابق ۷- مئي ۱۹۶۲ع تي ٿيو.

ڪلام

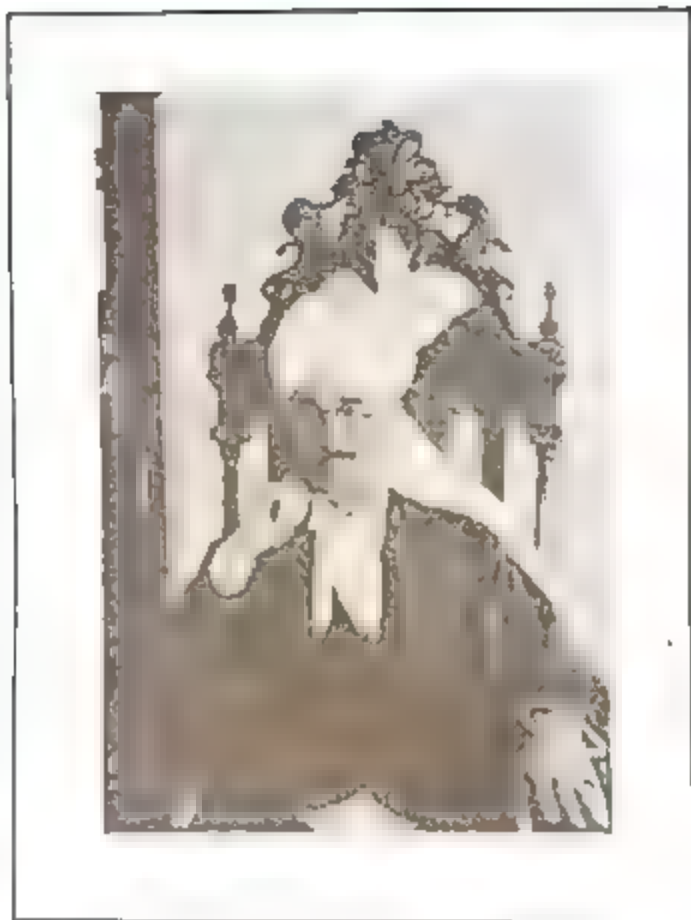
چڱي ڪر چڱو ٿين پلي لا سڃاڻي،
هستي ۽ هئڻ جو تئو چو ٿو ٿاڻي.

سٺو گهرڻ پرکي، گهاتو پوڻ گهر کي، گهلا ڳاله هيءُ اٿي، صريحاً سڃاڻي.
جهڙي آهي ڪرڻي، تهڙي آهي پرڻي، ڪڍي ڇڏ ڦلڻ، ڪلفت جي ڪهاڻي.
جيڪا پوک پوکيدون، سي ساڳي ويندون، لفعي ۽ چيهي جي، اها اٿي اهاڻي.
ثابت ڪر سڃاڻي، ڪوڙي ڪڍ ڪچاڻي، الم ڏنا اهو جي، تون ڄاڻ ڄاڻي.

۱- نئين تحقيق موجب سندس ولادت ۱۸۸۲ع ۾ ٿي. طالب الموليٰ

۲- از ڊاڪٽر بلوچ ڪافيون جلد ۱ ص ۳۶

۳- رسالو خدائي ڪلام منار فقير

(۱۸۹۸ع-۱۹۶۳ع)

سيّد ميران محمد شاه ”مهجور“

سيّد ميران محمد شاه ولد سيّد زين العابدين شاه ۱۹ - مارچ ۱۸۹۸ع تي تولد ٿيو. ابتدائي تعليم ٽڪر جي ملان مڪتب ۾ حافظ محمد يوسف ۽ حافظ هارون دلگير وٽ ورتائين. سنڌ مدرستہ الاسلام مان ۱۹۱۷ع ۾ مئٽرڪ ڊي- جي ڪاليج مان ۱۹۲۱ع ۾ بي- اي ۽ گورنمينٽ لا ڪاليج بمبئي مان ۱۹۲۳ع ۾ ايل- ايل- بي پاس ڪري ۱۹۲۴ع ۾ وڪالت شروع ڪيائين. ۱۹۲۶ع ۾

دستريڪٽ اسڪول بورڊ جو چئرمين ۽ ۱۹۲۴ع ۾ حيدرآباد ميونسپالٽيءَ جو ميمبر ٿيو. ۱۹۳۷ع ۾ سنڌ اسيمبليءَ جو ميمبر ۽ ۱۹۳۸ع کان ۱۹۴۸ع تائين ان جو اسپيڪر ٿي رهيو. ۱۹۴۸ع کان ۱۹۵۲ع تائين سنڌ سرڪار جو وزير رهيو ۱۹۵۴ع ۾ اسپين ۾ پاڪستان جو سفير ٿيو. ۱۹۵۴ع کان ۱۹۵۷ع تائين ڪراچي امپرووسٽ ٽرسٽ جو چئرمين مقرر ٿيو. ۱۹۵۸ع ۾ ايگريڪلچر بينڪ جو پهريون صدر ٿيو، پوءِ ٻه گهڻو ڪجهه ڪاميابيءَ سان ڪيائين جاءِ نه هئڻ ڪري قصو اتي ختم ڪجي ٿو. سندس انتقال ۱۶ نومبر ۱۹۶۳ع تي حيدرآباد ۾ ٿيو. شاعريءَ ۾ پهرين ”مير“ ۽ بعد ۾ ”مهجور“ تحصيل طور آندو اٿس.

ڪلام

عشق وارن کي عجيبا عيش جو ڪونهي ضرور،
 سوز سڪ ۽ سور مان تن جي سري سيني سرور.
 نينهن نازڪ جو نشان ٿي، هٿ قريبن جي ڪسڻ،
 مرڪ مشتاقن سندو ۽ شير مرد جو شعور.
 رنج راحت فرح محبت جو نه سڪندن کي سماءُ،
 عشق جي آتش سندو تن ۾ ٽپي تن جو تنور.
 جيءَ جفا ته به دل صفا، عاشق سچا سهڻي مندا،
 ناز ٿا ناڪار پائن ۽ غصو ڄاڻن غرور.
 منٿ جي هن مير کي منهنجو پساڻي ماه رو،
 تان هيئن تان هوند هنجي، هجر جو هيڪر حرور.

(۱۹۰۲ع- ۱۹۶۴ع)

قاضي احمد ابڙو ”حاجن“

سندس والد جو نالو قاضي عبدالستار ابڙو ۽ تخلص ”حاجن“ هئو. پاڻ ۱- جنوري ۱۹۰۲ع تي ڄائو. سندس وڏا اصل هالا نوان ۾ رهندا هئا پر پوءِ ڪن سببن جي ڪري لڏي وڃي ڪوٽڙي صلمي دادو ۾ ويٺا. حاجي احمد جو والد حڪمت جو ڪم ڪندو هئو، البتہ پاڻ سنڌي فائنل پاس ڪري وڃي حيدرآباد ۾ پرائمري استاد مقرر ٿيو ۽ سموري نوڪري اتي ڪيائين. نهايت خوش طبع ۽

خوش اخلاق هئو. کيس ننڍپڻ کان ئي ڳائڻ جو شوق هوندو هئو ۽ ان شوق ۾ پاڻ خود به ڪافيون ڪلام چوڻ لڳو. سندس سمورو ڪلام قلمي صورت ۾ سندس فرزند وٽ محفوظ آهي. پاڻ ۱۷ - نومبر ۱۹۶۴ع تي ڪوٽڙيءَ ۾ وفات ڪيائين ۽ اتي ئي دفن ٿيو.

ڪلام

جيڪي رات سنيا سي سڏائي ويا، دڪ درد جو دونهون دکائي ويا.
 اتي آڏي ڏيئي هاڙي هوت هليا، پاڻي الفي اسر ڏيئي رهندا رهيا،
 ڪنهن جي جهل نه ٻرين پرديسي جهليا، خالي خاڪ لڳن تي وسائي ويا.
 سي ساميٽڙا پنهنجا ساريان ٿي، رويو روز هنجون ڳل ڳاڙيان ٿي،
 ويئي وائون تن لاءِ واجهايان ٿي، من مرلين ساڻ ريجهاڻي ويا.
 اڄ جوڳيٽڙا پنهنجي جوڳ چڙي، وڃي ماڳ ڪري ويٺا هر ۾ اڏي،
 منهنجي دل تي سورن جا ساٿ لڏي، ڏيئي ڏاج ڏڪن جو ڏڪائي ويا.
 ڏسي ”حاجن“ کي حيران سڄو، جادو جيءَ ۾ جوڳي ته جاڳائي ويا.

(۱۸۹۰ع - ۱۹۶۵ع)

سيد نور محمد شاه ”نورل“

سيد نور محمد شاه جي ولادت ۷ - جنوري ۱۸۹۰ع تي ڳوٺ موري منگر تعلقي حيدرآباد ۾ ٿي. سندس والد جو نالو سيد اسماعيل شاه هئو. ”پاڻ متعلوي واران جي ميان پوته پاڙي جي ڳاڙهيا شاخ مان هئو، جو اڳتي هلي سندس وڏي سيد مير علي شاه هراتيءَ جي نسبت سان امير المومنين حضرت علي المرتضيٰ سان ملي ٿو. اهڙو شجره نسب ”كلييات نورل“ ۾ شايع ٿي چڪو آهي. هن خاندان مان ڪيترائي صاحب علم و حڪمت ۽ مشاهير پيدا ٿيندا رهيا آهن، جنهن مان هڪ سيد ڪبير شاه سنڌي زبان جو بي مثال سگهڙ ۽

شاعر مشهور ٿيو.^۱

”ابتدائي تعليم پينڊي شريف جي مدرسي ۾ حاصل ڪيائين، نور صاحب جي شعر چوڻ جي ابتدا پڻ شاگرديءَ جي زماني ۾ ٿي. سندس قابليت ۽ ذهانت کان متاثر ٿي ان وقت جي دهلي صاحب کيس پينڊي شريف جي پرائمري اسڪول ۾ نائب ماستر مقرر ڪيو، جتان ۱۹۴۶ع ۾ رٽائر ڪيائين. پاڻ جيڪو ۾ شعر چوندو هو، سو پنهنجي هٿ لکيل پيائڙ ۾ درج ڪندو ويندو هو. سندس هٿ اکر خوشحطيءَ جو هڪ نادر نمونو آهن. سندس ڪلام مناجاتن رباعين، غزلن، قصين، مداحن، مرثين ۽ منظوم خطن تي مشتمل آهي.“^۲

سيد حاجي نور محمد شاه، آباڙاجداد کان حضرت عوث الحق مخدوم نوح عليہ رحمت جو مريد هو. پاڻ ۲۵- مئي ۱۹۶۹ع ۾ حيدرآباد مون (طالب الموليٰ) ڏهن سندس اکرن ۾ مندرجہ ذيل قطعو لکي موڪليو هئائين، جيڪو بطور يادگار پيش ڪجي ٿو. سيد نور محمد ”نورل“ جو وصال ۱۶- فيبروري ۱۹۶۵ع تي ٿيو.

ڪلام

اي صبا، ڪا سڌ سما ڏي دلريا دلدار جي، خوش طبع، شيرين زبان، گوهر فشان گفتار
سيمر تن، سيب دقن عنچہ دهن لاءِ دل سڪي، آهر اُڪڙد آهو چشم، گل جسم گل رخسار
جن سوا ساعت ۾ سڪ، تن ري ٿيا مهنا مڪي، هاءِ منهجو هانو ههڙي هول کان ويو هر
انتظاريءَ ۾ ويچارِي بيقراري بار بار، من ملي مٽيءَ کي تسلي ماهر و محتار
يا خدا نورل گدا جي هيءَ صدا ڪر تون قبول، بخش درباري ڪيم، دلدار جي دربار

۱- سيد صالح محمد شاه.

۲- مهران سوانح نمبر، سنڌي ادبي بورڊ

۳- ڪليات نورل، مرتب پروفيسر محبوب علي چنا

(۱۹۳۴ع - ۱۹۶۵ع)

فقير وحدت علي نقرچ

فقير الله بخش عرف وحدت علي ذات جو نقرچ هئو. ۹ - اپريل ۱۹۳۴ع تي ڄائو. سيد شفيق محمد شاه جيلاني اڻهاڻائي واري (عرف منو) جو طالب ٿيو. فقير صادق ۽ فقير پٺيري جي صحبت ۾ رهڻ جي هڪري شاعري به هڪڙن لکيو. جيڪا قلمي رسالو جي صورت ۾ موجود آهي. سندس وصال ۲۴، جولائي ۱۹۶۵ع بمطابق ۲۴، ربيع الاول ۱۳۸۵ھ تي ٿيو.

ڪلام

تلم: ڪري سوداگر مير جي، اچي ايوان ٿو ڪوڪو،
 هتي نعرو نجي نانگو، ٿيئي نيشان ٿو ڪوڪو.
 بحر بيخود واري بندر، مٽي جي موج تي مُرڪي،
 ڏٺي مير سُرڪ تي مٽ ۾، پيئي پيمان ٿو ڪوڪو.
 لکين منجا ملن ماڪيءَ مٽي، مشتاق ٿا ماھر،
 ڪڙي قاتل ڪڏي ڪاهي، مرد مستان ٿو ڪوڪو.
 عقل جو اٺ ٽڪو چارو، نڪا ڪا عارضي اٽڪل،
 دلاور دار تي دائر، اچي ديوان ٿو ڪوڪو.
 ويڙهي ”رحدت علي“ عاشق اچن اظهار ٿي ارڏا،
 پچائن ۾ ڪيئي پوٽ، پڇي پروان ٿو ڪوڪو.

(۱۸۹۴ع - ۱۹۶۶ع)

پير عبدالستار جان ”پير“

پير عبدالستار جان ولد خواجہ حسن جان سرهندي ٽڪر ۾ ۱۳۱۱ھ / ۱۸۹۴ع ۾ تولد ٿيو. ابتدائي تعليم ٽڪر ۾ حافظ محمد يوسف وٽ ورتائين ۽ باقي تعليم ٽنڊي سائينداد جي مدرسي ۾ حاصل ڪيائين. پير صاحب فارسي، عربي، اردو ۽ پشتو سڀني ڄاڻندو هو ۽ رواني سان ڳالهائيندو هو. شڪل جو سهڻو ۽ گفتگو لڏيد ڪندو هو. سير و سياحت جو بيحد شوقين هو، تقريباً سڄي اسلامي دنيا

ڏني هئائين. شاعريءَ سان ننڍپڻ کان ئي شوق هئس. تندي سائينداد ۾ ”انجمن شعرا“ ٻريا ڪيائين جنهن جي تحت هفتيوار مشاعرا ٿيندا هئا. سندس ڪلام تي ٽڪڙ جي عظيم ڪافي گو شاعر حافظ شاه جو رنگ غالب آهي. پاڻ ۱۱- اپريل ۱۹۶۶ع تي وصال ڪيائين.

ڪلام

عاشق و معشوق جامِ وصل مان مضمور ٻڻي،
محو مقصد ۾ رهي ٿيا مست چڪنا چور ٻڻي.
هڪ چوي اڄ ويه اکين تي ٻيو چوي سيني اندر،
گاه هت گاهي هتي هر جاءِ ۾ سرور ٻڻي.
ناز ڪمزور يار تنهنجو، نياز نورث مون سنڌي،
هر گهڻي هر شعر ۾ ماڻهو ڪندا مذڪور ٻڻي.
هي ٻڌي مصرع ته موزون پير کي آڻي پسند،
دل به وٺي دلبر به ويو ڪنهن سان سريان هي سور ٻڻي.

(۱۹۱۰ع-۱۹۶۶ع)

رئيس ضياء الدين "ضياء"

"ضياء" سنڌ جي مشهور شاعر شمس الدين بلبل جو فرزند هو. سندس ولادت وقت حي اهل الله ۽ مجذوب درويش غلام محمد سوڍر جي دعا سان ۱۵- دسمبر ۱۹۱۰ع تي ٿي. ميٽرڪ لاڙڪاڻي مان ۽ ۱۹۳۸ع ۾ ايم- اي (فلاسفي) ۽ ايل- ايل بي عليڳڙھ مان پاس ڪيائين. ۱۹۴۳ع ۾ مسلم ڪاليج، ۾ منطق ۽ سنڌيءَ جو ليڪچرار مقرر ٿيو ليڪن جلدي ملازمت ترڪ ڪري اچي دادو ۾

وڪالت شروع ڪيائين ۽ پبلڪ پراسيڪيٽر مقرر ٿيو. پنهنجي والد جي ياد ۾
 ميهڙ ۾ ”بزمِ بلبل“ قائم ڪيائين جنهن جي تحت ماهوار مشاعرا ٿيندا هئا.
 انجمن آفتابِ ادب دادو جو صدر ۽ جماعت الشعرا سنڌ جو وائيس پريزيڊنٽ به هو
 ان کان سواءِ ڪجهه وقت ”اديب سنڌ“ جو ايڊيٽر ٿي رهيو ۽ آخر وقت ۾
 هفتيوار اخبار ”تنظيم عوام“ پڻ جاري ڪيائين. سندس ڪوشش سان ۱۹۴۸ع
 ۾ ميهڙ ۾ نائين ادبي ڪانفرنس ڪوٺائي وئي. ۱۴ - ڊسمبر ۱۹۶۶ع تي دادو ۾
 رحلت ڪيائين.

ڪلام

حرص و هوس جي واءِ نه دل جي وساءِ شمع،
 ڪاري آ ڪاڪ ۾ نه گذارو سواءِ شمع.
 ساقي تي مي سڄو تي نظر هڻي سڀن جي پر،
 پرواني ٿي ڏٺو نه ٻيو ڪجهه سواءِ شمع.
 وڌندي وڃي ٿي رات، ته ٻڌندي وڃي ٿي دل،
 آيو نه شمع رو ته مگر تون نپاءِ شمع.
 تو کان ”ضيا“ ملي هي زماني کي روشني،
 رهندو جگر جو داغ ٿي روشن بجاءِ شمع.

سنڌي غزل جي اوسر صفحو ۳۸۲

وياسي وينجهار صفحو ۲۲۰

(۱۹۰۴ع-۱۹۶۷ع)

سيّد جهنگل شاھ هست

سيّد جهنگل شاھ، ڳوٺ مولودي شريف تعلقه گهوٽڪي ضلعي سکر ۾ سن ۱۳۲۲ھ بمطابق ۱۹۰۴ع تي ڄائو. سندس والد جو نالو سيّد عظيم شاھ بخاري هئو. سندس نالي بابت روايت آهي ته پاڻ ڄائو ۽ ٻي رات غائب ٿي ويو، سندس والد ڏاڍو پريشان ٿيو. ڏاڍو ڳولهيئون ڳولهيئون، آخر سندن حويليءَ جي ڀرسان جهنگل هئو اتي ڏٺئون ته شاھ صاحب ملين. ستن سالن جي عمر ۾ کيس مدرسي

۴

۵

۶

۷

۸

۹

۱۰

۱۱

۱۲

۱۳

۱۴

۱۵

۱۶

۱۷

۱۸

۱۹

۲۰

۲۱

۲۲

۲۳

۲۴

۲۵

۲۶

۲۷

۲۸

۲۹

۳۰

۳۱

۳۲

۳۳

۳۴

۳۵

۳۶

۳۷

۳۸

۳۹

۴۰

۴۱

۴۲

۴۳

۴۴

۴۵

۴۶

۴۷

۴۸

۴۹

۵۰

۵۱

۵۲

۵۳

۵۴

۵۵

۵۶

۵۷

۵۸

۵۹

۶۰

۶۱

۶۲

۶۳

۶۴

۶۵

۶۶

۶۷

۶۸

۶۹

۷۰

۷۱

۷۲

۷۳

۷۴

۷۵

۷۶

۷۷

۷۸

۷۹

۸۰

۸۱

۸۲

۸۳

۸۴

۸۵

۸۶

۸۷

۸۸

۸۹

۹۰

۹۱

۹۲

۹۳

۹۴

۹۵

۹۶

۹۷

۹۸

۹۹

۱۰۰

۱۰۱

۱۰۲

۱۰۳

۱۰۴

۱۰۵

۱۰۶

۱۰۷

۱۰۸

۱۰۹

۱۱۰

۱۱۱

۱۱۲

۱۱۳

۱۱۴

۱۱۵

۱۱۶

۱۱۷

۱۱۸

۱۱۹

۱۲۰

۱۲۱

۱۲۲

۱۲۳

۱۲۴

۱۲۵

۱۲۶

۱۲۷

۱۲۸

۱۲۹

۱۳۰

۱۳۱

۱۳۲

۱۳۳

۱۳۴

۱۳۵

۱۳۶

۱۳۷

۱۳۸

۱۳۹

۱۴۰

۱۴۱

۱۴۲

۱۴۳

۱۴۴

۱۴۵

۱۴۶

۱۴۷

۱۴۸

۱۴۹

۱۵۰

۱۵۱

۱۵۲

۱۵۳

۱۵۴

۱۵۵

۱۵۶

۱۵۷

۱۵۸

۱۵۹

۱۶۰

۱۶۱

۱۶۲

۱۶۳

۱۶۴

۱۶۵

۱۶۶

۱۶۷

۱۶۸

۱۶۹

۱۷۰

۱۷۱

۱۷۲

۱۷۳

۱۷۴

۱۷۵

۱۷۶

۱۷۷

۱۷۸

۱۷۹

۱۸۰

۱۸۱

۱۸۲

۱۸۳

۱۸۴

۱۸۵

۱۸۶

۱۸۷

۱۸۸

۱۸۹

۱۹۰

۱۹۱

۱۹۲

۱۹۳

۱۹۴

۱۹۵

۱۹۶

۱۹۷

۱۹۸

۱۹۹

۲۰۰

۲۰۱

۲۰۲

۲۰۳

۲۰۴

۲۰۵

۲۰۶

۲۰۷

۲۰۸

۲۰۹

۲۱۰

۲۱۱

۲۱۲

۲۱۳

۲۱۴

۲۱۵

۲۱۶

۲۱۷

۲۱۸

۲۱۹

۲۲۰

۲۲۱

۲۲۲

۲۲۳

۲۲۴

۲۲۵

۲۲۶

۲۲۷

۲۲۸

۲۲۹

۲۳۰

۲۳۱

۲۳۲

۲۳۳

۲۳۴

۲۳۵

۲۳۶

۲۳۷

۲۳۸

۲۳۹

۲۴۰

۲۴۱

۲۴۲

۲۴۳

۲۴۴

۲۴۵

۲۴۶

۲۴۷

۲۴۸

۲۴۹

۲۵۰

۲۵۱

۲۵۲

۲۵۳

۲۵۴

۲۵۵

۲۵۶

۲۵۷

۲۵۸

۲۵۹

۲۶۰

۲۶۱

۲۶۲

۲۶۳

۲۶۴

۲۶۵

۲۶۶

۲۶۷

۲۶۸

۲۶۹

۲۷۰

۲۷۱

۲۷۲

۲۷۳

۲۷۴

۲۷۵

۲۷۶

۲۷۷

۲۷۸

۲۷۹

۲۸۰

۲۸۱

۲۸۲

۲۸۳

۲۸۴

۲۸۵

۲۸۶

۲۸۷

۲۸۸

۲۸۹

۲۹۰

۲۹۱

۲۹۲

۲۹۳

۲۹۴

۲۹۵

۲۹۶

۲۹۷

۲۹۸

۲۹۹

۳۰۰

۳۰۱

۳۰۲

۳۰۳

۳۰۴

۳۰۵

۳۰۶

۳۰۷

۳۰۸

۳۰۹

۳۱۰

۳۱۱

۳۱۲

۳۱۳

۳۱۴

۳۱۵

۳۱۶

۳۱۷

۳۱۸

۳۱۹

۳۲۰

۳۲۱

۳۲۲

۳۲۳

۳۲۴

۳۲۵

۳۲۶

۳۲۷

۳۲۸

۳۲۹

۳۳۰

۳۳۱

۳۳۲

۳۳۳

۳۳۴

۳۳۵

۳۳۶

۳۳۷

۳۳۸

۳۳۹

۳۴۰

۳۴۱

۳۴۲

۳۴۳

۳۴۴

۳۴۵

۳۴۶

۳۴۷

۳۴۸

۳۴۹

۳۵۰

۳۵۱

۳۵۲

۳۵۳

۳۵۴

۳۵۵

۳۵۶

۳۵۷

۳۵۸

۳۵۹

۳۶۰

۳۶۱

۳۶۲

۳۶۳

۳۶۴

۳۶۵

۳۶۶

۳۶۷

۳۶۸

۳۶۹

۳۷۰

۳۷۱

۳۷۲

۳۷۳

۳۷۴

۳۷۵

۳۷۶

۳۷۷

۳۷۸

۳۷۹

۳۸۰

۳۸۱

۳۸۲

۳۸۳

۳۸۴

۳۸۵

۳۸۶

۳۸۷

۳۸۸

۳۸۹

۳۹۰

۳۹۱

۳۹۲

۳۹۳

۳۹۴

۳۹۵

۳۹۶

۳۹۷

۳۹۸

۳۹۹

۴۰۰

۴۰۱

۴۰۲

۴۰۳

۴۰۴

۴۰۵

۴۰۶

۴۰۷

۴۰۸

۴۰۹

۴۱۰

۴۱۱

۴۱۲

۴۱۳

۴۱۴

۴۱۵

۴۱۶

۴۱۷

۴۱۸

۴۱۹

۴۲۰

۴۲۱

۴۲۲

۴۲۳

۴۲۴

۴۲۵

۴۲۶

۴۲۷

۴۲۸

۴۲۹

۴۳۰

۴۳۱

۴۳۲

۴۳۳

۴۳۴

۴۳۵

۴۳۶

۴۳۷

۴۳۸

۴۳۹

۴۴۰

۴۴۱

۴۴۲

۴۴۳

۴۴۴

۴۴۵

۴۴۶

۴۴۷

۴۴۸

۴۴۹

۴۵۰

۴۵۱

۴۵۲

۴۵۳

۴۵۴

۴۵۵

۴۵۶

۴۵۷

۴۵۸

۴۵۹

۴۶۰

۴۶۱

۴۶۲

۴۶۳

۴۶۴

۴۶۵

۴۶۶

۴۶۷

۴۶۸

۴۶۹

۴۷۰

۴۷۱

۴۷۲

۴۷۳

۴۷۴

۴۷۵

۴۷۶

۴۷۷

۴۷۸

۴۷۹

۴۸۰

۴۸۱

۴۸۲

۴۸۳

۴۸۴

۴۸۵

۴۸۶

۴۸۷

۴۸۸

۴۸۹

۴۹۰

۴۹۱

۴۹۲

۴۹۳

۴۹۴

۴۹۵

۴۹۶

۴۹۷

۴۹۸

۴۹۹

۵۰۰

۵۰۱

۵۰۲

۵۰۳

۵۰۴

۵۰۵

۵۰۶

۵۰۷

۵۰۸

۵۰۹

۵۱۰

۵۱۱

۵۱۲

۵۱۳

۵۱۴

۵۱۵

۵۱۶

۵۱۷

۵۱۸

۵۱۹

۵۲۰

۵۲۱

۵۲۲

۵۲۳

۵۲۴

۵۲۵

۵۲۶

۵۲۷

۵۲۸

۵۲۹

۵۳۰

۵۳۱

۵۳۲

۵۳۳

۵۳۴

۵۳۵

۵۳۶

۵۳۷

۵۳۸

۵۳۹

۵۴۰

۵۴۱

۵۴۲

۵۴۳

۵۴۴

۵۴۵

۵۴۶

۵۴۷

۵۴۸

۵۴۹

۵۵۰

۵۵۱

۵۵۲

۵۵۳

۵۵۴

۵۵۵

۵۵۶

۵۵۷

۵۵۸

۵۵۹

۵۶۰

۵۶۱

۵۶۲

۵۶۳

۵۶۴

۵۶۵

۵۶۶

۵۶۷

۵۶۸

۵۶۹

۵۷۰

۵۷۱

۵۷۲

۵۷۳

۵۷۴

۵۷۵

۵۷۶

۵۷۷

۵۷۸

۵۷۹

۵۸۰

۵۸۱

۵۸۲

۵۸۳

۵۸۴

۵۸۵

۵۸۶

۵۸۷

۵۸۸

۵۸۹

۵۹۰

۵۹۱

۵۹۲

۵۹۳

۵۹۴

۵۹۵

۵۹۶

۵۹۷

۵۹۸

۵۹۹

۶۰۰

۶۰۱

۶۰۲

۶۰۳

۶۰۴

۶۰۵

۶۰۶

۶۰۷

۶۰۸

۶۰۹

۶۱۰

۶۱۱

۶۱۲

۶۱۳

۶۱۴

۶۱۵

۶۱۶

۶۱۷

۶۱۸

۶۱۹

۶۲۰

۶۲۱

۶۲۲

۶۲۳

۶۲۴

۶۲۵

۶۲۶

۶۲۷

۶۲۸

۶۲۹

۶۳۰

۶۳۱

۶۳۲

۶۳۳

۶۳۴

۶۳۵

۶۳۶

۶۳۷

۶۳۸

۶۳۹

۶۴۰

۶۴۱

۶۴۲

۶۴۳

۶۴۴

۶۴۵

۶۴۶

۶۴۷

۶۴۸

۶۴۹

۶۵۰

۶۵۱

۶۵۲

۶۵۳

۶۵۴

۶۵۵

۶۵۶

۶۵۷

۶۵۸

۶۵۹

۶۶۰

۶۶۱

۶۶۲

۶۶۳

۶۶۴

۶۶۵

۶۶۶

۶۶۷

۶۶۸

۶۶۹

۶۷۰

۶۷۱

۶۷۲

۶۷۳

۶۷۴

۶۷۵

۶۷۶

۶۷۷

۶۷۸

۶۷۹

۶۸۰

۶۸۱

۶۸۲

۶۸۳

۶۸۴

۶۸۵

۶۸۶

۶۸۷

۶۸۸

۶۸۹

۶۹۰

۶۹۱

۶۹۲

۶۹۳

۶۹۴

۶۹۵

۶۹۶

۶۹۷

۶۹۸

۶۹۹

۷۰۰

۷۰۱

۷۰۲

۷۰۳

۷۰۴

۷۰۵

۷۰۶

۷۰۷

۷۰۸

۷۰۹

۷۱۰

۷۱۱

۷۱۲

۷۱۳

۷۱۴

۷۱۵

۷۱۶

۷۱۷

۷۱۸

۷۱۹

۷۲۰

۷۲۱

۷۲۲

۷۲۳

۷۲۴

۷۲۵

۷۲۶

۷۲۷

۷۲۸

۷۲۹

۷۳۰

۷۳۱

۷۳۲

۷۳۳

۷۳۴

۷۳۵

۷۳۶

۷۳۷

۷۳۸

۷۳۹

۷۴۰

۷۴۱

۷۴۲

۷۴۳

۷۴۴

۷۴۵

۷۴۶

۷۴۷

۷۴۸

۷۴۹

۷۵۰

۷۵۱

۷۵۲

۷۵۳

۷۵۴

۷۵۵

۷۵۶

۷۵۷

۷۵۸

۷۵۹

۷۶۰

۷۶۱

۷۶۲

۷۶۳

۷۶۴

۷۶۵

۷۶۶

۷۶۷

۷۶۸

۷۶۹

۷۷۰

۷۷۱

۷۷۲

۷۷۳

۷۷۴

۷۷۵

۷۷۶

۷۷۷

۷۷۸

۷۷۹

۷۸۰

۷۸۱

۷۸۲

۷۸۳

۷۸۴

۷۸۵

۷۸۶

۷۸۷

۷۸۸

۷۸۹

۷۹۰

۷۹۱

۷۹۲

۷۹۳

۷۹۴

۷۹۵

۷۹۶

۷۹۷

۷۹۸

۷۹۹

۸۰۰

۸۰۱

۸۰۲

۸۰۳

۸۰۴

۸۰۵

۸۰۶

۸۰۷

۸۰۸

۸۰۹

۸۱۰

۸۱۱

۸۱۲

۸۱۳

۸۱۴

۸۱۵

۸۱۶

۸۱۷

۸۱۸

۸۱۹

۸۲۰

۸۲۱

۸۲۲

۸۲۳

۸۲۴

۸۲۵

۸۲۶

۸۲۷

۸۲۸

۸۲۹

۸۳۰

۸۳۱

۸۳۲

۸۳۳

۸۳۴

۸۳۵

۸۳۶

۸۳۷

۸۳۸

۸۳۹

۸۴۰

۸۴۱

۸۴۲

۸۴۳

۸۴۴

۸۴۵

۸۴۶

۸۴۷

۸۴۸

۸۴۹

۸۵۰

۸۵۱

۸۵۲

۸۵۳

۸۵۴

۸۵۵

۸۵۶

۸۵۷

۸۵۸

۸۵۹

۸۶۰

۸۶۱

۸۶۲

۸۶۳

۸۶۴

۸۶۵

۸۶۶

۸۶۷

۸۶۸

۸۶۹

۸۷۰

۸۷۱

۸۷۲

۸۷۳

۸۷۴

۸۷۵

۸۷۶

۸۷۷

۸۷۸

۸۷۹

۸۸۰

۸۸۱

۸۸۲

۸۸۳

۸۸۴

۸۸۵

۸۸۶

۸۸۷

۸۸۸

۸۸۹

۸۹۰

۸۹۱

۸۹۲

۸۹۳

۸۹۴

۸۹۵

۸۹۶

۸۹۷

۸۹۸

۸۹۹

۹۰۰

۹۰۱

۹۰۲

۹۰۳

۹۰۴

۹۰۵

۹۰۶

۹۰۷

۹۰۸

۹۰۹

۹۱۰

۹۱۱

۹۱۲

۹۱۳

۹۱۴

۹۱۵

۹۱۶

۹۱۷

۹۱۸

۹۱۹

۹۲۰

۹۲۱

۹۲۲

۹۲۳

۹۲۴

۹۲۵

۹۲۶

۹۲۷

۹۲۸

۹۲۹

۹۳۰

۹۳۱

۹۳۲

۹۳۳

۹۳۴

۹۳۵

۹۳۶

۹۳۷

۹۳۸

۹۳۹

۹۴۰

۹۴۱

۹۴۲

۹۴۳

۹۴۴

۹۴۵

۹۴۶

۹۴۷

۹۴۸

۹۴۹

۹۵۰

۹۵۱

۹۵۲

۹۵۳

۹۵۴

۹۵۵

۹۵۶

۹۵۷

۹۵۸

۹۵۹

۹۶۰

۹۶۱

۹۶۲

۹۶۳

۹۶۴

۹۶۵

۹۶۶

۹۶۷

۹۶۸

۹۶۹

۹۷۰

۹۷۱

۹۷۲

۹۷۳

۹۷۴

۹۷۵

۹۷۶

۹۷۷

۹۷۸

۹۷۹

۹۸۰

۹۸۱

۹۸۲

۹۸۳

۹۸۴

۹۸۵

۹۸۶

۹۸۷

۹۸۸

۹۸۹

۹۹۰

۹۹۱

۹۹۲

۹۹۳

۹۹۴

۹۹۵

۹۹۶

۹۹۷

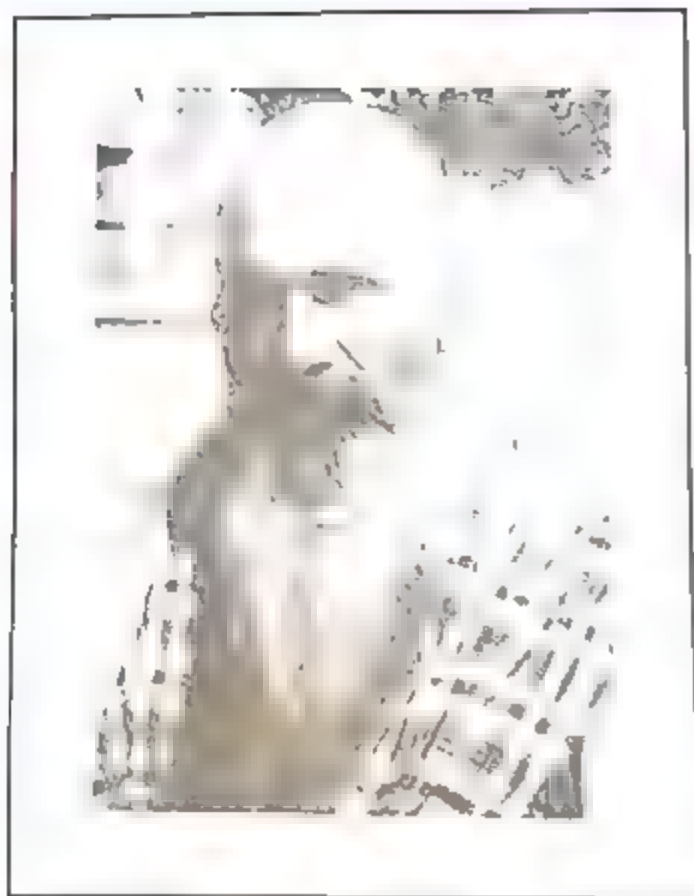
۹۹۸

۹۹۹

۱۰۰۰

کلام

اچي ٻئي حال ۾ حاضر، قلندر لال لاهوتي،
 سوا تنهنجي نه پيو هڪو در، قلندر لال لاهوتي.
 تون آن پيارو پيغمبر جو، سخي سردار سرور جو،
 تون آن حسبي نسبي حيدر، قلندر لال لاهوتي.
 تنهنجي دربار آ عالي، قلندر لال لاهوتي،
 موٽي ويندس نه گهر خالي، قلندر لال لاهوتي.
 تنهنجي در تي جهڪن سارا، سڪندر شاه ۽ دارا،
 ڪيئي ارباب ۽ اڪبر، قلندر لال لاهوتي.
 چوي "جهنگل شاه" توکي هرهر، ملي معافي منا منور،
 آهيان عاجز تنهنجو سڳدر، قلندر لال لاهوتي.

۱۹۵۳ع - ۱۹۶۸ع

صوفي ”راضي“ فقير درازي

صوفي ”راضي“ فقير جي ولادت ۱۹۰۳ع ۾ ٿي. سندس والد جو نالو
 ڪريم بخش هئو. پاڻ پير جي ڳوٺ خيرپور جو رهاڪو هئو. حافظ غوث محمد
 شاه صاحب کان قرآن پاڪ جي تعليم حاصل ڪيائين ۽ حضرت ڪرم الله
 شاه صاحب حيلاني گهونڪي واري جو طالب ٿيو. سندس شاعري جو رسالو
 موجود آهي. ۱- فيبروري ۱۹۶۸ع مطابق ۱- ذوالقعد ۱۳۸۷ھ تي انتقال ڪيائين.

زندگيءَ جو گهڻو حصو لاهور ۾ رهيو وفات به اتي ئي ڪيائين ۽ سدس آخري آرامگاه به لاهور ۾ ئي آهي.

ڪلام

تلہ: واہ واہ عشق پڙهائي نماز مينون،
ڪر وحدت وچ گلزار مينون.

آيا نور نظر صفا سيني اندر،
مليا يار سچا همراز مينون.

دل چاڪ درد هجر جانِ جانِ جگر،
ڪيتا سوز برهون ناماز مينون.

”راضي“ بهاتقدير ڪيتا ربّ فقير،
نت نينهن سکايا نماز مينون.

(۱۹۰۴ع-۱۹۶۸ع)

لطف الله "لطف" بدوي

لطف الله بدوي "لطف" ولد امام بخش خادمر جي ولادت ۲۱ جولاءِ ۱۹۰۴ع تي ٿي. پاڻ شڪارپور جو رهندڙ هئو. سندس والد به پنهنجي دور جو وڏو شاعر هئو. لطف الله بدوي خود به پختي ۽ قادر الکلام شاعر ٿي گذريو آهي. علم و ادب جي خدمت جي ڪارڻ دنيا ٿي ادب ۾ وڏو مرتبو حاصل ڪيائين. سن ۱۹- دسمبر ۱۹۶۸ع تي ٿيو.

ڪلام

تلخ ڪامي جي شڪار آهي، سدا فرصت سندرم،
سوي نينگيءَ عالم، ديدة عبرت سندرم.
مان در سلطان کان هر در ڪناره ڪش رهيس،
طعن زن آ قهر شاهي تي سدا غربت سندرم.
مان نٿو ڄاڻان ته مون وٽ نور آ يا نار آ،
قلب جي گرمي سان شامل آه هر حرڪت سندرم.
نغمه دائود کي هر نغمه غمر ۾ ڏسان،
عيب منهنجي کي نه ڏس، هي ڏس سڄي حيرت سندرم.
غالب و عرفي، نظيري جو مقلد آه، "لطف"،
آ حديث سيد شيراز سان نسبت سندرم.

(۱۸۹۶ع - ۱۹۶۹ع)

مولوي حاجي احمد ملاح

مولوي حاجي احمد ولد نانگيو ملاح ۱۸۹۶ع ۾ روپاه ماڙي لڳ ڳوٺ ڪنڊو ۾ پيدا ٿيو. ننڍي هوندي مال چاريندو هئو، ان وقت تعليم جو بندوبست ڪونہ هو ان ڪري علم جو چاهہ بہ گهٽ هو. اوچتو کيس علم حاصل ڪرڻ جو شوق جاڳيو، پهريائين پهلبي تعلقہ بدين جي مدرسي ۾، ۽ پوءِ جدا جدا مڪتبن مان سنڌي، فارسي، اردو ۽ عربي جي تعليم ورتائين. مدرسو مظهر العلوم

بدين جو بنياد وڌائين ۽ غريب آباد ۾ به مدرسو قائم ڪيائين جيڪو اڄ ”اسڪول
 غريب آباد بدين“ جي نالي سان موجود آهي، جنهن جو پاڻ معلم اعليٰ ۽ منتظم
 به ٿي رهيو. خلافت تحريڪ ۾ ڀرپور حصو ورتائين ۽ ان ڪري جيل ۾ به ويو.
 قرآن پاڪ جو منظوم ترجمو پڻ ڪيو اٿس جيڪو نورالقرآن جي نالي سان
 مشهور آهي. شاعريءَ جي هر صنف تي طبع آزمائي ڪئي اٿس، سندس شعر
 عربي، فارسي، سنڌي، اردو ۽ سرائيڪي زبان ۾ ڇپيل آهي. ديوان احمد کان سوا
 سندس ڪيئي ڪتاب مطبع عام تي اچي چڪا آهن. سنڌي شاعريءَ ۾ سندس
 نالو عزت ۽ احترام سان ورتو ٿو وڃي. پاڻ ۱۹- جولائي ۱۹۶۹ع تي وصال
 ڪيائين سندس آخري آرام گاه معصومن جو مقام لڳ بدين ۾ آهي.

ڪلام

۴ دم ڪو آهيون يا نه آهيون، خواب آهي يا خيال،
 هي بزرگيون بادشاهيون خواب آهي يا خيال.
 خاڪ ٿيندا خاڪ ۾ خاقان توڻي خان سڀ،
 هي خوشيون هي خانگاهيون خواب آهي يا خيال.
 هي حڪم هي حڪمتون هي حرف توڻي حرفتون،
 شغل شاديون شوق شاهيون خواب آهي يا خيال.
 هي سڳا ۽ سڳر ۽ هي صاحبيون ۽ صحبتون،
 هي صبرحيون هي صراحيون خواب آهي يا خيال.
 آهي احمد چڻي، امن جو آسرو الله وٽ،
 پيا پٺارا ۽ پناهيون، خواب آهي يا خيال.

(۱۸۹۲ع - ۱۹۶۹ع)

نواب عرض محمد خان لغاري

نواب عرض محمد خان ولد محمد خان ولد علي محمد لغاريء جي ولادت ۲۶ - سيپٽمبر ۱۸۹۲ع تي ٿي. ”تعليم، پنج درجا اسڪول ۾ پڙهائين ان بعد کيس پنهنجي والد صاحب پڙهايو، پنهنجي تجربي ۽ مطالعي مان گهڻو ڪي پڙائين. متانت ۽ سنجيدگي سندس طبيعت ۾ نمايان هئي. اڍائي سؤ کن سنڌي ڪلام ۽ ڪافيون، ٻيا بيت چيائينس.“ سندس وفات ۱۹۶۹ع ۾ ٿي.

ڪلام

- منهنجي لڻي ڪاڻ جيڏيون ڙي! پنهل آيو مون گهر پيهي پيهي الا.
- ۱- هُيس اصل ڪٿون ٻانهي ٻاروچن، سنگِ سياپو مون ناهو تن،
ڪيئون ڪرم پاڻ جيڏيون ڙي، آئون ته هيس اڳهين جيئهي تيئهي الا.
- ۲- آئي پنهنون² جي عيدون ٿيڙيون، بادل برسي بوندو پيڙيون،
ٿيون خوشيون هاڻ جيڏيون ڙي، ڳالهه ڪريان تن جي ڪيهي ڪيهي الا.
- ۳- ”عرض محمد“ جي لڙهه لڳيس، چڏي پنيور ڪي پينر پڳيس،
اهڙي ان اهڃاڻ جيڏيون ڙي، مولا ملايا سيئي سيئي الا.

۱- ڪلام فقير نواب ولي محمد لغاري

(۱۸۸۹ع-۱۹۶۹ع)

مهدي سائين

نالو غلام مهدي (ولد امام بخش شاه ولد سيد ويدل شاه) پر مشهور مهدي سائين. عمر سندس ۸۰ سال کن ٿيندي. آخر ۾ جتي رهائش اختيار ڪيائين انهيءَ مڪان کي ”پيالو“ سڏيندو هئو، ميرعلي ڏني خان سان خاص تعلقات هيس. منهنجي (طالب الموليٰ) والد صاحب قبله جن سان، به گهاتا تعلقات هيس. هميشه چير پيرن ۾ پڌندو هئو ۽ نچندو ۽ ڳائيندو هئو. جڏهن به هالا ۾

ٻڌو هئو ته آءٌ مٺڻ لاءِ وٽس ويندو هوس. پڇاڙي ۾ صلح خيرپور ۾ شاهان جي
 گوٺ ڀرسان، ڪپڙ ڀرسان رهڻ لڳو. با تهذيب، باادب، با تقي ۽ باحلاق هئو. مون
 کي بيحد تعريم ڏيندو هئو ايتري قدر جو اٿي ملندو هئو ۽ اٿي موڪلائيندو هئو،
 هميشه پنهنجي سيرانديءَ وهاريندو هئو.

ڪلام (ڪافي)

اورين.	سين	الله	اوندي ڪندا ادا سي،
اورين.	سين	الله	پاڻي منهن موٽن ۾،
تورين.	تن	ويڻا	عدل انصاف جا،
ڏورين.	اندر	ڏک	”مهدي“ جي ميلاپ لاءِ،

(۱۸۹۲ع - ۱۹۷۰ع)

ڊاڪٽر قاضي علي احمد ”علي“

ڊاڪٽر قاضي علي احمد ۳۰ - سيپٽمبر ۱۸۹۲ع تي حيدرآباد ۾ ڄائو، والد
جوناو شمس الدين ۽ تخلص ”علي“ هئس. ابتدائي تعليم ميونسپل اسڪول مان
حاصل ڪيائين. ۱۹۱۸ع ۾ جونيئر ۽ سينئر ايل - سي - بي - ايس جو امتحان
بمبئي مان پاس ڪري ميڊيڪل سروس اختيار ڪيائين. ۱۹۲۳ع کان ۱۹۴۶ع
تائين ميڊيڪل اسڪول حيدرآباد ۾ خدمتون انجام ڏيندو رهيو. ڪجهه عرصي

لاءِ جيمس آباد ۾ به ميڊيڪل آفيسر ٿي رهيو، جتان ڊئريڪٽر هيلٿ سروس جو عهدو ماڻي ۱۹۵۳ع ۾ رٽائر ٿي مسلم آباد ڪراچيءَ ۾ رهائش پذير ٿيو. پاڻ پنهنجي دور جو بهترين شاعر هو. سندس استاد ميرزا قربان علي بيگ قربان هو، جنهن جي فيض سان صاحب ديوان ٿيو. پاڻ سٺو ڪاتب به هئو. ۲۷- جنوري ۱۹۷۰ع تي حرڪتِ قلب بند ٿيڻ سبب انتقال ڪيائين.

ڪلام

ڏسي سڻي سنڌءِ صورت سڄي ماهيءَ دل چري ٿيندي،
 سنڌءِ پيڪان مڙگان جو نشانو هئي وري ٿيندي.
 هئي تيرنگه جو بيڪمان ڪيئن دل سدر پار،
 نه تيرانداز ڪنهن ٻئي کان اها ڪاريگري ٿيندي.
 حسينان جهان تارن جيان ٽمڪن پيا دلبر،
 لڪي ويندا جڏهن خورشيد جي جلوو گري ٿيندي.
 خدا ڪيو اشرف مخلوق توکي پوءِ تڏهن توسان،
 پري ۽ حورو غلمان جي پلا ڪيئن همسري ٿيندي.
 قيامت ۾ جڏهن دنيا سڄي نفسي پڪاريندي،
 اسان لاءِ مومنو مرسل سنڌي ات سروري ٿيندي.
 ”علي“ ڪر خوف خالق جو سجهي ٿو روڙ محشر جو،
 گناهن جي پري سر تي ۽ دوزخ جي چري ٿيندي.

(۱۹۰۱ع - ۱۹۷۰ع)

حيدر بخش جتوئي ”حيدر“

حيدر بخش جتوئي ۷ - آڪٽوبر ۱۹۰۱ع تي ڳوٺ بکي ڏيري تعلقي ڏوڪري ضلعي لاڙڪاڻي ۾ ڄائو. سندس والد جو نالو الهداد جتوئي ۽ تخلص ’حيدر‘ هئو. تعليم مڪمل ڪرڻ بعد مختيارڪار جي عهدي تي فائز ٿيو. ۱۹۴۵ع ۾ ڊپٽي ڪليڪٽر جي عهدي تان استعيفيٰ ڏئي هاري ڪسيٽيءَ ۾ شامل ٿيو. پاڪستان ٺهڻ کان پوءِ وفاق ۾ رهندي سنڌ جي صوبائي حقن لاءِ جدوجهد

ڪيائين ۽ ون يونٽ جي مخالفت جي ڪري قيدوبند جو صعوبتون پڻ سٺين.
 پاڻ منفرد ۽ بهترين شاعر هئو سندس ٻئي ڪلام ڪافي مقبول ٿيا. ۲۱- مئي
 ۱۹۷۰ع تي رحلت ڪيائين، کيس غلام شاه ڪلهوڙي جي مقبري جي ٿلهي تي
 سپردخاڪ ڪيو ويو.

ڪلام

بھاري آھي دنيا پر ۽ جنبش آ گلستان پر،
 هوا مشغول آھي جا بجا تفریح انسان پر۔
 لڏي ٿي شاخ پر ميوہ بيابان پر ۽ بستان پر،
 رھي ٿي محو ڏيھن ۽ رات جو عشرت جي سامان پر۔
 گلن پر ڏسجي ٿو جوش جواني صبح خندان پر،
 سيراب ۽ مشڪ ٻڻي گڏ ڪيا اٿن مغز پريشان پر۔

(۱۸۷۶ع - ۱۹۷۰ع)

ميرزا علي نواز بيگ ”خسروي“

ميرزا علي نواز بيگ بن ميرزا محمد رحيم بيگ بن ميرزا خسرو بيگ، ويلنگوٽ ٽنڊو ٺوڙهو حيدرآباد ۱۲ - سيپٽمبر ۱۸۷۶ع تي تولد ٿيو. ابتدائي تعليم آخوند علي محمد جي مدرسي مان حاصل ڪري ۱۸۹۵ع ۾ بمبئي يونيورسٽي مان ميٽرڪ جو امتحان پاس ڪيائين. ۱۹۰۲ع ۾ ڪمشنر سنڌ جي آفيس ۾ پهرين ڪلارڪ مقرر ٿيو. جلدي ميرمنشي ٿيڻ بعد ۱۹۰۴ع ۾ ميرپور ساڪري ۾

مختيارڪار ٿيو ۽ بعد ۾ ۱۹۳۱ع تائين مختلف هنڌن تي ڊپٽي ڪليڪٽر ٿي رهيو. عربي ۽ فارسي جي تعليم قاضي احمد کان ورتائين. ميرزا خسرو بيگ پنهنجي والد سان گڏ مير حسن علي خان، مير حسن علي خان ۽ مير نور محمد خان جو ڪچهريون پڻ ڏنيون هيون. پاڻ سپاءَ جو مائٽو ۽ درويش صفت انسان هئو. ڪتاب تصنيف ڪرڻ ۽ مطالعو ڪرڻ سندس خاص مشغلو هئو. جيڪو آخري وقت تائين جاري رهيو. سندس تصنيفات ۾ هيٺيان ڪتاب جهڙوڪ ”خاتون جنت“ ”تاريخ اسلام“ ”آفتاب ص رسالت“ ”سرتاج امامت“ ”صراط مستقيم“ وغيره قابل ذڪر آهن. ان کان سواءِ ڪيترن فارسي ڪتابن جا ترجما به ڪيائين سندس. انتقال ۱۹۷۰ع ۾ ٿيو.

ڪلام

هر شيءِ ۾ حسن تنهنجو مڪرر نظر اچي ٿو،
صنعت ۾ ڪونه تنهنجو همسر نظر اچي ٿو.
عالم جو ڏرو ڏرو قدرت جو آهي منظر،
ڪڪ پڻ ۾ معرفت جو دفتر نظر اچي ٿو.
آل رسول ص شافع روز جزا اسان جاءِ
هر هڪ انهن مان پيشڪ رهبر نظر اچي ٿو.
بخشش گهران ٿو توکان صبح و مسا الاهي،
توکان سوا نه مون کي ٻيو در نظر اچي ٿو.
اي ”خسرو“ شغل لک ذڪر خدا جو هر دم،
بي شبه فعل اهڙو بهتر نظر اچي ٿو.

(۱۹۰۷ع - ۱۹۷۲ع)

سرشار عقيلي

حاجي الله بخش سرشار عقيلي ولد حافظ حاجي محمد صديقي عقيلي، ۲۱- جنوري ۱۹۰۷ع تي نئي شهر ۾ تولد ٿيو. سرشار عقيلي هڪ باتميز، بااخلاق ۽ تهذيب يافته شخص هئو. اديب به هئو ۽ شاعر به ۽ شاعر به سٺو شاعر هئو. ڪجهه نشر نويس به هئو. ۱۹۵۴ع ۾ کيس اداره روح ادب جو جنرل سيڪريٽري ۽ ۱۹۵۵ع ۾ بزم طالب الموليٰ سنڌ جو سيڪريٽري جنرل مقرر ڪيو. ۱۹۵۸ع ڌاري

ملازمت تان رٽائر ٿيو. ۱۵۔ جنوري ۱۹۷۲ع تي وفات ڪيائين ۽ ٺٽي ۾ مدفون ٿيو. مون سان (طالب الموليٰ) تعلق ۾ اچڻ وقت ۽ ڪجهه رمانو پڻ به نهايت عمدي حالات ۾ هئو.

ڪلام

نه محفل آهي سا محفل نه جنهن ۾ يار هجي،
مگر هجي ته پڻ اينهين جو هر ڪنار هجي.
وصال يار جي آي دل نه آرزو ڪر تون،
ڪري سو جنهن کي قيامت جو انتظار هجي.
نه تير، تير ڪو تير نظر جي مٿ آهي،
نه تير، تير ٿئي جو نه دل جي پار هجي.
خمار ڏين ته اهو ڏي خمار اي ساق،
جو قبر مان به اٿان ته به اڃان خمار هجي.
بهار منهنجي اي ”سرشار“ دل بهار جي هٿ،
ٿيو ڇا باغ، جهان ۾ ڪٿي بهار هجي.

(۱۹۱۰ع- ۱۹۷۲ع)

فقير سرت علي ڪورائي

فقير سرت علي ولد ٻُڌو خان ڪورائي، ڳوٺ شاه محمد ڪورائي تعلقه سامارو ضلعي ميرپور خاص جو رهاڪو هُئو. سندس ولادت ۲- جولائي ۱۹۱۰ع تي ٿي. فقير سرت علي هڪ ڏينهن محمد فقير ڪٽياڻ وٽ راڳ جي محفل ۾ حاضر ٿيو. مٿس فقير صاحب جي راڳ جو آيتو ته اثر ٿيو جو پاڻ سندس (محمد فقير ڪٽياڻ جو) طالب ٿي پيو. فقير سرت علي، چڱو شاعر ٿي گذريو آهي سندس

ڪلام جو قلمي ڪتاب موجود آهي. فقير سرت علي ڪورائي جو انتقال ۲۷-
ربيع الاول ۱۳۹۲ھ / ۱۲ - مئي ۱۹۷۲ع تي سومر جي رات ٿيو.

ڪلام

ٿله: جيئن پرين پيارو، پرتئون پيمان عشق جو،
تيئن من ۾ مدامي، محڪم مشخان عشق جو.
جيئن آدم ڏنو هو اصلئون، امتحان عشق جو،
تيئن قائم ڪيائين قلبي، قرآن عشق جو.
جيئن عاشق اکين تي، انور عيان عشق جو،
تيئن معشوق محب منور، مرگان عشق جو.
جيئن منصور محو مالڪي، مستان عشق جو،
تيئن "سرت علي" ٺاگر، مسئلان عشق جو.

(۱۸۶۷ع- ۱۹۷۲ع)

”غمڊل“ فقير

فقير عبدالخالق عرف ”غمڊل“ فقير ڳوٺ پٺو عاقل سکر جو رهندڙ هئو ۽ سن ۱۸۶۷ع ۾ تولد ٿيو، سندس شجره نسب حضرت علي ڪرم الله وجهه جن جي غلام قمبر جي اولاد سان ملي ٿو. پاڻ شاھ قلندر جيلاني جو طالب ٿيو ۽ انهيءَ جي حڪم تي شعر چوڻ لڳو، هڪ ئي وقت ۱۰۰ کان ۲۰۰ شعر چئي ڇڏيندو هئو اهي سڀئي ته قلمبند ڪونه ٿيندا هئا البتہ جيڪي سندس طالبن

محفوظ ڪيا تن کي درياھ ۾ لوڙهي ڇڏيائين. ۱۹۴۸ع ۾ جڏهن رتيديري ۾ سڪونت پذير ٿيو تڏهن شعرن کي قلمبند ڪرڻ شروع ڪيائين جيڪي ”گلزار غمدل“ نالي رسالي جي صورت ۾ شايع ٿيا آهن. غمدل فقير اٽڪل ۱۲۰ ورهين جي وڏي ڄمار ۾ ۱۵- مئي ۱۹۷۲ع تي انتقال ڪيو، سندس مرزا درگاه شاه قلندر، ڳوٺ نبي بخش وڳڻ تعلقه ڳڙهي ياسين ضلع شڪارپور ۾ موجود آهي.

ڪلام

تلم: محبوب ناز پرور رخسار تنهنجو ڪافي،
دارون درد قتيءَ جو ديدار تنهنجو ڪافي.
هي دانهن مٽيءَ جي دلير سڻ دوست دلربا،
دلگير کي دلاسو دلدار تنهنجو ڪافي.
رخ ماهتاب تنهنجو نيشن روشن نظارو،
اهرو سندي عبتن مان انوار تنهنجو ڪافي.
هڪ خال مٽ پانيان- لڪ لعل بدخشان،
يوسف سونهين نه ثاني سينگار تنهنجو ڪافي.
سڀ حال توکي معلوم- ڇا بيان چوان درد جو،
مشتاق ساڻ ميلو- منشار تنهنجو ڪافي.
حسن وارا هزارين- سهڻا سڪن ٿا ٽول،
هر دم درشن تن کي- درڪار تنهنجو ڪافي.
”غمدل“ سدا اداسي- گلزار تو چمن ۾،
گلشن منجهان هڪ گل جو- خوش بهار تنهنجو ڪافي.

(۱۹۱۲ع - ۱۹۷۲ع)

فقير آندل سائين

فقير آندل سائين ۱۳۳۰ھ / ۱۹۱۲ع ۾ ڄائو. ڳوٺ بيڪاري لڳ شڪارپور جو رهواسي هئو. سندس والد ولي محمد، ڪوهن جي توڻي جو ڪم ڪندو هئو ۽ فقير آندل سائين کي به اهو ڪم سيکاريائين. فقير آندل سائين پنهنجي اهل خانہ سميت سيد پيرل شاھ جو طالب ٿيو. کيس راڳ ويراڳ پسند هئو ۽ سٺو شاعر به ٿي گذريو آهي سندس ڪلام قلمي نسخي جي صورت ۾ موجود آهي. پاڻ ۶- جولائي ۱۹۷۲ع تي دارالبقا ڏانهن راهي ٿيو.

ڪلام

ٿم. صوفي اصل سردار آهن، مذهب ٿيا غدار آهن،
 بس اهي بيڪار آهن، جيڪي عشق کان آهن جدا.
 عشق جي منزل آباري، نيزي مٿي سر جي سواري،
 علم عقل جي انڪواري، جاتي عاشق پڙهي من خدا.
 جبل کي جلدي ڇڏي، رندن سان ويه گوڏو گڏي،
 ڏيندي پاڻ هي ڪوٺر سڏي، پيئندي تون پي ٿيندي خدا.
 سخن آندل جو سيف آ، جيڪو نه مڃي نهن کي حيف آ،
 قائم قديمي ڪيف آ، ميخوار اهي اهو ادا.

(۱۹۲۵ع- ۱۹۷۲ع)

علي محمد "خالدي"

علي محمد لاشاري "خالدي" ولد نهال خان لاشاري ۱۰۔ جون ۱۹۲۵ع تي لُٽي ۾ ڄائو. پرائمري تعليم لُٽي ۾ حاصل ڪيائين ۽ مئٽرڪ جو امتحان سنڌ مدرسو ڪراچي مان پاس ڪيائين. بي اي ۱۹۴۹ع ۾ ۽ ايل-ايل-بي ۱۹۵۱ع ۾ پاس ڪيائين. ۱۹۵۲ع ۾ پهرين لُٽي ۽ پوءِ حيدرآباد ۾ وڪالت شروع ڪيائين. انهيءَ دوران علمي شوق سبب ۱۹۶۴ع ۾ ايم-اي سنڌي ۾ ڪيائين. وفات

کان اڳ کيس سنڌ جو امپيشل پبلڪ پراسيڪيوٽر مقرر ڪيو ويو هو. شاعريءَ جو آغاز ۱۹۴۲ع کان ڪيڻي کيس ڪراچيءَ ۾ مرحوم غلام احمد نظامي جهڙي شاعر جي استادي حاصل ٿي. خالدي بنيادي طرح نظم جو شاعر هئو. سدس تصنيفات ۾ نسيم سحر (شاعري) مڪليءَ جا پر اسرار داستان ۽ خاموش گواه نهايت دلچسپ آهن. ”ڪليات خالدي“ قلمي صورت ۾ موجود آهي. خالدي صاحب جميعت الشعرا سنڌ جو سرگرم ڪارڪن هئو. ۳۰. آگسٽ ۱۹۷۲ع تي انتقال ٿيس.

ڪلام

بدلجن پيئون تقديرون ڪڏهن ڪهڙيون ڪڏهن ڪهڙيون،
 ٿين ٿيون نقشِ تحريرون، ڪڏهن ڪهڙيون ڪڏهن ڪهڙيون.
 سسئي ڪي هٿ ڪرڻ جي لاءِ، آري اچي ڪر ٿيون،
 ٻيون اختيار تدبيرون ڪڏهن ڪهڙيون ڪڏهن ڪهڙيون.
 ڪڏهن ڏک جون، ڪڏهن سُڪ جون، ڪڏهن رنج و مسرت جون،
 ڏيئي ٿو عشق جا گيرون ڪڏهن ڪهڙيون ڪڏهن ڪهڙيون،
 دمادم ”خالدي“ وحدتِ سنديون، مستيون ”انالحق“ جون،
 هينر مستيءَ ۾ تڪبيرون ڪڏهن ڪهڙيون ڪڏهن ڪهڙيون.

(۱۹۰۶ع - ۱۹۷۲ع)

میرزا قنبر علي بیگ ”حیدری“

میرزا قنبر علي بیگ بن میرزا منو چهر بیگ بن مرزا غلام رضا بیگ بن میرزا فریدون بیگ تنبو نوڙهو حیدرآباد ۾ ۲۵ آڪٽوبر ۱۹۰۶ع تي تولد ٿيو. پاڻ بي. اي. ایل- ایل- بي پاس ڪري وڪالت شروع ڪيائين ۽ پوءِ سيشن جج ۽ ٿيو. آخر ۾ چئرمين انڊسٽريل ڪورٽ ڪراچي ٿيو. ڪرڪيٽ ۽ ٽيبل ٽينس کيڏڻ، ٽڪليون ۽ سڪا گڏ ڪرڻ، جانور پالڻ، مختلف ساز وچائڻ، راڳ

ڳاڻڻ ۽ شعر و شاعري سندس خاص شغل هئا. ۲۵- سيپٽمبر ۱۹۷۲ع مطابق ۱۶- شعبان المعظم ۱۳۹۲ هجري تي ايران جي شهر مشهد مقدس ۾ وفات ڪيائين ۽ اتي ئي خواجه اباصلت جي مقام ۾ مدفون ٿيو. سندس ٻه ڪتاب ڇپيل آهن. ۱- ڪليات حيدري اردو ۲- ڪليات حيدري سڌي- سندس استاد سندس والد مرحوم هو. پاڻ شاعريءَ ۾ حمد- نعت شريف- مرثيو- سلام- نوحه- منقبت قصيدو- غزل ۽ ڪافيون لکيون اٿس. جيئن ته پاڻ شگفته طبيعت جو مالڪ ۽ خوش مزاج به هوندو هو تنهن ڪري سندس ڪجهه ڪلام ۾ مزاحيه عنصر به شامل ٿي ويو آهي.

ڪلام

✓ قاصدا! ڏي ڪا خبر تنهن سونهن جي سردار جي،
 ٿي جدائي ماري اڄ جنهن بي وفا دلدار جي.
 تير مڙگان تو هڻي ڪيو آهي ڪاري رخمر هي،
 ڏي اچي مون کي درا تون هاڻ هن آزار جي.
 سهڻ جي طاقت نه آهي ٿو جلي جيرو جگر،
 جڏهن ٻڌان ٿو دوستي توکي وڻي اغيار جي.
 بي وفا ٿي منهن لڪائي وصل کان محروم ڪيڻين!
 سڪ رهي مون کي ٿي هر دم يار جي ديدار جي.
 دل ڪسي معشوق ڪن جور و جفا "قنبر علي"
 رسم هيءُ آهي هميشه عشق جي بازار جي.

(۱۹۰۷ع-۱۹۷۳ع)

عبدالفتاح عاقلي "عبد"

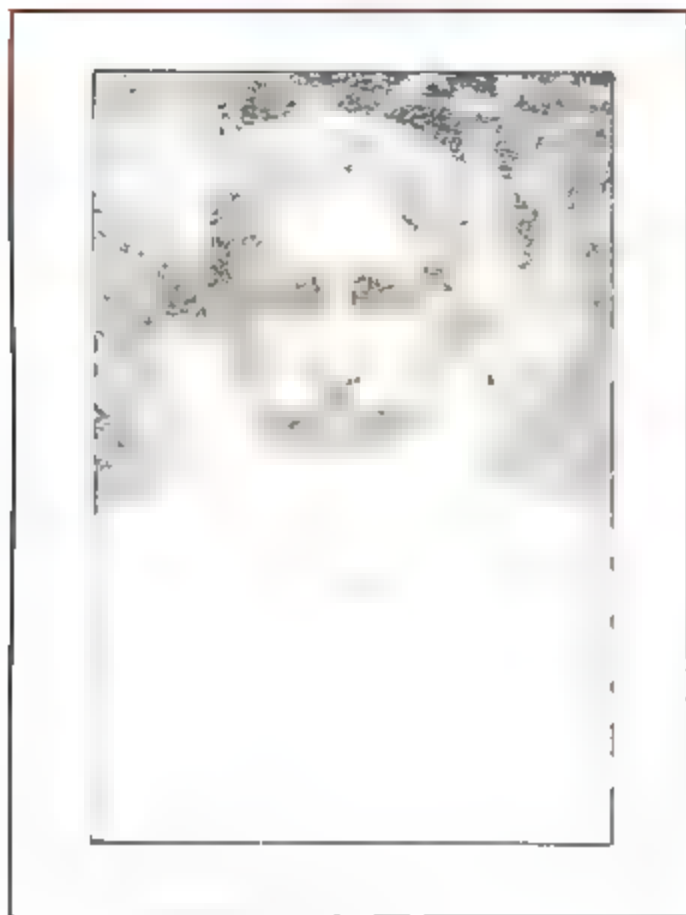
عبدالفتاح عاقلي "عبد" ولد محمد عاقل سومرو ۱۳- مئي ۱۹۰۷ع تي ڳوٺ عاقل صلع لاڙڪاڻي ۾ ڄائو. پرائمري تعليم پنهنجي ڳوٺ ۾ ۽ ميٽرڪ تائين تعليم مدرسو هاءِ اسڪول لاڙڪاڻي مان حاصل ڪيائين. سندس والد صاحب مولوي محمد عاقل جي فيض نظر سان پاڻ شاعري جي اوج تي پهتو. سندس زندگيءَ جو وڏو حصو خانگي ملازمت ۾ گذريو. ڪجهه وقت هفتيوار سنڌ

زميندار سکر جو اسٽنٽ ايڊيٽر ٿي رهيو. بزمِ شاعره لاڙڪاڻو- سنڌي مٽار
سوسائٽي سنڌ ۽ جميعت الشعرا سنڌ جو سرگرم ڪارڪن هئو. ۱۹۶۷ع کان
بيمار رهندو پي آيو. جنهن ڪري کيس ڄامشوري جي اسپتال ۾ علاج لاءِ نيو ويو
جتي ۲۴ - اپريل ۱۹۷۳ع تي وفات ڪيائين.

ڪلام

قرار لاءِ ڇڏي سندن ديار نه آءُ،
عدم ڏي ويندي خدا لڳ خيالِ يار نه آءُ.
ڏسي ڪرم نه ٿئي خاڪو قبر جي گستاخ،
شهيد ناز جي تربت تي بار بار نه آءُ.
ميت ڪرم سان، وفا سان جفا ٿئي سونهن،
پڇڻ جي لاءِ وٺي گڏ رقيب زار نه آءُ.
ڪنهن کي باهن ڪلهي تي ڪنهن سان محو ڪلام،
انهيءَ ته اچڻ کان نه اچ پر هزار بار نه آءُ.
خرامِ ناز جو صدقو نه اچ مٿان ترڪين،
رهي ٿي چشم سدا منهنجي اشڪبار نه آءُ.
اچي ٿو موت ڇڏائڻ غمن کان هاڻ نه اچ،
گهڙو ٿي ترسي ڪيم تنهنجو انتظار نه آءُ.

سنڌي غزل جي اوسر صفحو ۳۷۴ ۽ ۳۷۵.

(۱۹۲۱ع-۱۹۷۳ع)

سيد علي شاه

سيد علي شاه ولد سيد پيرل شاه ۱۹۲۱ع ۾ تولد ٿيو. کيس فقيرن جي رهڻي ڪهڻي پسند هوندي هئي. سندس والد صاحب اڪثر صوفي محمد فقير کٽياڻ جي تعريف ڪندي چوندو هئو ته ”کٽياڻ وقت جو منصور آهي“ انهن ڳالهين جو مٿس وڏو اثر ٿيو ۽ پاڻ وڃي محمد فقير کٽياڻ جو طالب ٿيو. صوفي محمد فقير کٽياڻ وٽ استاد سيدو خان رهندو هئو جنهن کان راڳ جي تعليم

ورتائين. سنڌيءَ ۽ سرائڪيءَ ۾ شاعري ڪيائين جيڪا قلمي رسالي جي صورت
۾ موجود آهي. سندس وصال ۷- نومبر ۱۹۷۳ع تي ٿيو.

ڪلام

ٿله: آيو عشق حصرت ڀلي ڪيون ڀلايون،
پهچڻ سان پيارڻئون سرڪيون سوايون.

آيو قربتون ڪاهي، عجب ٿاه ٿاهي،
لاڳاپا لاهي، رندي رنگ رڇايو.

وينو خيما ڪوڙي، منجه ٿي جايون جوڙي،
بيانيءَ کي ٻوڙي، حقيقت هلايون.

عجب عشق اعليٰ، بيمر پير بالا،
لکين روپ نالا، چڻي چا ٻڌايون.

کليون گيان ڳرجو، سهڻي ساز سُر جو،
آڌيءَ توڙي عصر جو، پکا ڳايون وڄايون.

”علي شاه“ ۾ آيو، رکي پنهنجو رايو،
سهڻو سر سمايو، وڌي ڏي واڌايون.

(۱۸۹۵ع-۱۹۷۳ع)

سيّد جڙيل شاھ ”صوفي“

سيّد جڙيل شاھ ”صوفي“ ولد سيّد متين شاھ لڪياري ۱۸۹۵ع ۾ ڄائو. پاڻ آباؤ اجداد کان وٺي حضرت غوث الحق مخدوم نوح عليه رحمت جن جو مريد هئو. سندس وڏا ڪلهوڙا دور ۾ خانپور عرف ڪن تعلقه سامارو ۾ آباد ٿيا. رشد و هدايت سندس آبائي شيو رهيو هئو. پاڻ راضي شاھ رند جي خاندان مان هئو ۽ صوفيانه مسلڪ سان واڳيل هئو ۽ راڳ ويراڳ ۽ صوفيانه مشغلا رکندو هئو.

۱۹۷۳ع ۾ وصال ڪيائين.

ڪلام

ٿم آهيان دايو درد دلبر جو، سهڻي ساقي سر سرور جو!
سرور سر سبھاني، لاريب لقب لاشاني،
جنهن جو ناهي ڪوٺائي، مون کي آهي قسم پرور جو.
من عاشق ان جو آهيان، ڪنهن ٻئي در ڪنهن واهيان،
پاڻي پاند ڳچيءَ ڳل پايان، آهيان نوڪر پڪ نظر جو.
چڏ ”شاه جڙيل“ نون شاهي، ڪر در تهجي جي گدائي،
رکي سيني صاف صفائي، وٺ پيالو سڪ صبر جو.

(۱۹۲۳ع-۱۹۷۳ع)

”راز“ بلڙائي

عبداللطيف ”راز“ بلڙائي ولد عبدالستار ڪوريڄو ۱۲- ڊسمبر ۱۹۲۳ع تي تولد ٿيو. ”شعرو شاعري ۾ کيس مرحوم ”بسمل“ ٽڪڙائي ۽ حضرت قبه مخدوم محمد زمان صاحب طالب الموليٰ جن استادي جو شرف بخشيو. پاڻ نهايت خوش طبع، خوش ڪلام، شاعر آهي. راز صاحب ڪلام مختصر چيو آهي پر فني لحاظ سان نهايت سليس ۽ رنگين شعر چونڊو آهي. بنيادي طور غزل جو شاعر آهي،

ان سان گڏ نظم به لکندو آهي. سندس ڪوبه شعري مجموعو شايع نه ٿيو آهي. البت محبوب سروري جي لکيل ڪتاب ”يار خاطر“ ۾ سندس ڪجهه ڪلام شايع ٿيو آهي. پاڻ نثري ڪتاب ”گناه“، ”شرابي“، ”بک ۽ بيڪاري“ ۽ ”گبڊن“ تاليف ڪيا اٿس. ۱. ”راز“ بلڙائي جو مون (طالب الموليٰ) سان گهڻو واسطو رهيو. پاڻ پوليس کاتي ۾ ملازم هئو. سندس انتقال ۵۰ ورهين جي ڄمار ۾ سن ۱۹۷۳ع ۾ ٿيو.

ڪلام

هڪ ڏک جو ڏڏل، مسڪين مثل آرام پرائڻ ڇا ڄاڻي؟
ڪنڊن ۾ گذارڻ وارو پلا، دامن کي بچائڻ ڇا ڄاڻي؟
جو عمر سموري آه رهيو آغوشِ بحر آفت ۾،
طوفان مان پنهنجي پيڙيءَ کي سو پار لڳائڻ ڇا ڄاڻي؟
تقدير جو دم هڻندي هڻندي، موت جي منهن ۾ ويندڙ ڪو،
تدبير سان پنهنجي مشڪل کي آسان بنائڻ ڇا ڄاڻي؟
پر جوشِ تڪلم لب تي ۽ سيلابِ ثنا اکين ۾،
سرشارِ محبت ديوانو احوال ٻڌائڻ ڇا ڄاڻي؟
هوءَ ڪي تسليءَ جون ڳالهيون، اي، ”راز“ ڪو ايندو ڪنهن کي يقين،
ڪلندڙ کي رٿارڻ وارو پلارندڙ کي ڪلاڻڻ ڇا ڄاڻي؟

۱۔ مهران شاعر نمبر.

(۱۹۲۸ع - ۱۹۷۴ع)

سيّد حافظ شاھ ”ناطق“

سيّد محمد حافظ شاھ ولد سيّد الله بخش شاھ ۲۲ - فيبروري ۱۹۲۸ع تي تولد ٿيو. ابتدائي تعليم حافظ ھارون دلگير وٽ ٽڪر ۾ حاصل ڪيائين. اڪيڊمي اسڪول ۽ نور محمد ھاء اسڪول حيدرآباد ۾ انگريزي تعليم حاصل ڪيائين. ۱۹۴۵ع ۾ ميٽرڪ ۱۹۵۱ع ۾ بي. اي (آنرز) ۽ ايل- ايل- بي ڪري ٿنڊي محمد خان ۾ وڪالت شروع ڪيائين. بزم طالب الموليٰ جي ڪچهري ڪيس

شاعريءَ ڏانهن مائل ڪيو ۽ ڪيتريون ڪافيون، نظم ۽ غزل لکيائين. طبع جو زود رنج، بااخلاق، باادب، ۽ باتهذيب شخص هئو. ۹- مئي ۱۹۷۴ع تي انتقال ڪيائين. سندس گهرڻ تي، مون (طالب الموليٰ) کيس ”ناطق“ تخلص ڏنو جيڪو آخر تائين استعمال ڪيائين.

ڪلام

اڃ اڱڻ منهنجي عجيبا ڀرت مان پيرا پري،
 تو سوا سهڻا سڪايل جي نٿي ساعت سري.
 درد دل ۾ ڪيئن ڏکيا پيا سور سامهون ٿيا سوين،
 هجر ۾ هاري هنجون هت هاڻ هيٺين ٿي ڳري.
 اڃ نهوڙي نيهن نيو ناسور نوڪن نيٺ ڪيا،
 دل مٿي دائر بره جي پام پهڳڻ ٿي پري.
 رات جو تارا تڪيندي ڏينهن ڏسڪڻ ۾ وڃي،
 آه! آهيان عشق جي اوکي اچي ويو منجهه اري.
 حال ”حافظ“ جو پسي وائي وڃڻ جي ڪيم ڪر،
 دم لڻ تي آه هاڻي ڀل نه ٿي هڪڙو پري.

(۱۹۱۸ع-۱۹۷۵ع)

سليمان شاه ”سالم“

سليمان شاه ولد غلام محمد شاه تاريخ ۱۳- آگست ۱۹۱۸ع تي ڳوٺ
 دُبر تعلقه روھڙي ضلع سکر ۾ تولد ٿيو. تعليم سَنَ درجہ سنڌي ۽ چار درجہ
 انگريزيءَ تائين حاصل ڪيائين. سنڌي، اردو ۽ فارسيءَ ۾ شاعري ڪئي اٿس.
 پاڻ روھڙي سيمينٽ فيڪٽريءَ سان ۲۳- آگست ۱۹۴۷ع کان آخر تائين وابستہ
 رهيو. انهيءَ دوران نزم طالب الموليٰ روھڙي ۽ نزم لطف روھڙي جو صدر پڻ ٿي

رهيو. ساڳئي وقت پڻ درگاه حضرت شاه حلال علم رحمت جو سجاده شين .
 هنر. سندس ڪلام ”اشڪ و تبسم“ جي نالي سان شايع ٿيل آهي. ۲۰ - اپريل
 ۱۹۷۵ع تي رحلت ڪيائين. کيس سندس آبائي ڳوٺ ۾ سپردِ خاک ڪيو ويو.

ڪلام

رهيو پڻ ڪٿي اشتباهِ محبت،
 تنهنجي هر ادا آڳواڻِ محبت،
 منهنجي نيسي تي بقا پي فدا آ،
 جو مان هان هلاڪِ گناهِ محبت،
 پنه راز ان جو ڪهين ڪين پاتو،
 ڪٿان کان ڪٿي آهي راهِ محبت،
 هي دنيا ٿئي رشڪ فردوسِ مون لاءِ،
 اڳر ٿئي سڀرنگاهِ محبت،
 نه ”سالر“ کي غم آه رسوائين جو،
 مان هان واقفِ رسمِ راهِ محبت.

(۱۹۰۲ع - ۱۹۷۵ع)

”انجم“ هالاڻي

آنخوند حاجي عبدالرحمن ”انجم“ هالاڻي ۱۵- آگسٽ ۱۹۰۲ع تي هالا جي ميمڻ خاندان ۾ پيدا ٿيو. سندس والد علي محمد ميمڻ کيس پراڻي دستور موجب قرآن شريف جي تعليم ڏياري، مرحوم حاجي سليم الدين ابڙو وٽ ملامڪتب ۾ سنڌي ۽ فارسي پڙهيو. سال ۱۹۱۹ع ۾ ملا ٽريننگ ڪاليج شهداد پور ۾ ٽريننگ ورتائين ۽ بعد ۾ حاجي سليم الدين جي مڪتب ۾ معلم ٿيو ۽ سندس وفات

بعد ان ٽي مڪتب جو هيڊ معلم به ٿيو. اڳتي هلي مرحوم مولوي مخدوم غلام حيدر صديقي قريشي صاحب جن جي مدد سان حڪومت وٽان پلاٽ حاصل ڪري عمارت ٺهرايائين جيڪا اڄ ”مسلم انجمر پرائمري اسڪول“ جي نالي سان موجود آهي. سندس شاعريءَ ۾ استاد حافظ جان محمد هالائي هو. انجمر صاحب جو پهريون تخلص اسقر هئو پر پوءِ ۱۹۵۰ع ۾ ڦيرائي ”انجمر“ رکيائين. پاڻ ڪيترا سال ميونسپالٽي هالا جو ميمبر ۽ ۱۹۵۳ع کان ۱۹۵۵ع تائين وائيس پريزيڊنٽ ٿي رهيو. ۱۹۵۱ع ۾ فردوس رسالي جو ايڊيٽر ٿي رهيو ۽ نواب شاھ ۾ رهائش دوران رهنما رسالي جو به ايڊيٽر ٿي رهيو، هفتيوار معلم اخبار به ڪڍيائين. جنهن جو ايڊيٽر به پاڻ هئو. هالا ۾ شعر و شاعريءَ جي محفلن کي انجمر صاحب گهڻو زور وٺرايو سندس زندگيءَ جا پويان سال دين اسلام جي ترويج ۽ تبليغ ۾ گذريا. پاڻ ۱- نومبر ۱۹۷۵ع تي انتقال ڪيائين.

ڪلام

آشنا ٿيو دوست ٿيو محبوب ٿيو دلدار ٿيو،
هو وري ساڳيو ٿي آهي مائل اغيار ٿيو.
گر هلاڪت لاءِ هزارين قصد ڪن منهنجا رقيب،
ڪا به پروانه مون کي دوست جي غمخوار ٿيو.
سون خالص آهي ان کي ڪسوني جو خوف ناھ،
آزمائڻ سان ئي عاشق جو سچو ڪردار ٿيو.
مفلس و نادار هر ڪنهن جي نظر ۾ اڄ حقير،
مال و دولت آهي جنهن وٽ اڄ اهو سردار ٿيو.

(۱۹۱۳ع - ۱۹۷۶ع)

پير زين العابدین شاھ ”زينل“

پير سيد زين العابدین شاھ جيلاني ولد حاجي شاھ ڳوٺ نوراني شريف تعلقہ
 ٽنڊو محمد خان حيدرآباد ۾ ۲۶ - شوال ۱۳۳۱ هجري بمطابق ۲۸ - سيپٽمبر
 ۱۹۱۳ع تي پيدا ٿيو. پاڻ ننڍپڻ کان ئي موج در موج اوج کي رسيو ۽ سدائين
 حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جنجي محبت ۾ سرشار هو. زين العابدین شاھ جي
 ولادت ۽ ولايت جي بشارت سندس والد کي، هڪ الله لوڪ درويش ڏني هئي.

پاڻ اٽڪل ۱۲ سال گنجي ٽڪر جي غارن ۾ الله تعاليٰ جي عبادت ۾ گذاريائين ۽ دنيا جي گفتگو بند ڪري خاموشي اختيار ڪيائين. ان خاموشي کي ٽوڙڻ لاءِ سندس والد کيس ڪيترن ئي درويشن ۽ اوليائن وٽ وٺي ويو ڪيئن حڪيم ويڃ پيئڻائين پر ڪو به فائدو ڪونه ٿيو پوءِ کيس اوتي شريف جي بزرگن وٽ وٺي ويو، جتي سندس خاموشي ٽٽي وئي. وٽس هر وقت محفل ميلاد پرياهوندي هئي. زين العابدين شاه سال ۱۹۵۶ع ۾ بغداد شريف ويو جتي حضرت غوث الاعظم عبدالقادر جيلاني جي مقبره جي زيارت به ڪيائين ۽ اتي حضور ڪريم جن جي وار مبارڪ جي زيارت ڪيائين. حج به ڪيائين جتي گهڻو وقت مديني پاڪ ۾ روضي مبارڪ سامهون ويهي صلاه و سلام ۽ ذڪر اذڪار ڪندو هو. پنهنجي زندگي ۾ ٻي انداز شعر چيو اٿس جنهن ۾ سنڌي، بلوچي، سرائڪي اردو- انگريزي، فارسي ۽ عربي شعر موجود آهي. حق جي تلقين آخر تائين ڪندو رهيو ۽ ۱۳، محرم الحرام ۱۳۹۶ هجري/ ۱۶- جنوري ۱۹۷۶ع تي وفات ڪيائين.

ڪلام

درد وندو در تي ڏسي، در بند نه ڪر تون دستگير،
هي درد جو دانهون سٿي تر بند ڪر تون پاڪ پير،
داتا مون کي ڏئي دلا سو ساه منهنجو ٿئي سڌير،
آئون پي پاتار ۾ مون کي اڪارج سخت سير،
منهنجي خدا لڳ خبر، دير داتا ڪيم ڪر.

*

دست در دلبر ۾ ديلم، محب منور موهر مو،
آهر اميد ميسر شدي، يد بيدار يار بدمر خوبر خو،
مست ساقي مست ساغر مست چشمان ماهرو،
اين جا بيا اين جا بيا، جامِ نوشتم جوبجو.

(۱۹۲۰ع-۱۹۷۶ع)

مولانا غلام محمد "گرامي"

مولانا غلام محمد گرامي ۳۰ - دسمبر ۱۹۲۰ع تي ڄائو، سندس والد جاڙو خان بئوچ هو. "گرامي صاحب حيدرآباد ۾ ۱۹۴۳ع ۾ جامع عربي تحريڪ ۾ آيو ۽ ان کان پوءِ هميشه لاءِ حيدرآباد ۾ رهيو. ۱۹۵۱ع کان ۱۹۵۴ع تائين ٽريننگ ڪاليج ۾ فارسيءَ جو استاد رهيو. ۱۹۴۳ع ۾ قلمي زندگي ۽ صحافي زندگي جو آغاز "هلال پاڪستان" جي افتتاح سان ڪيائين ۽ عبرت جي ٻئي دور ۾

ڪالم نويس رهيو. ان سلسلي ۾ رسالو آفتاب ڪراچي، عرفان لطيف حيدرآباد، پاسبان هالا، الرمان هالا، ۽ ترجمان ميرپورخاص جو ايڊيٽر رهيو. ۱۹۵۵ع ۾ سنڌي ادبي بورڊ ۾ آيو ۽ رسالي مهراڻ جو مئنيجنگ ايڊيٽر ٿيو. ۵۷-۱۹۵۶ع ۾ ”شاعر“ حيدرآباد جو ايڊيٽر ٿيو. سندس تعلقات جو سلسلو وسيع آهي جناب مخدوم محمد زمان صاحب طالب الموليٰ صاحب سان محبت ۽ عقيدت وارو تعلق اٿس. ۱. گرامي جو انتقال ۱۵- سيپٽمبر ۱۹۷۶ع تي ٿيو.

ڪلام

آه ڪٿ اهل نظر، ذوقِ نظر، حسنِ نظر،
جو ڪري شعبه حسنِ گريزان تي نظر.
آهي ڪمبي ۽ ڪلسا ڏي يڪي راهِ گذر،
تو ۾ اي اهل نظر، خام ٿيو اندازِ نظر.
تنهجي هر نيمِ نظر ٿي ڪري دل روشن تر،
ڪٿي محرومِ نظر، هي ڏس اندازِ نظر.
ڪٿ قدم سوچي ۽ سمجهي، اي خداوندِ خيال،
ايندو هر نڪتِ موهوم به اندازِ نظر.

۱- مهراڻ شاعر نمبر ص ۷۶۳ سال ۱۹۹۰ع

(۱۸۹۵ع-۱۹۷۶ع)

مولوي ثناء الله ”ثنائي“

مولوي ثناء الله ولد الله بخش فقير کوهارو وينل سهرادوراني تعلقه دڙڪري ضلع لاڙڪاڻو تخلص ثنائي، ۹- صفر ۱۳۱۳ھ بمطابق ۱- آگسٽ ۱۸۹۵ع تي ڄائو. ”پنهجي والد کان تعليم ورتائين. تاج محمد امروتي بزرگ جو مريد ٿيو ۽ خلافت مليس. عشق جون هميزون سنائين. مجاري شاعري، مزاحيه نظم، مولود، مداحون، خطبا وغيره منظوم ڪيائين. سندس ڪلام ڪن مجموعن ۾ پڻ

آڳاٽو چيو. سنه ۱۳۳۶ھ (۱۹۱۸ع) کان وٺي يا اڃا به ڪجهه اڳ ڪلام چوڻ شروع ڪيائين. ڪلام وزن، بحر جي قالب ۾ سمو هيائين. اندازاً هزار کن سندس ڪافيون نظر مان گذريون، جيڪي عام ذوق واري رنگ کان وٺي اعليٰ معنيٰ واري مضمون تي مشتمل آهن.^۱ ۲۶۔ ڊسمبر ۱۹۷۶ع تي وفات ڪيائين.

ڪلام

عشق گهر پنهنجو ڇڏائي ٿو رلائي دريدر،
 بادشاهن کي پلائي، ٿو بنائي دريدر.
 هير ٿي حيران ٿي ڪيو تحت کي راجهن ترڪ،
 شاهزادو شوق مون مڙلي وڃائي دريدر.
 نازنين نامدارن کي نائي جو ڌري،
 جهوپڙيون ڪائن ڪڪن جون ٿو اڏائي دريدر.
 عشق عابد ٿو پلائي، سڻ قصو صنعان جو،
 هن دنيا نام نيڪي ٿو وڃائي دريدر.
 اي ”ٺائي“ عشق وارا ڪين خوري پئي ڊڄن،
 ٿو نچائي عشق هي پولو بنائي دريدر.

۱۔ ڪافيون جلد ۳ صفحو ۱۳۲

(۱۹۲۰ع-۱۹۷۶ع)

عبدالله ”اثر“

عبدالله ولد مولوي الهڏنو چانڊيو ۱۴- جولائي ۱۹۲۰ع تي ڄائو، سندس تخلص ”اثر“ هو. ”پرائمري تعليم پنهنجي ڳوٺ (پيرو چانڊيو، لاڙڪاڻو) ۾ حاصل ڪيائين. سنڌي فائينل جو امتحان پاس ڪري ۱۹۳۶ع ۾ مسلم اسڪول ۾ استاد ٿيو. پارسي ۽ عربيءَ جي تعليم مولوي محمد اسماعيل قريشي ۽ مولوي غلام رسول عباسي کان حاصل ڪيائين. ۱۹۴۸ع ۾ ٽريننگ ڪاليج جو

امتحان ڏئي ٽريننگ ڪاليج لاڙڪاڻي ۾ استاد ۽ اِي۔ ڊي۔ آءِ۔ ايس مقرر ٿيو۔
 ”نجفي“ ۽ ”شيدا“ جي صحبت ۾ کيس شاعريءَ جو شوق پيدا ٿيو۔ شاعريءَ ۾
 سندس استاد مولوي عاقل صاحب هو۔ پاڻ ڪيترا سندس مخمس وغيره به لکيائين
 پر سندس غزل جو رنگ علحده هو۔ عربيءَ جي مشهور قصيد البرده ۽ بانت سعاد
 جو سنڌي نظم ۾ ترجمو ڪيو هئائين۔ سندس وفات جي تاريخ ۲۶۔ ڊسمبر
 ۱۹۷۶ع آهي۔

ڪلام

عطا ٿيو سير گلشن جو ڪڏهن بادصبا وانگر،
 ڪڏهن پابند رهڻو پيو چمن ۾ نقش پا وانگر۔
 ستم ان جو زماني ۾ ڪرم جو پاسدار آهي،
 سيم بختي به سر تي ٿي اچي ظلِ هما وانگر۔
 سلامت ٿو رهي عاشق جي دل ۾ شوقِ پابوسي،
 فلڪ جون ٿو سهي سختيون تڏهن برگِ حنا وانگر۔
 ”اثر“ ايڏي ته مشهوري ملي وئي عشق جي صدقي،
 جو هر نا آشنا مون سان ملي ٿو آشنا وانگر۔

۱۔ سنڌي غزل جي اوسر ص ۲۸۷

(۱۹۳۴ع-۱۹۷۶ع)

سيّد ثابت علي شاه ”ثابت“

سيّد ثابت علي شاه، ”ثابت“ لڪياري ولد سيّد نور محمد شاه، ميرپورخاص ضلعي جي لڪياري ساداتن مان هو. سندس جدِ امجد سيّد موليدنو شاه لڪي مان هجرت ڪري ”دونهائو شريف“ ۾ آباد ٿيو. سيّد ثابت علي شاه ”ثابت“ تخلص ڪندو هو. سندس جنم ۱۹۳۴ع ڌاري ٿيو. پاڻ راڳ جو سٺو چاڻو هو، نظم ۽ نثر تي سٺي دسترس هيس، علمي ادبي گڏجاڻين ۾ وڏي شوق

سان شرڪت ڪندو هو. ناموافق حالتن جي ڪري هاءِ اسڪول جي تعليم کان
اڳتي نه وڌي سگهيو. سندس وصال ۱۹۷۶ع ۾ ٿيو.

ڪلام

✓ تل: ڏسندي ڏسندي يار سان اڙجي ويون منهنجون اکيون،
درد جو درمان ٿيو جڏهن وڃي پئي پڪيون.
مامر هو حال دل جو ڏينديون ۽ وٺنديون رهيون،
خوب ڏي وٺ ٿي وئي پر لوڪ نه ڪڏهن لکيون.
جن ڏنگن جي ڪٽي ٿي ڪوشش پاڻ سي ڏنگجي پيون،
محب جي مٺي نظر آهن اکيون منهنجون ڪڪيون.
بس روئڻ کان ڪين ڪن ٿيون دم به دم روئنديون وتن،
اير واريون عادتون آهن اکيون منهنجون سيڪيون.
اک اڙايم دل وڃايم ڏک پرايم عمر جاءِ
ڪيئن ڪري "نابت" پلا ڪاسٽ ڏيون مون کي سڪيون.

(۱۸۹۹ع-۱۹۷۷ع)

مولوي عبدالرحمان ”ضيائي“

مولوي عبدالرحمان ”ضيائي“ ولد مولانا بهائي سن ۱۸۹۹ع ۾ ڄائو. ”مولوي
 ”ضيائي“ صاحب پنهنجي والد جو ننڍو فرزند هو. قرآن شريف جي تعليم پنهنجي
 والد صاحب وٽ ورتائين. عربي جا هيٺيان ڪتاب پنهنجي والد صاحب وٽ
 پڙهيائين مگر ڪمال پيرنسيءَ ۽ ان سان گڏ ضعف بصارت ڪري، مٿيان
 ڪتاب کين پڙهڻ گران لڳو. ان ڪري مختلف جڳهين ۽ مختلف مدرسن ۾

تعليم ورتائين. گهڻو وقت جناب حضرت مولانا عبدالڪريم صاحب ڪاڪيپوٽي ۽ قاضي محمد ابراهيم صاحب ڪارڙن تعلقي شهدادڪوٽ وارن گڏ پڙهيو. آخر ۾ سنڌ فضيلت ۽ دستاربندي، حضرت مولانا حافظ محمد ابراهيم ڳڙهي ياسين وارن وٽ حاصل ڪئي. مختلف مقامات تي درس و تدريس جو ڪم پڻ ڪيو. پارسي ۽ سنڌي شعر و شاعري جو 'ملڪو' موروثي مليل هوس. بيعت نقشبندي خاندان ۾ حضرت محمد عمر جان صاحب چشتيه شريف ڪوئيٽا وارن جي هئي. ڪجهه سال مخدوم طالب الموليٰ وٽ به رهيو سندس انتقال ۱۸ - فيبروري ۱۹۷۷ع تي ٿيو.

ڪلام

پرين! تنهنجا پون ٿا پور هر هر، تهاڻ ڪر ٿو رهاڻ رنجور، هر هر!
 نڪو محرم نڪو سانگو نه ساڻي، ٻڌايان ڪنهن کي مان هي سور، هر هر،
 لڪايم عشق کي، ليڪن لڪيو ڪونه، چڪي ٿو، درد جو ناسور، هر هر،
 کليل منهن سان، رقيب سان کلي ٿو، ۽ مون کان ٿو رهين مستور، هر هر،
 عشاق سان پرچي وڃ خداڙا، رسڻ جو چو رکيئي دستور، هر هر،
 رقيب سان قريبي ۾ گذارين، رهين چو دوستن کان دور، هر هر،
 "ضيائي" نيم بسل کي ٿو گهرين، سڄڻ، باديده، مخمور، هر هر.

۱- مهراڻ شاعر نمبر ص ۲۹۳ سال ۱۹۹۰ع

۲- مخدوم طالب الموليٰ ۲ نئين زندگي

(۱۸۹۶ع - ۱۹۷۷ع)

فقير در محمد هيسباڻي

فقير در محمد هيسباڻي ولد فقير خير محمد هيسباڻي سن ۱۸۹۶ع ۾ ڳوٺ
 فقير خير محمد هيسباڻي صلح نوشهروفيروز ۾ تولد ٿيو. پاڻ فقير خوش خير محمد
 جو پڙهڻو هئو. سندس صداقت نوشهري سان هئي ۽ پاڻ شاه ڪريم نوشهري
 فيروز واري جو طالب هئو. محقق، ريانس ۾ شاعري ڪئي اٿس جيڪا درگاه
 فقير خير محمد بي عالمي سورت ۾ موجود آهي. سندس وفات ۴ مئي ۱۹۷۷ع تي ٿي.

ڪلام

ٿم: اي رفيقا خيال منهنجو ناهي يڪجا ڇا ڪيان،
پُور پرين جا پُون ٿا دل اندر در در نوان.

ناز نيشن جا ڏسي، داناءَ دل ٿي بي وُسي،
حُسن جي جلون جلايو، ساهُ سارو باه جيان.

يار جي نازڪ نظر، دل کي ڪيو شوقن شڪار،
بيحير جهرجهگ ڦران، فرياد هيءُ ڪنهن کي ڏيان.

ڪين ٿي وسري ڪڏم، محبوب جي صورت عجيب،
ويجهڙائي يار جي، ويتر وڌائي سڪ عيان.

بي وفا دنيا اندر، پايان نه ساعت ڪا سڪي،
در اهو برحق پلو، رهجي اچي جو يار سان.

”درمحمد“ ڳاله دل جي، آ گهڻي پر ڪَٽِ قطع،
حال پائي ناهي ڪو، ڪنهن سان قصور سارو سليان.

(۱۹۱۱ع-۱۹۷۷ع)

محمد جمن هالو

محمد جمن ولد احمد هالو ۲۲. فيبروري ۱۹۱۱ع تي ٺٽي ۾ پيدا ٿيو. سندس چچيءَ جو نالو ته محمد حسين هئو پر جمعي جي ڏينهن چمن جي ڪري مٿس محمد جمن نالو پئجي ويو. سندس ننڍپڻ نانائش ۾ گذريو، پاڻ اڃا ڏهن سالن جو هو ته سندس والد وفات ڪري ويو ان ڪري پاڻ تعليم حاصل ڪري ڪونه سگهيو ۽ اباڻن وارو ڌنڌو (رازڪو) اختيار ڪيائين پوءِ بهتر روزگار جي

ڳولها ۾ سن ۱۹۲۶ع ۾ اچي هميشه لاءِ ڪراچي وسائينس. ۱۹۳۵ع/ ۱۹۳۶ع ڌاري شاعريءَ جي دنيا ۾ روشناس ٿيو ۽ لشي جي ٻن ڪلاسيڪل شاعرن صابر پتڪمي ۽ شاعر چاچائي کان تقارر گهڻو متاثر هئو. مرحوم غلام احمد نظامي طرفان قائم ڪيل بزم ادب ۽ بعد ۾ بزم نظامي جي مشاعرن ۾ ڪلام پڙهندو هو. پاڻ حبيبت الشعرا سنڌ جي ۱۴- ادبي ڪانفرنس جو روح روان پڻ هئو. ۱۹۵۶ع ۾ جڏهن بزم طالب الموليٰ جو بنياد پيو ته پاڻ ڪراچي شاخ جو پهريون صدر مقرر ٿيو ۽ مرڪزي ڪائونسل جو رڪن پڻ هئو. بزم اصغر جو به صدر هئو. سندس ۳ مجموعا ته سندس زندگيءَ ۾ شايع ٿي چڪا آهن البته سندس وفات بعد هاڻي سندس ڪافين جو ڪتاب ”وندر ۽ ورلاپ“ نالي سان شايع ٿيو آهي. هالي صاحب ۲۴- آگسٽ ۱۹۷۷ع تي وصال ڪيو، کيس سنڌ جي عظيم قبرستان مڪليءَ ۾ دفن ڪيو ويو.

ڪلام

هڪ مٺي ٻاهر ڪڍي ۽ ٻي مٺي اندر وجهو،
 مڙس ڪو مانجهي وجهو ۽ ڪانڌ ڪو ڪونڌر وجهو.
 هاڪ جنهن جي حسن جي هر وقت سڀ ٻڌندا هئا،
 سو مينگاري يار سهڻو لحد ۾ دلير وجهو.
 جو ستو ٿي شوق مان ساري عمر غلن مٽي،
 تنهن کي اُٿي قبر ۾ اي دوست ري بستر وجهو.
 ”هالي“ ساڻ هاڻي وري منڪل سان ملندو دوستو،
 ڪي وجهو به چار گل ۽ ڪي عطر عبر وجهو.

(۱۹۰۳ع-۱۹۷۷ع)

آغا عبدالنبي ”عليگ“

آغا عبدالنبي ولد آغا گل حس خان، شڪارپور جو پٺاڻ هو. سندس ولادت ۱۶- مارچ ۱۹۰۳ع ۾ ٿي. پاڻ سٺو شاعر هو. تخلص ”عليگ“ هڪڙو هو.

”سندن ابتدائي تعليم، گمبٽ (خيرپور) ۾ شروع ٿي. ان کان پوءِ خيرپور ميرس ۾ انگريزي تعليم وٺي، ۱۹۱۹ع ۾ ميٽرڪ پاس ڪيائون. اعليٰ تعليم

لاء. عبي جڙه ڪاليج ۾ داخل ٿيا، جتان ۱۹۲۴ع ۾ بي. اي. (آرس) ڪري، پنهنجي وطن شڪارپور آيا.

آغا عبدالنبي کي ننڍي هوندي کان شاعري جو شوق هو. سندس وڏي ڀاءُ آغا صوفي جي صحبت سندس طبيعت کي وڌيڪ اجاگر ڪري ڇڏيو هو.

پهرين سنڌي فلم ”ايڪتا“ جا ٻاڪستان کان اڳ ٺهي هئي، تنهن جا ڊائلاگ ”آغا“ عبدالنبي لکيا هئا. سندس شايع ٿيل ڪتابن ۾ ”افڪار عليگ“ (نظم) ۽ حريص پتلو عرف وفا جي ديوي (ڊراما) مشهور آهن. سندس ڪليات (قلمي) سندس پوين وٽ محفوظ آهي.

آغا عبدالنبي جو انتقال ڪافي وڏي عمر ۾ سن ۱۹۷۷ع ۾ ٿيو. سندس شايع ٿيل ڪتابن جي فهرست مندرجہ ذيل آهي. ۱- افڪار عليگ ۲- سني پنهنون ۳- حريص پتلو ۴- افسانا ۽ مقالا وغيره

ڪلام

اڄ ياد من، پون ٿا، گذري ويل زمانا،
زخمر، جگر تي منهنجي، نظرن جا تازيانا.
اها مرڪ تهجي مٽري، اها تنهنجي دلربائي،
اهي منهنجون مٿون ۽ تنهنجا رڳا بهانا.
هن بيقرار دل جي، آه وڻان ۽ زاري،
اهي ظلم جا جي تنهنجي گهر گهر هئا فسانا.
مهجي النجا ۽ اري، تنهنجي بيرخي ستمگر،
تير نگه سان دل تي، تنهنجا چٽڻ نشانا.
شل ياد تهجي دائر، دل ۾ رهي ته منهنجي،
پل داغ دل جا ”آغا“ تازو رهن توانا.

(۱۹۰۱ع-۱۹۷۸ع)

عبدالڪريم ”گدائي“

عبدالڪريم لاشاري ”گدائي“ ولد بجار خان لاشاري، ۱۰ جنوري ۱۹۰۱ع تي پنهنجي ڳوٺ ڪريم آباد تعلقو ٺل ضلعي جيڪب آباد ۾ ڄائو. پرائمري تعليم ٺل ۾ حاصل ڪيائين جيڪب آباد جي انگريزي اسڪول ۾ داخل ٿيڻ بعد وڌيڪ تعليم حاصل ڪرڻ لاءِ ميونسپل هاءِ اسڪول سکر ۾ داخل ٿيو. سال ۱۹۱۸ع ۾ ڪانگريس ۽ خلافت تحريڪ کان متاثر ٿي مشترڪ

مان تعليم ترڪ ڪري انهن تحريڪن ۾ حصو ورتائين. ۱۹۲۰ع ۾ نل مان ورنڪيولر فائنل جو امتحان پاس ڪيائين..... ۱۹۳۲ع ۾ نوڪري ڇڏي تحريڪ آزادي ۾ شامل ٿيو ۽ نل جي ڪانگريس ڪميٽي جو سيڪريٽري مقرر ٿيو ۽ انگريزن خلاف جو شيلا نظر لکيائين. سندس شاعريءَ جي شروعات ۱۹۲۲ع ۾ لطف الله بدوي جي صحبت هيٺ ٿي پر سندس شاعريءَ جو دور ورهاڱي کان پوءِ شروع ٿئي ٿو... سندس صحافت ۾ به چڱو حصو رهيو آهي، پاڻ جيڪب آباد جي ڪيترين هفتيوار اخبارن جو ايڊيٽر ٿي رهيو. ”گدائي“ جو انتقال ۲۸- جنوري ۱۹۷۸ع تي ٿيو.

ڪلام

هڪ دفعو تو جا ڪٿي بادِ دگر پي ٿيندي،
 ڪا عنايت جي نظر رشڪِ قمر پي ٿيندي.
 انتظار آهي قيامت جو روح گهٽجي ٿو،
 ڪجه خبر ناهي ته هي رات گذر پي ٿيندي.
 جن کي آهي نه ميسر هتي مانيءَ جو ڳپو،
 اهلِ دولت کي انهن جي ڪا خبر پي ٿيندي.
 چو ڪجي فڪر جي اڃ آهي انڌيرو چانيل،
 رات کان پوءِ يقين آهي سحر پي ٿيندي.
 ڇا ڪندا مون کي ”گدائي“ هي زماني جا ستم،
 زندگي آهي ته بهر طور بسر پي ٿيندي.

(۱۹۲۲ع-۱۹۷۸ع)

عارف الموليٰ

پير حاجي شاهوار ولد سيد ذنل شاه جيلاني ۲۰- آڪٽوبر ۱۹۲۲ع تي تولد ٿيو. پاڻ سنڌ جي مشهور بزرگ ۽ شاعر سيد حسن بخش شاه جو پوٽو هئو سندس ڳوٺ پير سحان علي شاه، تعلقي شهدادپور ضلعي سانگهڙ ۾ آهي. سندس شمار سنڌ جي سٺن شاعرن ۾ ٿئي ٿو، پوري عاشر تخلص هئس ۽ پوءِ محمد فقير کٽياڻ عارف تخلص ڏنو. ان بعد مون (طالب الموليٰ) کيس عارف

الموليٰ تخلص ڏنو جو آخر تاءِ قائم رهيو. منهنجي صحبت جو مٿس سٺو اثر هو ۽ اٺون سندس ڪلام جي اصلاح به ڪندو هئس. عارف الموليٰ شاعريءَ جي هر صنف تي طبع آزمائي ڪئي آهي، سندس انتقال ۳۱ - مئي ۱۹۷۸ع تي ڪارجي حادثي ۾ ٿيو.

ڪلام

ننڊاڪيون ننڊاڪيون نماڻيون نماڻيون،
 اچن باز وانگر، اڏاڻيون اڏاڻيون.
 ڪٽوريون ڪٽاريون ۽ ڪاريون ڪناريون،
 سي مدهوش مي نوش سهڻيون سونهاريون،
 رسيليون رسيليون سدا راج راڻيون.
 تڪا تيرَ نخچير ڪن ميرَ ماري،
 نه طاقت آ ڪنهن کي جو تن ڏي نهاري،
 وجهن گهورَ هڪ سان گهڻن منجهه گهاڻيون.
 اڪيون ڪن اکين جي ته عارف غلامي،
 سڪندر ۽ دارا سوين در سلامي،
 وڏا پاڳ جن سان رچي ڪن رهاڻيون.

(۱۹۰۳ع-۱۹۷۸ع)

حاجي شاه محمد نوحاڻي

حاجي شاه محمد نوحاڻي بلوچ جي ولادت اٽڪل ۱۹۰۳ع ۾ ٿي. ڳوٺ ڪنگورو دگهڙي ضلع ميرپورخاص جو رهندڙ هئو سنڌي تعليم پنهنجي ڳوٺ جي پرائمري اسڪول ۾ حاصل ڪيائين. سندس ڳوٺ ۾ ديني مدرسو هو جتي مولوي عبدالحئي کان عربي ۽ فارسي جي تعليم ورتائين صومر صلواة جو پابند هو. مهمان نوازي ۽ سخاوت ۾ پنهنجو مٿ پاڻ هو. انگريزن خلاف هلايل

تحريڪ ۾ ڀرپور حصو ورتائين. سندس ڀارن، دوستن جو شمار وڏو حلقو آهي سال ۱۹۴۲ع ۾ کيس حج جي سعادت نصيب ٿي شعر رواني سان چونڊو هو حاجي صاحب ۱۷- جولائي ۱۹۷۸ع تي هن فانيءَ جهان مان دارالبقا ڏانهن راهي ٿيو وفات وقت سندس عمر ۷۵ سال هئي.

ڪلام

ٿله: ناٿي نينهن تنهنجي نروار کيس،
ڏٺي ڏيه سڄي ۾ اظهار ٿيس.

الست برهڪم آواز ٿيو،
تڏهن قالو بلا منهنجي قلب چيو،
آهي اکر اهو ئي اندر روح رهيو،

لکتي روح قلم جي لاچار کيس.

جنهن ڏينهن ڪنان ٿيڻ جاني جدا،
وتان وقت انهيءَ کان ٿيو فاني فدا،
وسرين ويل نٿو هڪ ڄاڻي خدا،

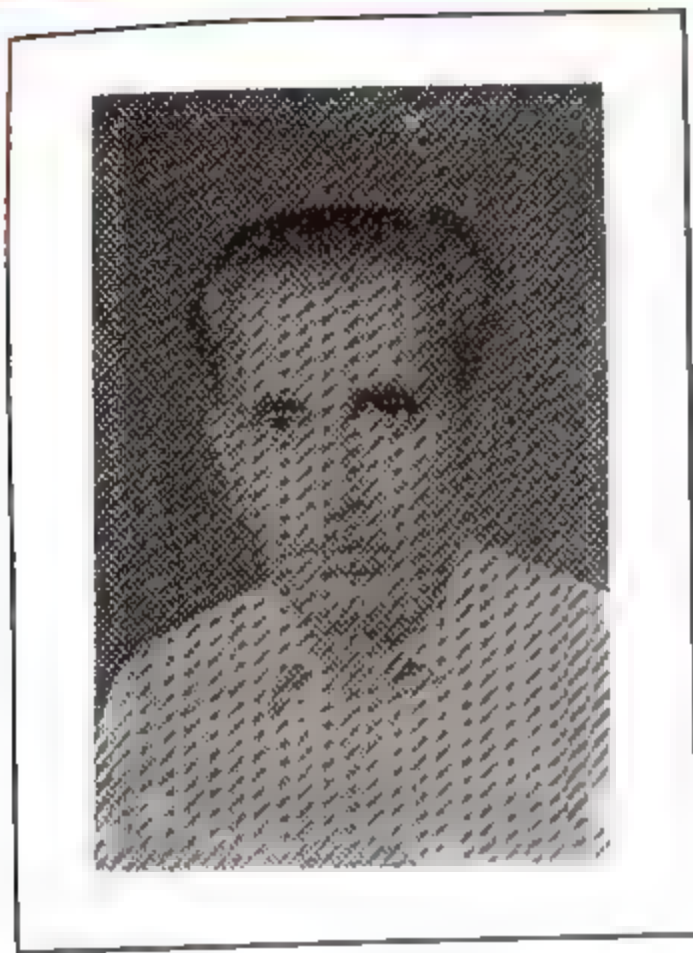
آه لاشن ته تنهن جيءَ لاچار کيس.

سڪي ساه سڄڻ توکي ساري ٿو،
هت گهنگهر ڏينهڙا گهاري ٿو،
اهو وڃڻ مون کي ماري ٿو.

آءُ بهم تنهن جي بيمار کيس.

شفا "شاه محمد" توتي شاه ڪندو،
پنهنجي واهر وسيلو اچي واه ڪندو،
بخش گوليءَ جا ته گناه ڪندو،

پازي در جنهنجي پيار ٿيس.

(۱۹۰۶ع - ۱۹۷۸)

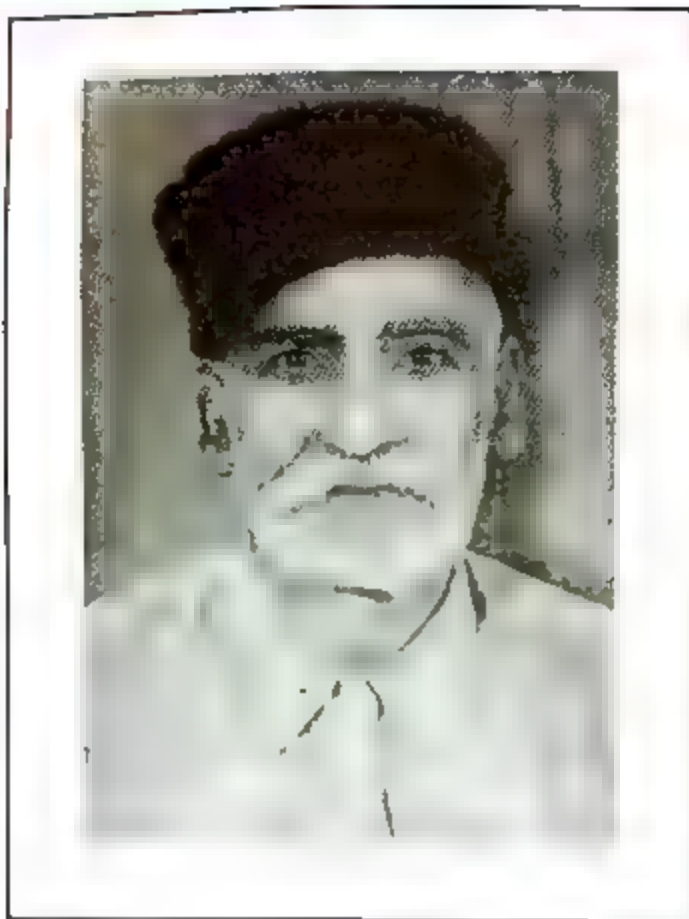
”امير“ قريشي

امير بخش قريشي ولد امام بخش ڳوٺ شڪارپور ۾ ۱۹۰۶ع ڌاري ڄائو. شاعري جو آغاز ۱۹۳۰ع کان ڪيائين. شاعريءَ ۾ سندس استاد سرشار عقيقي هو. پاڻ ”محفل احباب“ جو صدر، ”جميعت الشعراء“ سنڌ جو جنرل سيڪريٽري ۽ ڪيترن ئي ادبي ادارن جو سرگرم ڪارڪن ٿي رهيو. سندس تصنيفات ۾ ”جهنگل“ (ناول) ”انور“ (ناول) ”بياض امير“ ۽ ”شڪوه جواب

شڪوه“ جو ترجمو قابلِ ذڪر آهن. پر اُهي ڪتاب اڃا اشاعت هيٺ اچي نه سگهيا آهن. پاڻ فوڊ ڊپارٽمينٽ ۾ هڪ اعليٰ عهدي تان رٽائر ڪري ڪجهه وقت شڪارپور ۾ سڪونت پذير ٿيو، بعد ۾ ڪراچيءَ منتقل ٿيو. پاڻ نهايت ئي نيڪ ۽ مهمان نواز طبيعت جو مالڪ هو. ۱۹۷۸ع ڌاري وفات ڪيائين.

ڪلام

رازِ دل پنهنجو ٻڌائي ويٺا،
حسن کي پاڻ پَسائي ويٺين.
دانهن دنيا کي ڏٺه حيف ’امير‘،
پاڻ کان دوست رسائي ويٺين.
نينهن ناسور پراڻي ويٺين،
سوز سيني مان گنواني ويٺين.
آب اکين مان وهائڻ افسوس،
بره جي باه وسائي ويٺين.
ڏاه سان ڏيم ڏڪائي ويٺين،
پاڻ کان پاڻ پلائي ويٺين.
خاڪ هوندي به سڏائين ٿو ’امير‘،
خواه مخواه خلق ڪلائي ويٺين،
مون چيڻ ڪير ڪر سوال ’امير‘،
آبرو نيٺ وڃائي ويٺين.

(۱۹۰۳ع - ۱۹۷۹ع)

محمد خان ”غني“

محمد خان ولد قاضي محمد دائود ۱۸ - مارچ ۱۹۰۳ع تي ڳوٺ ”ٺڪر“ تعلقو ٽنڊو محمد خان ضلع حيدرآباد ۾ تولد ٿيو. سندس خاندان عثماني ادبي دنيا ۾ نمايان ۽ بلند مقام جو نسل آهي پاڻ حافظ حامد ٺڪرائي جو پوٽو ۽ محمد هاشم ”مخلص“ جو ڀائيٽيو هئو. قرآن شريف ۽ پارسي جي تعليم عبدالله ”بسمل“ کان ورتائين ۽ اهو ئي شاعريءَ ۾ سندس استاد به هو. ننڍي عمر ۾ شعر چوڻ لڳو ۽ آخر

تائين سڌي ٻولي ۾ ادب جي ٻي لوڻ خدمت ڪيائين ۽ خود به نمايان مقام تي پهتو. ۱۹۳۱ع کان "مسلمان" اخبار جو ايڊيٽر به ٿي رهيو. غني صاحب جو انتقال ۱- مارچ ۱۹۷۹ع تي ٿيو.

ڪلام

ڇا ٿو تون ٻچين ڇا مون ڏٺو تنهنجي غمن ۾،
هڪ آه جگر دوز، هڪ باه بدن ۾.
مارين ٿو نگه ساڻ، جيارين ٿو کلڻ ساڻ،
اعجاز ڏنم تنهنجي چپن ۾ اکين ۾.
اکين ٿي ملي توسان ڪيو دل کي گرفتار،
پنهجن کان لڳي آه، نه رک خوف ٻين ۾.
نخچير قرب آه، ڪمان هٿ ۾ هڪيو ڪان،
ويچار اچي شل نه دل تير فگن ۾.
جيئن پير ٿو ٿئي نيشن ٿو ٿئي تيز سمنگر،
ڏس ڪيئن نه ڪريو چرخ ڪهن آه اچن ۾.
بلبل جي اگر آه جو تاثير هو نا،
ڇو ڇاڪ گريبان ٿيو گل جو چمن ۾.
برباد ڪيو دل کي قدو زلف جي سودا،
نادان جو ڪم نيٺ پيو دارو رسن ۾.

(۱۸۹۷ع - ۱۹۷۹ع)

جان محمد ”اضعف“ هالائي

جان محمد ولد عبدالرؤف ابڙو ۱۴ - آگسٽ ۱۸۹۷ع تي تولد ٿيو. اضعف هالائي سندس تخلص هئو. ”سندس اسلامي ۽ تبليغي مضمون ورهين کان وٺي سنڌ جي سڀني مشهور اخبارن ۽ رسالن ۾ شايع ٿيندا پئي رهيا آهن. شاعري توڙي انشا پرڌاري، ۾ سندس استاد مرحوم حڪيم فتح محمد صغير سيوستانی ۽ مرحوم محمد هاشم ”مخلص“ هئا خلافت واري زماني ۾ خلافت تحريڪ ۾

سرگرميءَ سان حصو ورتائين. انجمن مولود النبي صه هالا ۾ پاڻ مرحوم الحاج پير محمد صاحب سائل هالائي جي سنگت ۾ سرگرم ڪارڪن جي حيثيت ۾ سالن جا سال خدمت ڪندو رهيو. سندس هڪ ننڍڙو ڪتابچو بنام ”احوال محمدي انجمن مولود النبي صه هالا طرفان ڇپجي شايع ٿيو“ اضعف هالائي جو انتقال ۸- مارچ ۱۹۷۹ع تي ٿيو.

نعت شريف

حبيب صه خدا آ امامِ نبوت، رسولن جو سردار، امت لاءِ رحمت
اطاعت سندس آ اطاعت خدا جي، اهو آ حقيقت ۾ روح عبادت.
محمد صه جو نالو پيارو پيارو، رسي روح کي جنهن سان راحت ٿي راحت.
هدايت جا تارا سمورا پيمبر، مٿو مير مرسل آ شمس هدايت.
وڏا ڪوٽ قيصر ۽ ڪسري ڪري پيا، ٿيو جيئن جهان ۾ ظهورِ نبوت.
عداوت ڪري دور دنيا مان بيشڪ، ڏنائين زماني کي درسِ اخوت.
خدا مير مرسل کي معراج بخشيو، اڳي ڪين ڪنهن تي ٿي اهڙي عنايت.
مقدس ۽ ڪامل مڪمل بشر آ، نبوت جو نور آ رسالت جي دولت.
سندس ذات آ فخر اولادِ آدم، سندس دم سان انسانيت جي آ عظمت.
خدا موڪليو کيس رحمت بناڻي، ٿيا ان تي منڪشف اسرارِ حڪمت.
سندس هر قدم آ خدا جي رضا سان، سندس زندگي آهي درسِ هدايت.
هو آبِ ڪوثر جو ساقي سخي آ، سندس هٿ ۾ هوندو لوائي شفاعت.
محمد جي تعريف ”اضعف“ ڪندين ڇا، خدا خود سندس ڪٿي آ وصفِ رسالت.

(۱۹۰۶ع - ۱۹۷۹ع)

دادن فقير

دادن فقير جو يو ولد ڏٺي بخش ۱۷ - جنوري ۱۹۰۶ع تي ڳوٺ ميانداد چنشي
 تعلقه واره ضلع لاڙڪاڻي ۾ تولد ٿيو ۽ ۱۹ - آڪٽوبر ۱۹۷۹ع تي وفات ڪيائين.
 سندس زنا گي، جو تفصيلي احوال ته ملي ڪونه سگهيو آهي. پر ان کان هرگز
 انڪار نٿو ڪري سگهجي ته پاڻ پڙهيل ڪڙهيل هئو سندس عزل ۽ ڪافيون
 مشهور آهن جيڪي سنڌ جا ڳاڻا وڏي چاه ۽ محبت سان ڳائيندا آهن. پاڻ

فقيرائي طبع جو مالڪ هئو ۽ فطرتاً توڪلي هو. سندس لاڙڪاڻي خواهه دادو جي اتر ضلعن ۾ ڪيترائي شاگرد آهن. سندس ڪلام هر لحاظ کان معياري آهي گهڻو ڪري وڏن مشاعرن ۽ ڪانفرنسن ۾ ڪلام پڙهي داد حاصل ڪندو هئو. سندس وفات ۱۹ - آڪٽوبر ۱۹۷۹ع تي ٿي.

ڪلام

✓
 ٿو پانيان موت مان پنهنجو وڃڻ دلدار جي ويجهو،
 جهلي دھشت وڃان ٿو ڪين ڪي مان يار جي ويجهو.
 لڳي ويهي تار ويڃي ڪئن مار زلفن جو،
 ڏنگن جي لاءِ وينو آ سندس رخسار جي ويجهو.
 خبر ناهي هي ڪهڙي مون کي ٿي بيماري وٺي آهي،
 جو پنهنجو پي اچي ٿو ڪين مون بيمار جي ويجهو.
 ڪشي تلوار مارڻ لاءِ ايندو ته اي "دادن"
 جهليندس پنهنجو گردن وڃي تلوار جي ويجهو.

۱- آفتاب عشق از سردار الطاف حسين لاکير

(۱۹۱۱ع-۱۹۸۰ع)

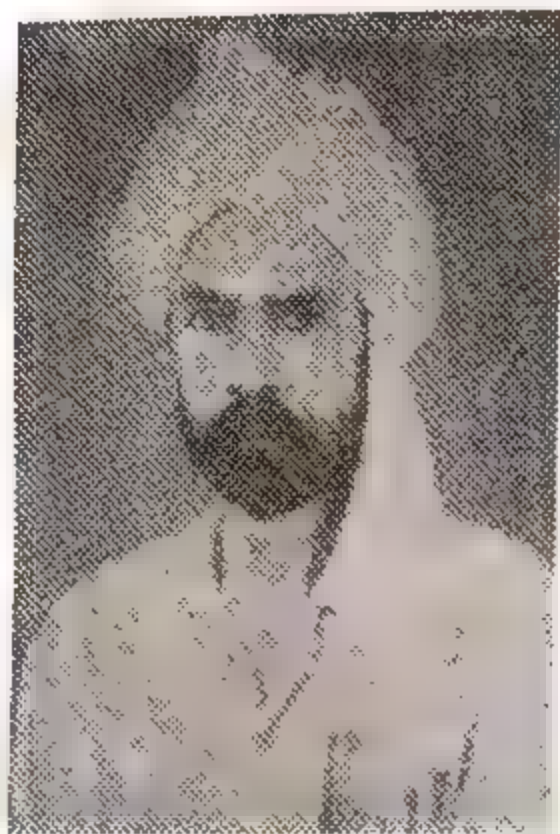
حاجي اله بچايو ”وفا“

حاجي اله بچايو ولد محمد جمن گاجئي، ميمڻ ۴- آڪٽوبر ۱۹۱۱ع تي هالن ۾ ڄائو. سندس وڏا هالا جي اوڀر ڏکڻ جي ڏيڍ ميل فاصلي تي ڳوٺ گجڻ جا رهاڪو هئا. جتي گجڻ جي نالي سان قبرستان به آهي. حاجي اله بچايو ايامِ طفوليت کان ئي شعر و شاعري تي طبع آزمائي ڪئي، سنڌي ۽ فارسيءَ ۾ کيس چڱي ڄاڻ هئي. شاعري ۾ ”وفا“ تخلص استعمال ڪيو اٿس. سال

۱۹۴۳ع کان وفات تائين ميونسپالٽي هالا جو ميمبر رهيو ۽ سال ۱۹۴۴ع ۾
مسلم ليگ هالا جو جنرل سيڪريٽري به ٿي رهيو. سندس وفات ۱۶ - جنوري
۱۹۸۰ع/ ۲۷ صفر المنظر ۱۴۰۰ھ تي ٿي.

ڪلام

ڄائو محمد مصطفيٰ فخرِ اول آخر نبي ص.
ختم الرسل خير الورى احسن امين اظهر نبي ص.
لولاڪ لَمّا جي لقبِ خَلقِ عظيم سان عجيب،
عالم اندر عالي نسب آيو اسان آڌار نبي ص.
طه و يسي اِنما ثابت صحيح سندس ثناء،
سڀ ڪو چوي صلوعلي صلها مٿي سرور نبي ص.
شاهِ رمان شافعِ ام اوجر سندو عرب و عجم،
نابود ٿي زوري ظلم اظهر ٿيو انور نبي ص.
سلطان انس و جان جو محبوب رب رحمان جو،
ني مثل ان جي شان جو هي مثل منجه مظهر نبي ص.
هر دم ”وفا“ حيهيءَ صدا آسان ٿئي احدا،
مطلب ملن مون من سندا بيدار ڏي هيڪر نبي ص.

(۱۹۰۶ع - ۱۹۸۰ع)

صوفي علي محمد فقير ٽالپر

صوفي علي محمد فقير ولد صوفي مير محمد فقير ٽالپر سن ۱۹۰۶ع ۾ ڳوٺ ٽالپر وڏو تعلقي ڪوٽ ڏيجي ضلعي خيرپور ۾ تولد ٿيو. سنڌي، فارسي ۽ عربي جي تعليم پنهنجي ڳوٺ جي مدرسي ۾ حاصل ڪيائين. تمام سٺو ۽ عمدہ شاعر هئو سندس رسالو ”رتن امول“ جي نالي سان ڇپيل آهي. پاڻ صوفي درياءَ خان فقير جو روحاني طالب هئو، سندس وصال ۲۲ جمادي الاول ۱۴۰۰ھ / ۸- اپريل ۱۹۸۰ع تي ٿيو ۽ سندس آخري آرامگاه ٽالپر وڏا ۾ موجود آهي.^۲

کلام

ٲله: ڪنهن ڪون سٿا وان آزار دل دا،
وچڙي ورهياڻ دي، نهين يار ملدا.

مٿين تان مٺي دا ڏکيا جياپا،	قاصد سڄڻ ڪون ڏيون نياپا،
ٻانهي تسادي سڱ نه سياپا،	سهڻا نه ڪيٽي ڪڏان ترس تل دا.
مدتان گذر ڳيان اڻندا نه جاني،	دردان ڪيٽي هي دلڙي ديواني،
نيتي هجر سڀ جوڀن جواني،	باقي رهيا وڃ، پانڊاهي ڳل دا.
سرڪي پلاڻي سڪ دي سواني،	ترها ڏکي داڪيٽي توائي،
رهيا وڃ تخير مرغا هوائي،	محشر مچاڻي ظاهر چاڏل دا.
”عبي محمد“ ٻوليان ٻليندا،	آيا عشق تڏا مڪون ڳوليندا،
ڏي ڏي جهٽڪان در در رکيندا،	ڏاڍا بار سر تي آيا بي مٿل دا.

۱۔ ڪافيون جلد ۳ ص ۱۳۳۱

۲۔ بمطابق تقويم هجري

(۱۹۵۷ع- ۱۹۸۰ع)

علي ڏنو شاه

علي ڏنو شاه عرف علڻ شاه ولد سيد بچل شاه جيلاني تخلص ”علڻ“ ڳوٺ ڍنڍي تعلقو ميرپورخاص ضلعي ٺٽي ۾ ۲- اپريل ۱۹۵۷ع تي تولد ٿيو. سندس تعليم ست درجا سنڌي هئي. قرآن شريف پڙهيل هو. پاڻ ننڍپڻ کان ئي فقيرون جي صحبت ۾ رهيو ۽ شاعري به ڪندو هو. سندس رسالو قلمي صورت ۾ موجود آهي سندس وصال ۱۶- نومبر ۱۹۸۰ع تي تربت لڳ ڳوٺ شاه محمد شاه

جيانتي تعلقو ميرپور بشورو ضلعو ٺٽي ۾ ٿيو. شاعريءَ جو تعداد ۴۰۰ ڪلام ۽
ڪجهه بيت ۽ ڇيل آهن.

ڪلام

الله لڳ عرض هي منهنجو اڳهانج يا رسول الله،
پنهنجي در پاڪ جي چائنٽ چمانج يا رسول الله.
دنيا درياھ گناه لهرن- وري وڻي وير پاپن جي،
ڪنڌيءَ تي ڪارئي ڪشتي پچانج يا رسول الله.
يليل بدڪار ۽ غافل بدعتي بي ثمر آهيان،
رحمت للعالمين رهبر، رسائج يا رسول الله.
”علت“ اسان عيبدارن کي ڏڪيندا باھ دوزخ ڏي،
ڏيئي هٿ فيض برڪت جا- بچانج يا رسول الله.

(۱۸۹۸ع - ۱۹۸۱ع)

ميرزا علي محمد بيگ "مظفر"

ميرزا علي محمد بيگ "مظفر" ولد مرزا قربان علي بيگ ۷- مئي ۱۸۹۸ع تي ٺٽو آغا ۾ تولد ٿيو. ميرزا صاحب پنهنجي والد کان قرآن مجيد ۽ فارسي جي تعليم حاصل ڪئي. پرائمري تعليم وٺڻ بعد "نولاءِ هيرانند اڪيڊمي" ۾ داخل ٿيو. ۱۹۱۸ع ۾ روينيو ڊپارٽمينٽ ۾ سرڪاري ملازم ٿيو ۽ شاعري جو آغاز ڪيائين. ۱۹۲۰ع ۾ مهراڻينيس مير عبدالحسين خان "سانگي" اڄيڪو ان وقت

آنوري مئجسٽريٽ هو) وٽ سرڪاري طور سرشتيدار مقرر ٿيو. ان زماني ۾ پنهنجي ڪلام جي اصلاح پنهنجي والد ۽ هزهائينيس مير عبدالهسين خان "سانگي" کان وٺندو هو. ميرزا صاحب جي ڪلام ۾ مناجات، نعت، قصائد، مرثيه، سلام، غزليات ۽ رباعيات وغيره سنڌي، اردو ۽ فارسي زبانن ۾ موجود آهن. سندس مقالا ۽ يادگيريون نظر سان گڏ نشر ۾ به تحرير ٿيل آهن. ميرزا صاحب ۲۳ - صفر ۱۴۰۱ھ مطابق ۱ - جنوري ۱۹۸۱ع تي وفات ڪئي ۽ پنهنجي آبائي قبرستان ۾ دفن ٿيو.

ڪلام

ڪسي ديدار سان دل ويو اول مونس دوير دلير،
 جو مونس، مونس جاني ۽ دلير دلير شڪر.
 ٿيا چشم و دهان هن جا اول نرگس دوير چشم،
 جو نرگس نرگس شهلا ۽ چشم چشم ڪوثر.
 خط و خال نگار آهن. اول حالت دوير خاطر،
 جو سنبل، سنبل مشڪين ۽ نقطه نقطه عنبر.
 سچڻ پنهنجي جو مان آهياں اول چاڪر دوير بنده،
 جو چاڪر چاڪر ڪهنه ۽ بنده بنده ڪمتر.
 گهري حق کان "مظفر" ٿو اول ساقی دوير باده،
 جو ساقی ساقی گلرخ ۽ باده باده احمر.

(۱۹۰۳ع - ۱۹۸۱ع)

عبداللہ ”خواب“ حیدر آبادی

عبداللہ ”خواب“ ولد میان علي بخش پٹی جي ولادت ۲۹ - دسمبر ۱۹۰۳ع تي ٿي ۽ ۲۱ فيبروري ۱۹۸۱ع تي انتقال ڪيائين. ”خواب صاحب جو والد ماجد هڪ عاشق رسول مدح خوان هو. خواب صاحب تعليم جي لحاظ کان ٻه چار درجا مس پڙهي سگهيو. ۱۹۲۷ع ۾ مسلم ادبي سوسائٽي قائم ٿي، جنهن ۾ مرحوم ميران محمد شاه صاحب جابهادر محمد صديق ميمڻ، عطا محمد عطا،

ڊاڪٽر خليل بسمل، ليڪراج عزيز ۽ غني صاحب ٻارن شاعرن سان گڏ مشاعرن ۾ شرڪت ڪيائين. سندس ذوق شاعريءَ جي تربيت حافظ حيات شاھ صاحب ۽ سندس وڏي ڀاءُ راز صاحب ڪئي. آخري دور ۾ ”بزم خليل“ (۱۹۴۸ع) جي ڪچهرين سون تي سهاڳي جو ڪم ڪيو. ان سان گڏ (انجمن ترقي اردو) جي اردو جي مشاعرن ۾ به ڪلام پڙهڻ شروع ڪيائين. ان سلسلي ۾ جمعيت الشعرا جي ادبي ڪانفرنسن ۾ (اديب سنڌ) (مهرڻا) رسالن ۾ خواب صاحب جي ذوق جي تڪميل جو سامان پيدا ڪيو. ان طرح ”بزم طالب الموليٰ“ جي ڪچهرين ۾ کيس ڪافي چمڪايو.

ڪلام

بره ڪيو بيحال پيو پڇائين ٻار پنهل جو،
 سور پراڻي ٿيون جي ستيون، پهتيون تن کي پرت جون پتيون،
 ساجن تن جي لڏي سنڀال.
 پسي پهل جن پاتيون پتيون، واس وٺي سي رنگ ۾ رتيون،
 ڏنائون جوت جمال.
 وندر وراڪا وڙيندي وتيون، تڪيندي رات جا تارا ڪتيون،
 مهڙا ٿيڙن حال.
 ليڙون لڏا ٿيا لائيون چتيون، کيڻ جون ڪيتيون مڙني ڪتيون،
 پرت ڪيون پامال.
 موھ ۾ من جون ماريون مٽيون، جيڻ جون پيئون گڏجي گتيون،
 ”خواب“ ڏي خوشحال.

(۱۹۳۱ع - ۱۹۸۱ع)

اسدالله شاه ”بيخود“ حسيني

سيد اسدالله شاه ”بيخود“ حسيني ولد سيد الله بخش شاه ۱۲ - اپريل ۱۹۳۱ع تي ڄائو. تعلي مئڙڪ ۱۹۵۳ع ۾، بي- اي ۱۹۵۷ع ۾ ڪيائين. لنڊن يونيورسٽي مان ۱۹۶۰ع ۾ ۽ پي ايڇ ڊي ڪئمبرج يونيورسٽي مان ۱۹۶۶ع ۾ ڪيائين. لنڊن يونيورسٽي ۾ ريسرچ اسسٽنٽ، سنڌ يونيورسٽي ۾ فارسي جو پروفيسر ۽ ڊين فيڪلٽي آف آرٽس، چيئرمين سنڌ ٽيڪسٽ بورڊ، اعزازي

سيڪريٽري سنڌي ادبي بورڊ ۽ چيف منسٽر جو اسپيشل اسسٽنٽ رهيو. شاعري ۱۹۵۳ع کان شروع ڪيائين. محمد خان غني ۽ گرامي صاحب جو شاگرد هو. ۲۳ جولاءِ ۱۹۸۰ع تي انتقال ڪيائين. اسدالله شاھ پهرين اسد طور تخلص استعمال ڪندو هئو مون (طالب الموليٰ) خط ۾ کيس ”بيخود“ لکيو ۽ تخلص طور ڏنو جيڪو پاڻ سدائين تخلص طور استعمال ڪندو هو.

ڪلام

توسان گنجي رهڻ واري ڌار ٿيڻ،
نڪي آءُ جيئن نڪي آءُ مرڻ.

منهنجي حالت تي جي تون غور ڪرين، نڪي کائين ڪلين رڳو سڌڪا پرين،
منهنجا سور سٿين ويٺو سور چرين، چو ته توهي ميڪاريو قرب ڪرڻ.

اهي ڏينهن ته ڪهڙا ڏينهن هئا، رڳو محبت جا ئي مينهن هئا،
پنهجا شوق ته ڄڻ ڪي شينهن هئا، نڪي ڪنهن کان ڊڄڻ، نڪي ڪاڻ ڪيڻ.

اهڙو محبت ۾ مجبور آهيان، پنهنجي پاڻ لٽي پاڻ ئي پور آهيان،
ڪڏهن جهڪ آهيان، ڪڏهن چور آهيان، ڪڏهن خوب خوشيون، ڪڏهن روج رڙڻ.

اڄ رسم و رواج جا بند پڄون،
هڪ پئي سان هر آغوش ٿيون،
پوءِ ”بيخود“ اهڙا ئي ته وڃون،
نڪي عقل اچڻ، نڪي هوش هجڻ.

(۱۸۹۵ع - ۱۹۸۱ع)

قاضي علي اڪبر درازي

قاضي علي اڪبر ولد قاضي علي محمد ۲۸ - جولاءِ ۱۸۹۵ع تي روهڙيءَ ۾ تولد ٿيو. بمبئي يونيورسٽي مان مئٽرڪ جو امتحان پاس ڪري روڻيو کاتي ۾ ڪلارڪ مقرر ٿيو. ننڍپڻ کان ئي سڌس طبيعت جو لاڙو تصوف ڏي ٿي ويو. پنهنجي مرشد سچل سرمست ڏانهن سندس عقيدت عشق جي درجي تي پهتل هئي. سندس تحليص ”غلام اڪبر“ آهي. پاڻ تقريباً ننڍا وڏا پنجاه کن ڪتاب

لکيا اٿس. ۲۸۔ جولاءِ ۱۹۵۰ع تي خزانہ آفيسر جي عهدي تان پينشن ورتائين۔
 آخري عمر دوران بہ پنهنجي مرشد جي ميلي ۽ ٻين مقامي ادبي ڪچهرين ۾
 باقاعدي سان شريڪ ٿيندو رهيو. ۳۰۔ آڪٽوبر ۱۹۸۱ع تي وفات ڪيائين ۽
 عيدگاه قبرستان لڳ مختيارڪار آفيس روڙي ۾ دفن ٿيل آهي.

ڪلام

اچي هن حال ۾ حامي سگهو ٿيو يا رسول الله،
 ٻڌي ناڪس نوائي جو پاڏايو يا رسول الله.

چئن طرفن ورتو ويڙهي غمن جي فوج آه مون کي،
 پٽائي ساڻ بيوه کي پڇايو يا رسول الله.

اميدن جي پريل ڪشتي غمن جي بحر ۾ پيشي،
 مرادن جي ڪناري تي رسايو يا رسول الله.

اگر تقدير منهنجيءَ ۾ چڱائي ڪا لکيل ناهي،
 مهر سان تنهن کي مختيارا مٽايو يا رسول الله.

مهاڻي ”علي اڪبر“ جي غلام اڪر جي مڃ آزي،
 ظاهر باطن مرادون سڀ پڇايو يا رسول الله.

(۱۹۲۸ع-۱۹۸۱ع)

سید سردار علي شاه "ذاکر"

سید سردار علي شاه "ذاکر" ولد سید جعفر شاه ۱۹۲۸ع ۾ تولد ٿيو. میشرڪ نواب شاه هاءِ اسڪول ۽ بي۔ اي (آنرس) سنڌ مسلم ڪاليج ڪراچي مان پاس ڪيائين. خاڪسار تحريڪ ۾ ڪم ڪندي سرڪاري ملازمت بهران آزادي واري زندگي کي ترجيح ڏنائين ۽ صحافت جي ميدان ۾ قدم رکيائين پهرين "الوحيد" ۾ ڪم ڪيائين. رسالو "عام راءِ"، "ڪاروان" ۽ آخر ۾ مهراڻ

اخبار جو ايڊيٽر ٿي رهيو. سندس تصنيفات مان ”رت جا ڳوڙها“ سنڌي زبان جي حيثيت ۽ ان جو مستقبل، ”ديار يار ۾ جي دم گذاريم“ ۽ نعتيه شاعري ڇپيل آهي. پاڻ ۱۹۸۱ع ۾ انتقال ڪيائين.

ڪلام

مون کي گهايو ارهان جي گهور ڀرين،
 چڪي چاڪ ٿيا ناسور ڀرين.
 تنهنجا ارڏا نيڻ اُچائين ٿا،
 هڻي گهور دٻن کي گهاٽن ٿا،
 تڪا ابرو تيغ وهائين ٿا،
 ڪن ڏاڍ ڪيس ڪلور ڀرين.
 تنهنجا ڏند سڄڻ دلبنڊ چوان،
 لب لال شڪر ۽ قند چوان،
 تنهنجا عارض صاف سڳند چوان،
 تنهنجي پيشاني ڀر نور ڀرين.
 تنهنجا وار سڄڻ واليل عجب،
 جن ۾ تازا تيل ڦليل عجب،
 اهي نانگ وجهن ٿانيل عجب،
 تنهنجي دامن جو هي دستور ڀرين.
 تنهنجي سونهن ٻڌي ”سردار علي“،
 آيو در تي تنهنجي دلدار هلي،
 ڪر ان سان اچي پوتار پلي،
 جيڪو وڪ وڪ تي وهلور ڀرين.

۱۔ ڪافيون جلد ۳ ۽ سنڌي غزل جي اوسر

(۱۹۲۵ع - ۱۹۸۲ع)

”پيرل“ پياسي

پير محمد عرف ”پيرل“ پياسي ولد محمد حسين هولائي ڳوٺ ميرپور ساڪرو ضلع لٽي ۾ ۱۹۲۵ع ۾ تولد ٿيو. تعليم سنڌي فائينل ۽ ٿوري عربي ۽ فارسي حاصل ڪيائين. روييو ڊپارٽمينٽ ۾ نهايت ڪامياب تيار شمار ڪيو ويندو هو. صلح لٽي جي تيار ائسوسيشن جو جنرل سيڪريٽري پڻ ٿي رهيو. ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جو ابتدا کان وٺي ڪامياب شاعر رهيو. سندس

ڪلام ”گرامو فون ڪمپني ڪراچي“ طرفان رڪارڊ ٿي ملڪ ۾ ڪافي مقبوليت حاصل ڪري چڪا آهن۔ سندس شاعري جو زياده تر رجحان ڪافي ڏانهن مائل آهي، ان ڪري عوام ۾ کيس ڪافي مقبوليت حاصل هئي۔ پاڻ ساڳئي وقت ”بزمِ ادب“ ميرپور ساڪري جو صدر ٿي رهيو هو۔ ٺٽي جي مشهور استاد شاعر، سيد زمان شاھ ”ساقی“ جو خسته حالت ۾ پيل ڪلام گڏ ڪيائين ۽ تاريخ ۴۔ فيبروري ۱۹۸۲ع تي رحلت ڪيائين۔

ڪلام

اگر لطف و عطا ان جو، مون کي حاصل نه ٿي سگهندو،
تڏهن پي قلب ان جي ياد کان عاقل نه ٿي سگهندو،
نه ڪر تون ذڪر چشمن يار سان گڏ چشمن جو آهي،
جو انجمن نيٺ انجمن آ، ۾ ڪامل نه ٿي سگهندو،
فراق يار ۾ دل جا جزا سڀ ڌار ٿيا آهن،
يقين آهي مرڪب ڪيئن به لفظ ”دل“ نه ٿي سگهندو،
نه جنهن وٽ ڪا هجي اخلاص ۽ ايمان جي دولت،
اهو مخلوق جي خدمت طرف مائل نه ٿي سگهندو،
اوهان جون محفلون آهن يقيناً اڄ تي يارو،
مگر ”پياسي“ شريڪ رونق محفل نه ٿي سگهندو.

(۱۹۱۱ع-۱۹۸۲ع)

سيد ولايت شاه جيلاني

سيد ولايت شاه ولد سيد بگن شاه جيلاني ڳوٺ انباه شريف تعلقي لکي ضلع شڪارپور ۾ ۱۳۲۹ ھ مطابق ۱۹۱۱ع ۾ تولد ٿيو. ننڍپڻ ۾ پنهنجي والد سيد بگن شاه جو طالب ٿيو. ننڍي هوندي کان وٺي فقيري حال مٿس موجود هو. پاڻ سنڌي، سرائيڪي شاعري ڪندو هو. سندس قلمي رسالو موجود آهي. سدائين الله جي عشق ۾ محو رهندو هو. فقراءِ سدائين گڏ هوندو هوس. درگاهن

تي وڃي فقراء سميت ويراڳ وٺندو هو. جهڙوڪ صوفي شاه عنايت شهيد، صوفي محمد فقير ڪٽياڻ، شاه عبداللطيف ڀٽائي، قلندر لعل شهباز وغيره. پاڻ صورت جو تمام سهڻو هو، ماڻهو سندس ڪلام ٻڌي محو ٿي ويندا هئا. سدائين هيٺ ويهڻ پسند ڪندو هو. ڪيترن ئي طالبن کي فيضياب ڪيائين. ۱۶- مارچ ۱۹۸۲ع بروز اربع ۴ بجه شام مطابق ۲۰ جمادي الاول ۱۴۰۲ھ تي دارالبقا ڏانهن راهي ٿيو.

ڪلام

حضرت انسان نقش صورت ۾ جلوه ذات قدیر جو آ،
 فرقاني فهم فرمودي جو، بطهر ڪم تطهير جو آ.
 ٿي پاڪ اول پوءِ پاڪ ڪي پس، هر دي اندر پائي جهاتي ڏس،
 پيهي پاڻ ۾ پس يار مزا پس، اهو تصور تنهن تصوير جو آ.
 ٿي سير جي سانگي سيلاني، پرين پوش پھري آيو انساني،
 جوئي چوليءَ اندر سوني ٻولي اندر، اهو توصل تان تدبير جو.
 پير مغان کان راه رندي، وجه الله ويساء رندي،
 شد شاه ولايت شهنشاهي، هي فيض فياض فقير جو آ.

مخدوم طالب الموليٰ

(۱۹۱۹ع- ۱۹۸۲ع)

ڊاڪٽر عطا محمد ”هامي“

ڊاڪٽر عطا محمد ”هامي“ ولد قائم خان سوهو وينل ڳوٺ سوهو قنصره
 تعلقه ڪوٽ ڏيجي ضلع خيرپور ميرس ۾ ۱- جنوري ۱۹۱۹ع تي تولد ٿيو.
 ”ڊاڪٽر عطا محمد“ جا وڏا مير سهراب خان جي خاص مقربن مان هئا.
 تنهن ڪري هن وقت تائين سندن وڏي عزت ۽ آبرو آهي پاڻ اتي جي اسڪول مان
 پرائمري ۽ ناز هاءِ اسڪول خيرپور مان انگريزيءَ جي تعليم حاصل ڪيائين.
 طالب علميءَ واري زماني ۾ سيد غلام علي ”مخمر“ کان علم عروض جي

تعليم حاصل ڪيائين ۽ ”اديب سنڌ“ لاڙڪاڻي ۾ شايع ٿيڻ لاءِ شعر موڪليندو رهيو.

اسلاميه ڪاليج هالا ۾ پروفيسر هئو. نهايت خوش مزاج ۽ با تهذيب شخص هئو. ۳۔ جون ۱۹۸۲ع تي انتقال ڪيائين.

ڪلام

اچي تو سدا دل کي يارن جو ڏوڪو،

هي ڪشتي ٿي کائي ڪنارن جو ڏوڪو.

ڏين ٿا وڏن اعتبارن جو ڏوڪو،

نظر ڪيئن اچي ناز وارن جو ڏوڪو.

گلن پنهنجي دامن ۾ ڪندا چڀايا،

خزان کان وڌ آيو بهارن جو ڏوڪو.

هٿيا ڪجهه ڪمڪر سحر ڪين آئي،

هي چانڊاڻ ٿي چئن تارن جو ڏوڪو.

گهڻا منهنجا مٽڙا اٿي دل جا ڪارا،

متان کائين ڪٿڻ قرب دارن جو ڏوڪو.

رسالو جنون نيٺ منزل تي ”حامي“

خود ٿي ڏنو رهگذارن جو ڏوڪو.

(۱۹۸۲ع)

فقير حاجي يار محمد مري

فقير يار محمد مري ويٺل ڪاهي لڳ ڳوٺ ڪالوڙي ضلع سانگهڙ. سندس ولادت جي خبر نٿي پوي. محمد فقير ڪٽياڻ جو طالب ٿيو ۽ ان جي ڪلام پراڻ ڪلام چيائين ۽ وڏي ڄمار ۾ وفات ڪيائين. ننڍي هوندي کان ئي صوفي سنگ ۾ شامل ٿي يڪتاري تي ڪلام چوندو هو ۽ پوءِ پنهنجا ڪلام به چيائين. وڏيءَ محبت وارو فقير هو ”عشق قائم“ ۽ ”صدقي حضرت عشق تان“

سندس تڪيه ڪلام هوا "فقير يار محمد مري ۲۳- آڪٽوبر ۱۹۸۲ع تي وفات
ڪئي. "طالب علي" بطور تخلص استعمال ڪيو اٿس.^۲

ڪلام

جپ عشق اندر دم دم، ڏس صاف صورت انسان ۾.

دم دم عشق الستي آهي، پير مغان سان لئون ڏس لائي،
سرڪ ساق کان وٺ تون ناهي، پس قدرت جو قلم،
جهاتي پائي جان ۾.

"ونحن" وارو ورق ورائي، "اقرّب" کان اوڏو ٻول ٻولائي،
هر دم وينو حڪم هلائي، تون 'قالو' واري قول ۾ ڦر،
هل اينا جي ايوان ۾.

"طالب علي" ۾ تنهنجو تڪيو، هر دم وينو آهين هڪيو،
لاحد واري حد ۾ لڪيو، ڏو ڏو ڏام مچايو ڏم،
تندن واري هن تان ۾.

۱- ڪافيون ص ۱۱۶

۲- مخدوم طالب الموليٰ

(۱۹۲۷ع - ۱۹۸۲ع)

نور محمد ابرو "نور" هالائي

نور محمد "نور" ولد احمد خان ابرو ۱۔ جنوري ۱۹۲۷ع تي تولد ٿيو۔ ابتدائي تعليم هالا نوان ۾ ورتائين. ۱۹۴۵ع ۾ نور محمد هاءِ اسڪول حيدرآباد مان مئٽرڪ پاس ڪيائين ۱۹۴۶ع ۾ ڪلارڪ طور سراج کاتي ۾ مقرر ٿيو. ۱۹۵۶ع ۾ بي. اي جو امتحان پاس ڪيائين. ۱۹۵۸ع ۾ هائر ڪوآپريٽو ڊپارٽمينٽ امتحان امتياري حيثيت سان پاس ڪيائين. ۽ سڌ جي جدا جدا تعينن ۾ بطور

هيڊمنشي ٿي ڪم ڪيائين. ۱۹۷۲ع ۾ مختيارڪار مقرر ٿيو. ”نور“ صاحب
 کي شاعري سان تمام گهڻو شوق هو. سندس وڏي ڀاءُ انور هالائي شاعري ۾
 سندس رهنمائي ڪئي. ”فردوس“ ۽ ماهوار ”هلال پاڪستان“ ايڊيشن ۾ سندس
 ڪلام ڇپيو هو. پاڻ ”گرنجويٽ ايسوسيئيشن“ جو ميمبر هو. غريب ۽ نادار
 ماڻهن جي امداد به ڪندو هو ۽ ڪيترا سال اڙا ويلفيئر ايسوسيئيشن جو صدر به
 ٿي رهيو ۽ نمايان خدمتون سرانجام ڏنائين. سندس انتقال ۴- نومبر ۱۹۸۲ع تي
 ٿيو.

ڪلام

ٻڌائڻ ٿو گهران جي مان پراڻو داستان ڪڏهين،
 ته ڪن ٿا نڪته چيني سڀ هتان ڪڏهين هتان ڪڏهين.
 ڏس تقدير! جو حاڪم ٿي ٿو خود گدا ڪڏهين،
 گداگر ٿي پون ٿا هن جهان جا حڪمران ڪڏهين.
 سنڀالي هل جهان ۾ ڪر نه ڪنهن سان راز ڪڏهين،
 مثل شيطان جي انسان ڪونه ٿيندو رازدان ڪڏهين.
 مڃيندو مهنجي رستي کي سو رهن رهنا ڪڏهين،
 جڏهن نامهربان ڪوئي ته ٿيندو مهربان ڪڏهين.
 نظر لطف و ڪرم جي ڪر غلامن تي خدا ڪڏهين،
 نه ويدي ”نور“ جي تو وٽ دعا ڪا راڻگان ڪڏهين.

(۱۹۰۰ع- ۱۹۸۲ع)

ڊاڪٽر شيخ محمد ابراهيم ”خليل“

ڊاڪٽر محمد ابراهيم ”خليل“ ولد محمد يوسف شيخ وٽل حيدرآباد ۲۴-
 ڊسمبر ۱۹۰۰ع تي ڄائو. ”سنڌيءَ جو ڪهنه مشق ۽ قادرالڪلام شاعر هو. ابتدائي
 تعليم ”سنڌ مدرستہ الاسلام“ ڪراچي ۾، قرآن شريف مولوي محمد عثمان
 نورنگزاده وٽ پڙهيو. ”نوراءِ هيرانند اڪيڊمي“ ۾ پڙهڻ کان پوءِ ”نارائن جڳناٿ
 هاءِ اسڪول“ ڪراچي مان ۱۹۱۷ع ۾ مئٽرڪ پاس ڪيائين. ”ڊي جي سنڌ

ڪاليج "ڪراچي ۾ به متعلم رهيو. مائٽس ۽ ڊاڪٽري، ۱۹۲۵ع ۾ بمبئي ۾ پڙهيو. فارسي تعليم مولوي مياجي عبدالحق وٽ ورتائين. ويانا (آسٽريليا) رانجي ۽ بهار مان دماغِي مرضن جو اڀياس ڪيائين. ڊاڪٽر صاحب انهيءَ فن ۾ ماهر هو. حيدرآباد ميڊيڪل اسڪول، "ڊومميڪل ڪاليج" ڪراچي ۽ "لياقت ميڊيڪل ڪاليج" حيدرآباد ۾ پروفيسر ٿي رهيو. سرسي جي مينٽل هاسپيٽل گدو (حيدرآباد) ۾ چوڏهن سال سپرنٽينڊنٽ ٿي رهيا، ۽ ۱۹۵۵ع ۾ اسسٽنٽ ڊائريڪٽر هيلٿ ٿي رٽائر ڪيائين. شاعري ۱۹۱۳ع کان شروع ڪيائين، پهرين "غافل" پوءِ "خليل" تخلص اختيار ڪيائين. اهڙي طرح "بزمِ خليل" ۽ "انجمن ترقي اردو" ڊاڪٽر صاحب جي خدمتن جا تاريخي شاهد آهن. سندس انتقال ۱۹- نومبر ۱۹۸۲ع تي ٿيو.

ڪلام

هٿن ۾ ڪن جي پيمانا ٿين ٿا، اکين ۾ ڪن جي ميخانا ٿين ٿا.
 نظر جا ڍنگ مستانا ٿين ٿا، ڏسي سڀ ان کي ديوانا ٿين ٿا،
 رقابت کان ئي ديوانا ٿين ٿا، سڙي دشمن به پروانا ٿين ٿا،
 نه چو شبنم کي ساي مي بنائين، گلن جا پي ته پيمانا ٿين ٿا.
 سنڌو نظرن جو آهي فيض، ساقي، جو پيمانا به ميخانا ٿين ٿا،
 سبق حاصل ڪري دنيا مان انسان، هتي عبرت جا افسانا ٿين ٿا،
 ڪري دنيا سان نفرت چو نه انسان، جڏهن پنهنجا به بيگانا ٿين ٿا،
 گلن ٿا رنگي جا راز تن تي، انهيءَ کي ئي ته دنيا ٿا چون سڀ،
 جتي هٿيار ديوانا ٿين ٿا، حرد کان جيڪي بيگانا ٿين ٿا،
 زماني ۾ جي گذرن واقعا ٿا، "خليل" اڳتي سي افسانا ٿين ٿا.

(۱) مھراڻ شاعر نمبر ص ۶۹ سال ۱۹۹۰ع

(۱۹۱۱ع-۱۹۸۲ع)

قادن فقير سومرو ”قادن“

قادن فقير سومرو ڳوٺ تنڊوالهيار لڳ شاهپور ۾ ۱۹۱۱ع ۾ ڄائو. سڄي حياتي صوفين ۽ درويشن جي ميلن تي فقراءَ سميت ويندو هو، جن ۾ منار فقير فقير نواب ولي محمد، محمد فقير کٽياڻ ۽ جهوڪ شريف قابل ذڪر آهن. پاڻ سڄي حياتي تارڪ دنيا رهيو ۽ چوندو هو ته مون کي سائين محمد فقير کٽياڻ وٽان سندس وصال کان پوءِ ذڪر مليو ان ڪري محمد فقير جو طالب سڏائيندو

هو. پاڻ سٺو شاعر به هو. سندس شعر قلمي نسخي جي صورت ۾ موجود آهي. سال ۱۹۸۲ع ۾ وفات ڪيائين. وصال بعد پنهنجي دوستن، احبابن کي خواب ۾ به ٿي دفعا فرمائين ته مون کي مقام مان ڪڍي ڪنهن ميخاني ۾ رکو. سندن چوڻ موجب کيس مقام مان ڪڍي ميخاني ۾ رکيو ويو. جتي هن وقت درگاه آهي ۽ سندس وصال جو ڏهاڙو ملهايو ويندو آهي.

ڪلام

✓ بقا جي باغ ۾ باندي،
تري ويندين چڻو ها يا نه؟
ڏسي هي درد دنيا جا،
مري ويندين چڻو ها يا نه؟

حقيقت حال جي حاضر،
بڏايان ٿو توکي پيهر،
سجائي صاف ٿيا سهڻا،
پري ويندي چڻو ها يا نه؟

ڏسي ٿو جي بقا باري،
وساري وصل جون وايون،
بهادر باغ ۽ ٻنگلا،
وري ويندين چڻو ها يا نه؟

"قادن" ڪمال ۾ قلزم،
ڳاريندڙ ڳالهه ۾ ڳاهي،
ڪيو قابو ڪلان واري،
ڳري ويندين چڻو ها يا نه؟

(۱۹۱۲ع-۱۹۸۳ع)

فقير ولي بخش راجڙ

فقير ولي بخش راجڙ ولد قبول محمد راجڙ ولد منار فقير راجڙ. وينل ڳوٺ کائي راجڙ تعلقو ڪپرو ضلع سانگهڙ. شاعريءَ ۾ تخلص بدران ”ولي بخش“ لکندو هو. مشهور شاعر منار فقير جو پوٽو ڳوٺ کائي راجڙ تعلقو ڪپرو ضلع سانگهڙ ۾ تولد ٿيو. تاريخ ولادت ڪا به ٿي ملي. مرشدنا قبله غلام محمد سائين جي هٿ تي بيعت ڪيائين. گل سائين (قبله والد صاحب جن) وانگر هميشه

خاڪي لباس ۾ رهندو هو. گهڻي قدر رڻندو يا ماڻ ڪندو هو ۽ هر وقت باادب، بااخلاق، باتهذيب ۽ بامراد هئو. گل سائين (مرشدنا قبله والد صاحب جن) بعد منهنجي هٿ تي به بيعت ڪيائين ۽ خليفو گل فقير ميربحر گل سائين جي حاضري وارو ماڻهو ٿيو. شاعريءَ ۾ ڪافي اڪثر لکندو هو. فقير به باقاعدي فقير هئا نه ڪنهن کي ڏيندو هو نه ڪنهن جي شڪايت ڪندو هو. مڪمل فقير صورت ۽ فقيري تار رکندو هو. سندس پوٽو فقير محمد بخش اڃا هاڻ بسن بلوڻ تي پهتو آهي ته شاعري ڪافيءَ جي ڪرڻ لڳو آهي. کيس ”ضامن“ تخلص ڏنو اٿم دعا آهي ته پنهنجي ڏاڏي فقير ولي بخش جون آسون لاهي، آمين فقير ولي بخش تاريخ ۵- نومبر ۱۹۸۳ع چنچر رات مطابق ۲۹ محرم الحرام ۱۴۰۴ھ تي وفات ڪئي.

ڪلام

ساقيا مٿي ڄام پيارو،	وڻي وحدت جي پري پري.
مند محبت جو پيارو پيالو،	نظر نيهن جو ڌري ڌري.
هٿ ٽڪر هٿ هستي،	ساڻ پيڻ ٿين پري پري.
حق هيڪڙائي هر دم حاصل،	پن پياڻي پري پري.
دور دنيا جي ڪن ۾ قابو،	آيو آهيان منجه اري اري.
سرڪ سرڪر جي ڏي سواڻي،	سرڪ ري نٿي سري سري.
”ولي بخش“ کي پر پيار ۾،	قرب قرشي ڪري ڪري.

مخدوم طالب الموليٰ

(۱۹۱۹ع-۱۹۸۳ع)

شيخ عبدالرزاق "راز"

عبدالرزاق "راز" ولد عبدالرؤف شيخ ڳوٺ پراڻو سکر ۲۹- جنوري ۱۹۱۹ع تي تولد ٿيو. سندس ڏاڏو ماستر حبيب الله "آراد" هو. سندس ابتدائي تعليم پراڻي سکر ۾ ٿي، مئٽرڪ پنجاب يونيورسٽي مان پاس ڪيائين. ڊي. جي ڪاليج سنڌ ۾ تعليم دوران ڊاڪٽر گربخشاڻي جي اڳواڻي هيٺ "سنڌي ادبي سرڪل" قائم ڪيائين جنهن جو سيڪريٽري پاڻ منتخب ٿيو. ۱۹۴۷ع ۾ روزانه الوحيد

ڪراچي جي هفتيوار ادبي پرچي جو ايڊيٽر مقرر ٿيو. ملازمت جي سلسلي ۾ سکر ميونسپالٽيءَ جو چيف آفيسر هاءِ اسڪول پراڻي سکر جو هيڊماسٽر، اسلاميه ڪاليج سکر ۾ پروفيسر ۽ موسوي ڪاليج روهڙي جو پرنسپال ٿي رهيو سندس نشر ۽ نظم ۾ ڪافي ڪتاب شايع ٿيل آهن. سندس غزل ۾ جتي جماليات جي شيريني نظر اچي ٿي اتي زندگيءَ جي تلخين جو عڪس پڻ آهي. ”راز“ صاحب ۱۹۸۳ع ۾ وفات ڪئي.

ڪلام

رهبر به گهڻا راه جا رهن به هزارين،
 ڏسجي ته وري هڪير ٿو منزل تي پهچائي.
 اغيار به خاموش ۽ احباب به خاموش،
 محفل جو ذرا رنگ ڪوئي مون کي ٻڌائي.
 هي ناز به انداز تنهنجي جادوگري آ،
 هر روز ڪوئي باه ٿو سيني ۾ دکائي.
 سخنين جي ڪري ڪون ڪيون ڪنهن جي شڪايت،
 دل اهڙي عجب آهي جو هر سور کي کائي.
 گل کان جي ڇڏائي ته ڪنڊن ۾ آ گرفتار،
 گلشن ۾ رهي ڪيترو دامن کي پهچائي.
 اڄ گيت وري ”راز“ گهڻا ياد ڪياسِي،
 ڪنهن تار کي چيڙي ڪوئي هي شعر ته ڳائي.

(۱۹۰۶ع-۱۹۸۴ع)

جي الانا

غلام علي الانا عرف جي الانا ۲۲- جون ۱۹۰۶ع تي ڪراچيءَ ۾ ڄائو. هن سينٽ پيٽرڪ هاءِ اسڪول، ڊي- جي ڪاليج ۽ ٻوني جي فرگوسن ڪاليج مان تعليم پرائي، پرائمر ڪان مٿي ڊگري وٺي نه سگهيو. جي الانا جوانيءَ ۾ قدم رکڻ سان ئي سياست جي دنيا آباد ڪئي. ۲۰ سالن تائين ڪراچي ميونسپل ڪارپوريشن جو ميمبر ٿي رهيو ۽ ۱۹۴۸ع ۾ ان

جو مينر ٿيو. مرحوم ۾ سال صدر جي حيثيت ۾ ڪراچي چيمبر آف ڪامرس جي خدمت ڪئي ۽ ۱۹۴۸ع کان ۱۹۵۶ع تائين پاڪستان فيڊريشن آف چيمبرس آف ڪامرس اينڊ انڊسٽري جو باني صدر ٿي رهيو. کيس ۱۹۶۹ع ۾ بين الاقوامي اسلامڪ چيمبر آف ڪامرس جي صدر ٿيڻ جو اعزاز پڻ مليو. جي الانا ڪراچيءَ ۾ مسلم ليگ جو عهديدار ٿي رهيو ۽ قيام پاڪستان جي تحريڪ ۾ ڀرپور حصو ورتائين. ۱۹۵۶ع کان ۱۹۵۸ع تائين مغربي پاڪستان اسيمبليءَ جو ميمبر به ٿي رهيو. جي الانا گج عرصي تائين بين الاقوامي شخصيت جي روپ ۾ مختلف ادارن ۽ تنظيمن ۾ پاڪستان جي نمائندگي ڪئي. ۱۹۴۸ع کان ۱۹۵۷ع تائين آءِ. ايل. او جو ميمبر ٿي رهيو. ۱۹۶۲ع ۾ اقوام متحده جي جنرل سيمبليءَ ۾ ملڪ جي نمائندگي ڪيائين. هن ۱۹۷۴ع کان ۱۹۷۹ع تائين يونائيٽيڊ نيشن جي هيومن رائٽس ڪميشن ۾ نمائندگي ڪيائين. جي الانا شاعريءَ جي شعبي ۾ بين الاقوامي شهرت ماڻي ۽ پوئٽ، لارئيٽ (Poet Laureate) جو خطاب ورتو. مرحوم جي الانا ۷۸ سالن جي ڄمار ۾ ۸ مارچ ۱۹۸۴ع تي وفات ڪئي.

ڪافي

عشق جو پيالو پيار او يار، عشق جو پيار...
ماندي مان محبوب مران، ٿي آڃ ارل جي اُتار او يار
عشق جو پيالو پيار او يار.
تو لٽي وائون ٿي واجهايان، منهنجي اڱڻ کي آجار او يار،
عشق جو پيالو پيار او يار.
اندر مان آواز اچي ڪو، چور ڪا دل جي تار او يار،
عشق جو پيالو پيار او يار.
توريءَ سهڻا 'عاجز' آهيان، اوکي واٽ اڪار او يار،
عشق جو پيالو پيار او يار.

(۱۹۱۴ع-۱۹۸۴ع)

چيزل شاه

چيرل شاه، عبدالعزير شاه پاڳڙي جي صوفي درويش رکيل شاه جو لائق فرزند ۽ سجاده نشين هئو. هي بررگ درگاه جهوڪ وارن جو مريد هو. رکيل شاه توڙي چيزل شاه ٻئي درگاه جهوڪ شريف جي ميلي تي سماع جي محفل ۾ گوڏا پيچي ويندا. چيزل شاه پاڻ وڏي مڻيا ۽ مريدي خادمي وارو هئو. پر هن پهچي پيءُ واري واٽ وٺي درگاه جهوڪ شريف جي مريدي ۽ طالبي ۾ وڏي

محبت سان گذاريو. ۱۵ شعبان ۱۴۰۴ھ مطابق ۱۷- مئي ۱۹۸۴ع تي وفات
ڪيائين. سندس ڇيل ڪلامن جو ذخيره گهڻو آهي. جيڪو قلمي صورت ۾
موجود آهي. پنهنجي والد کان فيض مليس ۽ هڪ ڪلام جي نالي ۾ سندس
والد بزرگوار رکيل شاهه کي ”رڪيل“ جي اکرن ۾ هن طرح آندائين.

ڪر سجنو سِرِ قتلامِ ميان،

ڏس ري کي بي لام، ميان.

سندس ڇپيل ڪتاب جو نالو ”بحرِ عميق“ آهي.

ڪلام

جان جلي وئي جندڙي ساري، بره پيڙ اچي ٻاريو آ،
آبره جا پڙڪا، ڪن جي ڪڙڪا، ساهه کي سورن سورن ساڙيو آ.

لهرن لڙهندي ڪندي نه ڪاڻي، عشق آ ويڙو به آيو آ،
جان جلي وڌو سورن ساڙي، توڪل ترهي تاريو آ.

سڪ، قرار آرام نه ڪوئي، قول ازل انگ، ٻاريو آ،
دردن ڏکن ۾ جندڙي آهي، مان روئندي رات گذاريو آ.

”چيزل“ عشق اصلي اهڙو، دردن دل کي آزاريو آ،
بره پيڙ مچ مچايو آ، سولي سر نيشي چاڙهيو آ.

(۱۹۲۱ع - ۱۹۸۴ع)

میرزا اجمل بیگ "اجمل"

میرزا اجمل بیگ ولد شمس العلماء میرزا قليچ بیگ ننڊو نور هو حيدرآباد ۾ ۲۱ - اپريل ۱۹۲۱ع مطابق ۱۲ - رجب ۱۳۳۹ھ تي ڄائو. اير - اي سنڌي ۾ ڪيائين ۽ فرسٽ ڪلاس فرسٽ پوزيشن گولڊ ميڊل حاصل ڪيائين. خوراڪ کاتي ۾ فوڊ ڪنٽرولر هو. پاڻ هڪ قابل علم عروص اديب ۽ شاعر هو. اڪثر سنڌي، اردو، ۽ فارسي ۾ شاعري ڪندو هو. سندس لکيل ڪتابن مان "شاهنام

اسلام "تاريخ اسلام" ياڳو پهريون ۽ "شرح سر سارنگ" (معنائن سميت) ڇپيل آهن ان کان سواءِ سندس ڪيترائي ڪتاب ان ڇپيل آهن. پهريائين شاعري ۾ تخلص "فاضل" چونڊو هو جو بعد ۾ "اجمل" اختيار ڪيائين. شمس العلماء ميرزا قليچ بيگ مرحوم جي اڪثر شعري ۽ نثري ڪتابن جا مقدمات ۽ تقريرون ڪيائين. پاڻ ۲۶ مئي ۱۹۸۴ع مطابق ۲۴ شعبان ۱۴۰۴ھ تي وفات ڪيائين.

ڪلام

ٻول ڏئي ٻانڀڻ ڪي ٻاروچن ٻڌو ٻانڌان ۾،
 ست سٽي پوءِ سانگ سپرياءِ، پارسون ڏئي پاڻ ۾.
 تو اڳيان بيحل جي ٻاڏائي، ٻڌيو ٻانهون ڏياچ،
 اهڙو چوريو چنگ ڪو چارڻ، وٺي چانڊاڻ ۾.
 ٿو ڏسان هر هنڌ تنهنجي حسن جو يار رب! ظهور،
 پور ۾، مڪڙي ۾، گل ۾، گل منڊي سرهاڻ ۾.
 يار جي ڳولا منڊي حاجت نه ڪا هرگز رهي،
 جي رڳو نائي نهارين نيڻ، پنهنجو پاڻ ۾.
 ڇا چوان مان! خود خدا جاڻي يا انجا ملڪ،
 جو مزو آهي محمد مير جي واکاڻ ۾.
 ڏک ۽ سک جا سر ٿي نڪتا نت نوان جنهن ساز مان،
 ان جي آخر تند "اجمل" پئي ڇڄي چڪتاڻ ۾.

(۱۹۱۳ع-۱۹۸۴ع)

محمد حسين "عاصم" پٽو

محمد حسين "عاصم" ولد يار محمد پٽو ۵ مئي ۱۹۱۳ع تي پنجاب جي سرانڪي ڳوٺ نتڪاڻي ۾ تولد ٿيو. جلد ئي سندس خاندان وارن هجرت ڪئي ۽ مستقل طور روهڙي جا ٿي ويا. موسوي ساداتن سان محبت هئڻ ڪري سندس طبيعت جو لاڙو علم و ادب ڏانهن ٿيو. اردو، فارسي کان سواءِ سنڌي ۾ پڻ شاعري ڪيائين ۽ نثر ۾ به خوب لکيائين. علم اللغات تي خاص دسترس حاصل

هيس. طنز و مزاح طرف گهڻو لاڙو هوس. سندس شمار روهڙي جي قابل استادن ۾ ڪيو وڃي ٿو. ۱۹۷۱ع ۾ پرائمري استاد جي حيثيت ۾ پينشن تي لٿو ۽ ۱۶- آگسٽ ۱۹۸۴ع تي روهڙي ۾ وفات ڪيائين. پاڻ مداح اهلبيت به هو، ان سلسلي ۾ ڪيترا قصيده ۽ مرثيه پڻ لکيائين. سندس شاعريءَ جو ڪو مجموعو ڇپجي نه سگهيو، البت سندس دوستن وٽ ڪيترو ادبي ذخيره موجود آهي.

ڪلام

جلوه ڏسان عجب ٿو خدائي ڪريم جو،
اعليٰ جلال واري علي العظيم جو.
عبادت تي ناز جن کي آ تقويٰ نجات جي،
رندن کي آسرو آ غفور الرحيم جو.
الله پرده پوش ٿي ستار ڪر ستر،
پوءِ خوف ڪهڙو رهندو عذاب جحيم جو.
مستي جبل جلايو هو آه پنهنجيءَ سان،
روهڙي جي رهندڙن کي به آ دامن ڪريم جو.
خاڪ ڪي نجف ۽ خاڪ ڪي مديني جو طلبگار،
”عاصم“ سدا هي ٿي آيو قلب صميم جو.

(۱۹۲۰ع-۱۹۸۴ع)

غلام هالاڻي

غلام رسول ”غلام“ ولد لطف الله خان اڙو پنهنجي والد جي نوڪري دوران ۴ - جولاءِ ۱۹۲۰ع تي تنگر ٺٽي ۾ پيدا ٿيو. ”غلام“ هالاڻي فائينل جو امتحان پاس ڪري ۱۹۴۶ع ۾ پرائمري استاد مقرر ٿيو. پاڻ هڪ سٺي استاد سان گڏ سٺو مصور، اديب، شاعر ۽ موسيقار به هو. کيس گهڙي وڄائڻ ۾ مهارت حاصل هئي. استاد بيمو خان ۽ استاد منظور علي خان سان ڪيترا ڀيرا گهڙي تي

سنگت ڪرڻ جو شرف حاصل ڪيائين. پاڻ هڪ بهترين ڊرامه نويس پڻ هو ۽ ڪيترائي پنهنجا ڊرامه اسٽيج تي پيش ڪيائين. ”غلام“ صاحب شعر و سخن ۽ هر صنف تي طبع آزمائي ڪئي آهي. ”بزمِ رفيق“ ۽ ”بزمِ طالب الموليٰ“ سان خاص طور وابستگي هيس ۽ ”الخالق ادبي اداري“ جو پڻ بنياد رکيائين. رٽائر ڪرڻ بعد ”سند گريجوئيٽ ائسوسيئيشن“ هالا جي زير اهتمام ”روشن تارا“ اسڪول جو آخري عمر تائين ايڊمنسٽريٽر ٿي رهيو. ۲۷ آگسٽ ۱۹۸۴ع تي انتقال ڪيائين ۽ هالا ۾ پنهنجي آبائي قبرستان ۾ دفن ٿيو.

ڪلام

دغا باز دائر دغائون ڪندا پيا،
 جفا جون نيون کوجنائون ڪندا پيا.
 ڀلي پيا ڏڪاريو ۽ انڪار ڪريو،
 سوالي سدائين صدائون ڪندا پيا.
 مٺا جان ۾ جان جيسين ڪ آهي،
 هٿن جون اوهان تي هو چائون ڪندا پيا.
 ستمگر جا سه تون ستم تي ستم جو،
 ستم جون سوين هو سٺائون ڪندا پيا.
 جو وڙ سونهين جن سان اهو وڙ آهي ڪن،
 وفا ڪي ڪندا ڪي جفائون ڪندا پيا.
 ”غلام“ نه ڊچ تنهنجي نيت سڄي آ،
 گلا خور گڏجي گلائون ڪندا پيا.

(۱۹۲۹ع-۱۹۸۳ع)

مصري فقير ”مخمور“ سروري

مصري فقير ولد الم ذو فقير ۱۹۲۹ع ڌاري ڳوٺ لقاء پور تعلقي سڪرنڊ
ضلع نواب شاھ ۾ تولد ٿيو. سندس تعليم چار درجا پرائمري هئي. ۱۹۵۸ع ۾
هميشه لاءِ اچي سرهاڙيءَ ۾ سڪونت پذير ٿيو. فقير بردبار، خوش اخلاق، خوش
طبع ۽ خوش پوش هو. طالب علميءَ جي زماني کان وٺي کيس موسيقيءَ سان
لڳاءُ هو. سندس استاد جو نالو پيارو خان هو. [سن ۱۹۵۱ع ۾ قبل طالب الموليٰ

سائين جن رت حاضري ۾ فيض ورتي. سن ۱۹۵۲ع کان ريڊيو پاڪستان ۽ سن ۱۹۷۳ع کان آخر تائين پاڪستان ٽيليويزن سان وابستہ رهيو. شاعريءَ جو به شوق هئس. [قيد طالب الموليٰ سائين جن کيس "مخمور" جو تخلص عطا ڪيو].
 پاڻ ۳- سيپٽمبر ۱۹۸۴ع تي حيدرآباد مان ريڊيو پاڪستان تان پروگرام ڪري ۴- سيپٽمبر ۱۹۸۴ع تي پنهنجي سرهاڙي اسٽيشن تي لهي گهر پئي آيو ته گهر جي نزديڪ مٿس فالج جو حملو ٿيو، کيس نواب شاھ اسپتال ۾ داخل ڪرايو ويو مگر ۸- سيپٽمبر تي انتقال ڪيائين. سندس ڪافي شاگرد آهن جن ۾ قوتو زرداري غلام رسول لوهر، گلش ڪوکر، غلام حسين زرداري ۽ سندس پائيتو امدا علي فقير قابل ذڪر آهن.

ڪلام

بيوفا آهي زمانو پيار ڪنهن سان ڪيئن ڪجي،
 توڙي پنهنجو ۽ بيگانو پيار ڪنهن سان ڪيئن ڪجي.
 ڪو ٻڌڻ وارو ٿي ڪونهي ڪنهن سان ويهي اورجي،
 درد جو هي داستانو پيار ڪنهن سان ڪيئن ڪجي.
 ڪو صبرو جي ڪونه مليو پوءِ ته ڊنگهرن تي اٿو،
 رهندو فڪرن جو فسانو پيار ڪنهن سان ڪيئن ڪجي.
 ڪيترو دل کي جهليم پر روئي روئي ٿي ويو،
 آب اکڙين مان روانو پيار ڪنهن سان ڪيئن ڪجي.
 جنهن سان ٿي "مخمور" محبت ان مي محبوب جو،
 تير وانگر آهي طعنو پيار ڪنهن سان ڪيئن ڪجي.

(۱۹۲۳ع-۱۹۸۴ع)

”ڪمتر“ نقوي

سيد نجف علي شاه ”ڪمتر“ ولد سيد حسين علي شاه ڳوٺ شاهپور
جهانيان ضلع حيدرآباد ۲۱- اپريل ۱۹۲۳ع تي تولد ٿيو. اڃان ۹ مهينن جو هو ته
فقير قطب علي شاه جي وڏن معصومن سندس سنيال، پرورش ۽ تربيت ڪئي.
”ڪمتر“ صاحب منترڪ تائين تعليم حاصل ڪئي. پاڻ نهايت حلیم الطبع
هو. سنڌي زبان تي کيس عبور حاصل هو ۽ هڪ قادرالڪلام شاعر هو. ۱۳-
سيپٽمبر ۱۹۸۴ع تي انتقال ڪيائين.

ڪلام

ايمان جو امتحان آ جذبي جو احتساب،
لشڪر قليل آه پر همت آ بي حساب.
هر فرد ڪامياب ۽ هر فرد انتخاب،
ڪردار بي مثل ۽ هر قول لاجواب.
مشعل ۽ وردِ شڪر آ ربُ الانام جو،
چا شان آ حسين عليه السلام جو.

فتح و شڪست جنگ جي لشڪر تي منحصر،
بيشمار مقابلي ۾ هزارن جي پهاوتر،
پر جوش پر خروش آهي فوج مختصر،
واري لاءِ پنهنجي هر هڪ بي چين و منتظر.
خواهان آهي هرڪو شهادت جي جام جو،
چا شان آ حسين عليه السلام جو.

(۱۹۲۳ع - ۱۹۸۵ع)

پير علي محمد "اظهر" ريلائي

پير علي محمد "اظهر" ولد پير كريم ڏنو صديقي قريشي ريلائي درگاه پير رکيل ريلائي ضلع دادو جو وينل هو. سندس ولادت ۱۰ - اپريل ۱۹۲۳ع تي ٿي. پاڻ ذهن سالن تائين عربي، فارسي ۽ قرآن پاڪ جي تعليم حاصل ڪيائين. پرائمري تعليم لاءِ اسڪول کيڙو ۾ داخلا ورتائين، سال ۱۹۳۸ع ۾ فائينل جو امتحان پاس ڪري ۱۹۳۹ع ۾ پرائمري استاد مقرر ٿيو. ۱۹۴۲ع ۾ ٽريننگ

ڪاليج حيدرآباد ۾ مرحوم احمد خان "آصف" مصراڻي جي صحبت ۾ شاعري جو شوق پيدا ٿيس. شاعري جو استاد مرحوم جمع خان "غريب" هوس، ڪيترائي مقالا، تاريخي تحقيقاتي ڪتاب ۽ دادو ضلع جي جاگرافي لکيائين. پاڻ "بزم طالب الموليٰ" جو بنياد وجهندڙ هو. [سائين طالب الموليٰ سان والهانه عقيدت رکندو هو کيس قبل طالب الموليٰ وٽان سندس ادبي حسن ڪارڪردگي تي چانديءَ جو تنغو ۽ اعليٰ ڪارڪردگي جو سرٽيفڪيٽ عطا ٿيو.] پاڻ ۱۵- مئي ۱۹۸۲ع تي رٽائر ڪيائين ۽ طويل بيماري بعد ۲۱- فيبروري ۱۹۸۵ع تي انتقال ڪيائين. سندس پويان مرحوم جو ڪلام سهيڙڻ ۾ مشغول آهن.

ڪلام

پيڻ وارا ٿين پيدا ته ميخانه به چو نه آهن،
صراحيون ۽ اهي ساقي سي پيمان به چو نه آهن.
پيارڻ ۽ پيڻ وارا هجن مدهوش مستيءَ ۾،
سي ٿي سرشار ساغر ۽ سي مستانه به چو نه آهن.
ڪڍي ڪوري قلب جي ڪس اچي پڻ روح کي راحت،
اهي قصا ڪهاڻيون ۽ سي افسانه به چو نه آهن.
گذارين راتين جون راتيون رندن رهائين ۾،
ٿئي ٿي شمع جي روشن ته پروانا به چو نه آهن.
رکي پيرن تي سرُ "اظهر" ڏيان دل يار کي مان،
قبولي جي ڪٿي دلبر سي نذرانه به چو نه آهن.

۱۹۴۵ع - ۱۹۸۵ع

ڊاڪٽر سعيد هالائي

ڊاڪٽر محمد سعيد ابڙو ولد قاضي عبدالحئي "سليم" هالائي ۱۸ ڊسمبر ۱۹۴۵ع تي پيدا ٿيو. سندس وڏا مخدوم مير پير ثالث جي دور ۾ لڏي آيا هئا. ڊاڪٽر سعيد جي تعليم، تربيت سندس والد ڪئي. پاڻ هالا ڪاليج مان انٽر پاس ڪيائين. ان بعد ايل ايم سي ڄامشورو ۽ ايم بي بي ايس جي تعليم ورتائين. انهيءَ دوران سندس لاڙو شاعري ڏانهن رهيو. استادي لاءِ پنهنجي چاچي ابور هالائي

سان رجوع ٿيو. پاڻ ”انجمن فروغِ ادب“ هالا ۽ ”سند گرنجونيٽ ائسوسيئيشن“ جو به ميمبر هو ۽ سڱا طرفان طبي ڪئمپن ۾ نمايان خدمات سرانجام ڏنائين. پاڻ پريا- ڪپرو- تندو محمد خان ۽ آخر ۾ نيو سعيدآباد ۾ ميڊيڪل آفيسر ٿي رهيو. دل جي بيماريءَ کيس گهڻو وقت جيئڻ ڪونه ڏنو ۽ ۴۰ ورهس جي عمر ۾ ۱۸ مئي ۱۹۸۵ع تي وفات ڪيائين.

ڪلام

الوداع دانشورانِ علم و عرفان الوداع،
 الوداع بختِ سڪندرِ حسنِ عنوان الوداع،
 الوداع اي جاھ و عظمت شانِ شاهان الوداع،
 الوداع اي آرزويِ دل جا ارمان الوداع.
 واديِ مھراڻ جا ماھِ درخشان الوداع،
 ڄامشوري ۾ ٿين تون هاڻ مھمان الوداع.
 لڙڪ آلوده اڪيون ٿيون پر زبان تي مرڪ آه،
 حسرتون ٿيون هم نشين دعوائي الفت بي پناه،
 قسمتون جاڳيل ستيون غمگين ٿيو هي درسگاه،
 وٺي لبِ منزل اسان کان چڻ چڏائي پنهنجي راه.
 ڪيو جدا قسمت اسان کي آهي توکان الوداع،
 ڄامشوري ۾ ٿين تون هاڻ مھمان الوداع.

(۱۹۱۸ع- ۱۹۸۶ع)

سيّد حيدر شاھ ”حيدر“

سيّد حيدر شاھ اجناڻيءَ جي ولادت ۱۵ - ڊسمبر ۱۹۱۸ع تي ٿي. سندس والد بزرگوار سيّد مٺن شاھ نهايت نيڪ، عابد ۽ باشرع بزرگ هئا ۽ پنهنجي حلقه احباب ۾ امين مشهور هئا. سندن شفقت پوري مان گهڻو ڪجهه پرايائين. سندس شجره نسب حضرت امام موسيٰ ڪاظم کان ٿيندو امام الاوليا حضرت علي عليه السلام سان ملي ٿو. علم ۾ ادب سان چاهه کيس خانداني ورثي ۾ مليو

هئو. پاڻ ۱۵ سالن جي عمر ۾ ”رشيده“ جي عنوان سان افسانو لکيائين هڪ ڪتاب ”زميندار“ به لکيائين ۽ ”عظيم ترين افڪار“ نالي ڪتاب ترتيب به ڏنائين. سڀ جڃ جي حيثيت سان نوڪريءَ جي شروعات ڪيائين ۽ ميسن جڃ جي حيثيت ۾ رٽائر ٿيو. نهايت خوش طبع، خوش اخلاق، ۽ شيرين گفتار شخص ۽ سٺو شاعر به هو.

سندس وفات حسرت آيات ۸- مارچ ۱۹۸۶ع تي ٿي. شاعريءَ ۾ اول ”ناعم“ ۽ پوءِ آخري ٽائين ”حيدر“ بطور تخلص آندائين.

ڪلام

بيمار دل جي درد جو درمان ڪري ڇڏير،
 ناتو جو نينهون پنهنجي جو تو سان ڪري ڇڏير.
 محفل سڄي سموري ٿي حيران ڪري ڇڏير،
 ڪا ڳالهه هئي جا يار جي پاران ڪري ڇڏير.
 چڪيا ٿي ڇاڪ منهنجا جنهن ڪنهن جي چاه مان
 سڀ ساڪنانِ برم پریشان ڪري ڇڏير.
 اي يار تنهنجي لطف و ڪرم جي پناه ۾،
 پنهنجا هي سڀ گناه ته پنهنان ڪري ڇڏير.
 ”حيدر“ مون توهان نينهنجو ناتو ڳنڍي ڇڏيو،
 ساري ڄمار درد جو سامان ڪري ڇڏير.

(۱۹۰۰ع-۱۹۸۶ع)

حافظ محمد "احسن" چنا

حافظ محمد "احسن" ولد جمع خان چنا ۱۲- اپريل ۱۹۰۰ع ۾ تولد ٿيو ۽ ۱۹- جون ۱۹۸۶ع تي انتقال ڪيائين. سندس اسم "محمد" لقب "حافظ" هئو. پنجن ورهين جي عمر ۾ علام وقت مولانا غلام محمد صاحب ملڪاڻي واري بزرگ جي نظر ڪيميا اثر کان مستفيض ٿيو. جنهن وٽ علم ظاهري ۽ باطني حاصل ڪيائين. عربي، پارسي تعليم سان گڏ، قرآن ڪريم جي حفظ کان شرف ياب

ٿيو. ڪتابن جي وسيع مطالعي کان منجهس تصنيف و تاليف، شعر گوئي ۽
مقاله نگاري جو ذوق پيدا ٿيو. ۱۹۱۸ع ۾ پنهنجي ڳوٺ ۾ هڪ ديني مدرسو
کولي تعليم جي خدمت جو آغاز ڪيائين. اهو مدرسو ۽ تعليمي شغل ۱۹۵۱ع
تائين قائم رهيو. کيس شعر و شاعري جو پاڪيزه ذوق حضرت ملڪاڻي رح جي
صحبت ۾ پيدا ٿيو هو، پر باقاعده موزون شاعريءَ جو آغاز ۱۹۲۱ع ۾ شمس
العلماء مرحوم ميرزا قليچ بيگ ۽ حڪيم جمع خان ”غريب“ جي اصلاح ۽
تربيت سان ٿيو.

ڪلام

تنهنجي گولن جي آهيان گولي الا، حجت توسان ڪهڙي هلايان؟
سنگ سڃاڻج نرمل پنهنجو، توسان ٻانهپ جي آهي ٻولي الا،
سنگ سڃڻ توسان ڪهڙو ساميان.
اڌر نڌر ۽ اڀري آهيان، اڻ ڄاڻ ۽ ٻالي ٻولي الا،
لالڻ تنهنجي لاري آهيان.
جانب تنهنجو جيس ڪو ناهي، مون ته ڳوٺ ڳلي ڳلي گولي الا،
مور نه مٺ ڪو تنهنجو پائيان.
پيچ پرينءَ سان پختو پائڻ، ماءُ ڏني هيءَ لولي الا،
ڪيچ وڻن ڏي ڪاهيو ڪاهيان.
درشن جي توکان بيڪ پنان ٿي، مون ته جهلي آهي جهولي الا،
پئي در ڪنهن جي ڪين واجهايان.
تنهنجي نظر هڪ فيض اثر آهي، جنهن دل جي دري آ کولي الا،
پرت پرين تنهنجي پر ۾ پڄايان.
”احسن“ آهي پرثون پاتي، چاڪر واري چولي الا،
پنهنجو ڪرين شل ڳڻ پئي ڳائيان.

(۱۹۳۸ع-۱۹۸۶ع)

سيد ذوالفقار راشدي

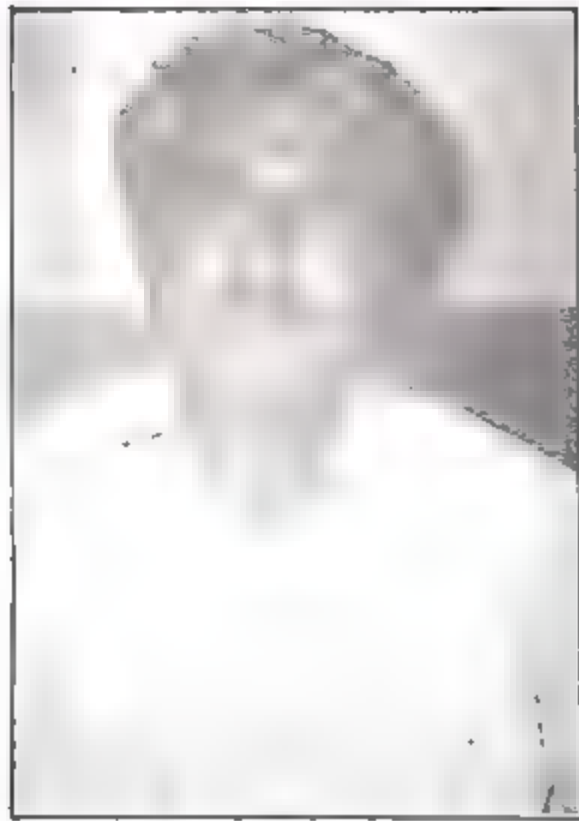
ذوالفقار راشدي ولد سيد محمد امام شاه راشدي جي ولادت ۱۰ مارچ ۱۹۳۸ تي ٿي ۽ سندس انتقال ۲۷ آگسٽ ۱۹۸۶ع تي ٿيو. سند جي مشهور راشدي خاندان جو نوجوان شاعر ۽ اديب هو. هن ۱۹۴۹ع کان شعر لکڻ شروع ڪيو. ۱۹۵۲ع ۾ پهريون دفعو سندس شعر ”اسان جي منزل“ دادو ۾ ڇپيو. ۵۴-۱۹۵۸ع ۾ هفتيوار ”هاري“ لاڙڪاڻو کي ڪجهه وقت لاءِ ايڊٽ ڪيائين. ۱۹۶۰ع ۾

لاڙڪاڻي مان هفتيوار رسالو ”مذهب انسانيت“ جاري ڪيائين. مرحوم جديد شاعريءَ ۾ ڪافي بهترين تجربا ڪيا.

ڪلام

ڄمڪي ڄمڪي ويئي وسامي هڪڙو پيرو لاٺ،
پنڪي پنڪي بيهي رهندين وري نه ملندو واٽ.
پاڻ- مهل جا پلي پٽاري تنهن جو ڪهڙو خير،
سانجهي ساڻ ٿڙ ٿاڙ نه ٿي، جا پسي نه پو گهر گهاٽ.
اڄ سوڌو خيالن تي آهي اڪريل ڪا تصور ۾،
صبح سويرو نيڻ نشي ۾، ڏيک ڏين ڄمڪاٺ.
هيءَ پاڻي زهريلو گڏلو، ناهي جوڻي شير،
گهر به ڪري ويئي فرهادن جي روحن منجه اسات.
ڪهڙي ندي سانڌي ساندو اوهر اندر جا،
ڪهڙي ڪنڌي زور جهليندي ڦٽا جڏهن ڪي ڦاٽ.
هيءَ سانتيڪي رڄ لڳي مي، هو هرڻن جي لونجه،
ڏيا ڏيائون ڪيون اجاريون، سا سهن ڪاري پاٽ.
ڍٽ ڌڻي مومل جي ماڙي باقي هڪ ٻلانگه،
هن اوکي ۾ ٿوري پنڌ ۾ ڪرندا ڪين ڪواٺ.
اوڻر ۾ انڌر اسان کي روڪيندو هڪ وار،
ليڪن پنڌ ته جاري رهندو وڃ ڏسيندي واٽ.

(۱) ورتل مهران شاعر نمبر ۱۹۹۰ع ص ۵۷۲

(۱۹۳۵ع-۱۹۸۶ع)

محمد سومار شيخ

محمد سومار ولد الم بچايو شيخ ۱، جنوري ۱۹۳۵ع تي ڄائو. شروعاتي تعليم عربي ۽ فارسيءَ ۾ ورتائين. ۱۹۴۹ع ۾ پرائمري سنڌي، ۱۹۵۷ع ۾ فائينل، ۱۹۵۹ع ۾ ايس- وي ۽ ۱۹۶۷ع ۾ اديب فاضل جو امتحان پهرئين نمبر ۾ پاس ڪيائين. ڊاڪٽر نذير حسين حيدري جي صحبت ۾ ادبي شوق پيدا ٿيس. ۱۹۵۲ع کان باقاعدي لکڻ شروع ڪيائين. پنهنجي عمر ۾ ۳۰۰ ئي سؤ نسخا

لکيائين، جن مان ۷۵ شايع ٿيا آهن. ”سنڌي ادبي بورڊ“ سندس ڪتاب ”ڪڇين جا قول“ شايع ڪيو ۽ پوءِ سنڌالاجي طرفان هڪ ڪتاب ”سنڌ جا زيور“ شايع ٿيس. پاڻ لاڙ خطي جي تاريخ ۽ ثقافت کي گهڻو اجاگر ڪيائين. ”لاڙ ميوزم بدين“ جو قيام پڻ سندس دلچسپيءَ جو نتيجو آهي. پاڻ سٺو ڊرام نگار ۽ شاعر پڻ هو. ۲۴، آڪٽوبر ۱۹۸۶ع تي وفات ڪيائين.

ڪلام

بيت

سڄڻ پسان شال.
وڻ چڙهي ويا مون پرين، هيٺا منهنجا حال.
جانب بنا جيڏيون، پٽايان ڇا پار ٿي.
وٺي هڪي مثال،
هي سونو سوال.
مون نه سوال ڪيو، ته به ميرن مير هي.
هٿن آيو خالي، اڏي اڏي اوڏ.
الله چو ويا اڪري، وساري ڪٿ ويٺا
لڪ لهندڙ لوڏ،

(۱۹۰۶ع - ۱۹۸۶ع)

محمد اسماعيل ”فدا“ عرساڻي

محمد اسماعيل ”فدا“ ولد محمد هاشم ميمڻ عرساڻي ۷ - سيپٽمبر ۱۹۰۶ع تي هالا ۾ ڄائو. سندس والد هڪ ننڍو زميندار هو ۽ هالا جي محدود صاحبن جو عام مختيار ٿي رهيو. فدا صاحب جي ابتدائي تعليم جو دور ۱۹۱۲ع کان شروع ٿيو. ”گورنمينٽ هاءِ اسڪول“ حيدرآباد، ”سنڌ مدرستہ الاسلام“ ڪراچي ”ٽولراءِ هيرانند اڪيڊمي“ حيدرآباد ۾ تعليم ورتائين. ۱۹۲۵ع ۾ بمبئي يونيورسٽي

مان مشترڪ پاس ڪيائين. "سند نيشنل ڪاليج" حيدرآباد ۽ "مسلم يونيورسٽي" عليڳڙھ مان انٽرميڊيٽ آرٽس "ڊي جي سند ڪاليج" مان جونيئر ۽ سينئر بي اي جا ٻه سال، ۱۹۲۹ع ۾ بمبئي يونيورسٽي جي بي-اي امتحان ۾ ويٺو. فارسي، انگريزي چوٿين ڪلاس کان ويندي بي-اي تائين سندس ثانوي تعليم ۾ رهي. ان امتحان ۾ "بمبئي يونيورسٽي" ۾ پهرين نمبر ڪيائين. ۱۹۲۵ع ۾ "سند مسلم ايڊيو ڪيشنل سوسائٽي" جي پهرين ڪانفرنس هومسٽيڊ هال ۾ زير صدارت شمس الدين ۽ مرزا قليچ بيگ جي ٿي جنهن ۾ شعر پڙهيائين. سندس قلمي شاهڪار "سير ريگستان" آهي جنهن جي تحسين ڪندي هڪ خاص تقريب ۾ علامه آءِ-آءِ قاضيءَ کيس هار پارايو. ڪيترائي درسي ڪتاب سندس لکيل آهن. ۱۹۶۶ع ۾ اسسٽنٽ ڊائريڪٽر جي عهدي تان رٽائر ڪيائين ۽ نومبر ۱۹۸۶ع تي انتقال ڪيائين.

ڪلام

سڄي رات سورن جي ويٺي وهائي،
نه ڪٿي هڪا قربن جي ڪهاڻي.

پڇيو ڪين دلبر ته ڪيئن رات گذري، اسان جي مٿان ڪهڙي هيٺ گذري،
لنگهيو صبح ڪهڙو ۽ ڪيئن ٿي سهائي.

وصل جا صنم قول پنهنجا تون پاڙج، جڏي ڪي جدائي ۾ هرگز نه مارج.
مون ڏينهن هڪ ٻيا، مگر مان ڏهاڻي.

سڄڻ سور تنهنجا مون پلپل ٿا مارن، سنڌي ناز نخرا وري دل ڦٽارن،
نواڪت ٻي تنهنجي ٿي ماري سهائي.

نه رُس روز، اڄ رجهه راڻل اسان سان، اچي ويه سهڻل سياڻل اسان سان،
"فدا" سان به مڪر هڪا رمز ۾ رهائي.

(۱۸۷۸ع-۱۹۸۶ع)

جهنڊل فقير ڪورائي

جهنڊل فقير ولد صاحب خان ڪورائي جي ولادت ۱۲۹۵ھ ۾ ٿي. سندس ڳوٺ هانسير تعلقي ڪوٽ ضلع ٿرپارڪر ۾ آهي. پاڻ قرآن شريف ۽ سنڌي تعليم مدرسي پٿوري مان حاصل ڪئي. ۲۵ سالن جي عمر ۾ محمد فقير کٽياڻ جو طالب ٿيو ۽ ڊڪر الاهي جاري رکيائين سندس شاعريءَ جو قلمي رسالو موجود آهي. پاڻ زندگي جو آخري وقت ڳوٺ شاهوخان ڪورائي تعلقو سامارو ضلع

ميرپور خاص ۾ گذاريائين. جتي سندس آخري آرام گاه آهي. سندس وصال ۹- ربيع الاول ۱۴۰۷ھ بمطابق ۱۲- دسمبر ۱۹۸۶ع تي ٿيو.

ڪلام

ٿله: سڀ کان مٿي سهڻو ڏنم تنهنجو ذڪر محفل ۾ هو،
صاحب حسن کي سونهن جو، تير نظر ريفل ۾ هو.

آبرو ڏسي ان جا اجهل ٿي منتظر خلق خدا،
حيرت حسن جي مون ڏني گذري مهل مون کي مدا،
تان ندا آئي اٿو، سڀ ڪو سڌو هلچل ۾ هو.

بيوس رهيس بيمار جان، آيس بره جي باه ۾،
تر ڦٽي تن مون لڳي، نه ساه ماڀي ساه ۾،
باقي ري رڳن منهنجن رهيو، پويون پساه منزل ۾ هو.

خوب رو جي خال نقطي، قيد دل کي قيد ڪيو،
جزوي عقل حد هوش جو، بس پڄي سڀ پيد ويو،
منهنجي مارڻ لاءِ حڪم، ان طرح ان پل ۾ هو.

خال و خط مرڪڻ مهل ۾، رنگ قيصر جا ٿيا،
در دهن تي لعل لالي، جا اها ڪامل پيا،
سڀ حڪومت تي حڪم، ثابت "جهڊل" ۾ هو.

(۱۹۰۴ع - ۱۹۸۷ع)

امام علي فقير

فقير امام علي ولد عبدالغفور واڍو (الاڪو) اندازاً ۱۹۰۴ع ۾ ڄائو. ڳوٺ جاڙا تعلقي هالا جو رهندڙ هو. فقير صاحب چوندو هو ته سندس عمر ۸۰ سال آهي. بااخلاق و باتهذيب، باتميز شاعر، فضيلت مند ۽ خوش طبع شخصيت هو. ۱۹۴۷ع ۾ مون (مخدوم طالب الموليٰ) کي مدي جو بحار ٿي پيو هو ۽ ٽي مهينا هليو. هڪ رات خواب ۾ ڏٺو ته نمر واري بنگلي ۾ آڏو اتر طرف هميشه

واري پاڻاري تي ويٺو آهيان ۽ امام علي فقير ڏکڻ طرف اڀرندي واري در وٽ
ويٺو آهي ۽ هيءَ ڪافي جا منهنجي لاءِ لکي هيٺين ڳائي ويٺو.
منهنجا پير مغان پاڳارا، پيارا هجو هر دم

جڏهن آءٌ تندرست ٿي ساڳي پاڻاري تي ويٺو هوس ته امام علي فقير به ساڳي در
وٽ اچي ويٺو ۽ ساڳي ڪافي ڳايائين. سندس وفات کان سال کن اڳ مون کي
چيائين ته ”۸۰ سال عمر آهي اڃا پيا نچون.“ هتي به اها ڪافي ڏجي ٿي جيڪا
مون خواب ۾ ٻڌي ۽ فقير صاحب وري ڳائي. فقير جو انتقال ۱۲ اپريل ۱۹۸۷ع
تي ٿيو.

ڪلام

منهنجا پير مغان پاڳارا، پيارا هجو هر دم،
دوا دل واري، ڏيو هڪ واري، سهي سڪ ساري.
سڏ سڏ سڄاري، ٿي ڪا ستاري، تنهنجا شال وسن اوتارا،
مٺا محب جاني، ڪيو مهرباني، بره جا باني.
رهبر رهاني تنهنجو مٿ نه ٿاني، ننگي نرمل نازن وارا.
سردار سائين، سهڻا سدائين، اڳڻ منهنجي تائين،
پير اچي پائين پلا پاڻي پلائين، اهو دان ڏيو دلدار.
آهي امام منهنجو، علي نام تنهنجو، پرين ڪريو پنهنجو،
ناهيان پئي ڪنهن جو، اصلتون اوهان جو سخي سرور شاه سوپارا.
پيارا هجو هر دم

(۱۹۲۷ع-۱۹۸۷ع)

صوفي فقير ارشاد علي جلالاڻي

فقير ارشاد علي جلالاڻي ۱۹۲۷ع ۾ ڳوٺ جلالاڻي تعلقي ڪوٽ ڏيجي ضلع خيرپور ۾ تولد ٿيو. کيس ننڍپڻ کان ئي راڳ، ويراڳ سان محبت هوندي هئي. راتين جون راتيون فقراءَ سان گڏ ويراڳ ۾ گذاريندو هئو. سندس طبيعت تمام سادي هئي ۽ سدائين مرڪندو نظر ايندو هئو. پاڻ شاعر به تمام سٺو هئو، سندس درگاه تي سندس ڪلام جو قلمي رسالو موجود آهي. سندس وصال

ڪلام

ٿنم: هوش ڪر ره هوش ۾ هوش سان هوشيار ٿي،
پهنگو ڏس تون پاڻ ۾ دل اندر ديدار ٿي.

پاڻ ۾ ڏس ڪير آهي، ڪير ٿو ٻولي اندر،
دل جي ڏس کولي دري، هر جا حق جو يار ٿي.

موج هن ۾ مست ٿيا، عاشق سيني کان اڀر،
سرسري سوجهي لهين، دم يار کان نه ڌار ٿي.

رمز رنديءَ ۾ تون ره، عاقل نه ٿي تون اي ميان،
ٻولي نه ٻي ڪا ٻول تون، سڀ کان پڇ بيزار ٿي.

نينهن نعرو نالڪڻ جو، "ارشاد" عاشق مندو،
جيڪو ڏسي جيتري مري، هن عشق ۾ اظهار ٿي.

(۱۹۳۳ع-۱۹۸۸ع)

رشيد پٽي

عبدالرشيد پٽي تخلص رشيد پٽي بنيادي طور افسانه نگار هو ۽ سندس مزاحيه افسانا سڌي ادب ۾ دائمي حيثيت حاصل ڪري چڪا آهن. سندس اصل ڳوٺ ارور آهي پاڻ ۶ جولاءِ ۱۹۳۳ع تي سکر ۾ ڄائو. سکر، خيرپور، حيدرآباد ۽ ڪراچي ۾ پڙهيو. بي. اي، ايل- ايل- بي، کان پوءِ سکر جو مشهور وڪيل هئو. صحافت سان به ڪجهه واسطو رهيو. ۱۹۵۰ع کان لکندو رهيو سندس

حي ادبي ۽ قومي تحريڪن جو سرگرم ڪارڪن رهيو. سندس ڪيترائي افسانا ايشيائي ۽ يورپي ٻولين ۾ ترجمو ٿيل آهن. هڪ زندہ دل ۽ باذوق اهل قلم ۽ شاعر هو. سندس طبع مزاح ۽ ظرافت جو دلچسپ عنصر آهي. ٻين شاعرن جي منجھند ڪلام تي سندس طنز ۽ مزاحيه ڪلام پيروي طور لکيل آهي. جنهن ۾ لطافت ۽ ظرافت آهي. سندس ڇپيل ڪتاب ”گهڙي گهڙي گهاءَ“ - ”آڏي ڍال ۾ ڍار“ - ”دنيا جا عظيم افسانا“ - ”رياست ۽ آزادي“ - ”عاشق زهر پياڪ“ وغيره ذڪر لائق آهن. ان کان سواءِ سندس ڪيترا اڻ ڇپيل ڪتاب پڻ آهن. پاڻ ۱۶ سيروزي ۱۹۸۸ع تي وڏي بيماريءَ کان پوءِ وفات ڪري ويو.

ڪلام

هليا ساقي هتان ويندا ته ميخاني جو چا ٿيندو،
 جي ٿيندا بند ميخانا ته مستانن جو چا ٿيندو.
 اسان جي آرزو آهي چمڪي گهر بنائڻ جي،
 خزان بڻجي بهار آيو، ته ارمانن جو چا ٿيندو.
 هزارين داستان هن دل جي گهرائيءَ ۾ مون سانڍيا،
 جي منهنجي دل شڪسته ٿي ته افسانن جو چا ٿيندو.
 جي هوندي سوز ساماني ته محفل رنگ لائيندي،
 وسامي شمع جي وٺي ته پروانن جو چا ٿيندو.

(۱۸۸۲ع - ۱۹۸۸ع)

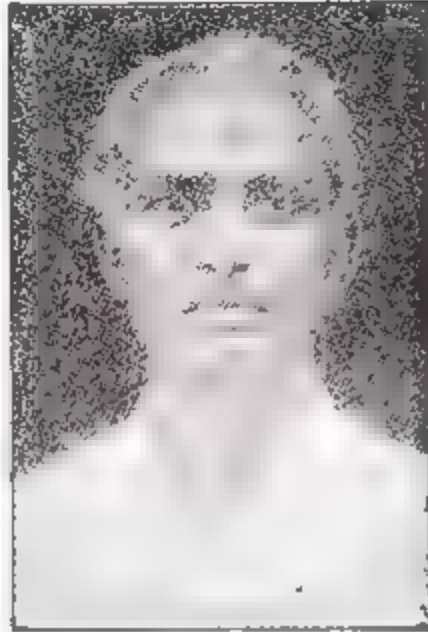
مولانا محمد عظیم "شیدا"

محمد عظیم "شیدا" ولد لعل بخش سولنگي ڳوٺ گل برڙو تعلقو واره ضلع لاڙڪاڻو ۾ ۱۸۸۲ع ڌاري تولد ٿيو. قرآن شريف ۽ نور نامون وڏي پاءُ آخوند فقير محمد وٽ پڙهيو ۽ فارسي، عربي ڪنڌڪافي تائين ڪنڊو شهر ۾ مولانا عبدالعزيز مڪراني خاران وٽ پڙهيو. ان کان پوءِ پيرجهندي جي مدرسي ۾ مزيد تعليم حاصل ڪيائين. مطلق مولانا خادم حسين وٽ ۽ باقي علوم مولانا محمد

محس شاه وٽ ميان جي ڳوٺ ۾ پڙهيو ۽ دستاربندي ڪيائين ۽ مختلف مدرسن ۾ درس و تدريس جو ڪم ڪيائين. پاڻ حڪيم حاذق هو، نواب غيبي خان چانڊئي ۽ نواب يوسف خان مگسي جن جو خانداني حڪيم هو. ٻه ڀيرا حج جي سعادت حاصل ڪيائين. پاڻ فارسي ۽ سنڌي جو سٺو شاعر هو، ”جميعت العلماء“ ضلع لاڙڪاڻي جو صدر به هو ۽ ”جميعت العلماء هند“ جي ورڪنگ ڪميٽي جو پڻ ميمبر رهي چڪو آهي. سندس انتقال ۶ - آڪٽوبر ۱۹۸۸ع تي ٿيو.

ڪلام

ساقي اڄوڪي بزم ۾ وه جو سرور هو،
مٺي خوشگوار لعل بتان جو حضور هو.
زاهد به زهد خشڪ کان آيو ملول ٿي،
جو ان کي ياده ناب جو بيحد ضرور هو.
رندي ۽ زاهدي نه مدار آ نجات جو،
آهيم آسرو جو هو الله غفور هو.
هڪ جلوه ناز سان جو لٽي دل کي دلربا،
سينگار تنهنجو سهڻل، ويتر ڪلور هو.
ظلمات دوجهان مندي ڪافور ٿي وئي،
”شيدا“ ان جي نور جو جنهن دم ظهور هو.

(۱۹۱۰ع-۱۹۸۸ع)

سید گل حسن شاہ ”مجدوب“

سید گل حسن شاہ ”مجدوب“ ولد سید قمرالدین شاہ ناگوري ۱۹۱۰ع ۾
 عمرکوٽ ۾ تولد ٿيو. سندس بزرگ هند مان هجرت ڪري اچي عمرکوٽ ۾
 سڪونت پذير ٿيا ۽ اڄ تائين ڪافي ناگوري سادات عمرکوٽ ضلع ٿرپارڪر
 ۾ رهن ٿا. ”مجدوب“ صاحب ابتدائي تعليم پنجن درجن تائين عمرکوٽ ۾
 حاصل ڪئي ۽ خانگي طرح قرآن مجيد، اردو، فارسي ۽ انگريزي به سکيو. اول

اردو ۾ شعر چوندو هو ۽ بعد ۾ ”مخلص“، ”مراد علي“، ”ڪاظم“ ۽ نور محمد ”نور“ نظاماڻي جي شاعريءَ کان متاثر ٿي سنڌيءَ ۾ غزل چيائين. شاعري ۾ غزل، نعت، منقبت ۽ نظم تي طبع آزمائي ڪئي اٿس. اردو ۽ سنڌي ٻنهي زبانن ۾ سدس ڪلام جو ذخيره چڱي انداز ۾ موجود آهي. پاڻ سٺو ليکڪ ۽ سٺو مقرر به هو. آزاديءَ جي تحريڪ جي دور ۾ تقريرون به ڪندو هو. ۱۱- نومبر ۱۹۸۸ع تي انتقال ڪيائين.

ڪلام

سر ۾ سودا آهي سنگِ در ملي،
در تنهنجو ليڪن نٿو دلبر ملي.

تشنه لب آهيان مان اي پيرِ مغان،
ميڪندي مان مون کي ڀي ساغر ملي.

تنهنجا عشوه، تنهنجا غمزہ تنهنجو ناز،
تنهنجو ثاني ڪونه ٻيو دلبر ملي.

بحرِ الفت ۾ ٿئي جو غوطه زن،
ٿو انهيءَ خواص کي گوهر ملي.

لامڪائن ۾ گر مڪين ناهين ته پوءِ،
چو ٿو ”مجنوب“ تنهنجي گهر ملي.

(۱۹۲۲ع-۱۹۸۸ع)

بردو سنڌي

محمد رمضان "بردو سنڌي" ولد خدا ڏنو لاشاري اصل ڳوٺ ماڪر ڪوري، تعلقو ميرپور ماٿيلو بعد ۾ نواب شاھ. سندس ولادت ۱۵ مارچ ۱۹۲۲ع تي ٿي. پرائمري تعليم دوران ئي شعر لکڻ شروع ڪيائين. ابتدائي ڪلام شعر و شاعري کي منحوس قرار ڏيندي ساڙي ڇڏيائين. پر ۱۹۵۴ع ۾ "نظر سنڌي" مرحوم جي صحبت ۾ دوباره شاعري شروع ڪيائين، ۱۹۶۱ع ۾ "سنڌي ادبي

سنگت“ نواب شاھ طرفاں سندس ڪلام جو مجموعو ”اڪڙيون مينگھ ملھار“ شايع ڪيو ويو. جنھن تي ”پاڪستان رائٽرس گلب“ طرفاں ڪيس ھڪ ھزار روپيہ انعام ڏنو ويو، چند افسانہ ۽ مضمون بہ لکيائين. سنڌ جي ادبي رسالن جھڙوڪ ”مھراڻ“، ”نئين زندگي“ وغيره ۾ سندس ڪلام جو مجموعو سنڌالاجيءَ پڻ شايع ڪرايو. سندس ڪلام ڪافي انداز ۾ شايع ٿي چڪو آھي. سندس ڪلام جو مجموعو سنڌالاجيءَ پڻ شايع ڪرايو. سندس انتقال ۲۶- آڪٽوبر ۱۹۸۸ع تي ٿيو.

ڪلام

منهنجو ڪوئي ميت نه ٿار،
جڳ جا ڏکڙا ڳل جو هار.

پنهنجا پنهنجو ڪين چون،
ڌارين تي ڪا ناھ ميار.

روئڻ ساڻ ھري ويا نيٺ،
پل پل چم چم لڙڪ ھزار.

سھڻي ڪي وٺي نند ڪئي،
منهنجو من ٿيو ميهار.

راھ ٽڪيندي راھ ڪڍي،
پره ڦٽي وٺي ڏسندي پار.

اڳڻ اسان جي پير پري،
سھڻو سائين جيءَ جيار.

خواهن ۾ تون آءُ هلي،
هڪڙي پل لڙ هيئون نار.

(۱) مھراڻ شاعر نمبر

(۱۹۲۱ع - ۱۹۸۹ع)

صوفي فقير نواب بهاول خان لغاري

صوفي فقير نواب بهاول خان ولد امداد علي خان ولد نواب بهاول خان شهيد ولد فقير ولي محمد صاحب تاريخ ۵- رمضان المبارڪ ۱۳۳۹ھ مطابق ۱۳ مئي ۱۹۲۱ع تي پنهنجي آبائي ڳوٺ تاجپور ۾ تولد ٿيو. ابتدائي تعليم به اُتي ئي حاصل ڪيائين. ننڍي عمر ۾ والد جي سائني کان محروم ٿي ويو. مگر پنهنجن بزرگن خصوصاً پنهنجي ناني نواب حاجي غلام حيدر خان جي صحبت ۽ تربيت

مان گهڻو ڪجهه حاصل ڪيائين. ۲۲ سالن جي عمر ۾ درگاه جهوڪ شريف جي سجاده نشين حضرت عبدالستار شاھ ثاني رح جي هٿ تي بيعت ڪيائين، زمينداري ۽ طبابت کي پيشي طور اختيار ڪيائين. شاعري، راڳ رهاڻ ۽ ڪتابن جي مطالعي سان کيس گهڻي دلچسپي هئي. نواب صاحب ۲۸ جمادي الاول ۱۴۰۹ھ مطابق ۶ جنوري ۱۹۸۹ع تي وصال ڪيو.

ڪلام

تلم: رک دل تي فڪر فنائيءَ جو، توکي ملڪ عدم ڏي هلڻو آ.

ظاهر ۾ ٿي اصل شريعت، باطن ۾ وٺ راه طريقت،
ٿئي سودو صاف سچائي جو.

رمز رندي جو رستو نرالو، دستتون پير مغان پي پيالو،
ٿئي سودو صاف سچائي جو.

دام دوئي جا چڏ تون ٽوڙي، حسد ڪينو ۽ پيائي ٻوڙي،
رک شوق اندر جي صفائي جو.

”بهاول“ ره منجم حال فقيري، ترڪ ڪري چڏ خيال اميري،
وٺ رستو راز خدائي جو.

(۱۹۲۲ع- ۱۹۸۹ع)

نارائن شيام

نارائن شيام ڳوٺ ڪاهي قاسم تعلقي نوشهرو فيروز ضلع نواب شاھ ۾ ۲۵- جولاءِ ۱۹۲۲ع تي تولد ٿيو. ابتدائي تعليم نوشهرو فيروز ۾ ۽ انگريزي تعليم نواب شاھ ۾ حاصل ڪيائين ۱۹۴۵ع ۾ دي- جي سنڌ ڪاليج ڪراچي مان بي- اي (آنرس) جي ڊگري حاصل ڪيائين. شيام کي ننڍي هوندي کان ئي شاعري سان دلچسپي هوندي هئي، شاعريءَ ۾ سندس پهريون استاد سندس والد هو. بعد ۾ هن

ڪشنجند ”عزيز“، حاجي محمود ”خادم“ لاڙڪاڻوي. مولوي محمد عاقل ”عاقل“ ۽ خاص طرح پرمسرام ”ضياء“ ۽ هرمل سدا رنگاڻي ”خادم“ جي صحبتن مان عروض ۽ فن بابت گهڻو ڪجهه حاصل ڪيو. ورهاڱي کان اڳ شيام ”گورنمينٽ مدرسو هاءِ اسڪول“ نواب شاھ ۾ ڪم ڪندو هو. بعد ۾ ۱۹۴۸ع کان پوسٽ ۽ ٽيليوگراف آڊٽ آفيس دهلي ۾ ملازم ٿيو، جتان ۱۹۸۰ع ۾ هيڊڪلارڪ جي پوسٽ تان رٽائر ڪيائين. شيام جا هن وقت تائين ست نظم جا ڪتاب شايع ٿي چڪا آهن. شيام ۱۰ - جنوري ۱۹۸۹ع تي دهليءَ ۾ وفات ڪئي.

ڪلام

ڪيڏو سورن جو سامان،
مڪ جو هو نه ڪوئي اسڪان.
سيتل چايا ڪنهن جي ياد،
رڻ جو پنڌ ٿيو اسان.
تنهنجو صدين جو وشواس،
تنهن ۾ منهنجو هاڻ گمان.
ڦوتو پاڻيءَ جو هو ڪالم،
اڄ ته اٿام سمنڊ انسان.
جاڳيو آهين ٿيءَ سجاڳ،
ڪيمين سڀن جو احسان.
صبح ڪ شام جي آه شفق،
”شيام“ ائين ٿي ڏس جو ڌيان

رچنا - آڪٽوبر - ڊسمبر ۱۹۸۹ع ڪلڪته

(۱۸۹۸ع - ۱۹۸۹ع)

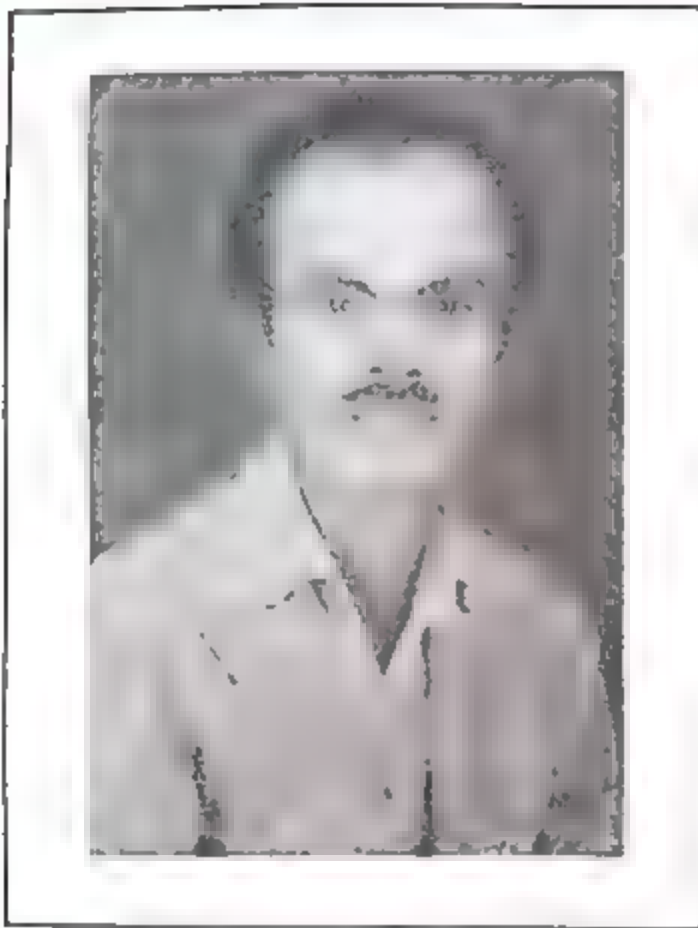
حاجي فتح محمد خان لغاري

حاجي فتح محمد خان ولد رئيس حاجي گل محمد لغاري عاليا ۱۸۹۸ع ۾ ڄائو سندس ڳوٺ لعل خان لغاري تعلق سنجهورو ضلع سانگهڙ هو. پاڻ حاجي محمد ڳوٺ صوفي تعلق عمر ڪوٽ واري جو صحي ۽ مريد هو. انهن محفلن ۾ شرڪت کيس شاعريءَ جو شوق ڏياريو. والد صاحب جي گهڻي خدمت ڪندو هو. معاشي مشڪلاتن کي هٿ سان سهڻ ڏٺائين. تمام بهادر انسان هو. حرن

جي مارشل لا ۾ ڳوٺاڻا سڀ ڳوٺ مان لڏي ويا پر پاڻ ويٺو رهيو. هڪ ڀيرو ڌاڙيلن سان ٻه مقابلو ڪيائين جيڪي ساڻس ڪو به ڀڳا نيٺ معافي ورتائون. تهجد گذار هوندو هو سڄي عمر نماز قضا نه ڪيائين. عبادت ۾ مشغول رهندو هو الله جي خوف کان اڪثر رٿندو رهندو هئو. صوفيان ڪلام سان سندس لڳاءُ هوندو هو. سندس ڪلام اڪثر محفلن ۾ ڳايو ويندو هو حاجي فتح محمد لغاري هالا جي ايس- ڊي- ايم حاجي نذر محمد لغاري جو والد هو. ۱۷- فيبروري ۱۹۸۹ع تي سول اسپتال حيدرآباد ۾ وفات ڪيائين ۽ پنهنجي اباڻي ڳوٺ ۾ مدفون آهي.

ڪلام

باغ محبت آ بنايو، يار ڏسڻ سان هتي.
 سڪ سارڪ آهي لائي، پرين پسڻ سان هتي.
 پيار جو پاڻي مليو، تڏهن روح اندر ريج ٿيو.
 نياز جو ٿڌڙو هنيو، عشق اچڻ سان هتي.
 غم وڻ ٻوڪيو، ڳڻتي وڌا ڪيا ڳتار.
 رهم ولهڙي ويهي پڪڙي، وره وسڻ سان هتي.
 اوت الفت هڻين اندر ۾، پاڙون تنهنجون ويون پاتار.
 قل مان قرڙو ڪيو، پرت پچڻ سان هتي.
 ”فتح محمد“ مان فصيلت، گل ڏنو گلستان ۾.
 هاءِ حيران ٿي پيو، سرهاڻ سنگهڻ سان هتي.

(۱۹۱۲ع - ۱۹۸۹ع)

محمد یعقوب ”جلیس“ هالائي

محمد یعقوب ولد محمد يوسف ابرو جي ولادت ۱۲، سيپٽمبر ۱۹۱۲ع تي ٿي. پاڻ ننڍپڻ ۾ ئي یتیم ٿي ويو، جنهن ڪري سندس سرپرستي خان صاحب لطف علي خان ابرو ڪئي. ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ بعد سنڌ مدرسو ڪراچيءَ مان مئٽرڪ پاس ڪيائين. ۱۹۳۷ع ۾ روينيو کاتي ۾ ڪلارڪ ٿيو، جتان هائير ڪئاليگرافيد امتحان پاس ڪري پهرئين هيٺمنشي ۽ بعد ۾ مختلف

تعلقن جو مختيارڪار ٿي رهيو. ۱۹۵۰ع ۾ هيڊ اڪائونٽنٽ جو امتحان پاس ڪيائين. جليس صاحب خانداني ورثي موجب شاعر ۽ اديب پڻ هو. سندس هڪ نثري ڪتاب ”اسان جو قرآن“ ۱۹۵۳ع ۾ شايع ٿيو. ٻيو ڪتاب ”عورت“ قلمي نسخي جي صورت ۾ موجود آهي. سندس ذوق مطالع ۾ سنڌي، عربي، فارسي، اردو ۽ انگريزي ادب شامل هوندا هئا. سندس اهڙو مفصل احوال بايوگرافڪل انسائيڪلو پيڊيا آف پاڪستان ۾ پڻ موجود آهي. پر سندس شاعريءَ جو گهڻو تشو رُجحان اسلامي ۽ اصلاحي نظمن ڏانهن هو. پاڻ اسلامي تصوف جو مڪمل قائل هو ۽ ان باري ۾ سندن ڪيترائي مضمون ۽ مقالا مختلف رسالن ۽ اخبارن ۾ شايع ٿيل آهن. ۷- اپريل ۱۹۸۹ع تي انتقال ڪيائين.

ڪلام

اهو منهنجو عقيدو ۽ اهو ايمان آ ساقِي،
 تہ منہ عرفان جو جامِ حسين قرآن آ ساقِي.
 ڪلام پاڪ جي تفسير جو هر لفظ نوراني،
 چراغ نور پاشِ محفلِ عرفان آ ساقِي.
 ڪتاب الله جي تعليم اعجازِ سراپا آ،
 نهان ان ۾ مسلمان جو حقيقي شان آ ساقِي.
 بحمدالله ٿيو روشن زماني جو آهرِ گوشو،
 صداقت جي مڪمل روشني قرآن آ ساقِي.
 جليسا ”زندگي ڪر وقف قرآن جي تلاوت ۾،
 جو آ تسڪينِ جان ۽ درد جو ارمان آ ساقِي.“

(۱۹۰۸ع - ۱۹۸۹ع)

مولانا محمد اسماعيل ”ذبيح“

مولانا محمد اسماعيل لغاري ولد حاجي خان لغاري ڳوٺ حرار ٿيڻو لڳ سنهري ڪسي تعلقو ٿندو الهيار ۾ سال ۱۹۰۸ع ۾ ڄائو. سندس ابتدائي تعليم ڳوٺ حرار ٿيڻو ۾ حافظ محمد تقي هاليپوٽي وٽان شروع ٿي. پوءِ برصغير جي معتبر عالمن ۽ مدرسن مان فيص، وٽي، مولانا محمد عثمان فراني لڳ، شادي پلي وٽ دستاربندي ڪيائين. ڪجهه عرصو مولانا عبدالله سيديءَ جي صحبت ۾ به

رھيو. ان وقت ڳوٺ ۾ هڪ پرائيويٽ مڊل اسڪول کوليائين جيڪو اڳتي هلي هاءِ اسڪول بنيو. پاڻ ”جميعت العلماء هند“ سان به وابستہ رھيو ۽ تحريڪ آزاديءَ ۾ حصو ورتائين. پاڻ سنڌي ۽ فارسي شاعري ڪندو هو. گھڻو ڪري واقعاتي، وارداتي ۽ مشاهداتي شاعري ڪندو هو. پکين سان پيار هوس. پنهنجي پٺيءَ ۾ ٻھرن جي هڙيءَ اندر چوڳو کڻي روزانہ سندن حاضري ڀريندو هو. سندس فارسي خواه سنڌي شاعري اڪثر اصلاحي، غريبن جي حمايت ۽ دنيا جي بي ثباتيءَ بابت آهي. سندس انتقال ۲۸- جون ۱۹۸۹ع تي ٿيو.

ڪلام

توکان اڳي انسان هوا،	آباد سڀ ايوان هوا،
سؤ رنگ جا سامان هوا،	اڄ نام ڪو نالو نشان.
شوقين شهزادا هئا،	تختن ڏٺي تاراج ٿيا،
گوندر ڏيئي گوهر ويا،	اڄ نام ڪو نالو نشان.
راڄن سندا راڻا ويا،	مومل مٽي ماڻا ويا،
کوٽا ڪريل کاڻا ويا،	اڄ نام ڪو نالو نشان.
سانگي ڇڏي سائيم ويا،	ڏوٽي ڇڏي ڏٺ ڏيم ويا،
ڇا کون ڪري پير چيم ويا،	اڄ نام ڪو نالو نشان.
پوڙا ٻڌڻ جي نام تو،	هاڃو هيچ جو آءِ تو،
آهي اکين اوندام تو،	اڄ نام ڪو نالو نشان.

(۱۹۲۲ع - ۱۹۸۹ع)

احمد خان ”آصف“ مصراڻي

احمد خان آصف ولد محمد اسماعيل مصراڻي ۸- جولاءِ ۱۹۲۲ع تي ڳوٺ منو ٻيٽ، تعلقي خيرپور ناٿن شاھ، ضلع دادو ۾ ڄائو. فارغ التحصيل ٿيڻ کان پوءِ ۱۹۳۹ع ۾ تعليم بالغان ۾ پرائمري استان مقرر ٿيو. ۱۹۳۷ ۾ حافظ محمد ”احسن“ ۽ جمعي خان ”غريب“ کان علم عروض جان درس ورتائين. شر حواه نظم ۾ ڪيترا ڪتاب لکيائين جيڪي شايع ٿيا.

"انجمن آفتاب" دادو، "جميعت الشعراء سندھ"، "سنڌي سڌار سوسائٽي"
 ڪڪڙيءَ "بزم طالب الموليٰ" وغيره ۾ سرگرميءَ سان حصو ورتائين. سنڌي ادبي
 بورڊ جي لوڪ ادب اسڪيم ۾ فيبروري ۱۹۵۷ع کان سيپٽمبر ۱۹۵۸ع تائين
 ڪم ڪندو رهيو. سندس انتقال ۱۵ جولاءِ ۱۹۸۹ع تي ٿيو.

ڪلام

نشو و نما چمن جي نظارن چڙي ڏنو،
 بدلي فضا ته حسن بهارن چڙي ڏنو.
 گل جي جڳهه تي خار ۽ خاشاڪ وڃس ڏسو،
 بدلي فضا ته حسن بهارن چڙي ڏنو.
 پنهنجا به ڪن اينن جو پروا به ڪن نٿا،
 افسوس اڄ پيارن پيارن چڙي ڏنو.
 رهبر لٽي ٿو ڪاروان، رهن جو ڪهڙو ڏوھ،
 منزل جو شوق راهگذارن چڙي ڏنو.
 آه وفغان ٿيو مشغول ^{هٿن ڏنگ} هجر حبيب ۾،
 دل کي شڪيب و صبر قرارن چڙي ڏنو.
 "آصف" سهارو پنجن جو توکي ڪافي آھ،
 ڪجهه غم نه آھي توڙي سهارن چڙي ڏنو.

(۱۹۱۸ع - ۱۹۸۹ع)

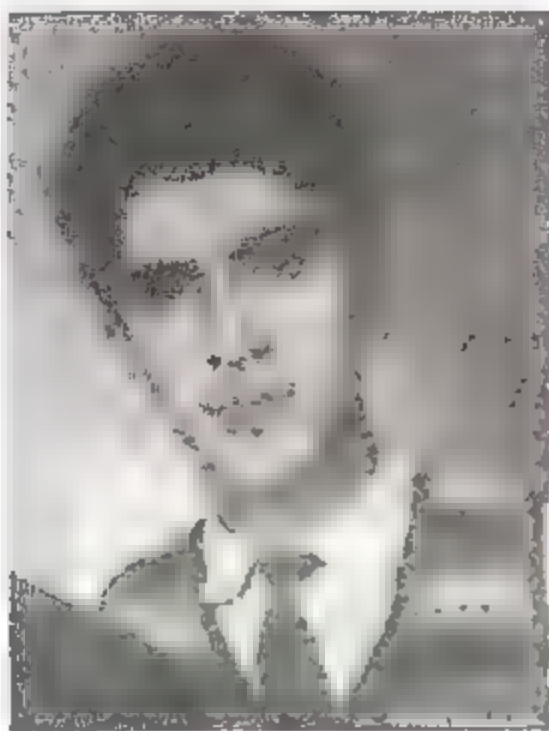
فقير علي گوهر

فقير ميان علي گوهر ولد فولاد فقير شر ويٺل ڳوٺ مينگهوشر تعلقو خيرپور ميرس ۱۴ - محرم الحرام ۱۳۳۷ھ مطابق ۲۰ - آڪٽوبر ۱۹۱۸ع تي پيدا ٿيو. سندس پالنا ۽ پرورش سندس والد محترم جي نظر هيٺ ٿي. سنڌي فائنل پنهنجي ڳوٺ مينگهوشر ۾ پاس ڪيائين. اردو ۽ پارسي بهار دانش ۽ نگر دانش تائين ننگرڻ ۾ جيد عالم استاد مولوي غلام محمد وٽان حاصل ڪيائين. عربي،

ڳوٺ جي مولوي فيض محمد شر وٽ پڙهيو. گر مڪي، شاستري، پامستري هندستان کان آيل هڪ پنڊت کان سکيو. علم تصوف، وحدانيت، معنيٰ ۽ معرفت جو معراج پنهنجي والد بزرگوار وٽان ماڻيائين. کيس سماع جو هر وقت شوق هوندو هو. اگر وٽس پيو ڪو ڳائڻ وارو موجود نه هوندو هو ته پاڻ به ڳائيندو هئو. سندس حليو ۽ پوشاڪ سندس والد جهڙي هئي، البت ان کان قد ۾ ڪجهه ننڍو هئو. پاڻ شاعر هئو. مختلف ٻولين جهڙوڪ، عربي، پارسي، سنڌي، اردو، سرائڪي ۽ هندي ۾ شعر چيائين. سندس ۱۵ - ڪتاب قلمي صورت ۾ آهن شعر ۾ ”علي گوهر“ نالو تخلص طور ڪتب آندو اٿس. ڪٿي ”بيخود“ به چيو اٿس. سندس وصال ۲ جمادي الاول بروز اڱارو مطابق ۱۳ - ڊسمبر ۱۹۸۹ع تي ٿيو.

ڪلام

عشق ۾ سر ڏيڻ ڪاٿي سخاوت هن کي چڻبو آهي،
مرڻ هن جي محبت ۾ شهادت هن کي چڻبو آهي.
ڪري جو عشق جي دعويٰ خودي کان ٿي اول خالي،
انا الحق ورد آهي ان جو تلاوت هن کي چڻبو آهي.
عشق جي آهي حالت هي سدائين سوز آهي تازو،
عشق ۾ جان پرواز ٿيڻ عنايت هن کي چڻبو آهي.
تصور يار جو هر دم رکڻ آهي رياضت هي،
ڏسڻ ديدار دلبر جو عبادت هن کي چڻبو آهي.
عشق ۾ ”علي گوهر“ مدامي محو معشوقن،
آئينو ذات دل ان جي بصارت هن کي چڻبو آهي.

(۱۹۴۱ع - ۱۹۹۰ع)

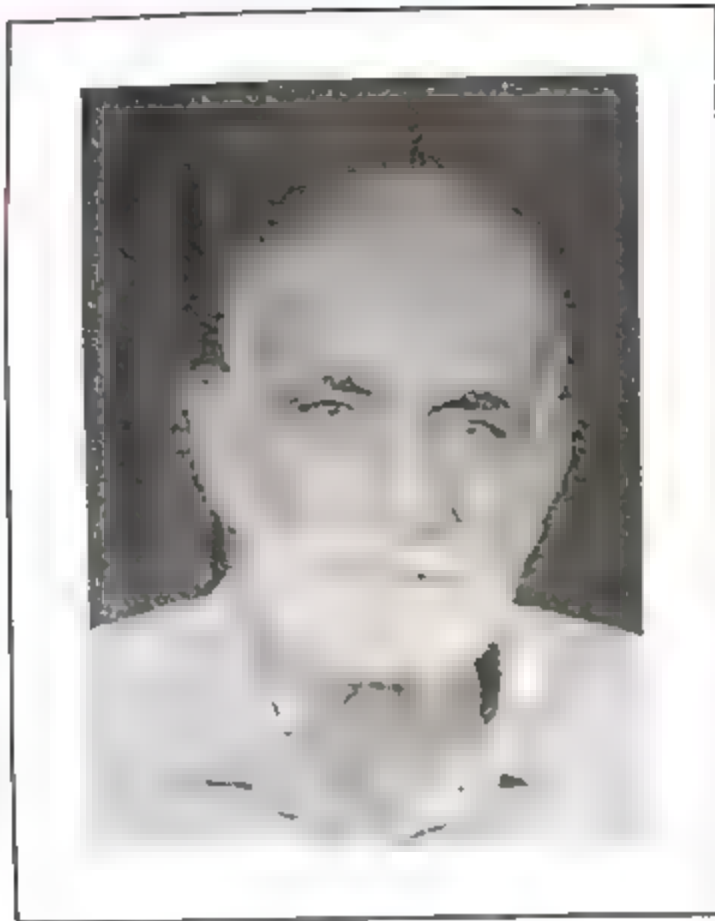
بدر قريشي

بدرالدين "بدر" ولد امير بخش "امير" قريشي ۱۲ - اپريل ۱۹۴۱ع تي جيڪب آباد ۾ تولد ٿيو بعد ۾ پنهنجي والد جي نوڪري سانگي ڪراچي ۾ اچي رهيو. تعليم انٽر آرٽس هيس ڪجهه وقت سرڪاري ملازمت به ڪيائين پر بدقسمتيءَ سان ايڪسپيڊنٽ ٿيڻ بعد باقي زندگي معذور بڻجي گذاريائين. بدر صاحب کي علم و ادب سان تمام گهڻو شوق هو. نظم حواله نشر ۾ لکندو

رھيو. سال ۱۹۵۰ع ۾ پھريائين ”سرشار“ عقيلي بعد ۾ پنهنجي والد بزرگوار ”امير“ قريشيءَ وٽان سڃن جي سکيا ۽ اصلاح حاصل ڪيائين. سنڌي زبان کان سواءِ اردو ۾ به آساني سان شعر جوڙيندو هو. سندس سنڌي شاعريءَ جو مجموعو قلمي صورت ۾ موجود آهي سندس عمر گهڻي ڪانه ٿي ۽ پاڻ طويل عرصو بيمار رهڻ بعد ۳۰ جنوري ۱۹۹۰ع تي وصال ڪيائين.

ڪلام

ڏس خون دل جو منهنجا ڳوڙها ٿئي پيو،
هر لفظ منهنجو هاڻي سڌڪا ٿئي پيو.
خاموشي سڀ زبانون ڪڍي ڪو نٿو سگهي،
هن دور، رستا خيز ۾ ڇا ڇا ٿئي پيو.
آئين اکين سان راه ۾ بيٺو آ بت ٿيو،
ڪهڙي طرح سان عرض تمنا ٿئي پيو.
اعليٰ جي پڳ ٿي ڏينهن ڏٺي جو لهيو وڃي،
ادنيٰ ڏسو ته رات ۾ اعليٰ ٿئي پيو.
ڪجهه دير قافلي سان به هو ”بدر“ گڏ هليو،
هاڻي سفر تمام ئي تنها ٿئي پيو.

(۱۹۱۳ع - ۱۹۹۰ع)

ميرزا اسد بيگ ”اسد“

ميرزا اسد بيگ ۱۸ - سيپٽمبر ۱۹۱۳ع مطابق ۱۷ - شوال ۱۳۳۱ھ تي ٿندو
 ٺوڙهو حيدرآباد ۾ ڄائو. پاڻ شمس العلماء ميرزا قليچ بيگ جو فرزند هئو. اير-
 اي سڌي کان سواءِ ايل- ايل- بي پڻ پاس ڪيائين. ”ڪو آڀرڻو ٽريننگ انسٽي-
 ٽيوٽ“ حيدرآباد جو پرنسپال هو. ۱۹۷۰ع ۾ رٽائرمينٽ کان پوءِ ”مسلم
 ڪاليج“ حيدرآباد جو پرنسپال ٿي رهيو. پاڻ ”گلشن بهار“ ۽ ”گلشن خيال“

چپارايائين. ان کان سواءِ ڪو آهڙو ڊراما ۽ ”ديوانِ قاسم“ جي ترتيب ۽ ان تي علمي ادبي مقدمو پڻ لکيائين. سندس ڪليات زير طبع آهي جيڪا جلد شايع ٿيندي. پاڻ قرآن شريف ۽ وظائف سان گڏ شاھ عبداللطيف ڀٽائي جو رسالو مطالع ڪندو هئو. ۱۹۵۲ع ۾ ”اداره قليچ“ قائم ڪيائين جنهن طرفان مختلف ڪتاب ۽ ”قليچ“ رسالو شايع ٿيندو هو جنهن جو پاڻ ايڊيٽر هو. ۱۹۸۶ع ۾ کيس پراوينشل ايجيوڪيشنل ڪائونسل ۾ ميمبر طور ڪنيو ويو. ڪجهه وقت وڪالت به ڪيائين ڪچهريءَ جو ڪوڏيو ۽ ظريفانا طبع جو صاحب هئو، کيس فارسي ادب سان به لڳاءُ هو تنهن ڪري شاعريءَ ۾ فارسي ترڪيب جو استعمال ڪندو هو. پاڻ ۱۰- اپريل ۱۹۹۰ع تي وفات ڪيائين.

ڪلام

شغل تنهنجي ياد ۾ منهنجو هي صبح و شام ٿيو،
 ورد مون کي هر زبان تنهنجو هي مٿڙو نام ٿيو.
 عشق اول در دل معشوق پيدا ٿي شوق،
 پر هتي التو ٿري، عاشق مٿان الزام ٿيو.
 اشڪ اکين ۾ لب تي آه دامن تار تار،
 الله الله عشق جو ڪهڙو اهو انجام ٿيو.
 ٿي شبِ معراج منزل عشق جي آهي عيان،
 احد احمد سان مليو ۽ مير وچ ۾ مار ٿيو.
 عين جي اوليٰ ”اسد“ ۽ معرفت سان مير جي،
 عشق رک الله سان، جو اي سچو اسلام ٿيو.

(۱۹۳۹ع - ۱۹۹۰ع)

”منور“ هالائي

هالا جي مشهور ۽ معروف شاعر جان محمد ”اضعف“ هالائيءَ جو چوٿون نمبر فرزند هو. سندس ولادت ۴ - جون ۱۹۳۹ع تي ٿي. مخدوم غلام حيدر مدرسو ۽ هاءِ اسڪول مان امتياري سببن سان مئٽرڪ پاس ڪرڻ بعد بي. اي ۽ ايل- ايل- بي جون ڊگريون سنڌ يونيورسٽيءَ مان حاصل ڪيائين. مشرقي علوم ۽ اديب فاضل سنڌي، مولوي عربي ۽ اديب اردو جي امتحانن ۾ امتيازي ڪاميابي

ماڻيائين. ۲۔ جون ۱۹۵۸ع تي سنڌ روينيو کاتي ۾ ڪلارڪ جي حيثيت سان داخل ٿيو. ۱۹۸۱ع ۾ اسسٽنٽ ڪمشنر جي عهدي تي پهتو. ۱۹۷۶ع ۾ پاڪستان آرميءَ سان گڏ ٻوڏ جي ستايلن لاءِ ڪيل اڻ ٿڪ محنت جي سلسلي ۾ کيس ”اعزازي اسٽڪ“ ۽ ”ميرٿ سرٽيفڪيٽ“ جا ايوارڊ مليا. شعو شاعريءَ جي ميدان ۾ ”انجمن فلاح ادب“ ۽ ”بزمِ گل“ جي باني هجڻ جو شرف حاصل ٿيس. سنڌي ۽ اردو شاعري جي تقريباً هر صنف تي طبع آزمائي ڪيائين. مگر عزل سندس پسنديده صنف هئي. سندس ڪلام ۾ سلاست، فصاحت، ٻوليءَ جي شائستگي، برجستگي ۽ لفظن استعمال ڪرڻ جو ڍنگ آهي. سندس انتقال ۴۔ سيپٽمبر ۱۹۹۰ع تي ٿيو.

ڪلام

اي مڪينِ نوح سرورِ توتان منهنجي جان نثار،
تنهنجي قدم تي ٿو گهوريان زندگيءَ جي هر بهار.
تنهنجي گهواره ۾ آه مدفون سا هستي عظيم،
”نوح“ جي نالي سان درگاه آه جنهن جي يادگار.
آ هدايت، استقامت ۽ لطافتِ اشتياق،
شهر ’هالا‘ جي صفات منجلي جو اختصار.
خاڪ تنهنجي سان ”منور“ هن طرح ڪيو آ نباح،
گود تنهنجيءَ ۾ بنائي آه مون پنهنجي مزار.

(۱۹۳۸ع - ۱۹۹۱ع)

فقير نور محمد "نورل" هري

فقير نور محمد عرف نورل ۱۹۳۸ع ۾ ڪالوڙو تعلقي ڪپرو ۾ تولد ٿيو. خانداني پيشور زمينداري هئس. سندس والد فقير يار محمد عرف يارعلي فقير جي رندي صحبت جو اثر مٿس مڪمل طرح ٿيو. پاڻ نهايت عاجزان مزاح ۽ شائستہ زبان رکندڙ هو. راڳ جي محفلن ۾ گهاگهر به وڄائيندو هو. سندس تعليم پرائمري جي حد تائين هئي، لوڪ ادب ۽ لطيف فهمي ۾ دسترس به هيس. پاڻ ۲- فيبروري ۱۹۹۱ع تي وفات ڪيائين.

ڪلام

✓
ڏني دلبر کي ڏينهن ٿيڻڙا نه ظاهر ٿيو اڃا تائين،
ڪلڻ ڪاڻڻ سڀئي ويڙڙا نه ظاهر ٿيو اڃا تائين.
وڃن ڏيندي ورائيائين اجهو آيس ڪي آيس مان،
وڃوڙي جا وٺا مينهڙا نه ظاهر ٿيو اڃا تائين.
نه ديريون اڳ ڪڏهن لاتائين وڃڻ سان ئي هيو ورندي،
مگر ڪي پور اٿس پيڙڙا، نه ظاهر ٿيو اڃا تائين.
خدا شل خير سان آئي سڄڻ منهنجي ته سهڻي ڪي،
ڪٿيان پيو هتي ڏکيا ڏينهڙا نه ظاهر ٿيو اڃا تائين.
نه دل وس ۾ نه دلبر وس وڃان ڪهڙي پاسي "نورل"
لڳا لاشڪ نوان نينهڙا نه ظاهر ٿيو اڃا تائين.

(۱۹۳۲ع - ۱۹۹۱ع)

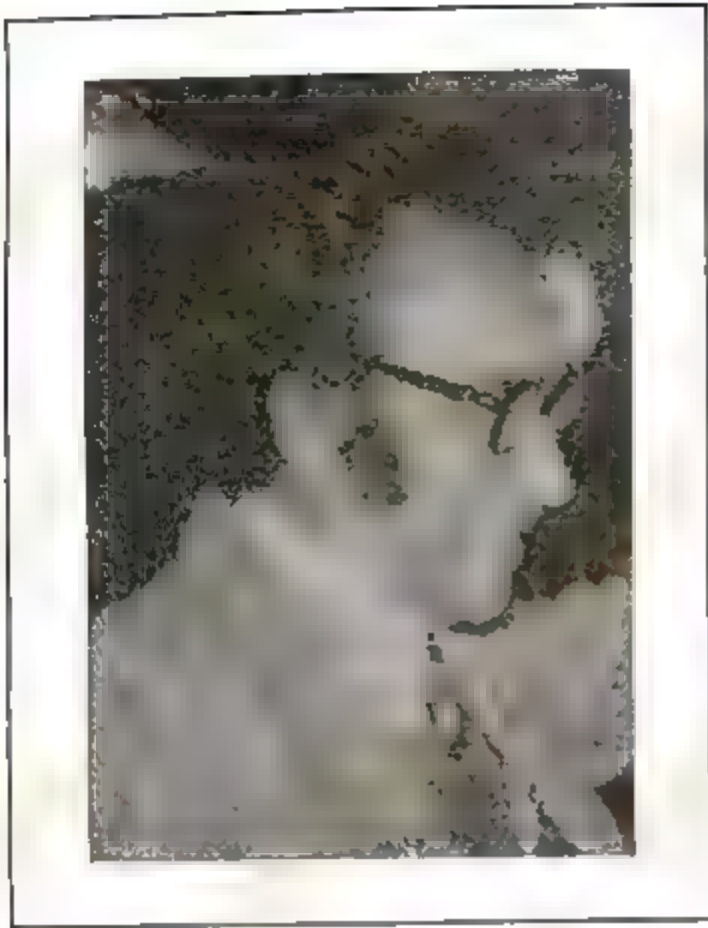
”ارشڊ“ هالاڻي

ابڙي عبدالرحيم ”ارشڊ“ جي ولادت ۱۵ آگسٽ، ۱۹۳۲ع تي ٿي. پڻ هالاڻي جي مشهور نعت گو شاعر خان محمد ”اضعف“ هالاڻي جو ٻيو سڀو سرور هو ۽ کيس وقت جي سٺن شاعرن ۾ شمار ڪيو ويندو هو. پهرين محضر بيدل هوس ان بعد ”ارشڊ“ بڻيو. مضمون نگار ۽ مقرر هجڻ سان گڏ مڪانات استاد ۽ تعليمي ماهر هئو. سندس اسانا اردو، تعليمي مهارت ۽ محبت جي پرن نظر کيس حيدرآباد

ضلع جو دي. اي. او مقرر ڪيو ويو. ان بعد مخدوم غلام حيدر هاءِ اسڪول هالا ۽ گورنمينٽ هاءِ اسڪول ڪوٽڙي ۾ نمايان خدمتون بجا آندائين. پڇاڙيءَ ۾ ايگروٽيڪنيڪل آفيسر جي عهدي تان رٽائرڊ ڪيائين. شعر و شاعريءَ جي ميدان ۾ ”بزمِ رفيق“ ۽ ”سنياسي ادبي سنگت“ هالا ۾ سيڪريٽري طور ڪم ڪيائين. شاعريءَ ۾ حمد ۽ نعتيه ڪلام کان علاوه گهڻو ڪري اصلاحي ڪلام چيو اٿس. ڪجهه غزل ۽ ڪافيون پڻ سندس ڪلام جو حصو آهن. سندس ڪلام ۾ سلاست ۽ سادگي سان گڏ ٻوليءَ جو ميناڄ ۽ گوڻج پڻ آهي. سندس اسلوب بيان وڻندڙ ۽ دلڪش آهي. جنهن ۾ دردمندي ۽ اصلاح جا پهلو بديڪل نمايان نظر اچن ٿا. سندس ڪلام سنڌ جي رسالن ۽ اخبارن ۾ به شايع ٿيندو رهيو پر شعري مجموعو ڇپجي نه سگهيو البت شهر ۾ سندس نصابي توڙي غيرنصابي ڪتاب شايع ٿيا. جن ۾ ”رفيق گرامر“ ۽ ”برساتي بوندون“ کي علمي ۽ ادبي دنيا ۾ وڏي شهرت حاصل آهي. سندس انتقال ۲۳ اپريل ۱۹۹۱ع تي ٿيو.

ڪلام

بيان ڪهڙو عيان ڪريان، عجب اسرار هالا ۾،
 دُٻڻ سان جو رکي تعلق، اهو ديدار هالا ۾.
 هتي مخدوم سرور نوح جو روضو مبارڪ آ،
 سري ٿو فيض روحاني سراسر يار هالا ۾.
 ٻڌي همت سندن سندرو، ڪيمر منت قلم کي پر،
 بيان مون کان نه ٿي سگهيو، وڏو وستار هالا ۾.
 ٿئي شل عاقبت محمود دنيا مان خداوند،
 رهي ٿو تنهنجي در، ”ارشاد“ سدا پينار هالا ۾.

(۱۹۲۰ع - ۱۹۹۱ع)

”زيب“ عاقلي

عبدالحق ”زيب“ ولد مولوي محمد ”عادل“ عاقلي ۱ آڪٽوبر ۱۹۲۰ع تي ڳوٺ عادل ضلع لاڙڪاڻي ۾ تولد ٿيو. ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ ۱۹۶۲ع ڌاري بحیثیت اسٽاف آرٽسٽ جي داخل ٿيو ۽ اُتي ئي ۱۹۷۳ع ۾ پرڏيوسر ٿيو. پاڻ بيشمار تحريرون، تقريرون، ڊراما، فيچر گيتن پريون ڪهاڻيون وغيره لکيائين ۽ ڪيترن پروگرامن ۾ پاڻ حصو ورتائين. ”زيب“ مرحوم کي علم و ادب جي ذات

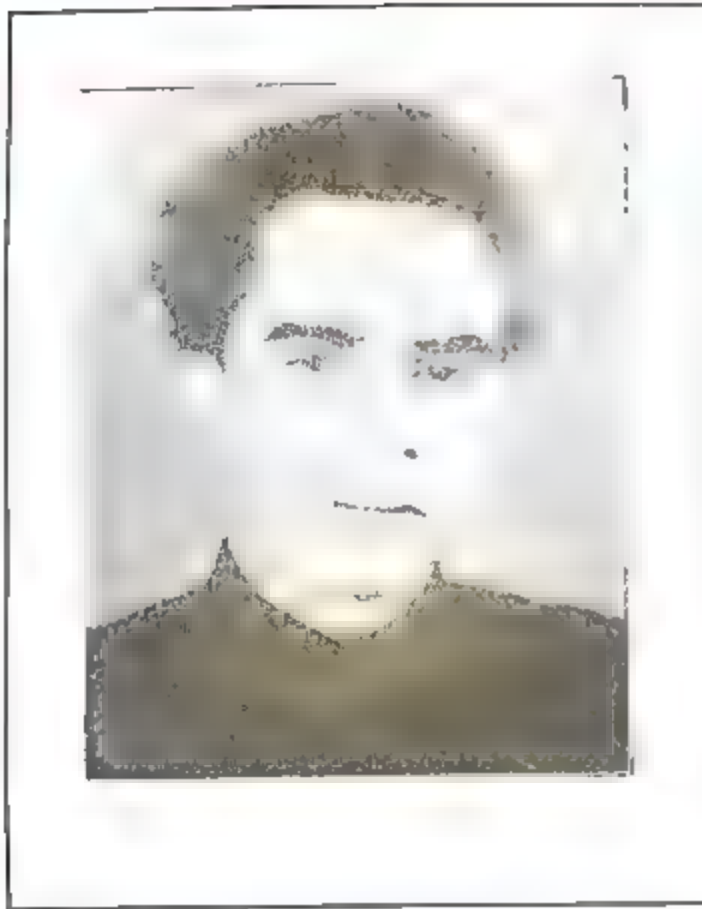
پنهنجي حانداں کان ورثي ۾ ملي هئي، سندس والد پڻ قادرالڪلام شاعر هو. ”زيب“ تمام مٺو ۽ سٺو انسان هو ڪنهن کي به ڪونه رنجايائين. تنگدستي ۽ مفلسيءَ جي دور ۾ به سندس چهره تي مُرڪ هوندي هئي پاڻ ۱۲- مئي ۱۹۹۱ع تي وفات ڪيائين.

ڪلام

بشي جي ڳالهه ٻڌي به ٿو ڪوئي هر ڪنهن کي آ پنهنجي پنهنجي،
دل جو حال ٻڌايو ڪنهن کي، ڪنهن سان اوريون اهنجي سهنجي.
انگ اڙل جو ايشن نه هوندو، لکيو اهو ٿا پاڻ لکيو،
سهڻو سڦلو ڀاڳ اوهان جو، ڪاري ڪوجهي قسمت منهنجي.

*

ساڳيا ڏوٿي ساڳيا ڏکڙا، ساڳيو آدم ساڳيو سام،
ساڳيو مقصد ساڳي منزل، ساڳيا راهي ساڳي رام.
وقت سنڌي رفتار سڃاڻو، ڏاڍا هاڻي ڏاڍا چڏيو،
ڪانهي لڪڻ جي جاءِ ڪنهن کي، اوڀر اولهه هڪ الله.

(۱۹۳۵ع - ۱۹۹۱ع)

”معصوم“ هالائي

قاضي محمد عالم ”معصوم“ هالائي ۸ مارچ ۱۹۳۵ع تي هالا پراڻا ۾ ڄائو. سندس والد قربان علي قريشي ننڍپڻ ۾ ئي فوت ٿي ويو. سنڌي فائينل پاس ڪرڻ بعد ۵۲- ۱۹۵۱ع ۾ نواب شاھ ميونسپل ڪميٽيءَ ۾ ڪلارڪ مقرر ٿيو جتي ڪيترن ئي ادب دوستن سان تعلق ٿيس. پاڻ نواب شاھ مان نڪرندڙ ماه وار رسالي ”ادا“ جو ايڊيٽر به ٿيو. ۱۹۵۹ع ۾ جھول شهر ۾ ”سنڌي ادبي سنگت“ جو

بياد وڌائين ۽ مرحوم الم بحث ٽالپر جي نالي سان هڪ لائبرري به کوليائين. هالا پراڻا مر به "سنڌي ادبي سنگت" قائم ڪيائين. ۱۹۷۰ع ۾ "وطن پبليڪيشن" ٺاهي ٻه ڪتاب "دادلي" ۽ "حسرت ناڪ زندگي" منظر عام تي آندائين پاڻ نهايت مولائي قسم جو ماڻهو هو سندس انتقال ۲۱ جولاءِ ۱۹۹۱ع تي ٿيو.

ڪلام

نه آهن چڱيون يار جاني جدايون،
نئون سال آيو نئون نينهن لايون.
چڏي ڏيون زماني جا قصا پراڻا،
رواجن ۽ رسمن جون ڳالهيون اجايون.
وساري سگهياسين نه سگهيوون وساري،
اوهان جون نگاهون سوايون سوايون.
ٿا سمجهون نه گهڻيون اوهان جون خطائون،
تڏهن پي اوهان سان ٿا ناتو نپايون.
هي "معصوم" مڪڙيون ٽڙيون ڪڙيون جي،
انهن ساڻ گڏجي خوشي ٿا ملهائون.

(۱۹۶۶ع-۱۹۹۱ع)

عرفان مهدي

عرفان مهدي ولد غلام مهدي ميمڻ جي ولادت ۳۱- جولاءِ ۱۹۶۶ع تي هالا پراڻا ۾ ٿي. پاڻ اتيڪ صلاحيتن جو مالڪ هو. هن طالب علمي واري دؤر ۾ ئي پاڻ کي نهايت ذهين طالب علم طور مڃرايو. ائين جماعت دوران ”وڪ وڌيو پبليڪيشن“ جو بنياد رکيائين ۽ اڪيلي سر ڇھ ست ٻاراڻا ڪتاب ڪڍي هڪ اهڙو مثال قائم ڪيائين جيڪو هالا پراڻا جي ادبي تاريخ ۾ منڻ محال

آهي. عرفان، شاعريءَ ۾ رهنمائي سوز هلائي کان حاصل ڪئي پاڻ ايم. اي تائين تعليم حاصل ڪيائين ۽ ايل. ايل. بي جو شاگرد هو. ۲۵ سالن جي ڦوه جوانيءَ ۾ ۴- آگسٽ ۱۹۹۱ع تي هڪ دڪانڪ حادثي ۾ وفات ڪري ويو.

ڪلام

هو جي مون سان ملندو ڪونه ✓

پوءِ به وسري سگهندو ڪونه.

هن لاءِ جيڪر مري وڃان ته به،

پڪ اٿس هو رهندو ڪونه.

ڪين ٺهي ٿو مون سان ليڪن،

پئي سان ڏسندو سهندو ڪونه.

شام سمي مون ڏانهن اچي جي،

سورج مون لاءِ لهندو ڪونه.

ڦاٿل منهنجي ڊائري کي هو،

هاڻي کولي پڙهندو ڪونه.

هن جون يادون جيون شڪتي،

”عرفي“ هاڻي مرندي ڪونه.

(۱۹۳۴ع - ۱۹۹۱ع)

سچڻ علي ”سچڻ“ قبولائي

مرحوم سچڻ علي ”سچڻ“ قبولائي ذات سرگائي ولد الم دڻ سرگائي تعمقي
 ڏوڪري ضلعي لاڙڪاڻي جي هڪ ننڍڙي ڳوٺ ڪوٽ قبوليو م ۲۵. سيپٽمبر
 ۱۹۳۴ع تي جنم ورتو. سڌي فائنل پاس ڪري پرائمري استاد ٿيو. ۱۹۵۰ع کان
 شعر ۽ شاعري ڪرڻ شروع ڪيائين. شعر جي اصلاح مرحوم دادن فقير ۽
 مرحوم جانش ڪوٽائي کان ورتائين سندس ڪلام هر صنف ۾ تمام سٺي

اهميت رکي ٿو. خصوصاً نعت ۾ شان اهلبيت ۾ عقيدت مندانہ طويل سندس لکيائين، ۲۱۔ آڪٽوبر ۱۹۹۱ع بروز سومر وفات ڪيائين. سندس ننڍو فرزند محمد موسيٰ سنو نوجوان شاعر آهي.

ڪلام

نه لڳندي زور جي ميهدي نه ڪڏهن اڳ لڳي آهي،
سڄي دل ٿي نه سگهندي ساڃا پورا ٿي پڳي آهي.
زياده ڏاڍ تنهنجي کان عمر آ ڏک وڇوڙي جو،
اڪيون آليون اڃا آهن غمن ۾ تازگي آهي.
ٿڌي ٿر ۾ وڏو مانڌاڻ هي تو اوچتو آهي،
عمر ناهي اميري هي نڪا هي خانگي آهي.
مقابل هر مصيبت سان رهيا آهيون اسين مارو،
اڃا تائين اسان جي همتن ۾ زندگي آهي.
پڳن وارا ڌڻن وارا اجهي منهنجا سڄڻ آيا،
مون کي عزت ۽ عصمت جي پڙهائي جن پئي آهي.

(۱۹۴۰ع - ۱۹۹۱ع)

عبدالڪريم پلي

عبدالڪريم پلي ولد حانصاحب عطا محمد پلي جي ولادت ۲۱ - آگسٽ ۱۹۴۰ع تي ٿي، تعليم سنڌي ۽ ۾ فائينل ۽ مئٽرڪ ٽائين انگريزيءَ ۾ حاصل ڪيائين. رسالن جي مطالعي ۽ اديب دوستن جي صحبت مان شعر و شاعري جو شوق پيدا ٿيس ۽ مختلف صنفن تي طبع آزمائي ڪيائين تحصيل ”ڪريئر“ هئس. ننڍي بحرورن تي غزل سٺا لکيا اٿس. ۱۹۶۷ع ۾ يونين ڪائونسل عطا محمد پلي

جو چئرمين ٿيو ۱۹۷۰ع ۾ صوبائي اسيمبلي لاءِ پهرين آزاد اميدوار پوءِ منهنجي
 (طالب الموليٰ جي) مدد سان پيپلزپارٽي جي حمايت حاصل ٿيس ۽ صوبائي
 اسيمبلي جو ميمبر ٿيو ۽ پوءِ جي لالچ تي ڦري جيلاني گروپ ۾ شامل ٿيو. ۴-
 نومبر ۱۹۹۱ع تي حيدرآباد ۾ رحلت ڪيائين.

ڪلام

هجر ۾ ايندو زار زار نه رو،
 روئي ڏؤ ڪر ۽ بار بار نه رو.
 دور هڪڙو سدا نه رهڻو آ،
 نيٺ ايندي وري بهار نه رو.
 آرزوءَ وصالِ جانان تان،
 جان سؤ مرتبه نثار نه رو.
 چند گهڙين جو ڪيل هو ۽ ويو،
 ڪهڙي ڪلفت ۽ ڪهڙو پيار نه رو.
 آهي باقي قدم ٻئي منزل،
 راهروا حوصلو نه هار نه رو.
 موت کان اڳ ”ڪريم“ دنيا ۾،
 ناهي ملڻو ڪڏهن قرار نه رو.

(۱۹۲۴ع - ۱۹۹۱ع)

قاضي غلام محمد قريشي

قاضي غلام محمد بن قاضي محمد اعظم بن قاضي ابوالمعالي بن قاضي محمد عظيم بن قاضي محمد قابل ساڪس هالا پرائم. ۱۴، فيبروري ۱۹۲۴ع تي تولد ٿيو. قاضي محمد قابل مرحوم حضرت مخدوم نوح عليہ رحمت جن جو مريد هو. اڄ تائين به الحمد لله اهو سلسلو جاري آهي. قاضي غلام محمد اسڪول هالا پراڻا مان پرائمري تعليم حاصل ڪري انگريزي تعليم اي- وي اسڪول هالا

توان مان حاصل ڪئي ۽ ۱۹۵۵ع ۾ سنڌ يونيورسٽيءَ مان فرسٽ ڪلاس ۾ مئٽرڪ پاس ڪيائين. بي. اي. ۱۹۶۰ع فرسٽ ڪلاس سيڪنڊ پوزيشن ۾ پاس ڪيائين. ايل. ايل. بي ۱۹۶۲ع ۾ پاس ڪيائين ان کان سواءِ هوميوپٿي جو امتحان پاس ڪري جرمن زبان ۾ ڊپلوما ڪيائين. قرآن شريف ۽ عربي فارسي تعليم مدرسو اشرفيه هالا پراڻ مان حاصل ڪيائين ان کان سواءِ مولوي عبدالرؤف قريشي بختيارپوري ۽ حافظ مدني صاحب کان به پڙهيا. پاڻ ۱۹۵۳ع کان ۱۹۷۰ع تائين 'سروري اسلاميه ڪاليج' جو اعزازي سيڪريٽري ٿي رهيو. ۽ هر جمع تي سيرت ڪلاس وٺندو هو. سندس ذاتي ڪتب خانو نهايت اعليٰ درجي جو آهي. جنهن ۾ هر علوم ۽ هر موضوع جا اٽڪل هڪ هزار ڪتاب آهن جن مان هڪ سؤ مختلف زبان ۾ قلمي نسخا پڻ موجود آهن. سندس ۹ ڪتاب اڻ ڇپيل قلمي صورت ۾ موجود آهن. جن ۾ هڪ انگريزي ۽ هڪ عربي ۾ پڻ آهي. سندس هڪ مقالو: حضرت مخدوم نوح رح ۽ سندن بزرگ "پيغام" رسالي ۾ ڇپيل آهي. ان کان سواءِ حضرت مخدوم غلام حيدر سائين جن تي سروري تنظيم جي تقريب ۾ پڙهيل مقالو پڻ آهي. سندس وفات ۲۱ نومبر ۱۹۹۱ع تي ٿي.

ڪلام

خبر ڪر هو سڄڻ منهنجو ڪڏهن ايندو، اڳتن منهنج ڏهاڙو عيد جو ٿيندو.
 ڪيائين ڪا خبر راتو راتو ڇو آ، پڇيائين ڪجهه ڪنل منهنجو ڪٿي هوندو.
 تباهي دل جگر جي ويو ڪري اهڙي، يڪا يڪا بي وفا ٿي دل ويو نيندو.
 ڏٺي سهڻا رڌا طعنا ۽ بيزاريون، ٻڌايائين مون کي جيڪي به هو چوندو.
 وڃي ٻيهر نياپو ڏج سلامن سان، "گلڻ" سان تون اچي مل ڪين هو ويندو.

(۱۹۴۰ع - ۱۹۹۱ع)

راج محمد ”جمال“ پلي

عبدالرحيم المعروف راج محمد ولد خانصاحب عطا محمد پلي ۲۷ - آگسٽ ۱۹۴۰ع تي پنهنجي ڳوٺ خانصاحب عطا محمد پلي ۾ تولد ٿيو. پرائمري ۾ انگريزي تعليم ڪنهن اسڪول يا مدرسي مان حاصل نه ڪيائين. پر پنهنجي والد صاحب جي سايه هيٺ سنڌي ۽ انگريزي جي معمولي تعليم حاصل ڪيائين. ان جون ذاتي حالتون هيون ڪجهه عرصي بعد اورينٽل ڪاليج حيدرآباد ۾ وڌيڪ

تعمير حاصل ڪرڻ لاءِ داخلا ورتائين. پاڻ ارادي جو مضبوط شخص هو. شاعري جي شروعات ڪافي سان ڪيائين ۽ ان کان پوءِ غزل وغيره تي به طبع آزمائي ڪيائين. سندس وفات ۱۹۹۱ع ۾ ٿي.

ڪلام

ٿله: جاڳي جاڳي جاڳ جاڳ ڪر تون دور جدايون.

پرڏا حجابي سڀ هٽائي پاڻ کي ڏس تون پاڻ ۾ ناهي،
منجهيئي مدامي ماڳ جانب جوڙيون آهن تو ۾ جايون.

عمر سڄي تو سمهي وڃائي جاڳي تونا جوت جلائي،
سمهن ناهي سهاڳ ويهي ڳاءِ تون واحد جون وايون.

اٺ ٽي پهر اندر ۾ اوري ڪس قلب جي سڀني ڪوري،
دل تان دوئي جا لاهي داڳ ميٺ تون من تان مڙهي ميرايون.

هن جاڳڻ جيئن ”جمال“ اڃايو، ستي ڪنهن نه پرين پرايو،
اورڻ ڌاران سڀ اڀاڳ ويل ويرون ڪنهن نه واريون.

(۱۹۳۰ع - ۱۹۹۲ع)

فقير حسين بخش "خادم سروري"

فقير حسين بخش "خادم سروري" جي والد جو نالو پير بخش ذات جو پسر هو. فقير مرحوم جي ولادت ۱۵ - جنوري ۱۹۳۰ع ۽ وفات ۱۲ - مارچ ۱۹۹۲ع تي سليمان خان ڪٽياڻ ۾ ٿي. رئيس حبيب الله شاه ڳوٺ آراضي تعلقه سيوڻ ۽ ضلع دادو جو رهاڪو هو. شاه صاحب لڪياري ساداتن جو پگدار ۽ رئيس به هو. اٽڪل هڪ هزار ايڪڙ کان مٿي زمين سندس هئي جا سندس انتقال بعد سندس غير شادي شده نياڻي کي ملي. رئيس حبيب الله شاه ۽ سندس نياڻي حضرت غوث الحق مخدوم نوح سرور جا معتقد مريد به هئا. بي بي صاحبو حسين بخش کي قلم

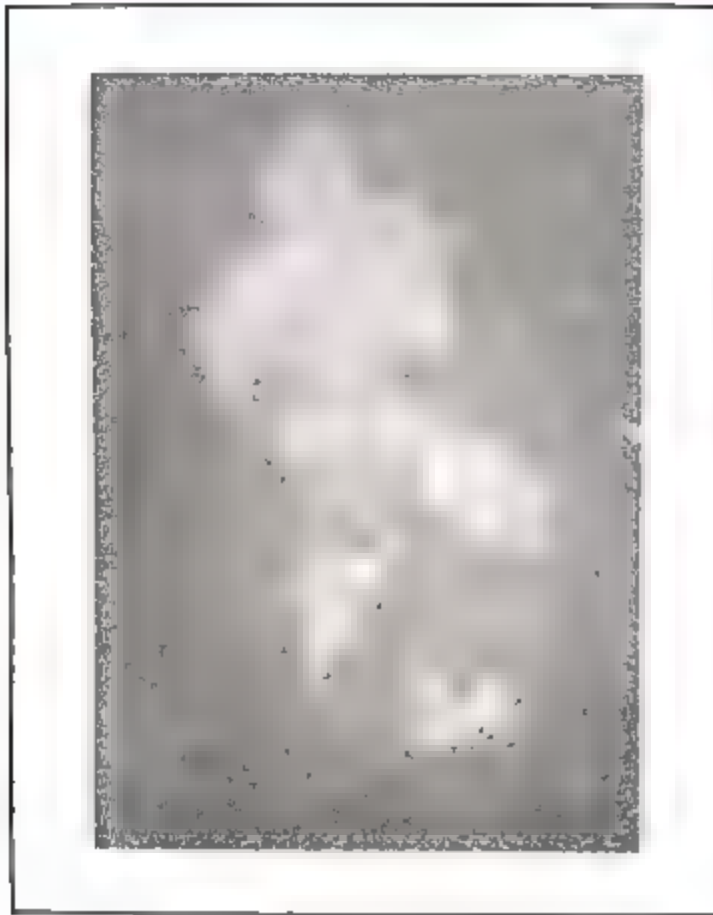
و مرشدنا والد صاحب مخدوم غلام محمد عرف گل سائين ڏي ڪمر سان موڪليو. ان وقت حسين بخش بنا ڏاڙهي مڇ جي هو. گل سائين جي محبت ۽ شفقت ڏسي هميشه لاءِ هالا ۾ رهي پيو.

قبل و مرشنا والد صاحب جن جي انتقال بعد کيس زمينداري سنڀال لاءِ ڪمدار طور زمين تي موڪليم ڪيترن ئي سالن بعد کيس پاڻ وٽ حاضريءَ ۾ رکيم. هو صرف ڪافي گو شاعر هو ۽ ڪافي ۾ پنهنجو نالو استعمال ڪندو هو. مون کيس "خادم" تخلص ڏنو ۽ غزل لکڻ تي آماده ڪيو. سندس غزلن جي اصلاح آءٌ ڪندو هوس ۽ اهو سلسلو آخر تائين جاري رهيو. حسين بخش فقيري به اختيار ڪئي تنهن ڪري فقير حسين بخش سڏجڻ لڳو. هو ڳائڻو به هو کيس ريڊي ۽ ٽي- وي تي به مون موڪليو. نيٺ ڪلچر ڊپارٽمينٽ کيس پاڪستان کان ٻاهر مختلف ملڪن ۾ موڪليدي رهي. مرحوم کي هڪ ڀيرو وري به زمينداري سنڀالڻ لاءِ زمين تي موڪليم اتي سال کن رهڻ بعد ئي سخت بيمار ٿي پيو. آخرڪار موڪل وٺي ڳوٺ ويو.

فقير نواب ولي محمد خان لغاري تاجپوري تعلقي هالا جي ۴- رمضان مهيني (ميلو) ويندي آهي ۽ اُتان محمد فقير کٽياڻ جي تاريخ اچي ملهائيندا آهن. ۹ مارچ ۱۹۹۲ع تي (۴- رمضان) تاجپور ۾ ملهائي ٽن ڏينهن بعد فقير آيا ڳوٺ سليمان کٽياڻ ۾ محمد فقير جي تاريخ ملهائڻ. اُتي فقير حسين بخش خادم به ڳائي وڃائي رات اوڀرو ستو صبح جو ڏسن ته امانت وڃي ڏني کي پهتي.

ڪلام

بهار ۾ به گلن کي مون بيقرار ڏنو
قرار ڪنهن کي نه هو، هر ڪو حال زار هو ڏنو
سوا غرض جي ڪٿي دوستي رهي آهي
گهڻو مون وقت زماني کي بار بار ڏنو
الاجي ڪيئن پلا پلجي ويو غير وٽ "خادم"
خدا جو شڪر جو ماحول سازگار ڏنو

(۱۹۲۲-۱۹۹۲ع)

”فيض“ بخشاپوري

فيض الله خان ”فيض“ ولد مصري خان دومڪي بلوچ ۱۹۲۲ع ۾ بخشاپور ۾ تولد ٿيو. سنڌي تعليم بخشاپور اسڪول ۾ حاصل ڪيائين پوءِ تعليم کي ترڪ ڪري ڪجهه وقت زمينداري ڪيائين. بعد ۾ پنهنجي قومي سردار مير تاج محمد خان دومڪي جي صحبت اختيار ڪيائين جيڪو هڪ عالم، فاضل ۽ سخن شناس هو. جنهن وٽ اردو ڪتابن جي مطالعي جو موقعو مليس ۽ شاعري به شروع ڪيائين. ۱۹۵۶ع ۾ ”مساوات“ اخبار جيڪب آباد مان جاري ڪيائين. ۱۹۵۸ع

پر سندس ڪلام جو مجموعو "شعله عشق" ڇپجي منظر عام تي آيو. کيس
 جميعت الشعراء طرفان "غالب سنڌ" جو خطاب مليو جيڪو پاڻ آخر تائين
 استعمال ڪندو هئو. سندس شاعري پخته ۽ منفرد آهي. سنڌ ۾ سندس ڪيترا
 پخته غزل گو شاگرد موجود آهن. ۱۴، مئي ۱۹۹۲ع تي وفات ڪيائين.

ڪلام

خانش دل ۾ لامڪان آهي،
 عرش تي منهنجو آسيان آهي.

ڇو اڃان مان فريب هستي ۾،
 رنگ و بو جو هي جهان آهي.

مفلسي، وجہ بيڪسي يا رب،
 ڪوئي مهمان نه ميزبان آهي.

ڪافر عشق آبت ڪافر،
 جو مسلمان تي بدگمان آهي.

ڇا ٻگاڙيان ٿو، خلق جو يارب،
 ڇو پلا هو، حريف جان آهي.

راز دل گرديان، ڏيان ڪنهن کي،
 ڪوئي همدرد نه رازدان آهي.

ڪير توکان ڪري ٿو سر پيارو،
 امتحان تي ڇو امتحان آهي.

بيڪفن لاش "فيض" جو هائي،
 ڪوئي ڪانڌي نه نوحه خوان آهي.

(۱۹۱۸ع- ۱۹۹۲ع)

”سليم“ هالائي

قاضي عبدالحئي ولد حاجي سليم الدين ابرو ۱۲- نومبر ۱۹۱۸ع تي هالا ۾
تولد ٿيو. ابتدائي تعليم هالا ۾ حاصل ڪري مئٽرڪ گورنمينٽ هاءِ اسڪول
ڪوٽڙي مان پاسي ڪيائين ۽ پوسٽ ٽيليوگراف کاتي ۾ ڪلارڪ مقرر ٿيو، بعد
۾ انسپيڪٽر آف پوسٽ آفيسر ٿيو. ڪراچي مان بي- اي، ايل- ايل- بي پاس
ڪيائين. بعد ۾ اطلاعات کاتي ۾ انفرميشن آفيسر ٿيو. ڪجهه وقت لاءِ ”ڳوٺ

سڌار“ کاتي ۾ پڻ نوڪري ڪيائين جتان انڊيانا يونيورسٽيءَ ۾ ممعي ۽ بصري تعليم ۾ ايم۔ ايس۔ سي ڪيائين. پاڪستان واپس اچي سنڌيءَ ۾ ايم۔ اي فرسٽ ڪلاس سيڪنڊ پوزيشن ۾ پاس ڪيائين. ڪجهه وقت بي۔ ايڊ ڪاليج سکر جو پرنسپال ٿي رهيو. ۱۹۶۲ع کان ۱۹۶۵ع تائين منهنجي (طالب الموليٰ) جي خواهش تي ”سروري اسلاميه ڪاليج“ هالا جو پرنسپال ٿي رهيو. اتان واپس انفرميشن کاتي ۾ ويو، جتان ۱۔ مئي ۱۹۷۷ع تي رٽائرڊ ٿيو ۽ هالا ۾ سليم هوميويٽڪ دواخانو کوليائين. سليم صاحب سٺو شاعر، اديب، نثر نويس ۽ صحافي هو. هن منهنجو (مخدوم طالب الموليٰ) جو پهريون ڪتاب ”بهارِ طالب“ به ترتيب ڏنو. ان کان سواءِ ”تذڪره شعراءِ هالا“، ”شڪوه سنڌ“ ۽ انعام يافتہ ڪتاب ”گل بانو“ لکيائين. غير جا پويان ۱۵ سال ديني خدمت لاءِ وقف ڪري ڇڏيائين. پنهنجي حياتيءَ ۾ پنهنجو ڪلام ضايع ڪري ڇڏيائين. سليم صاحب ۲۳۔ آگسٽ ۱۹۹۲ع تي وفات ڪئي.

ڪلام

ان بت خاموشي کي پوڄيندي انسان ڪيترو، حسن ظاهر تي اڃان تون هوندي حيران ڪيترو.
وٽ سنڀالي اقتصادي نفس نادان جو لغام، آخري اسپ هوس کي ڏيندين ميدان ڪيترو.
دل هڪڙي ننڍڙي هڪشتي، موجزن درياءُ عشق، افا رقايت جو آئي روڪيندين طوفان ڪيترو.
نيٺ رسوا ٿي ڪندو هيءُ عشق جانان عام ۾، آه! سانديندين سچڻ جو سوز پنهنان ڪيترو.
دشت غفلت ۾ ويڃائي واٽ ويٺن راهروا، پنهنجي منزل جو پڇائيندين تون نيشان ڪيترو.
دور آ مقصد جي منزل جنهنجي نامعلوم راه، بي سمر بندها لتاريندين بيابان ڪيترو.
دل ڏئي آهي ته اميد وفائي الغياث، دل ڏئي بي درد کي آهين پريشان ڪيترو.

ضمیمہ

(۱)

(۲)

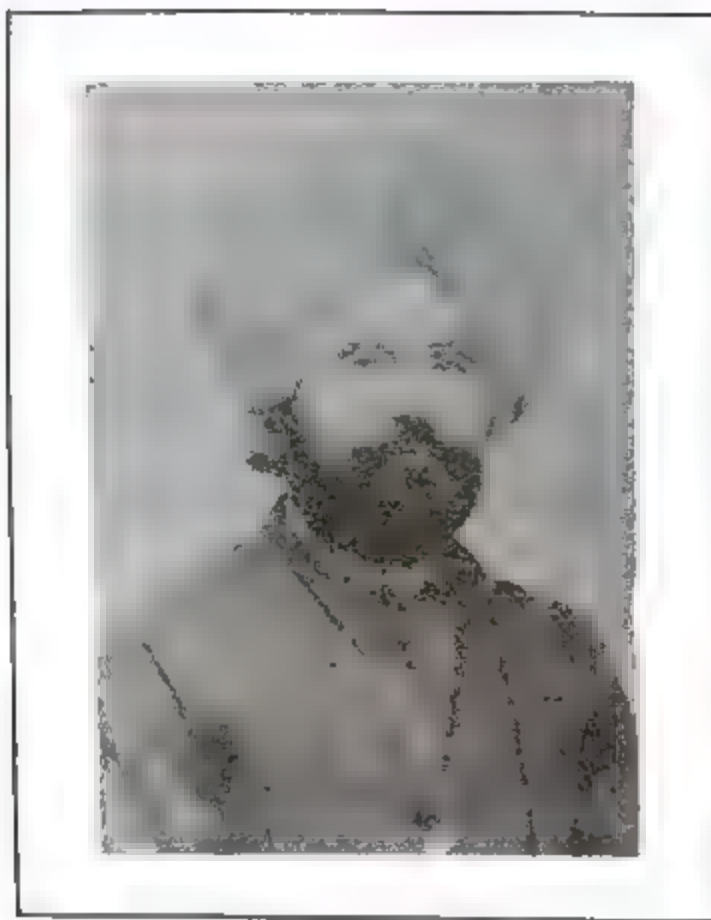
ضمیمو (۱)

فتح محمد شھوک

فتح محمد ذات جو شھوک بلوچ آهي. ننڍڙي هوندي عمير مخدوم غلام حيدر صاحب مرحوم جن وٽ نوڪر هو ۽ اڄ تائين مون وٽ ملازم آهي. ۴۰ سال اڄ کان اڳ سڄي سنڌ ۾ منهنجي حڪم تي دورا ڪيائين جتان ڪل ۴۴ فوٽو هٿ ڪري سگهيو. ان وقت پڪن رستن جو ته انتظام ڪونه پر ڪچا رستا به اڪثر ڪونه هئا. يادرفتگان جي پهرين ڇاپي جو سهرو فتح محمد جي سر سونهي انهيءَ ڪري سندس تصوير به يادرفتگان جي پڇاڙي ۾ ڏني وئي آهي.

اُڙ
طالب الموليٰ

۳- ڊسمبر ۱۹۹۲ع
هالا

(۱۸۶۵ع-۱۹۱۰ع)

ضمیمہ (۲)

مرزا حسین قلی بیگ "حسین"

مرزا حسین قلی ولد مرزا ولي محمد بیگ، سال ۱۸۶۵ع ۾ تولد ٿيو. پاڻ مختيارڪار جي عهدي تي فائز رهيو. سندس شادي شمس العلماء مرزا قليچ بيگ جي ننڍي همشير سان ٿي. مرزا صاحب سنڌي، سرائڪي، پارسي، عربي ۽ انگريزي وغيره جو ڄاڻو هو. شعر و ادب ۽ مطالعي سان سندس شوق تابحيات قائم رهيو. عمدو ڪلام چيو اٿس. سندس تخلص "حسبا" ۽ "حسين" هو.

شاعريءَ ۾ حمد، نعت، مناقب، نظم ۽ مداح وغيره سندس پسند جون صنفون هيون. سندس ڪتاب گلدستہ حسيني حصو اول سال ۱۹۷۲ع ۾ شايع ٿيو. مرزا صاحب سال ۱۹۱۰ع ۾ انتقال ڪيو.

ڪلام

ڪو به دنيا ۾ نه آهي جنهن نه هوندا ڏک ڏنا
توڙي راحت ۾ رهيو ته به ڏک انهيءَ آخر سٺا
حرص ۾ دنيا جي آهين چو اڪيون پوري ڀڳو
موت کان پوءِ تنهن منجهان هرگز نه نيندين هڪ سڳو
تنهنجي دولت هت پئي هوندي ته پيا وڙهندا عزيز
تنهنجي دولت کي ورهائي ڪاڇ ڪائيندا عزيز
چو نه تنهن کان پنهنجي دولت کي هٿان خرچي وڃي
جيئن نئين ۽ وليئن راه حق جي هٿي مڃي

(۱۸۶۱ع-۱۹۲۳ع)

سيد علي اڪبر شاه ثاني

سيد علي اڪبر شاه ثاني ولد سيد مير جان الله شاه (ثالث) وينل روھري ضلع سکر. سندس ولادت سن ۱۸۶۱ع ۾ ٿي. شاه عنايت شاه شهيد جي خليفن مير جان الله شاه اول جي اولاد مان هئو ۽ ان ئي درگاه شريف جو سجاده نشين به هو. هڪيتراڻي هندو ۽ مسلمان سندس معتقد هئا. سڌي، سرائڪي، پارسي ۽ اردو جو شاعر هئو. پاڻ ۱۱- جون ۱۹۲۳ع وفات ڪيائين.

ڪلام

جيڪا سورن تنهنجن منجه ٿي سڙي
تنهن کي ڏي دلا سو مهر ڪري

ڏکيا ڏينهن لڳن ٿا توري
تو پاڇهون دل ڪين لري...

پهريون ناتو نينهن جو لاتو
پوءِ ڪين پنهنجو پاڻ پري...

بي تسڪين سوالي تنهنجو
راتيان ڏينهن ويٺو رڙي...

۱۔ قافيون ڊاڪٽر بلوچ

۱۔ مخدوم طالب الموليٰ

(۱۹۲۲ع-۱۹۷۰ع)

رشيد احمد لاشاري

”رشيد صاحب تاريخ ۱۸- اپريل ۱۹۲۲ع تي ڳوٺ ملگرام تحصيل نصيرآباد، ضلع سبي، بلوچستان ۾ پيدا ٿيو. سندس والد صاحب زرڪ خان ولد ڌڻي بخش لاشاري، فورٽ سنڊيمن (بلوچستان) ۾ دفعدار هئو ۽ بدات خود شاعر هفت زبان هئو جنهن جي رشيد صاحب جو پيدائشي نالو پهجي والد مرحوم جي نسي پٺيان ڌڻي بخش رکيو. ۱۹۳۶ع ۾ ورنِيڪيولر سنڌي فائنل پاس ڪيائين ۽ ۱۹۴۱ع ۾ عربي ۽ فارسي پڙهڻ شروع ڪيائين. مختلف عماءَ کان مختلف

علوم ۾ تحصيل حاصل ڪيائين. ۱۹۴۷ع ۾ پنجاب يونيورسٽي مان اديب فاضل اردو جو امتحان پاس ڪيائين. ۱۹۴۸ع ۾ فيض هائي اسڪول گمبٽ ۽ بعد ۾ پريڪسٽنگ اسڪول خيرپور ۾ استاد مقرر ٿيو ۽ انهيءَ سال هميشه لاءِ اچي ڪراچي ۾ مقيم ٿيو. ۱۹۵۳ع ۾ سنڌ يونيورسٽي مان اديب عالم جو امتحان پاس ڪيائين. ڪجهه وقت اورينٽل ڪاليج حيدرآباد ۾ ليڪچرار به ٿي رهيو، سنڌي ادبي بورڊ ۾ سنڌي لغت جي سلسلي ۾ اسٽنٽ به ٿي رهيو. ۱۹۶۰ع ۾ نئين زندگي جو مدير معاون ٿيو. رشيد احمد لاشاريءَ پيو به گهڻو ڪاميابي سان حاصل ڪيو جيڪو جاءِ نه هئڻ ڪري ڇڏجي ٿو^۱. سندس انتقال ۱۹- سيپٽمبر تي ٿيو.

ڪلام

عشق کي اختيار ڇو نه ڪجي،
 آ سبب ڪهڙو دوستو نه ڪجي.
 حسن فاني کي جي بقا گهرجي،
 سلسلو عشق جو ڏرو نه ڪجي.
 درد پنهنجو ٿو، پنهنجو ئي ڄاڻي،
 دوست! دلبر ڪو اوڀرو نه ڪجي.
 شمع وانگر پري وسامي ٿي،
 زندگي تي ڪو ڀروسو نه ڪجي.
 آه تنهنجو ڀلو انهيءَ ۾ ”رشيد“،
 ڪنهن جي حق ۾ ڪنهن ڀرو نه ڪجي.

۱. سندھ دي سوغات صفحو ۲۱-۲۲ سال ۱۹۹۲ع

۲. مخدوم طالب الموليٰ

(۱۹۰۶ع - ۱۹۸۷ع)

”مومن“ مليرائي

شفيع محمد ميمڻ ”مومن“ مليرائي سن ۱۹۰۶ع ۾ ڪراچي شهر جي ڳوٺ ”مراد ميمڻ“ ۾ تولد ٿيو. ابتدائي تعليم مَلا مڪتب ۾ قرآن شريف سان ڪيائين ۽ اُن بعد پرائمري اسڪول ۾ داخلا ورتائين. جتان چار درجا سنڌي جا پاس ڪرڻ بعد ۾ ذاتي مجبورين سبب پنيءَ جي ڪم ڪار کي چڙهي ويو. ادبي دنيا ۾ ۱۹۳۳ع کان ڄاتو سڃاتو وڃي ٿو. پاڻ ”خلافت تحريڪ“، ”مسلم

ليگ" ۽ ٻين سياسي جماعتن ۾ صنفِ اول جو ڪارڪن ٿي رهيو. آزادي کان پوءِ سياست کان ڪناره ڪش ٿي، مڪمل طور تي ادبي انجمن جهڙوڪ "بزمِ نظامي"، "بزمِ طالب الموليٰ" ۽ "بزمِ اسير" جو سرگرم ميمبر ٿي رهيو. شروعاتي دور ۾ پنهنجي ڪلام جي اصلاح "سرشارِ عقيلي" ۽ امير بخش "امير" قريشي شڪارپوري کان ورتائين. تصنيفات مان "عشق جو آواز" سندس ڪلام تي مشتمل آهي. مونس صاحب سن ۱۹۸۷ع ۾ وفات ڪئي.

ڪلام

مون کي ڪرڻ اي يارو! حيران وري نه ايندو،
هڪوار جو ڏٺو، رخ تاهان وري نه ايندو.
هن عيد تي مليا سون، اڳتي به شل ملن سڀ،
عيدون وري به اينديون، انسان وري نه ايندو.
جنهن کي هجي اي سهڻا! ماريو فراق تنهنجي،
محفل ۾ مون جيان ڪو، حيران وري نه ايندو.
چوڏهينءَ جي چنڊ جيان ٿيو، ڇو طرف جنهن جو چلو،
منهنجي اڳڻ تي اهڙو، مهمان وري نه ايندو.
عمر دراز گذري هڪڙي فڪر ۾ "مومن"
منهنجي هٿن ۾ تنهن جو سامان وري نه ايندو.

معددي وسيل

- ۱۔ ڪليات ڪمال مرتب اظهر گيلاني۔ سنڌي ادبي بورڊ ۱۹۷۹ع
- ۲۔ نوائي فراق مصنف حاجي محمد اسحاق هالائي۔ همدرد پرنٽنگ پريس ميرپور خاص ۱۹۵۸ع
- ۳۔ Dr. H.I Sadarangani, Persion Poets of Sindh. Sinhdi Adabi Board 1987.
- ۴۔ الوحيد سڌ آزاد نمبر، سنڌي اديبن جي سهڪاري سنگت ۱۹۷۹ع.
- ۵۔ ڪلام بيدل، مؤلف گل محمد انصاري، روهڙي شريف ۱۹۸۶ع.
- ۶۔ يار خاطر، محبوب سروري، محفل سروري هوسڙي ۱۹۵۹ع
- ۷۔ گنجش فولاد، مصنف فقير عطا حسين 'عطا' شر. الامين پبليڪيشن ۱۹۹۱ع
- ۸۔ سوچ ڪي لوچ، ذوالفقار راشدي، سگند پبليڪيشن لاڙڪاڻو ۱۹۸۲ع
- ۹۔ ڪليات ناز، مؤلف، پروفيسر ڊاڪٽر عطا محمد 'حامي'. سنڌي ادبي بورڊ ۱۹۸۷ع
- ۱۰۔ جهانيان خاندان، وي۔ جي مٽائي، انسٽيٽوٽ آف سنڌالاجي ۱۹۷۲ع
- ۱۱۔ مهراڻ شاعر نمبر، سنڌي ادبي بورڊ ۱۹۹۰ع
- ۱۲۔ مهراڻ سوانح نمبر، سنڌي ادبي بورڊ ۱۹۹۰ع
- ۱۳۔ ديوان گلزار غمدل، مصنف، فقير لطف علي، اشرف آفسيٽ پريس سکر ۱۹۸۹ع
- ۱۴۔ ڪافيون جلد پهريون، مرتب ڊاڪٽر نبي خان بلوچ، سنڌي ادبي بورڊ ۱۹۸۵ع
- ۱۵۔ ڪافيون جلد ٻيو، مرتب ڊاڪٽر نبي خان بلوچ، سنڌي ادبي بورڊ ۱۹۸۵ع

- ۱۶۔ ڪافيون جلد ٽيون، مرتب ڊاڪٽر نبي خان بلوچ، سنڌي ادبي بورڊ، ۱۹۹۰ع
- ۱۷۔ مھراڻ جا ماڻڪ، نئين زندگي، ۱۹۶۰ع
- ۱۸۔ ڪلام فقير ولي محمد خان لغاري. ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ، سنڌي ادبي بورڊ، ۱۹۶۸ع
- ۱۹۔ ڪنڊڙيءَ وارن جو ڪلام مرتب لطف الله بلوي، سنڌي ادبي بورڊ، ۱۹۶۴ع.
- ۲۰۔ ويا سي وينجھار، غلام محمد گرامي، سنڌي ادبي بورڊ، ۱۹۷۷ع.
- ۲۱۔ اصغر سائين جو ڪلام، جمعيت علماءِ سڪندريه، جنرل پرنٽر لاهور ۱۴۰۰ھ
- ۲۲۔ الرحيم سنڌي ۱۹۶۷ع-۱۹۶۸ع، شاھ ولي الله اڪيلي.
- ۲۳۔ صوفي سونهون، امر لوڪ ٽرسٽ ڪراچي ۱۹۹۰ع
- ۲۴۔ مضمون ۽ مقالا علامه عمر بن محمد دائود پوتو، مرتب خانم خديجه دائود پوتو، شاھ عبداللطيف ڀٽ شاھ ثقافتي مرڪز ڪميني حيدرآباد ڀٽ شاھ ۱۹۷۸ع
- ۲۵۔ ڪلياتِ امين، مرتب پروفيسر محبوب علي چنا، سنڌي ادبي بورڊ، ۱۹۹۰ع
- ۲۶۔ سنڌي غزل جي اوسرا، ڊاڪٽر اياز قادري انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ۱۹۸۳ع.
- ۲۷۔ سنڌي غزل جي اوسر ۲، ڊاڪٽر اياز قادري انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ۱۹۸۴ع.
- ۲۸۔ ڪلياتِ بيوم
- ۲۹۔ ڪلياتِ تارڪ، سنڌي ادبي بورڊ.
- ۳۰۔ رسالو خدائي ڪلام منار فقير راجڙ.
- ۳۱۔ راز و نياز، مصنف مير محمد خان نياز.
- ۳۲۔ جب گذاريم جن سين، جي. ايم. سيد، سنڌي ادبي بورڊ

- ۳۳۔ دیوان قليچ، سنڌي ادبي بورڊ۔
- ۳۴۔ دیوان بلبل، سنڌي ادبي بورڊ۔
- ۳۵۔ کلیات بلبل، سنڌي ادبي بورڊ۔
- ۳۶۔ بحر العمیق، سید چيزل شاھ۔
- ۳۷۔ تذکرہ شعرائي هالا، سلیم هالائي ۱۹۴۴ع۔
- ۳۸۔ سندھ دي سوغات، رشید احمد لشاري، ۱۹۹۲ع۔
- ۳۹۔ رسالو رچنا، ڪاڪتو۔
- ۴۰۔ ڪي پڙاڏا ڪي سڏ، جي الانا، وفائي اڪيڊمي ڪراچي۔
- ۴۱۔ ڪلاسيڪي شاعري، پروفيسر عطا محمد حامي، سنڌي ادبي بورڊ ۱۹۸۱ع۔
- ۴۲۔ گلستو، جمعيت الشعراء سنڌ، محمد علي جوهر
- وغیرہ
-

بورج سنڌي ادبي بورج سنڌي ادبي بورج سنڌي

بورج سنڌي ادبي بورج سنڌي ادبي بورج سنڌي

بورج سنڌي ادبي بورج سنڌي ادبي بورج سنڌي

بورج سنڌي ادبي بورج سنڌي ادبي بورج سنڌي

نالو : صاحب خان ميراثي
ولد : بهادر علي

ادبي نالو : سورھ ميراثي

جنم : 08.04.1975

جنم هنڌ : ڳوٺ ڪپڙو، تعلقو
رتوديرو، ضلعو لاڙڪاڻو.

حال ائڊريس : غريب آباد محلہ،
نئون ديرو، تعلقو رتوديرو.

تعليم : M.A سنڌي

ڪرت : اسسٽنٽ سب انسپيڪٽر آف سنڌ پوليس

ان ڇپيل ڪتاب

ڌرتيءَ جا رکوالا (ٻارن لاءِ ناول) 1990 ع

سائرسهس گجن (شاعري) 2021 ع

برھ منجهارا بوند (شاعري) 2022 ع

صاحب ديوان سنڌي شاعر (تحقيق) ان مڪمل

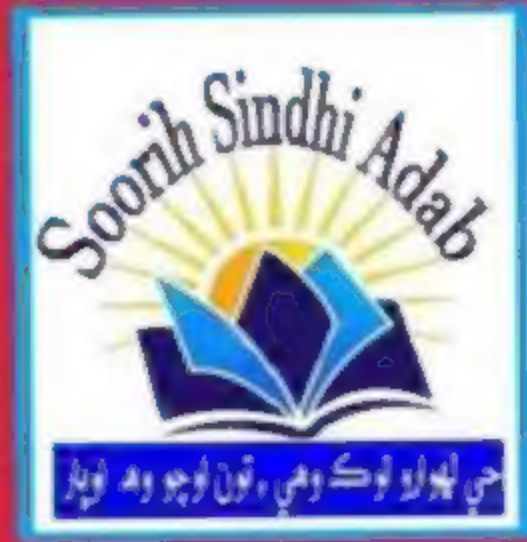
موبائل نمبر : 3919786 – 0344

3404488 – 0300

اي ميل : sahibkhanmirani0@gmail.com

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره ميرائي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488